

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

express

ENTERNASYONAL ŞALALA

BİYOGÜVENLİK YASASININ ELİ KULAĞINDA

Dörtmala ölüm tarlalarına

DIYARBAKIR CEZAEVİ BELGESELİ

Komutan Jo ve bütün adamları

JOOST LAGENDIJK'LA SİGARA YASAĞI ÜZERİNE

Böyle saçmalık olmaz

EXPRESS HOPA'DAN BİLDİRİYOR

Hopa neden hoplayamadı?

Mülkiyet

İşkilerini korumak için şiddete başvurmak yeterli

değildir / Mülküzler arasında çatırma çıkarmak da yetmez / Bunlar zaten

çürümüşü gereken pratik çözümlerdir. **Walter Benjamin** Yakalanan anarşistlerin ve

suçluların mahkemeleri uzatılmamak ve cezaları süratle verilmelidir / Polis teşkilatını teçhiz edecek

ve kuvvetlendirecek imkânlar genişletmek, gerekli kanunlar bir an önce çıkarılmalıdır / İçişleri Bakanlığı

özellikle gelecek olan kanunlar aşırı haste ile çıkarılmalıdır / Bazı sendikaların Türk Devleti'ni ve ekonomisini yıkmak için

bugüne kadar yaptıkları aşırı hareketler, göz önünde bulundurulmalıdır / DİSK'in kapandı mı olmasından dolayı bir kısım işçiler

sendikalı münasebetler yönünden bekleyiş içindeydiler / Mithat sendikacılar bu işçileri tahrik etmek ve faaliyeti devam eden sendikaların

yönetim kadrolarına suzarak, kendi davalarını devam ettirmek niyetindedirler / Bu durum bilinen, hazırlanacak kanunlarda gerekli tedbirler

alınmalıdır / Komünist Parti'nin, solcu örgütleri, Kürdiler, Ermeniler, bir takım politikacıların künt niyetli teşebbüslerini devam ettirecekleri

muhakkaktır, bunlara karp uyarık olunmak ve teşebbüsleri muhakkak engellenmelidir. Zatidillerine ve arkadaşlarına muvaffakiyetler temenni

ediyorum / Emrinize amadeyim. **Yahdi Kıp (Kenan Evren'e mektup)** Sonradan IMF'nin başına gelen Anne Krueger'la Özal'ı serbest piyasaya itna ettik.

Turgut bey Dünya Bankası'ndan geldikten sonra 24 Ocak kararlarına imzasını attı. **Feyyaz Berker (TÜSİAD kurucu başkanı)** Başbakan Yardımcısı Turgut

Özal bu nazik dönemde, mevcudun içinde, meselelerini en

Yahdi Kıp (Kenan Evren'e mektup) 24 Ocak Kararları'na

verdi. Kenan Evren: Şimdiye kadar işçiler güldü, şimdi

önce her şeyi demokratik bir sistem altında yapmak

için aylar geçmesini gerektiriyordu / Yani her şey güç

bakıyordu / Ekonomik yıkılma hep arkadan geliyordu

geçmesi gibi bir zorunluluk olmadıysa çok hızlı

hale kosa sürede düzeltilebiliyor. **Rahmi Kıp** Mülkiyet ilişkilerini

arastırma çatırma çıkarmak da yetmez. **Walter Benjamin** Dine

de, iman / Üsttekilere han hamam. **REDA** Dokuzuncu

tepkiler, destekler veriliyor / diğer yandan sermaye

/Ayrıca eğitim, sağlık gibi toplumsal alanlar

bütçeye para aktarımı kararı

iyi bileri insandır / Kendisini tutmakta fayda vardır,

başlı tedbirler, ancak böyle sıkı bir askeri rejim sayesinde meyvesini

gülmeye varır. **TÜSİAD Başkanı Halit Nispet** 12 Eylül hareketinden

zararlıydı / Bu da karar almak, yasa ya da yönetmelik çıkarmak

ve uzun zaman içinde gerçekleştiriliyor, her şeyi politik açıdan

/ Askari yönetim altında fark, alınan kararların parlamentodan

hareket edilebiliyor / Ve üstelik askeri yönetim yanlış yapma bile

korumak için şiddete başvurmak yeterli değildir / Mülküzler

millet olmaz. **Yahdi Kıp (Kenan Evren'e mektup)** Altıkkilere

Kalkınma Planı'nda bir yandan seçilmiş sektörlerle çeşitli

emir kâğıtları benzeri şekilde emek hakları tartışılıyor

sermayenin kör kapısı haline getiriliyor / İşsizlik fonundan

da kriz sürecinde sermayeye verilen devlet desteğinin

yükünün toplumsallaştırılmasına ayrı bir örnek / Halkın kredi

karşı kullanımına teprik edilmeli, sonra da dünyada en

yüksek faiz oranları arasında sayılan faiz oranlarıyla bu

borçların giderilmesi, bankalara kaynak transferi sağlama

amacına hizmet etti. **Barış Güneşin-Karakay** 2009 BİENALİ

için bir seçtiler / Pazarlanabilir olduğunu düşündüler / Büyük şirketler

kendilerini eleştiren sanata sponsorluk yapmaktan gayet

memnun / Çek tiplik bir durum değil mi? / Dışmanım

yanına çekmek diye bir şey var / Sönmek

Üstmeye çalıştığımız

eleştiriyi zımmetimize

geçirmeye çalışıyor.

WWW (T. İstanbul)

Bienali'nin

karakterleri

Kapital neyle yaşar?

Gördüm,

cinayeti gördüm: Ölümden geçti /

Gördüm yürünü, parabolün yürüyü /

/ Gözleri sakın, zulüm örtülü / Dokuz demur /

köpek arında leg içindeydi / Bir çift insan

yürekli çıkardı cebinden / Fırtına ölüme itti /

Dokuzu birden kayıtlı dokuz köpeğin / (...) /

Bir elinde kutsal kitap / Bir elinde karanlığın

körü / Ölümden timsah arında seçitti

ikiyüzlü / Herd hem pıstı hem

hükümet **Percy Bysshe**

Shelley

Krala saygı!

Söndürür!...

Ek iş

Savaş ve Barış

Tüketici

Doğru beslenme

Kapital neyle yaşar?

Açılışı 12 Eylül'ün 29. yıldönümüyle çıkan 11. İstanbul Bienali'nin küratörleriyle yaptığımız söyleşide "iki yıldır Türkiye'ye gelip gidiyorsunuz, sizi en çok ne şaşırttı?" diye sordumuzda şu cevabı aldık: "Hiçbir yerde bu kadar görkemli bir zenginliği ve bu kadar derin bir yoksulluğu bir arada görmedim."

Elbette, "hiçbir yerde" lafın gelişi, maksat şaşkınlığı vurgulamak. Türkiye gibi ülke çok, ama bütün farklılıklarıyla birlikte hepsinin bir ortak paydası var: Serbest piyasa yaftalı neoliberal tahakküm. Ve birçoğunun ortak özelliği, söz konusu rejimin zorla ve genellikle askerî darbeye kurulmuş olması, halen de faşizan sıfatını hak eden anti-demokratik yönetimlerle yürütülmesi. Naomi Klein'in "Şok Doktrini"nde enine boyuna anlattığı gibi, bu vahşi sömürü düzeni, varlığını serbest piyasanın mitolojik "görünmeyen eli"ne değil, devletin -kimi durumlarda kadifeyle kaplı, kimilerinde alabildiğine çıplak- demir yumruğuna borçlu.

Malûm, Türkiye'ye uygulanan "şok tedavi"nin başlangıç tarihi 24 Ocak 1980. "24 Ocak Kararları" adıyla anılan Turgut Özal imzalı paket Demirel hükümeti tarafından açıklandığında, anamuhalefet lideri Ecevit şu tespiti yapmıştı: "Bu Latin Amerika modelidir, demokrasiyle uygulanamaz."

Ecevit mesnetsiz konuşmuyordu: O günlerde başta Şili ve Arjantin olmak üzere Latin Amerika'nın, yani Wilson doktrininin ifadesiyle "ABD'nin arka bahçesi"nin dört bir yanında, 24 Ocak kararlarının anası olan Milton Friedman-Chicago Okulu patentli "monetarizm", askerî cuntaların onlarca kitaba, filme konu olan akıl almaz katliamlarıyla uygulanıyordu.

1978'den 1979 ara seçimlerine dek, dönemin Ecevit liderliğindeki sosyal demokrat CHP hükümetini alaşağı etmek için elinden geleni ardına koymayan, başta Maraş ve Çorum katliamları olmak üzere, ülkenin dört bir yanında süregiden kanlı provokasyonlarla eşzamanlı olarak tam sayfa gazete ilanlarıyla kampanya açan TÜSİAD'ın 1970-80 arasında başkanlığını yapan Feyyaz Berker, Türkiye'nin Latin Amerika modelini nasıl benimsediğini şöyle anlatıyor: "Sonradan IMF'nin başına gelen Anne Krueger'la Özal'ı serbest piyasaya ikna ettik. Turgut bey Dünya Bankası'ndan geldikten sonra 24 Ocak kararlarına imzasını attı."

Güngör Uras'ın "TÜSİAD'ın İlk On Yılı" adlı kitabında yer alan bu cümledeki Anne Krueger dikkate şayan bir kariyerin sahibi: 1982-86'da Dünya Bankası başekonomisti, 2001-2007'de IMF'nin birinci başkan yardımcısı. Ayrıca Hoover Institute'un kıdemli üyesi. Hoover Institute, herhangi bir "think tank", değil. Hamileri arasında Exxon, Merrill Lynch, Ford, GM gibi şirketler var; Milton Friedman demirbaşı, Thatcher onur üyesi. Allen-de'ye yapılan darbede parmağı olduğu biliniyor.

Devletin kaynakları dağıtma yetkisinin toplumsal yozlaşmaya yol açtığını iddia eden teziyle ünlü Krueger'in Türkiye üzerine de bir çalışması var. Bu çalışmadaki "partner"i, şimdilerde TÜSİAD'ın danışmanı, 1998-2001'de Bilgi Üniversitesi'nin rektörü olan siyaset bilimci İlter Turan.

Krueger, 6 Mayıs 2005'te, İstanbul'da düzenlenen "AB'ye Katılım İçin Makro Ekonomik Politikalar" toplantısında "asgari ücret düşürülmeli" demiş, bir gazetecinin "siz o parayla geçinebilir misiniz?" sorusuna şu cevabı vermişti: "Kesinlikle! Geçinmek zorundasınız, pek çok kişi ondan daha azıyla geçiniyor. Eğer zorundaysanız, zorundasınızdır."

TÜSİAD'ın kurucu başkanı Feyyaz Berker, işte bu Anne Krueger'la birlikte Turgut Özal'ı 24 Ocak kararlarına "ikna ediyor". Özal o günlerde Dünya Bankası uzmanı, tıpkı 12 Mart darbesinde Atilla Karaosmanoğlu'nun, 2001 krizinde Kemal Derviş'in gelişi gibi, 12 Eylül arefesinde Türkiye'ye geliyor, Demirel'in danışmanlığına atanıyor. Aynı Özal'ın Dünya Bankası'na gitmeden önce Erbakan'ın MSP'sinden İzmir milletvekili adayı olduğunu da hatırlayalım.

Ve Ecevit'in dediği gibi oluyor, 24 Ocak'tan sekiz ay sonra, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu başkanı Halit Narin'e, "şimdiye kadar işçiler güldü, şimdi gülme sırası bizde" dedirten 12 Eylül darbesi geliyor, Özal da cunta hükümetinin başbakan yardımcılığına getiriliyor.

Gelgelelim, koşullar 12 Eylül koşulları da olsa, topluma 24 Ocak reçetesini hazmettirmek kolay olmuyor. İtirazlar yükseliyor, hedef tahtasına -cunta oturtulamayacağı için- Özal oturtuluyor. Ama Özal'ın arkasında cuntanın yanı sıra büyük sermaye saf tutuyor. Vehbi Koç, Kenan Evren'e yazdığı ünlü mektupta şöyle diyor: "Başbakan Yardımcısı Turgut Özal'ın hataları olabilir. Fakat bu nazik dönemde, mevcudun içinde, meselelerimizi en iyi bilen insandır. Kendisini tutmakta fayda vardır."

Vehbi Koç'un dediği gibi oluyor, Özal koltuğunda kalıyor, 24 Ocak kararları cebren uygulanıyor. Rahmi Koç, 26 Ocak 1982'de Cumhuriyet'e verdiği demeçte, büyük sermayenin memnuniyetini şöyle ifade ediyor: "12 Eylül harekâtından önce her şeyi demokratik sistem altında yapmak zorundaydık. Bu da karar almak, yasa ya da yönetmelik çıkarmak için aylar geçmesini gerektiriyordu. Yani her şey güç ve uzun zaman içinde gerçekleştiriliyor, her şey politik açıdan bakılıyordu. Ekonomik yaklaşım hep arkadan geliyordu. Askerî yönetim altında fark, alınan kararların parlamentodan geçmesi gibi bir zorunluluk olmadığından çok hızlı hareket edilebiliyor. Ve üstelik askerî yönetim yanlış yapsa bile bunu kısa sürede düzeltebiliyor."

Kenan Evren, 24 Ocak'la 12 Eylül arasındaki ilişkiyi şu cümleyle özetliyor: "24 Ocak kararlarına bağlı tedbirler, ancak böyle sıkı bir askerî rejim sayesinde meyvesini verdi." O tedbirlerin ne olduğu malûm: DİŞK'in kapatılması, yöneticilerinin hapsedilmesi, yaygın sendikasılaşma, basın ve toplumsal muhalefetin susturulması, sol örgütlerin canına okunması, ülkenin koca bir cezaevine, cezaevlerinin işkencehanelere çevrilmesi... Yeni anayasanın ve yasaların tam da Vehbi Koç'un, kapağımızda alıntılarımız Evren'e mektubunda dile getirdiği polis devleti ruhuyla yapılması... Rakamlar, 12 Eylül'ü bütün çıplaklığıyla sergiliyor: 650 bin gözaltı, 517 idam cezası talebi, 49 infaz. Siyasî sakıncalı olduğu için 30 bin kişi işten, 14 bin kişi vatandaşlıktan çıkarılıyor. 1980'de 5.721.000 olan sendikali işçi sayısı, üç yıl içinde 1.422.000'e iniyor.

Ancak, Walter Benjamin'in dediği gibi: "Mülkiyet ilişkilerini korumak için şiddete başvurmak yeterli değildir. Mülksüzler arasında çatışma çıkarmak da yetmez." Başta din ve medya olmak üzere, devletin/sermayenin ideolojik araçları devreye girer, mevcut mülkiyet ilişkilerini, serbest piyasa etiketli sömürüyü, alternatifsiz "doğal düzen" ilan eder, zihinleri öyle yoğurur -yoğurabildiği kadar.

Bu tedbirlerin "meyvesi", Türkiye'nin 29 yılda koşaradım geldiği nokta: "Görkemli bir zenginlik, derin bir yoksulluk." Ya da, Emek ve Demokrasi mitinglerinde ve KESK'in eylemlerinde atılan sloganla, "alttakilere din-iman, üsttekilere han-hamam".

Kapital böyle yaşar, sömürüyle hayat bulur. Türkiye'deki vahşi sömürün kahramanları, hayırsever oldukları gibi sanatsever de. Yoksullara ramazan çadın kurdukları gibi, tuzukurlara ve düzen muhaliflerine bienal sunuyorlar. Üstelik Brecht'i meze yaparak. Ne denir, Mayakovski'nin "Pantolonlu Bulut"ta söylediklerini tekrardan başka: "Yerin dibine batsın aşkınız, yerin dibine batsın sanatınız, batsın yerin dibine dininiz."

11. İstanbul Bienali'nin küratörleri tarafından hazırlanan "Üç Kuruşluk Haberler" gazetesinden uyarlama.

• 11. İstanbul Bienali	5
• Sigara yasağı	8
• Biyogüvenlik yasa tasarısı	10
• Finans kapitalin dönüşümü	15
• İsmail Beşikçi	18
• Mavi Daktilo	20
• Adnan Keskin	22
• Radyo Express	24
• Radyo Brecht	30
• Kiraat & Dumanı Üstünde	32
• Evrim Alataş	35
• Hopa izlenimleri	38
• "Memleket" sergisi	44
• "Fotoğraflarla Türkiye"	45
• Müzik Dolabı	49
• Ağır Çekim	50
• Diyarbakır Cezaevi belgeseli	52

Ahmet Gürata, Arslan Eroğlu, Aykut Kılıç, Aylin Göke, Aylin Ünal, Ayşe Çavdar, Ayşe Ereğ, Barış Çakan, Begüm O. Fırat, Cemil Cahit, Çiğdem Öztürk, Deniz Akkol, Didem Daniş, Eda Özdek, Ender Ergün, Erdir Zat, Fevzican Abacıoğlu, Fırat Genç, Funda Tosun, Göksun Yazıcı, Hakan Lokanoğlu, Haziran Düzkan, İrfan Aktan, Koray Löker, Merve Erol, Murat Meriç, Özyay Selmo, Pelin Özer, Pınar Uygun, Ragıp Duran, Saner Şen, Sarkis Paçacı, Seda Zobarıoğlu, Selçuk Oktay, Siren İdemen, Şahan Nuhoglu, Turgut Yüksel, Ulus Atayurt, Yücel Göktürk, **Baskı:** Ezgi Matbaacılık, Sanayi Caddesi Altay Sok. No:10 Yenibosna / İstanbul Tel: 0.212.452 23 02 **basım yeri ve tarihi** İstanbul, Eylül 2009 **dağıtım** Doğan Dağıtım A.Ş. **yönetim yeri:** Süslü Sakı Sok. no: 5/3 Beyoğlu - İstanbul **tel-faks:** 0.212.251 87 67 **e-mail** expressroll@gmail.com **abonelik** expressroll@gmail.com **yl 6 sayı 98 Eylül 2009 imtiyaz hakkı** Bilge Ceren Şekerciler **sorumlu yazışları** müdürü Merve Erol **ilan irtibat** Özyay Selmo (0.533.514 90 49) **YEREL SÜRELİ YAYINDIR. AYDA BİR YAYINLANIR. ISSN 1307 - 461X**

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

**KLASİK VE ÇAĞDAŞ
SOSYAL TEORİYE GİRİŞ
ELEŞTİREL BİR PERSPEKTİF
BERCH BERBEROĞLU**

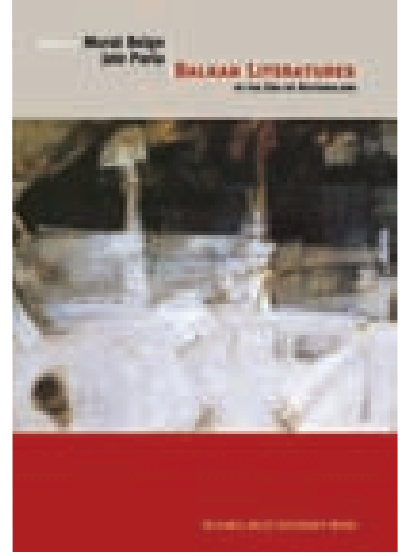
289 Sayfa, ISBN: 978-605-399-104-5

Sosyal teoriye yönelik çalışmalarda temel oluşturması için ilk adım olma niteliği taşıyan bu kitapta, topluma dair gelişkin bir anlayış oluşturmada kuramsal yaklaşımın önemi vurgulanarak sosyal teorinin olguların ham hallerini biçimlendirmedeki rolünü ön plana çıkarılıyor ve tarihsel materyalizmin ilkelerini temel alan sosyal analiz anlayışıyla sosyal sınıfların toplumda oynadığı merkezi role dikkat çekiliyor.

**BALKAN LITERATURES
IN THE ERA OF NATIONALISM
JALE PARLA-MURAT BELGE**

447 Sayfa, ISBN: 978-605-399-102-1

The essays in this collection address the question of nationalism in its manifest and latent forms in the Balkan literatures. The contributors from the various Balkan countries as well as experts on Balkan history and culture interrogate the ways in which the national consciousness of the specific country under discussion infiltrates its literary production.

**2. BASKI
SAVAŞ, DEVRİM VE ULUSLAŞMA
TÜRKİYE TARİHİNDE GEÇİŞ DÖNEMİ
(1908-1928)**

ERIK JAN ZÜRCHER

339 sayfa, ISBN: 975-8998-00-5

Erik Jan Zürcher'in 2. baskısını yaptığımız bu kitabı, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş nedenlerinden, İkinci Meşrutiyet'le birlikte gelen anayasa ve uluslaşma sorunlarına; Birinci Dünya Savaşı'ndan Cumhuriyet'in kuruluş yıllarının muhalefetlerine; Jön Türkler'den İttihat ve Terakki'ye; Atatürk'ün Nutuk'u üzerine değerlendirmeden Kâzım Karabekir'in İstiklâl Harbimiz kitabına kadar uzanan geniş bir çerçevede "savaş, devrim ve uluslaşma" kavramlarının hangi veçhelere bürünerek genç Türkiye Cumhuriyeti'nin temelini oluşturduğunu irdeleme imkânı sunuyor.

**2. BASKI
TEK PARTİ DÖNEMİNDE AZINLIK
POLİTİKALARI**

M. ÇAĞATAY OKUTAN

385 Sayfa, ISBN: 975-6857-77-3

Çağatay Okutan eserinin gözden geçirilmiş yeni baskısında; özellikle tek parti döneminde sistemleştirilen "öteki"leştirme çabalarını ve azınlık politikalarını, Lozan'dan başlayarak Nüfus Mübadelesi'ne, İskân Kanunu'na, "Vatandaş Türkçe Konuş" kampanyalarına, eğitim, dil ve milli iktisat politikalarına, Trakya Olayları'na ve Varlık Vergisi'ne kadar uzanan geniş bir perspektif içinde ve örneklerle okura sunuyor.

Düşmanı yanına çekmek

Başlangıç tarihi 12 Eylül, ana sponsor Koç Holding, küratör Zagrepli komünist kolektif WHW, başlık Brecht'in "Üç Kuruşluk Opera"sındaki "İnsan Neyle Yaşar?" şarkısı...

11. İstanbul Bienali'nin yaman çelişkilerini, söyleşilerde tüzel isimleriyle anılmayı ilke edinen WHW üyeleri Nataşa Ilić, Ivet Curlin ve Ana Devic'le konuştuk...

Sanat neyle yaşar? Ya da sanatı canlı kılan nedir?

WHW: Birçok insan bu sorunun cevabını arıyor. Bulunmuş kesin bir cevap yok. Şu söylenebilir: Sanat sistemin içinde hareket eder, faaliyet gösterir ve onu tahrip eder. Ama "sanat neyle yaşar" sorusunu cevaplayabilmek için önce sanatı tanımlamak lâzım. Neyi sanat telâkki ediyoruz? Sanata meşruiyetini veren, içinde faaliyet gösterdiği sistemdir.

Biz bir cevap önerelim: Bizim sanat dediğimiz şey, bağımsızlık ve angajmanla yaşar. Ancak öyle canlı kalır.

Buna tamamen katılıyoruz.

Brecht de hep hem bağımsız hem angajeydi, öyle değil mi?

Evet, hiçbir zaman parti üyesi olmadı. Bağımsızlık ve angajman ikilisinde bizce angajman daha önemli. Bağımsızlık onun tamamlayıcısı. Stratejik bağımlılık da angajmanın bir parçası. Öte yandan, ne bağımsız ne de angaje olan birçok insan da kendisini sanatçı olarak tanımlıyor. Dahası, başkaları da onları sanatçı olarak kabul ediyor.

Hans Hacke, 1971'de New York'un dünyaca ünlü Guggenheim galerisinde, galerinin mütevellî heyetinin yöredeki emlak spekülasyonlarını teşhir eden bir sergi yapınca sergi kapatılmıştı. Bu, bağımsız ve angaje sanatla sermaye ilişkisine, çelişkisine dair sayısız örnekten biri. Hacke, angaje bir sanatçı olarak "stratejik" davranmadı, sözünü söylemekten kaçınmadı, sermaye de kapı dışarı etti. Bağımsız-angaje sanatla, sanatçıyla sermayenin doğası arasında bir kan uyumsuzluğu yok mu?

Bugünün dünyasında durum çok daha karmaşık. Büyük şirketler kendilerini eleştiren sanata sponsorluk yapmaktan

gayet memnun. "Biz ve onlar" ayrımı pek öyle kesin çizgilerle yapılmıyor. Evet, sınırlar var. Ama belirleyici olan müzakeredir. Meselenin püf noktası, verili koşullarda neleri gerçekleştirip gerçekleştiremeyeceğiniz ve hangi özgül durumda nasıl bir bağımsızlığın peşinde olduğunuzdur. Sansüre, doğrudan müdahaleye maruz kalmadığınız, içerik konusunda özgür olduğunuz takdirde, bağımsızlığınızı koruyabilirsiniz.

Daha yakın tarihli bir örnek de var: 2004'te Barcelona'nın mo-

Pazarlanabilir olduğumuzu da düşündüler galiba. Kadınınız, bir kolektifiz, Doğu Avrupalıyız. Yönetim kurulu herhalde stratejik olarak bienal için iyi bir hamle olduğunu düşündü. Cesur bir tercihti.

dern sanat merkezi MACBA, prekarya çalışanları (güvencesiz-sözleşmesiz hizmet sektörü işçileri) ile ilgili bir sergi için İtalya'nın prekarya örgütü Chainworkers'ı davet etti. Bu arada, MACBA'da çalışan iki prekarya Chainworkers'a çalışma koşullarını anlatan bir mektup gönderdi. Chainworkers da seminer vermek yerine, o mektubu okudu. Ve akabinde o iki genç MACBA'dan kovuldu. Ancak onların önderliğinde kültür işçileri büyük bir protesto furyasıyla MACBA'yı çok zor durumda bıraktı. İstanbul Bienali'nin hamisi İKSV bünyesinde de birçok prekarya var. Benzer bir protesto vuku bu-

lursa tavrınız ne olur?

Bu örnek çok konjonktürel ve çok özgül. Bizim bu bienaldeki gündemimiz çelişkileri, karşıtlıkları politize etmek, pozitif ya da negatif bir reaksiyon oluşturmak ve tartışma yaratmak. Yapmak istediğimiz şeyin olumlu neticesi bu olacak. Eminiz ki birçok çelişki ortaya çıkacak. Kolektifinizin ismi ilk serginizin başlığı. 152. yıldönümü vesilesiyle "Komünist Manifesto"yu konu aldığınız sergiye "What (Ne), How (Nasıl) for Whom? (Kim için?)" başlığını niçin koymuştunuz?

O proje çok özgül koşulların ürünüydü. On yıl önce, Hırvatistan'da sosyalizmin çöküşünden sonra, "geçiş dönemi" denilen dönemde, sosyalizmin bütün tarihi halının altına süpürülüyordu. Sosyalizm, tartışılmaması, hatta ağza bile alınmaması gereken bir şeydi. Kapitalizm, serbest piyasa insan haklarını, demokrasiyi getirecekti. O zamanların yegâne siyasi tahayyülü buydu. O sergiyle yapmak istediğimiz şey şuydu: Sosyalizm bir siyasal uygulama olarak başarısızlığa uğradığı için çöpe mi atılacaktı? Yoksa onu masaya yatırıp üzerinde konuşmalı mıydık? "Manifesto"ya ve yeni baskısına Slavoj Žižek'in yazdığı önsöze odaklanan bir sergi tasarladık. "Manifesto"yu insanları harekete geçirmek için bir çağrı olarak değil, kapitalizmin nasıl işlediğini anlatan bir metin olarak ele aldık. Sergiyi ekonomiye odaklamaya karar verdiğimizde, her ekonomik düzenin en temel üç sorusunu, "ne?", "nasıl?" ve "kimin için?"i başlık yaptık.

Yani, "ne üretiliyor, nasıl üretiliyor ve kimin için üretiliyor?"

Evet, bunlar her ekonomi ders kitabının temel sorularıdır. Bu sorular sergimizin matriksi oldu. Güncel Hırvat sanatını uluslararası bağlamda sunmak bizim için çok önemliydi. Zira on yıl boyunca müthiş bir izolasyon, bir dilsizlik, sağırılık hüküm sürmüştü. Amacımız sadece bir sergi açmak değil, tartışma yaratmaktı. Çok dar bütçeli bir projeydi, düşük bir profile başladı, giderek büyüdü. Televizyonda anahaberlere konu oldu. Düşünsenize, "Komünist Manifesto" ekranda, sunucunun elinde. (gülüyorlar)

İstanbul Bienali'nin küratörlüğüne seçilmeniz nasıl oldu?

Bu, cevabı kolay bir soru. İKSV'nin bir bienal yönetim kurulu var, uluslararası bir kurul bu; içinde önceki bienallerin küratörleri de yer alıyor. Kurulun üyeleri işlerimizi, projelerimizi izlemişler, beğenmişler. Ve sonuçta 2009 bienali için bizi seçtiler. Genellikle tek bir kişi davet edilir, kolektifler pek tercih edilmez, çünkü daha pahalıya patlar ve organizasyon açısından daha komplikedir. Pazarlanabilir olduğumuzu da düşündüler galiba. Kadınınız, bir kolektifiz, Doğu Avrupalıyız. Yönetim kurulu herhalde stratejik olarak bienal için iyi bir hamle olduğunu düşündü. Cesur bir tercihti.

Eczacıbaşı'nın hamiliğindeki bir vakfın, Koç'un baş sponsor olduğu bir bienale, sizin gibi "Komünist Manifesto"yu referans alan bir kolektifi seçme-

WHW kolektifi: Nataşa Ilić, Ivet Curlin, Ana Devic, Sabina Sabolovic

sinde başka saikler de var herhalde.

Çok tipik bir durum değil mi aslında? Düşmanını yanına çekmek diye bir şey var. Bu çelişki sanat dünyasında her daim mevcut. Sistem, üretmeye çalıştığımız ve inatla sürdürdüğümüz eleştiriyi zimmetine geçirmek istiyor. Hep karşı karşıya olduğumuz soru şu: Mevcut şartlarda ne yapabiliriz? Eğer bir şeyler yapabileceğimizi hissediyorsak, bir tartışma başlatabileceksek, bir mesaj ulaştırabileceksek, peki diyoruz. "Komünist Manifesto" sergisi için parayı basbayağı sağcı olan Kültür Bakanlığı'ndan aldık. **Diyelim ki, Şili'den, Santiago Bernali'ni düzenleyen vakıftan davet geldi. Ve diyelim ki, o vakfın hamisi ve o bienalin ana sponsoru, ITT misali, Pinochet darbesinin destekçileri. Santiagolular şehrin duvarlarında ITT logosunu ve Brecht'i yan yana gördüklerinde ne hissederler size?**

O varsayımsal durum, 2005'te Kassel'de düzenlediğimiz "Kolektif Yaratıcılık" sergisinde birebir yaşandı. Serginin ana sponsoru Siemens'ti. Davet ettiğimiz Arjantinli sanatçılar Siemens'in sponsor olduğunu duyduklarında dehşete düştüler, çünkü Siemens 1980'lerde Arjantin cuntasının önde gelen destekçilerinden idi. Siemens'in uzmanlık alanlarından biri de güvenlik sistemleridir. Durumu her sanatçıyla ayrı ayrı müzakere ettik, "katılmak ister misiniz" diye sorduk. Sonuçta birçok sanatçı katıldı ve Siemens o sergide kıyasıya eleştirildi. Büyük şirketlerin böyle bir adetleri var, eleştirilmekten hoşlanıyorlar, çünkü bu onların imajlarını parlatıyor.

Boşuna "reklamın kötüsü olmaz" dememişler.

Kesinlikle. Bir Hırvat sanatçının deyişiyle, "her para kirlidir, her para bizindir". Manifesto'yu sağcı hükümetin parasıyla yaptığımızdan beri bu konuda bir sorunumuz olmuyor. Elbette paranın nereden geldiğinin farkındayız, ama kararımızı belirleyen şu: Bu parayla ne yapabiliriz, sınırlar ne? Paranın kaynağı bağımsızlığımıza ne empoze ediyor? O para, bizim özel hayatımızda profesyonel küratörlük hayatımızdakine kıyasla çok daha fazla sınırlama getiriyor. Gündelik hayatımızda o kadar çok sınırlama var ki, neredeyse nefes alamıyoruz. Ama sanatta dilediğimizi yapmamıza izin veriyorlar. Nasıl bir piyasayla karşı karşıya olduğumuza inanamazsınız. Kamusal kuruluşlar da özel kuruluşlardan pek farklı değil. Avrupa Kültür Vakfı mesele, birçok kriter getiriyor. O kriterlerin elbette bir ideolojik geri planı da var. Mesele şurada düğümleniyor: Bu dayatmalarla nasıl müzakere ediyorsun, kendi konumun için nasıl mücadele ediyorsun? Püf noktası şu: Söylemek istediğimiz şeyi söyleyebiliyor muyuz? Bu bienalde söylemek istediğimiz şeyleri, dert edindiğimiz şeyleri, tartışmaya açmak istediğimiz şeyleri söyleyebildiğimizi hissediyoruz. Bütün bunların duyulabileceğini umuyoruz. Söz konusu çelişkilerin tartışılacağını ve bunun önemli bir tartışma olduğunu düşünüyoruz. Ve bu-

nun için mümkün olan bütün kanalları açmak, kullanmak istiyoruz.

Koç'la Brecht'i yan yana gören İstanbullular açısından bakıldığında, kanalların açılması değil, kapanması söz konusu değil mi? Yakın çevremizden biliyoruz ki, Koç'la Brecht'in yan yana gelişi insanlarda tacize uğrama duygusu uyandırıyor ve bienalden uzak durmalarına yol açıyor.

Bu söyledikleriniz şu duyguyu uyandırıyor: "Brecht bizindir, Brecht'i Koç'tan korumak istiyoruz."

Koç logosunun altındaki Brecht'in insanlarda sahte bir şeyle karşı karşıya oldukları duygusunu uyandırmasıyla empati kurmak zor mu geliyor size?

Ama mesele çok daha karmaşık.

Ortada bir sorun yok mu?

Evet, ortada bir sorun var ve biz bu sorunun içinde yol almaya çalışıyoruz. İn-

Çok tipik bir durum değil mi aslında? Düşmanını yanına çekmek diye bir şey var. Sistem, eleştiriyi zimmetine geçirmek istiyor. Büyük şirketler eleştirilmekten hoşlanıyor, çünkü bu onların imajlarını parlatıyor.

sanlar Koç logosunun yanında çiçek-böcek konulu işler görseydi daha mı mutlu olacaktı? İnsanların bu sergilerden bir şeyler alacağını düşünüyoruz. Brecht toplumun ilgisini hak ediyor. Ve bu bienal Brecht'ten taviz vermiyor. Brecht bir anaakım sergide yer aldığı için değerinden bir şey kaybetmez. Siyasal mücadeleler anaakımın bir parçası olduklarında, evet, tavize zorlanıyorlar. Öte yandan, anaakım medyada, örneğin Marx ve Brecht tartışılıyor. Ve bizce Marx'ı, Brecht'i tartışan bir toplum, tartışmayan bir toplumdansa daha iyi bir noktadadır. **1990'larda, sanat dünyasında Sütüasyo-**

nistlerin "detournement" kavramından yola çıkan "içerden değiştirmek" anlayışı çok revaçtaydı. Ama yaşanan önce deneyimden sonra görüldü ki, sistemin içine girince eleştiri sizinize dönüşüyor ve keskinliğini kaybediyor.

Bizim maksadımız sistemin içindeki araçları kullanarak ve sinizme düşmeden mevzi tutmak, inatla mesajımızı tekrarlamak. "Dışarı"nın olmadığını düşünüyoruz. Sistemin dışında durmaya kalktığınızda münzevi oluyorsunuz. Şu an yaptığımız dışında iki seçenek daha vardı. Biri, şartlar çok ödtün vermeyi gerektirdiği için bu işe hiç soyunmamaktı. Diğer seçenek de, Koç ya da başka sponsorları rahatsız etmeyecek, popüler bir sergi yapmaktı. Bu iki seçenek de bize doğru gelmedi. Evet derken motivasyonumuz, geçen bienalde olduğu gibi 90 bin kişinin sergiyi gezme ihtimaliydi. O insanların sergiden sonra siyasal hareketlere katılmaları gibi bir hayal kurmadık. Onların, temel meseleleri estetik etrafında dönen sanat eserleri ile karşılaşmayı beklerken basit ve "öğretici" bir mesajı olan bir sergiyle yüzleşmelerini istedik. Onlara, "gözlerini iyice aç ve etrafındaki bilgiye bak, savaşın ortasındaki bir şehirde yaşamadığın için dünyayı barış içinde zannedemezsin, her ayın ilk günü maaşını aldığın için her şeyin yolunda gittiğini düşünemezsin" demek istedik. Farklı ülkelerin vatandaşları olarak, dağılıp gitmekte olan dünyayı bir arada tutmak için ne yapabiliriz? Bunda sanatın rolü ne olabilir? Bu sorular sayesinde çok basit bir sonuca vardık: Sanat, algıyı açabilir. Brian Holmes'un "algı siyaseti" dediği olguyu şiar edindik. Tabii ki, bu işe girerken "gerçekten denemeye değer mi, yoksa baştan başarısızlığa mahkûm mu?" diye buhranlar geçirdik. Ancak bu davete hayır deme şansımız yoktu. Bu bienal, İstanbul gibi bir coğrafyada mesajımızı yaymak için bulunmaz bir fırsattı. Bienalin tam kalbinde kendi istediğimiz mesajı dile getirmek stratejik açıdan bizim için çok önemliydi. Bunka ki amacımız da bienalleri ıslah etmek, sistemi yeniden yapılandırmak filan değildi. Bienale dair her şeyden şüphe etmekle birlikte, bunun çok katmanlı, belli kanalları açmaya imkân veren bir fırsat olduğunu da gördük. Bazı insanlar baştan rahatsız olup sergiye gelmeyeceklerse bile, bazıları da gördüklerinden şaşkınlığa düşüp bambaşka bir izleyici tipolojisini sergiye getirecekler. Bazen medya vermek istediğimiz mesajı öyle bir dönüştürecek ki, tüm keskinliğini kaybedecek. Bütün bunlara rağmen, mesajımızı duyulur kılacak alanlar olacak. Bizim başlangıç noktamız, sistemde bizim yaptığımız eleştiriler için de bir yerin mevcut olmasıydı. Sistem kendinden çok emin olduğu için halihazırda birçok kanalı açık tutabiliyor. Ve sorunlarla baş edebilmek için öğrenmeye ihtiyacı var. O yüzden konuşmamıza izin veriyor. Bu bienalde bizim için önemli olan, istediklerimizi tam anlamıyla hayata geçirmiş olmamız. Ortadoğu, doğu Avrupa, Orta Asya ve İstanbul'da araştırmalar yaptık.

Sanatçıların yüzde 70'ini bu coğrafyalardan seçtik ve kimseyi de işimize karıştırmadık. Birkaç nesli birbirine bağladığımız eleştirel düşünce geleneğine dayalı bir sergi yaptık. Şaşılaştıran işlerin resmigeçidini andıran sıradan bir bienal yerine, farklı coğrafyalarda, farklı kuşakların farklı koşullar altında gerçekleştirdiği ve aslında birbirine bağlı olan birçok girişimi bir araya getiren bir sergi oluşturduk. Düşüncelerimizden ödün vermedik. Bu da geceleri rahat uyumamızı sağlıyor. Tüm bienaller için geçerli olan sponsorluk sorununu bir yana bırakıp normalde bienallerin nasıl bir görüntüye verdiğine bakarsak, bu bienalin farklı olduğunu kavrayabiliriz. Bu bienal, içerdiği farklı kuşaklar ve coğrafyalar açısından sanat sahnesine de bir müdahale. Tartışılması gereken birçok katman, ne yazık ki durmadan sorulan "Koç sorusu" yüzünden gündeme gelmiyor.

Mesele de o zaten: Koç'un adı bienalin önüne geçiyor. İKSV'nin basın duyurusunun ilk cümlesi şu: "Koç Holding sponsorluğunda gerçekleştirilen 11. İstanbul Bienal'i..." Serginin açılışının 12 Eylül'e denk gelmesi de cabası. Bienalin ana sponsoru Koç, 12 Eylül darbesini alenen desteklemişti. Üstelik, 12 Eylül hâlâ sürüyor, bu ülke 12 Eylül anayasasıyla yönetiliyor. Dolayısıyla, söz konusu holding herhangi bir büyük şirket değil, güncelliğini koruyan bir askerî darbenin destekçisi.

Daha önce bahsettiğimiz ikileme geri dönüyoruz. Hayır diyebilirdik ya da suya sabuna dokunmayan bir içerik hazırlayabilirdik.

Biraz da içeriği konuşalım. Niye Brecht? Davet aldığımızda deminden beri konuştuğumuz çelişkilerin tümünün değilse de, bir kısmının farkındaydık. Tarihin şu anında sormak istediğimiz sorunun ne olduğunu düşünmeye koyulduk. Bunun için de dile getirmek istediğimiz içerikle ilgili bir başlangıç noktasının ne olabileceği üzerine kafa yormaya başladık. Tasarladığımız içerik, sanatla özgürlükçü siyasî pratikler arasındaki ilişkiydi. Özellikle de sanatın sorumluluğu ve açabileceği kapılardı. Brecht ve düşüncesinin sol içindeki kanonik konumunun bu tartışmayı harekete geçirmek için yerinde bir başlangıç olduğunu fark ettik. Pozisyonumuzun rengini belli edecek sıkı bir tetik görevi görmesi ve mesajımıza aracılık etmesi için Brecht'i seçtik. Ancak onun ne konumunu, ne de yöntemini yeniden üretmeye yeltendik. Amacımız, ona duyulan ikonik saygıyı bugünlere taşımak da değildi. Sorduğu sorular ve önerdiği bakış açılarının güncelle ilişkisine bakmak istedik. 1928'de yayınlanan "Üç Kuruşluk Opera"daki "İnsan Neyle Yaşar?" şarkısının sözlerinde karar kıldığımızda, o dönemin ekonomik ve siyasî kriziyle şu anki durum arasında güçlü bir benzerlik olduğunu tespit ettik. Aradaki paralellik, insanlara neyi kurcaladığımızı da güçlü karineler veriyordu. Brecht başlı başına bir atölyedir, üretimindeki kolektif unsur da bizim için çok önemliydi. Ayrıca, başına buyrukluğu

da çok çekici. Bir yandan belli bir pozisyonu tutarlı bir şekilde korurken, diğer yandan da durmadan yer değiştiriyordu. Ancak bir yandan da çok fazla kanonize edilmişti. Biz de bu kanonik konuma hangi olanaklarla meydan okuyabileceğimizi sorguladık. Kafamızdaki sorulardan biri de Brecht'in niye üçüncü dünyada, mesela Latin Amerika'da en çok oyunu oynanan tiyatro yazarlarından biri olduğuydu. Brecht, kanonik ve klasik bir çerçeveye yerleştirildiği ölçüde onun vermek istediği mesajın da bastırıldığını düşünüyoruz.

Bienalin kataloğunda şöyle diyor sunuz: "Bugün sanatı, Brecht'in tiyatroyu anlayış biçimiyle, 'kolektif bir tarihsel izahat' olarak düşünemeyiz miyiz?"

Bu alıntı bizi serginin kendisine, orada görülmesini umduğumuz şeye götürüyor. Farklı söylemlerin, farklı kuşakların deneyimlerinin sürekli yankılanması ve tekrarlanması, müşterek çabalarımız hakkında konuşmanın yolları haline geliyor. Bienali tam da böyle inşa ettik. Farklı dönemlerin sözlerinin müşterek çabamızı nasıl şekillendirdiğini göstermek istedik. Bu bienalin bir propaganda sergisi olmasını da istiyoruz aslında. Bienali dönüştürmekle ilgilenmiyoruz desek de, sanat dünyasının içindeki konumumuzu açıkça ifade ediyoruz. İşleri farklı yapmanın yollarını arayıp sergile-

liki seçenek daha vardı. Biri, şartlar çok ödün vermeyi gerektirdiği için bu işe hiç soyunmamaktı. Diğer seçenek de Koç ya da başka sponsorları rahatsız etmeyecek bir sergi yapmaktı. Bu iki seçenek de bize doğru gelmedi.

rin günümüzdeki hazırlanış yöntemine katılmadığımızı göstermeye çalışıyoruz. Hem Hırvatistan'da hem Türkiye'de hem de tüm dünyada görkemli sergilerin rolünün ne olduğunu sorunsallaştırıyoruz. Sanatsal muğlaklık diye bir tabir var. Sanatın dediği açık seçik anlaşılmaz, daha çok kendi süreçleriyle ilgilidir, kendine has incelikleri vardır, dolayısıyla da muğlaktır deniyor. Biz tam ters yönde hareket ettik ve muğlaklığa izin vermedik. Sergiyi kurarken işlerin net bir siyasî mesaja sahip olmasına özen gösterdik. **Brecht olmasaydı kimi seçerdiniz?** Wilhelm Reich aklımızdan geçmişti. Karl Polanyi de olabilirdi. Slavoj Žižek ve tüm Slovenya psikanaliz geleneğinden de çok besleniyoruz.

Bienaldeki gözdeleminiz neler?

Trevor Paglen'in işlerini, başka işlere de sirayet edecek bir yöntem olarak düşündük. Trevor, aynı zamanda deneysel bir coğrafyacı. Pentagon'un, varlığını inkâr ettiği ya da görünmez kılmak için elinden geleni ardına koymadığı konularla ilgileniyor. Bienal için İstanbullu gökbilimcilerle beraber bir proje geliştirdi. Antrepo'nun girişindeki işinde, bir yanda İstanbul'un gökyüzünü gösteren ve güzel sanat nesneleri olarak fotoğrafları görüyorsunuz. Ama duvarda yazılanları okuyunca bu güzel fotoğrafların her birinde İstanbul'la ilgili bilgileri kayıt altına alan ve kamuoyunun bilgisi dışında

faaliyet gösteren ABD uyduları bulunduğunu öğreniyorsunuz. Serginin girişinde yer alan bu işler, izleyicilerin sergiyi nasıl okumasını arzuladığımızı ve sanatın sorumluluğuna dair bir metafor işlevi görüyor. Bir diğer isim 1960'lardan beri Taşkent'te kavramsal sanatla uğraşan Vyacheslav Akhunov. Onun eserlerindeki Lenin tutkusu, bir insanla bir ideoloji arasındaki ilişkiye dair çok şey söylüyor. Vyacheslav'ın arşivini komünizmin hayaleti olarak tüm Bienal mekânlarında dolaştırdık. Öne çıkacağını düşündüğümüz işlerden biri de Mor Çatı'yla çalışan Hırvat sanatçı Sanja Iveković'in. Sanja'nın işi, her yıl dünyanın çeşitli feminist örgütleri tarafından hazırlanan ve şiddetten işsizliğe, kadınların hayatındaki sorunları kayda geçiren "gölge rapor" hakkında. Yüksel Arslan'ın "Kapital" illüstrasyonunu da çok önemli buluyoruz. Zeina Maasri'nin "Lübnan İçsavaşı'nın Politik Posterleri"ni görmelisiniz. Zmijewski'nin "Demokrasiler"ini de kaçırmayın. İnsanların kamusal alanda yaptıkları gösterilerin siyasî işlevini sorgulayan bir çalışma.

Çizdiğiniz çerçeveye bakıldığında, Türkiye'nin ve İstanbul'un sorunlarından uzak durma eğilimi sezinleniyor.

Bu konuda kendi aramızda da epey kafa patlattık. Türkiye'ye dair konularla ilgili sınırlarımızın farkındaydık. Bu yüzden, elden geldiğince patronluk taslamaktan uzak durmaya çalıştık. Yine de, seçtiğimiz sanatçılar siyasî meselelerle ilgili çalışıyorlar. Nihayetinde, bizim yaptığımız iş bu, sanatçı seçmek. İki senedir buraya gelip gidiyoruz. İnsanlarla uzun uzun konuşuyoruz, bol bol okuyoruz, ancak Türkiye'nin siyasî durumuna dair bir sergi yapmak için yeterli bilgiye sahip olduğumuzu düşünmüyoruz. Bizim yapmaya çalıştığımız, daha çok, buradaki siyasî tabloyla Hırvatistan ya da Ortadoğu'da olup bitenler arasındaki benzerlikleri bulmaya çalışmaktır. Birçok açıdan bir kent mekânı olarak İstanbul'a odaklanmadık, çünkü kültür turistlerine yeni bir İstanbul ambalajı sunmak istemedik. Ayrıca, İstanbul'la ilgili gerçekten sakınılması zor olan metafor tuzaklarına düşmekten çekindik. Amacımız, başka herhangi bir yerde de karşılık bulacak bir sergi yapmaktır. Öte yandan, bu sergiyle bu coğrafyanın kültür sahnesine de bir müdahalede bulunmak istiyorduk. İşte belki de tam burada Koç ve Brecht'in bir arada bulunması oyuna dahil oluyor, Yüksel Arslan'la İnci Furni'nin yan yanılığı bir anlam ifade ediyor. Stratejilerimizden biri de, bu coğrafyaya bakarak Yugoslavya hakkında bir şeyler öğrenmeye çalışmaktır. Başka bir strateji de, Türkiye'nin güçlü bir öznesi olduğu bu coğrafyanın nasıl bir geleceğe gebe olduğunu sorgulamaktır.

İki yıldır Türkiye'ye gelip gidiyorsunuz. Sizi en çok ne şaşırttı?

Sosyal kutuplaşma. Ve ekonomik uçurum. Hiçbir yerde bu kadar görkemli bir zenginliği ve bu kadar derin bir yoksulluğu bir arada görmedik.

Böyle saçmalık olmaz

"Yüzde yüz dumansız hava sahası" adındaki zulme karşı birkaç cılız itiraz dışında necip Türk basınından tık yok. Ama eli bayraklı yasakçılar zebil. Bunların en önde gideni de Radikal. Üstelik, söz konusu gazetenin genel yayın yönetmeni, "4x4'üm var, gurur duyuyorum" diye yazmış bir zat. Aynı gazetenin 16 Temmuz 2009 tarihli çevre etkinin sponsorunun Eurogold olduğunu da hatırlayalım. Atmosfere zehirli gaz salmaktan gocunmayanların "yüzde yüz dumansız hava sahası" amigoluğu yapmaları ikiye bölünmüştür değil de ne? Bu soruyu eski Yeşil milletvekili, Avrupa Parlamentosu eski eş başkanı Joost Lagendijk'e sorduk. Ona sorduk, zira Türkiye'ye yerleşen ve Radikal'de yazmaya başlayan Lagendijk, ikinci yazısında sigara yasağını konu aldı ve uygulamanın kişisel hak ve özgürlüklere aykırı olduğunu vurguladı. Bu arada, Lagendijk sigara içmediği gibi, sigara dumanından ziyadesiyle rahatsız olan bir insan. Şimdi akliselimin sesine kulak verelim.

Neden sigara yasağını konu eden bir yazı yazma ihtiyacı duydunuz?

Joost Lagendijk: Buraya geldiğim zaman Türkiye'deki yasa yeni yürürlüğe girmişti. Benzer bir süreç Hollanda'da da yaşanıyordu ve hâlâ devam ediyor. Bu yüzden gelişmeleri takip ettim, bir değerlendirme ve mukayese yapmak istedim.

Hollanda'daki tartışma hangi yönde ve ne kadar zamandır sürüyor?

İnsanlar sigara yasağı olmasından genel-
de memnun. Ama devam eden tartışma,
"bu yasağın sınırları ne olmalı ve nereye
kadar gitmeli" yönünde. Çünkü çok sa-
yıda insan bunun kişisel haklara ve öz-
gürce seçim yapılmasına karşı bir taciz
olduğunu düşünüyor. Sorun daha çok
küçük mekânlarla ilgili. Bu insanlar işle-
rini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya.
Bir yıldır devam eden bu tartışmaların
sonunda, özellikle küçük mekân sahipleri,
kendilerinin ve müşterilerinin sigara
içmeyi sevdikleri ve bunu özgür iradele-

riyle tercih ettikleri gibi argümanlarla
dava açtılar, birkaç davada mahkeme
kahve sahiplerinin lehine karar verdi.
Şimdi Sağlık Bakanlığı'nın kararı bekle-
niyor; mahkemenin verdiği kararı değiştire-
tirip küçük kahvelerde de yasaklanması-
na mı karar verecek, yoksa sigara içmek
isteyenler sigara içilebilen mekânlara gi-
debilecekler mi, henüz belli değil.

Küçük mekân ve kahvelerde, eğer sahibi ve müşterileri
sigara içmeyi tercih ediyorsa, böyle mekânların olmasına
izin verilmeli. Dolayısıyla, her yerde yasaklamak yerine,
seçenek yaratmalı ve rahatlama sağlanmalı.

**Türkiye'deki uygulamanın çok sert ol-
duğunu yazdınız. Nasıl bir fark göz-
lemlediniz?**

Türkiye'deki yasanın gerekçesini tam
olarak bilmiyorum, ama Hollanda'da
restoran, kahve ve barlarda çalışan in-
sanları korumak üzere çıkarıldı - "onlar
bu mekânlarda çalışmak zorundalar ve

sigara içseler de, içmeseler de orada ol-
mak zorundalar, seçme hakları yok"
düşüncesiyle. Almanya'da da aynı şe-
kilde uygulanıyor. Ama orada bu konu-
ya bakan yargıçlar durumları teker teker
değerlendirerek karar verme esnek-
liğini gösterdiler. Yasayı okuyor, getiri-
len argümanlara bakıyor ve "evet, sen
haklısın" diyebiliyorlar. Türkiye'de ya-
sanın uygulanmasıyla ilgili şüphem, bu
esnekliğin gösterilemeyeceği, "yasa bu-
dur, bunu uygulamak zorundasın" diye
bir inatçılık, katılık gösterileceği yönün-
de. Abartılı bulduğum ikinci şey de, her
yeri açık olmasına rağmen sadece üstü
kapalı diye sigara içilmesine izin veril-
memesi. Böyle bir saçmalık olmaz. Hol-
landa'da uygulama çok daha esnek.
Önemli olan, dört duvar arasında içil-
memesi. Türkiye'de yasak zihniyetinin
abartılı olacağını düşünüyorum.

**Bizde bu yasanın çıkarılma amacı, si-
gara içmeyen, ama içilebilen yerlere gi-
den insanları korumaktı ağırlıklı ola-
rak. Bunun için alınabilecek başka ön-
lemler olmaz mı? İçenlerle içmeyen-
leri ayırma veya iyi havalandırma sis-
temi koyma zorunluluğu gibi mesela.**

Benim sigara yasağıyla ilgili bir sorunun
yok, "pasif içicilik" kavramına inanıyor-
rum. Ama bununla ilgili bir düzenleme
yapılması gerekiyor. Küçük mekân ve
kahvelerde, eğer sahibi ve müşterileri si-
gara içmeyi tercih ediyorsa, böyle me-
kânlarda içilmesine izin verilmeli. Hatta
belli gece kulüpleri olmalı ve insanlar
orada sigara içildiğini bilerek gitmeli.
Orada çalışan insanlar da ona göre karar
vermeli, burada çalışmak istiyor mu-
yum, istemiyor muyum diye; kabul et-
miyorsa çalışmasın. Dolayısıyla, her yer-
de yasaklamak yerine, seçenek yaratmalı
ve rahatlama sağlanmalı. Mesela Belçi-
ka'da eğer mekân sadece restoran değil-
se ve kazancının büyük bölümünü yiye-
cekten kazanmıyorsa, sahibi isterse izin
verebilir. Ayrıca, sigara içilebilen kah-
ve ve barlar da var.

**Hollanda gibi marihuana ve benzeri
pek çok uyuşturucu veya uyarıcının
serbest olduğu bir ülkede nasıl oluyor
da sigara yasaklanabiliyor? Bu yasak
coffee shop'larda nasıl uygulanıyor?**

İlk başta marihuananın da yasaklanma-
sı istendi, ama olmadı tabii, herkese çok
saçma geldi. Bu daha özel bir tercih çün-
kü, içmek istemeyen zaten coffee shop'a
gitmez. Şimdi sadece sigara içilemiyor,
marihuana sigarasının içine tütün koy-
mak da yasak.

**Pasif içiciliğe hangi gerekçeye dayana-
rak inanıyorsunuz? Müzisyen Joe
Jackson, Express'te naklettiğimiz yazı-
sında, pasif içiciliğin yol açtığı tek bir
ölüm vakasının olmadığını ve akciğer
kanserinden ölen insanların tümünün
istatistiklerde sigara içicisi olarak ka-
bul edildiğini ileri sürüyor.**

Joe Jackson'ın müziğini çok severim.
Sağlam bir anarşist duruşu var ve belli
ki sigara içmeyi çok seviyor. Ama ben
bunun bilimsel yanını sorgulamıyorum.
Bana göre zararlıdır ve içenin yanında
duran da etkilenir. Ama tabii ki "akciğer

Joost Lagendijk

Yüzde yüz dumansız cinayet mahalli

İnanılır gibi değil ama, aşağıda anlatılan olay gerçek bir cinayette, sanık anlatımlarından alınmış olup sadece yer ve kişi isimleri değiştirilmiştir. Bu olayı kaleme alan ise adli tıp uzmanı bir hekim. Buyrun buradan yakın...

Hiç tanımadığı bir erkekle evlendirildiğinde henüz 15 yaşındaydı Hatice. Kısa süre sonra anne olmuştı, ama bu, kocasından sürekli dayak yemesine engel olamamıştı. İşte o günlerde chat yaparken tanıştı Hilmi'yle. Hatice İzmir'de, Hilmi Mersin'de yaşıyordu. Bir yandan chat'leşip bir yandan telefonlaşıyorlardı sık sık.

Sonra da Hilmi'nin İzmir'deki arkadaşı Ömer girdi hayatına. Gizli gizli buluşuyorlar, bazen de kocasının olmadığı zamanlarda evde birlikte oluyorlardı. Her iki aşığına da sürekli olarak kocasından gördüğü şiddetten yakınıyordu Hatice. Sonunda hep birlikte kocasını ortadan kaldırmaya karar verdiler. İş, İzmir'de yaşayan aşığa düşmüştü.

Önce bir şişe eter buldu Ömer, eczaneden de bir paket pamuk aldı. Bir akşam Hatice'lerin sokağına gidip beklemeye başladı. Hatice'nin kocası her zaman olduğu

gibi salondaki televizyonun karşısında uyuyakaldı. Hatice kapıyı açıp içeri aldı Ömer'i. Yandaki odaya geçip planı bir kez daha gözden geçirdiler. Önce eterle bayıltıp sonra boğacaklardı kocasını. Gene de tedbirli olmak gerekliyordu. Bakarsın, daha bayıltamadan uyanabilirdi. Mutfaktaki boş piknik tüpünü de yanlarına aldılar.

Nitekim öyle oldu. Eterin kokusunu alır almaz kendine gelip kalkmaya çalıştı kocası. Piknik tüpüyle defalarca kafasına vurdular. Sonra da emin olmak için çamaşır ipiyle boğdular. Planları işlemiştii, ama şimdi de salonda ortadan kaldırılması gereken bir ceset vardı. Bu haliyle evden çıkarmaları imkânsızdı. En iyisi parçalayıp çöpe atmak.

Ne var ki, işlediği cinayetten zaten fazlasıyla korkmuştu Ömer. Cesedi parçalamaya cesaret edemedi. "Hiç telaşlanma" dedi Hatice, "sen görevini yaptın, şimdi sıra Hilmi'de". Hilmi'yi arayıp durumu anlattı.

Ertesi gün İzmir'deydi Hilmi. Yanına keskin bir kasesap bıçağı, plastik eldivenler, büyük kalın poşetler, deterjanlar gibi "iş" için gerekli bütün malzemeleri alıp gitti cinayet mahalline.

Önce başı gövdeden ayırmak gerekiyordu. Hemen işe girişti. Ancak beklediğinden çok daha zordu iş. Bıçak ne kadar keskin olsa da, kan ter içinde kalmıştı. Korkmuştu da üstelik. Bir sigara molası vermek istedi. Eldivenlerini çıkarıp yüzündeki terleri sildi. Sonra cebindeki paketten bir sigara aldı.

Hatice de etraftaki kanları siliyordu bir yandan. Temizlik bezini banyoda yıkayıp tekrar salona döndüğünde Hilmi'nin elindeki sigarayla çakmağı gördü. "Bir dakika, ne yapıyorsun?" diye bağırdı. Hilmi yaptığı işten çok yorulduğunu, sigara molası verdiğini söyledi.

"Katiyyen olmaz" dedi Hatice. "Bizim evde sigara içmek yasaktır. Çok istiyorsan, çıkıp balkonda içersen sigaranı." Daha az önce bir adamın kafasını elindeki bıçakla gövdesinden ayırmış olan Hilmi uysalca başını eğdi, çıkıp balkonda içti sigarasını. Sonra geri dönüp işine devam etti.

Hatice'lerin evine aşıkların girip çıkması, evin adamını eterle bayıltmak, kafasına piknik tüpüyle vurup çamaşır ipiyle boğmak, kafasını gövdesinden ayırmak serbestti. Ama sigara içmek kesinlikle yasaktı. — **Dr. Özkan Türker**

kanserinden ölen insanlar, sigara içtikleri için öldüler" diye bir iddia olamaz. Sigara içip 100 yaşına kadar yaşayan insanlar da var, 25 yaşında sigara içmediği halde kanser olup ölenler de. Ama sigara içmenin kansere yakalanma riskini artırdığını düşünüyorum.

O halde sigara paketlerinin üzerine "sigara içmek öldürür" değil, "öldürebilir" diye yazmak gerekmez mi?

Kesinlikle evet.

Sigaraya şiddetle karşı olup "içme, içirtme" diye çağrılar yapan, ama bir yandan da "4x4 jipim var ve bununla gurur duyuyorum" diyebilenler de var. Yeşiller Partisi eski milletvekili olarak otomobilsever sigara aleyhtarları hakkında ne düşünüyorsunuz?

Çevreye bu kadar karbonmonoksit salarak sigaraya karşı olmak bence ikiyüz-

lülüktür. Burada devletin yapması gereken, bu jipleri daha az çekici hale getirmek olmalı. Alkolle ilgili olarak, "eğer seni alkollü bir şekilde direksiyonda yakalarsam ehliyetini alırım" da denmeli, jipler daha pahalı yapılarak caydırıcı hale getirilmeli. Bunların hepsi dünyaya ve insan sağlığına zararlı çünkü.

Türkiye'de çıkarılan son yasalarla yatırım yapacak sanayicilerden Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Raporu istenmesi şartı bile kaldırıldı. Ama benzer şekilde onların da sigara yasağına tam destek destek verdiklerini görüyoruz. Hangi yüzle bunu yapabiliyorlar sizce?

Bu sadece Türkiye'ye özgü değil malesef. Aslında bu konularda da sert yasalar çıkarılmalı, sanayicilerin yaptıkları da cezalandırılmalı. Ama olmu-

yorsa, düzgün bir politikacıysanız bunu mecliste gündeme getirmeli, bir gazeteciyseniz bunlara karşı çıkan yazılar yazarak mücadele etmelisiniz. Çünkü onların çevreye verdiği zarar sigaradan çok, çok daha fazla.

AKP'li belediyelerin tesislerinde alkol satışı kaldırıldı. Şimdi pek çok insan, zamanla "alkol de zararlıdır" diyerek onu da yasaklamaya kalkabileceklerini düşünüyor. Buna ne dersiniz?

Benim için evet, sigara zararlıdır, ama alkol fazla içildiğinde zararlıdır. Bir bardak bira kimseye zarar vermez. Hollanda'da da fazla içmeyi daha az cazip hale getiren bir uygulama beni rahatsız etmez. Ama öyle bir yasak getirilemez, kişisel tercihlerle bu kadar müdahale edilemez.

Söyleşi: Seda Zobaroglu

BASK MESELESİ

Bir Tarih, Bir Ottonomi, Bir Sorun
Zekine Türker

Elitlerdeki kitap, bütün bu tarihsel sürecin, süren çatışmaların ve bitmeyen bir savaşın hikâyesi. Silahlara veda ettiği sanılan ETA'nın ve yeniden silahlara dönüştüğü inatlı çıkış ve uzun yıllara yayılan hikâyesi. ETA'nın siyasi kanadı olarak bilinen Herri Batasuna (Bask Birliği) ve ardıllarının öyküsü.

"Nereden geliyor, nereye doğru geliyor, ne istiyor Basklılar?" Çeşitli kurumların yetkilileri, sendikacı, akademisyen ve siyasi parti temsilcileriyle yapılan röportajlarla zenginleştirilen bu çalışmayla Bask sorununun yanıtı arandı. Hikâye, avcılarını değil aslanların gözünden anlatılmaya çalışıldı.

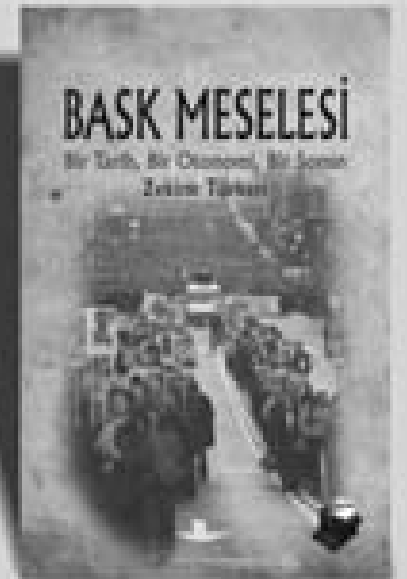
Dünyanın belli de adını konuştugu diliden alan tek ülkesi, Bask; yani Euskadi, yani Euskera (Baskça) dilini konuşanların ülkesi. Euskera, Avrupa'nın yaşayan en eski dili. Hiçbir dil ailesinde yer almıyor ve baskı sınıflandırılmamış... Victor Hugo bu dilin, onu konuşanlar açısından önemini şöyle ifade etmiş: "Bask dili bir vatan, hemen hemen bir dindir."

Bask ve yasakların doğurduğu ve ottonomi ile sonuçlanan asitlik bir direniş; Bask milliyetçiliği...

"Baskçı" partilerin "çözümlememiş tarihsel bir siyasi sorun", "İspanyolcu" partilerin ise "Bask milliyetçiliği sorunu" olarak sınıflandırdıkları, bir sorun, "Bask sorunu".

dipnot yayımları

Selâh Caddesi 14/11 Katay - Ankara Tel: (312) 419 12 11 Faks: (312) 419 12 11 dipnot@dergijayinlari.com

Dörtnala ölüm tarlalarına

Kısa adı GDO, açılımı “Genetiği Dönüştürülmüş Organizmalar”. GDO’ları savunan şirketler ve hükümetler, onlara “Genetiği İyileştirilmiş Organizmalar” demeye bile kalkışıyor. GDO’ların herhangi bir “iyiliği” yok. Tam tersine, ölümcül kötülükleri var: Tarım rekoltesini düşürüyor, çiftçileri fakirleştiriyor, çeşitli hastalıklara davetiye çıkarıyor, doğal çevrenin gen yapısını bozuyor, toprağı hızla verimsizleştiriyor. GDO’dan kazançlı çıkanlar ise bir avuç büyük şirket ve büyük toprak sahibi. Mayıs sayımızda “Ölüm Tohumları” kitabının yazarı F. William Engdahl’dan GDO’ların stratejik bir ürün olarak önemini ve nüfus kontrolündeki rolünü dinlemiştik. O günlerde, AKP hükümeti beş senedir çıktı çıkacak denen “Ulusal Biyogüvenlik Yasası”nı herkesten sır gibi saklayarak kaleme alıyordu. Cemil Çiçek haziran ayında baklayı ağzından çıkardı: Biyogüvenlik yasası GDO’lara kucak açacaktı. İşin iç yüzünü kavramak için, 45 sivil toplum örgütünün bir araya gelerek kurduğu, 2004’ten bu yana çetin bir mücadele veren GDO’ya Hayır Platformu’ndan ziraat mühendisi Arca Atay’a kulak kesiliyoruz.

2004’ten beri tartışılan biyogüvenlik yasa tasarısı bugünlerde yine gündeme geldi. Bu yasanın amacı ne?

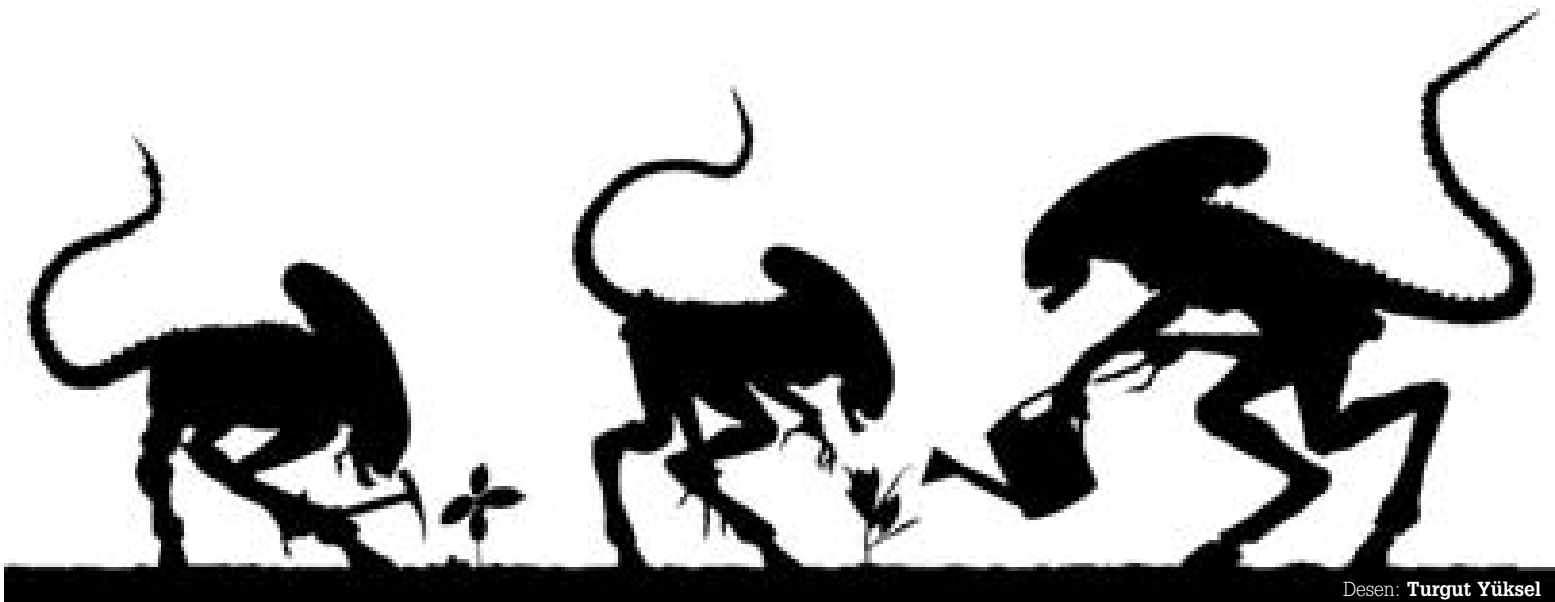
Arca Akay: Türkiye, Birleşmiş Milletler tarafından imzaya açılan Cartagena Biyoçeşitlilik Protokolü’ne 2003’tе onay verip ertesi yıl taraf oldu. O günden bu yana biyogüvenlik yasasının çıkarılmış olması lâzımdı. Aslında biyogüvenlik yasası çalışmaları 1998’de başladı. O dönemde Tarım Bakanlığı, Birleşmiş Milletler’den bir fon aldı. Beş yıldızlı otellerde toplana toplana hazırladılar ilk yasa tasarısını. 2005’te “yasa hazır” dendi, sivil toplum örgütleri ve akademisyenler de görüşlerini bildirdi. Bizim o zamanki yasa tasarısına da bazı itirazlarımız vardı. Zira GDO’ların ülkeye girişinin kolaylaşmasını sağlayabilecek detaylar mevcuttu. 2004’te domates balonu eylemlerini başlattık. Bir ay boyunca 15 il dolaşıp 100 bin imza topladık ve Meclis’e götürdük. Aynı yılın kasım ayında zamanın Tarım Bakanı Sami Güçlü Meclis’in önüne gelerek kendilerinin de GDO’lu ürünlere şüpheyle yaklaştığını ve bu konuda azami özen göstereceklerini söyledi. Güçlü, bir buçuk ay sonra görevden alındı. Akabinde, onca zaman uğraşılan yasa tasarısı da rafa kalktı. Buna

en büyük tepkiyi ABD Tarım Bakanlığı gösterdi. ABD Tarım Bakanlığı Dış Servisi periyodik olarak çeşitli ülkelerle ilgili raporlar yayınlar. Açıkçası, bu raporlar Türkiye’de ne olup bittiğini öğrenmek için de önemli bir kaynaktır. Buğday rekoltesi nedir, çeltik ne kadar vardır, bizde açıklanmadan en doğru şekilde orada yazar. ABD ihracat yapabilmek için GDO’lara bir an önce izin verilmesini is-

GDO’lu bitkiler 1996’da sıklıkla kullanılmaya başlandığında 1.5 milyon hektarda üretiliyordu. O zaman dünyada 750 milyon aç insan vardı. 2009’da 120 milyon hektarda GDO’lu ürün yetiştirilirken aç insan sayısı bir milyarı aştı.

tiyor. Şimdi söz konusu olan yasa tasarısı da yine bakanlık tarafından hazırlanarak bir köşeye kondu. Ancak bu sefer hiçbir sivil toplum örgütüne göstermediler. Başbakan yardımcısı Cemil Çiçek, 1 Haziran’da yaptığı açıklamada GDO’lu ürünlere kapı açacak yasanın çıkarılacağını, ama bu ürünlerin bebek mamalarında kullanıldığını, organik tarım yapılan arazilerin yakınına ekilmesinin engelleneceğini söyledi. Amaç, hiç tartışmadan, bir çırpıda yasayı çıkarmaktır. Biz de meseleyi kamuoyuna açmak için ha-

reketeye geçtik. Skytürk’teki bir programa bağlanan Tarım Bakanlığı Müsteşarı Vedat Mirmahmutoğlu, açıkça “bakanlık olarak bu yasaya karşıyız” dedi. Daha sonra Ziraat Mühendisleri Odası Başkanı Gökhan Günaydın’la beraber çıktığı bir başka programda “biyogüvenlik yasası hiçbir şekilde GDO’lara izin vermek için çıkarılmayacaktır” diye ekledi. Hatta “biz yasa değil, yönetmelik çalışması yapıyoruz” dedi. Oysa kanun çıkmadan yönetmelik çıkması mümkün değildir. Hatta müsteşar, Cemil Çiçek’in de yanlış bilgilendirilmiş olabileceğini söyledi. Bu manzara, Tarım Bakanlığı ve hükümet arasında bir gerginlik olduğu izlenimini uyandırıyor. Çünkü Tarım Bakanlığı’nda GDO’ların tehlikelerinin bilincinde olan yetkililer var. Biz de biyogüvenlik yasasının çıkması gerektiğini düşünüyoruz. Çünkü bu sayede bu coğrafyada sahip olduğumuz biyoçeşitliliği koruyacağız. GDO illâ gelecekte, limanlardaki laboratuvarlarda çok sıkı denetim yaparsın, koyduğun kriterlere uymayanları sokmayacaksın. Bütün bunlar için ciddi bir altyapıya ve iyi eğitilmiş personele sahip olman gerekiyor. Bunların hiçbirini yokken, pat diye bir yasa çıkaramazsın. **Yasayla ilgili basında çıkanlar, biyogüvenlikten ziyade, salt bir GDO yasası izlenimi uyandırıyor. Bir de biyogüvenlik kurulunun oluşturulmasından bahsediliyor. Bu kurulun amacı nedir?** Bakanlık, bu kurulun kendi içinden kurulmasını istiyor. Tohum sanayicileri de kurula girmek istiyor. Akademisyenler de diğer taraftan bastırıyor. Ancak yasayı kimseye göstermiyorlar, o yüzden tam mahiyetini bilemiyoruz. **GDO’ların ülkeye 1998’den beri girdiğini söylüyorsunuz. Ne amaçla getiriliyorlar, hangi alanlarda kullanılıyorlar?** Tohumluk İthalat Genelgesi’ne göre, GDO’lu tohumları ithal etmek, ekip dikmek yasak. Ancak üniversiteler ya da devletin tarım kuruluşları gerekli denetimler sonrasında deneme amaçlı olarak kullanabilirler. Bu sadece bitki üretmek amacıyla getirilen tohumlar için geçerli. ABD ve Arjantin’den yem amaçlı getiri-

Desen: Turgut Yüksel

len soya ve mısır buna dahil değil. Bunların hemen hepsi GDO'lu yemler. Zaten Arjantin'den geliyorsa başka türlü olma şansı yok. Bandırma limanından aldığımız numuneleri analiz ettirince GDO'lu çıktılar. Tam açıklama yapacağız, Toprak Mahsulleri Ofisi bunların yıllardan beri ülkeye girdiğini, bu durumu engelleyecek mevzuat bulunmadığını açıkladı. Buradaki iki derdimiz şu: Birincisi, yemlik olarak getirilen GDO'lu ürünler kanatlılara, küçük ve büyükbaş hayvanlara yediriliyor. Onları da biz yiyoruz. İkincisi, bunların, örneğin mısırın, sadece yem olarak kullanıldığını kimse garanti edemez. Firma yemlik diye getirir, ama gider ondan un yapar, ekmeğe de, bisküviye de katar. Zira bu sirkülasyonu izleyen bir sistem yok. Ayrıca yurtdışından işlenmiş gıda da ithal ediyoruz. ABD'den ithal edilen ürünlere, oranın yasalarına göre, GDO'lu ürün içerdiğine dair bir etiket koyma zorunluluğu yok. Dolayısıyla, GDO'lu ürünler hazır gıda olarak da ülkeye rahatlıkla girebilir. Dünyada üretilen soyanın büyük kısmı GDO'lu. Türkiye'de soya tüketimi hızla artıyor ve büyük kısmı ithal ediliyor. Ayrıca glikoz ve fruktoz üretmek için de büyük miktarda mısır kullanılıyor. Biliyorsunuz, şeker pancarının kotaları düşürüldü. Dünyanın en pahalı şeker pancarı üreticisi olduğumuz doğru değildi. Avrupa'da da benzer fiyatlara üretiliyor, ancak orada devletler üretimi sübvansede ediyor. Bizse pancar üreticilerini tasfiye ediyoruz, şeker fabrikalarını özelleştiriyoruz. Dolayısıyla, Cargill'in mısırdan ürettiği nişasta bazlı şekere mahkûm oluyoruz. Cargill, Çukurova'da, Karacaova'da ne tür mısır üretiyor, yetmeyince ne tür mısır ithal ediyor, hiç bilmiyoruz, bunu sorgulayan yok.

Siz GDO'nun, denetimli olsa bile, kullanılmaması taraftarısınız, değil mi?

Kesinlikle. Denetlenerek getirilsin demeye dilim varmaz. Ancak çok çaresiz kalırsak, en azından etiketli ürünleri savunmak zorunda kalabiliriz. Böylece tüketici özgür iradesiyle alıp almamaya karar versin. Bu bile kötü bir aşama. GDO'lar bir yere girdi mi, kontrol etmek neredeyse imkânsız. Etiket konursa, GDO'lu ürünler daha ucuz olsa bile insanlar almaz diye düşünüyorum.

Avrupa'da etiket konuyor. Bir de orada GDO üretimi çok kısıtlı, değil mi?

Avrupa'da ciddi miktarda üretim bir tek İspanya'da var. Almanya, Fransa ve Romanya'da çok cüzi miktarlarda, sıkı kontrol altında üretiliyor. Bu ülkelerde toplumsal muhalefet hükümetlere geri adım attırıyor. Avusturya, Danimarka, Macaristan, Yunanistan gibi ülkelerse, Avrupa Komisyonu tavsiye kararlarına rağmen bu tür tohumlara yasak getiridi. Öte yandan, GDO üretiminin yüzde 59'unu elinde bulunduran ABD, Dünya Ticaret Örgütü'nde Avrupa'nın ithalatı serbest bırakması için baskı yapıyor. GDO'lu ürünleri en çok kullanan ülkeler arasında ABD, Arjantin, Kanada, Brezilya ve Çin başı çekiyor.

Fotoğraf: Şahan Nuhoglu

Kamuoyundan saklanan Biyogüvenlik yasasıyla ilgili tartışmalar, Tarım Bakanlığı ve hükümet arasında gerginlik olduğu izlenimi uyandırıyor. Çünkü Tarım Bakanlığı'nda GDO'ların tehlikelerinin bilincinde olan yetkililer var.

GDO'lu ürünlerin kılığa çare olacağına, daha kolay yetiştiklerine dair iddialara ne diyorsunuz?

Kolay yetişiyor ne demek? Normal buğday nasıl yetişirse, GDO'lusu da öyle yetişiyor. Üretimle ilgili iki iddia var: Birincisi, "rekoltesi yüksek, dünyadaki açlıkla baş etmek için bundan başka çaremiz yok". İkincisi, "daha az tarım ilacı kullanılıyor, dolayısıyla da ekolojiye daha az maliyeti var". ABD Tarım Bakanlığı verilerine göre, dünyada en yaygın üretilen GDO'lu ürünlerden mısır, soya ve pamuğun rekolteleri doğal versiyonlarından daha yüksek değil. GDO şirketleri, mesela "ben özellikle Asya'da gözüken A vitamini eksikliğinden kaynaklanan 'gece körlüğü' hastalığına karşı daha fazla A vitamini içeren altın pirinç yaptım" diyor. Oradaki pirinçte bir problem yok ki, sorun A vitamini eksikliği. Şirketler "en çok yenen şey pirinç, dolayısıyla biz buna A vitamini eklersek hastalığı engelleyebiliriz" diye bir söylem tutturmuşlar. Fakat bilimsel araştırmalar, 100 gram GDO'lu pirinçteki A vitamini miktarının 33.3 miligram olduğunu ispatlıyor. İnsana günde 270-280 miligram A vitamini lâzım. Yani günlük A vitamini ihtiyacını pirinçten karşılamak istersen, iki buçuk kilo pilav yemen lâzım. Dört kişilik bir ailenin günde 10 kilo pilav yediğini düşünabiliyor musunuz? İki biber, iki havuçla günlük A vi-

tamini ihtiyacının tamamını karşılayabilirsin. Bu nasıl açlığı gidermek? GDO'lu bitkiler 1996'da sıklıkla kullanılmaya başlandığında, 1.5 milyon hektarda üretiliyordu. O zaman dünyada 750 milyon aç insan vardı. 2009'da 120 milyon hektarda GDO'lu ürün yetiştirilirken aç insan sayısı bir milyarı aştı. Ortada kıtlıktan ziyade gıdanın dağıtımıyla ilgili bir adaletsizlik var. BM Gıda ve Tarım Örgütü FAO düzenli olarak pirinç, buğday, soya ve mısır gibi ürünlerin dünya rekoltesini yayınlar. Kaba hesapla yedi milyar insana günde kişi başı bir kilo tahıl düşüyor, ki bu sadece bu dört tahıl için geçerli. Bunun sebebi var, eti var, sütü var. Ancak Afrika, kendini besleyeceğine, ihraç amaçlı tüketim maddeleri yetiştirmeye zorlanıyor. Yerel besin ihtiyaçları öncelik olmaktan çıkarılıyor. GDO kesinlikle bir çözüm değil.

Küresel iklim değişikliğini artık ultra liberal hükümetler bile kabul ediyor. Buna benzer bir itiraf GDO'lu ürünlerin sağlık ve besin zinciri üzerindeki etkileri konusunda niye yok?

Bir şeylerin idrak edilebilmesi için bazen insanların birebir zarar görmesi gerekiyor. Küresel ısınmadan kaynaklanan büyük felaketler, tsunamiler buna neden oldu. Oysa GDO'lu bir ürünü yedikten üç gün sonra ölmüyorsunuz. Ancak GDO çalışmaları fareler üzerinde denendiğinde, ölü doğumlar, normalden daha zayıf yavrular, daha kısa ömür, üreme yetisinin kaybı tespit edildi. ABD'de bu tür araştırmaların yayınlanması, dünyanın en büyük tohum şirketlerinden Monsanto'nun lobi çalışmalarıyla yasaklandı. Bu tür araştırmaların çoğu, Avrupalı bağımsız bilim adamları tarafından yapılıyor. İnsanda iki kromozomun yer değiştirmesinden kaynaklanan iki kanser türü çıktı. Öte yandan, tutuyorsun, bir bakteri türünün genini mısırın genine ekliyorsun. Koçan kurdu da o mısırdan yediğinde ölüyor. Çünkü ekledikleri bakteri geni bir tür toksin üretiyor. Bizim bu toksinleri yememiz bir yana, GDO'ların faydalı böcekler, özellikle arılar, yani döllemenin aktörleri üzerine zararları tam olarak bilinmiyor.

GDO'ların ziraî ilaç kullanımını azalttığı iddiası doğru mu peki?

Basillus Thuringiensis bakterisinin geninin aktarılmış olduğu pamuk, mısır ve soyada pestisitlerin (yabani organizmaları öldürmek için kullanılan tarım ilaçları) kullanımında azalma tespit edildi. Ancak bu genin eklendiği tohumlar, zararlı denilen hayvanlar kadar, faydalılarını da öldürüyor. Bir de yabani otlara karşı kullanılan herbisiti içeren organizmaların genlerinin eklendiği GDO tohumları var. Tohum şirketleri bu tohumlarla beraber özel ilaçlar satıyor. Mesela Monsanto'nun "Roundup" adını verdiği bir herbisit var. Tohumdan çıkan tüm bitkiler -mısır hariç- bu ilaçla öldürülüyor. Dolayısıyla, yabani ot temizlemekten kurtuluyorsunuz. Ancak belli bir süre sonra yabani otlar bu ilaca direnç göstermeye başlıyor. O zaman kat be kat fazla ilaç kullanmak zorunda-

sınız. İşgücünden artırdığınız parayı ilaca yatırıyor ve toprağı daha çok zehirliyorsunuz. GDO'ların orta vadedeki zararlarını anlatmak için çiftçi sendikalarına ve ziraat odalarına çok büyük iş düşüyor. Ancak orada Adana Çiftçiler Birliğı gibi çok köklü bir sivil toplum örgütünün yönetim kurulu üyesi Oana Çorat gibi büyük toprak sahipleri karşınıza çıkıyor. Bu bayan, "niye ABD'deki çiftçiler gibi yüksek verimli GDO'lar kullanmıyoruz" diye soruyor. Sonra bakıyorsunuz, Monsanto'nun sponsorluğunda bazı milletvekilleriyle ABD'ye ziyarette bulunmuş. Şu an Türkiye'de 50-60 kadar tohum üreticisi firmanın dahil olduğu TÜRKTED derneğinin üyeleri arasında Monsanto, Pioneer ve Cargill gibi ulusötesi şirketler de bulunuyor. Hatta Monsanto'dan bir yetkili yönetim kurulunda. Bu şirketlerin TAGEM'in (Tarım Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü) toplantılarına doğrudan katıldıklarını da biliyoruz.

Bu büyük şirketlerin sicilleri de hiç temiz değil; burada faaliyet gösteren Cargill ve Monsanto bayağı kötü bir şöhrete sahip mesela.

Cargill, Orhangazi'deki fabrikasını açtıktan sonra, ne tesadüftür ki, GDO alanında faaliyet gösteren DeKalb adlı firmasını Monsanto'ya aktararak biyoteknolojik tohum işinden çıktığını söyledi. Oysa şirket aynı yapı altında, fakat Monsanto yönetiminde faaliyetine devam ediyor. Monsanto'nun yaptıklarını saymak için kitap yazmak lazım. Vietnam savaşında yüz binlerce kişinin ölümüne neden olan "agent orange" kimyasal silahından tutun, bugün Hindistan köylülerine yaptıklarına kadar kap-kara bir kitap çıkar ortaya. Çiftçileri tehdit etmek ve mahkemeye vermek başlıca yöntemleri. Ancak Kanadalı kanola üreticisi Percy Schmeiser'e açtıkları dava çok önemli. Schmeiser, ekmediğı halde aldığı hasatta Monsanto'nun ürettiğı kanolanın genetiğine rastlandığı için Monsanto tarafından mahkemeye verildi. Aslında yakındaki bir Monsanto ala-

"Gönüllü Tırpancılar" hareketi, Fransa'da Sarkozy'nin GDO konusunda geri adım atmasındaki en önemli etmenlerden. Üye sayısı 10 bini aşıyor. Çoğu zaman gaz bombalarına maruz bırakılarak GDO'lu tarlaları istila eden Tırpancılar, gündüz olmazsa, küçük gruplar halinde gece baskınları da düzenliyor. Sağ üstte, çiftçi, eylemci ve Via Campesina sözcüsü José Bové...

nından bir kontaminasyon olmuş. Akabinde Schmeiser de "asıl siz benim ürünü mü kirlettiniz" diye karşı bir dava açtı. 2008'de mahkemenin Schmeiser'i haklı bulacağı anlaşıldı. Bunun üzerine Monsanto anlaşmak istedi. "Tamam" dediler, "davamızı çekiyoruz, ancak bir şartla: Hiçbir yerde bu konuda konuşmayacaksınız. Çünkü tüm çiftçilere örnek teşkil edebilir bu durum." Schmei-

Avrupa'da da devletler şeker pancarı üretimini sübvansede ediyor. Bizse pancar üreticilerini tasfiye ediyoruz, şeker fabrikalarını özelleştiriyoruz. Dolayısıyla, Cargill'in mısırdan ürettiğı nişasta bazlı şekere mahkûm oluyoruz.

ser kabul etmedi. Ve dava sonucunda hem kontamine olmuş kanolasının parasını aldı, hem de Monsanto şirketi araziyi temizlemeye mahkûm edildi. Hindistan'da Monsanto'ya bağlı bir tohum firması büyük bir reklam kampanyası eşliğinde verim ile kaliteyi artırmak vaadiyle pamuk ektirdi. Çiftçiler ekimden üç ay sonra gözlerine inanamıyorlar, to-

murcuklar normalden erken ve bol miktarda büyümeye başlıyor. Ancak aradan üç ay daha geçtikten sonra tablo tamamen değişiyor. Ürünün verimi normal tohumunkinden düşük kaldığı gibi, lif boyu da kısa olduğu için pazar payı çok düşük. Köylüler de GDO'suz tohumdan çıkardıkları ürünle GDO'lu ürünü karıştırarak satmaya çalışıyorlar. Andhra Pradesh eyaletinde bu pamuk türü yasaklandı. Hintli köylüler fabrikayı yakmaya bile azmediyorlar. Zaten herbisit toleranslı GDO'lar uzun vadede topraktaki bir sürü faydalı organizmayı da katlettiğı için tarımı çok kötü etkiliyor. **Dünyadaki doğal tohum giderek azalırken, uzun zamandır çeşitli tohum bankaları kuruluyor. Bunlar ne tür işletmeler? Türkiye'deki durum nedir?**

Banka lafı kötü bir laf, ancak tohum bankacılığının olması gerekiyor. Türkiye'de, biri Ankara'da, diğeri İzmir'deki Menemen Ziraat Araştırmalar Enstitüsü'nde bulunan ve ülkedeki tüm meyve, sebze ve tahıl çeşitlerinin tohumlarının saklandığı iki gen bankası mevcut. Şimdilerde, yeni kurulacak ve daha modern imkânlarla sahip bir tohum bankasından söz ediliyor. Bu, sivil toplum örgütlerinin, üniversitelerin ve bakanlığın çabalarıyla hayata geçirilecekse, yerinde bir projedir. Zira kaybolmakta olan bir sürü tohumumuz var ve onları bankaya koymunca da iş bitmiyor. İki sene bir yetiştirip tekrar tohumluk almak gerekiyor. Buradaki çekincemiz, bu işin başındaki sorumluların kim olacağı konusunda. Bakanlık mı sorumlu bu bankanın kurulmasından, yoksa işin içinde uluslararası tohum tükelleri de var mı? Var gibi gözüküyor. Dolayısıyla, yarın öbür gün, bizden en halis domates, patlıcan tohumlarını almak istediklerinde ne yapacağız? Bir tek o bankada olan bir tohum geri gelecek mi? Hükümet ikili anlaşmalar yaparsa, bu tohumları vermek durumunda kalacak. Daha somut bir örnek vereyim. Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi, geçen sene internet sitesinden kaybolmakta olan yerel tohumları-

HANGİ TOHUM BANKASI?

Kasalara kilitlenen miras

Tohum bankaları, GDO'larla birlikte ortaya çıkmış bir mefhum değil. Ford ve Rockefeller gibi devlerin desteğiyle kurulan, Türkiye'nin de 2005'ten beri bileşeni olduğu Uluslararası Tarım Araştırmaları İçin Danışma Grubu (CGIAR), 1960'lardan itibaren dünyanın çeşitli bölgelerinde 16 dev tohum bankası inşa etti. Örneğin Filipinler'deki IRRI (Uluslararası Pirinç Araştırmaları Enstitüsü), elinde bulundurduğu yaklaşık 110 bin çeşit pirinç tohumunun yüzde 89'unu köylülerden topladı. Bu tohumlardan elde ettiği yeni nesilleri ve hibrit tohumları patentleme ve özel şirketlerle paylaşma hakkına da sahip. Yani köylünün tohumunu köylüye satmak yolunda hızla ilerliyor.

Tohum bankalarıyla ilgili en hararetli tartışmalar, bu bankaların nereye kurulacağı ve köylülere açık olup olmayacağı konusunda yaşanıyor. Norveç'in artik bölgesindeki Svalbard adasında, bir buz dağının içine gömülerek inşa edilen "Küresel Tohum Kasası"nın içinde yaklaşık 4.5

miloyon tohum muhafaza ediliyor. Kasanın kuruluş amacı, küresel bir kıtlık ya da nükleer savaş sonrası insanlığı yeniden ayağa kaldıracak besin zincirini korumak olarak lanse ediliyor. Doğal bir dondurucu gibi çalışan kasanın sponsorları arasında CGIAR'ın yanısıra Monsanto, Dupont, Syngenta gibi tohum şirketlerinin, Bill Gates gibi milyarderlerin olduğu biliniyor. En büyüğü "Küresel Tohum Kasası" olan bu tür komplekslere, tohumların doğal ortamından uzakta kurulmuş oldukları için "ex-situ" deniyor. Dünya üzerinde bulunan 1500 ex-situ tohum bankasının çoğu, ICRISAT (Yarı Kurak Tropik Bölgeler için Ekin Araştırmaları Enstitüsü) ve CGIAR gibi örgütlerin yönlendirmesiyle ellerindeki tohumlardan yetiştirdikleri yeni tohumları şirketlerle paylaşıyor. Zaten patent ve tescil yasalarıyla elleri kolları bağlanmış dünya köylülerinin ise bu "ticarete" pek bir söz hakkı bulunmuyor.

Topladığı tohumların çoğunu heba eden "ex-situ" bankalara alternatif olarak köylüler ve aktivistler "in-situ", yani tohumların doğal ortamında, doğal ıslah faaliyetini mümkün kılan bir flora içinde bankalar kurarak tohumları kurtlara emanet etmeye direnç gösteriyor.

mızı kazanmak için öğrencilere yönelik bir proje başlattığını açıkladı. Öğrenciler yerel ya da endemik bir tohumun gelişim sürecini izleyerek raporlandırıcaktı. En iyi raporu kaleme alan öğrenciye ödül olarak ailesiyle birlikte Antalya’da beş yıldızlı bir otelde bir haftalık tatil imkânı sağlanacaktı. Başka hediyeler de vardı. Duyurunun altında “bu proje Hazera ile beraber düzenlenmiştir” diye bir ibare yer alıyordu. Hazera, İbranice “tohum” demek; İsrail’in en önemli tohum firmalarından biri. Ancak biyoteknolojik tohum yapıp yapmadıkları internet sitelerinden anlaşılmıyor. Verimli türler, hibrid çeşitler gibi türimler kullanıyorlar. Bu tuhaf sponsorluk ilişkisini anlatmak için “getir tohumu, götür bilgisayarı” diye bir yazı yayınladık. Gerekli yerlere gitmiş olacak ki, bir ay sonra Akdeniz Üniversitesi’nin web sayfasında projenin başlamadan bittiği açıklandı. Üniversitelerimiz böyle sponsorluklara balıklama atlıyor.

2006’da bir tohum yasası çıkarıldı. Çiftçi tohum tescili için büyük masraflar yapmadan kendi ürününden kendi tohumluğunu ayırmayacak ve yetiştirip satamayacak. GDO’larla bu yasa arasında bir ilişki var mı?

Evet, bu yasayla köylü ürünün fazlasını komşusuna bile satamıyor. Bu yasadaki amaç, sadece tescilli tohumların üretilmesi. İşin içinde bakanlığın yürüttüğü ciddi çalışmalar olsa, tohumların tescillenmesi kötü bir şey değil diyebiliriz. Ancak söz konusu yasa 2011’de tam olarak uygulanmaya başlandığında ne olacak? Bu tohumları kim tescilleyecek? Bu amaçla kurulan kurullarda özel sektör temsilcileri yer alacak. Üretimden pazarlamaya, kontrol tamamıyla bu kurullara devredilecek. Bu yasaya ne kadar tepki versek de, Avrupa’dan büyük destek görsek de, hiçbir partiye durumun vahametini anlatamadık.

Şirketlerle ilişkisi olmayan bağımsız tohum bankaları da var, değil mi?

Küçük küçük, bir sürü tohum bankası kuruluyor. Bunlar elbette işe yarar, ancak benim bu konudaki eleştirim, bu işlerin ortaklaştırılması gerekliliği. Sivil tohum birlikleri, kooperatifler ya da başka yöntemlerle, Türkiye’deki Emanetçiler Derneği, İmcecevi, Pembe Domates Ağı ve diğer tekil sivil girişimler bir araya gelip güçbirliği yapmalıdır. **GDO karşıtı hareket ne durumda?**

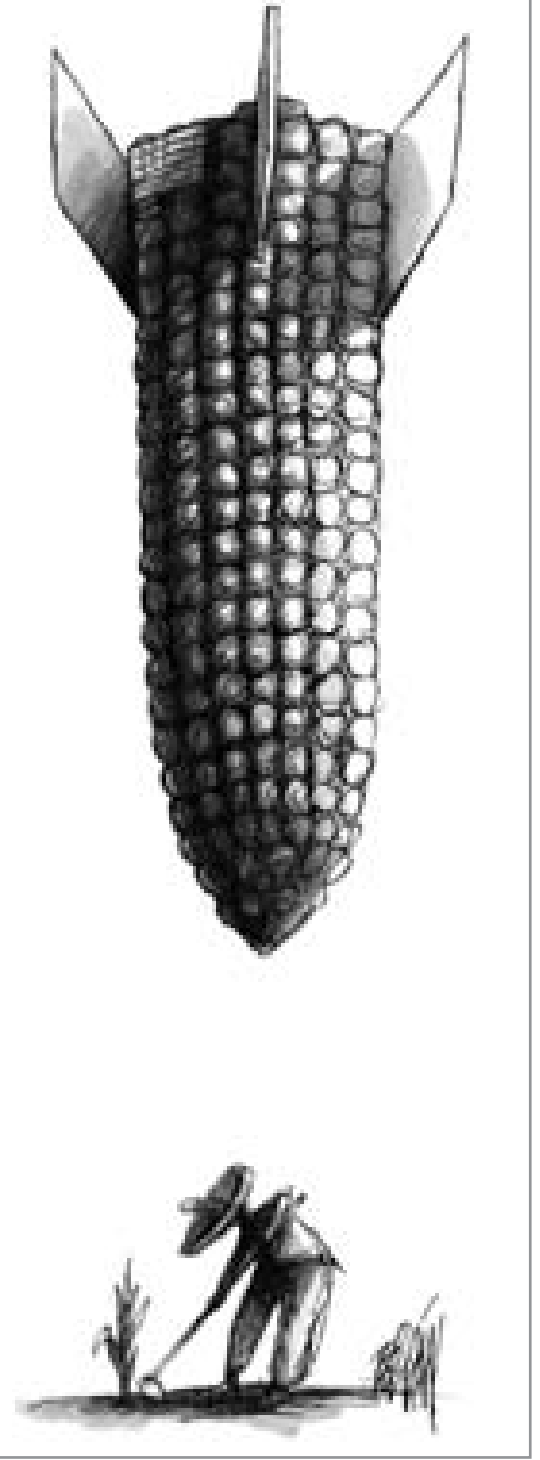
Hem burada, hem Avrupa’da epey güçlüyüz. Ancak Avrupa’da geniş mali imkânlarla sahip Friends of the Earth gibi örgütler bu mücadeleyi birincil işleri olarak görüyorlar. Konferanslarla, eylemlerle gündemi her an sıcak tutuyorlar. Hatta ciddi lobicilik faaliyetleri sayesinde AB parlamentosunda GDO karşıtı vekillerce temsil ediliyorlar. Bizde de Tarım Bakanlığı içinde bile kuvvetli bir muhalefet var. Ancak onlar memur oldukları için seslerini çıkaramıyor. Akademisyenler arasında GDO’ları koşulsuz destekleyenler var ne yazık ki. Tabii epey GDO karşıtı akademisyen de mevcut. Bizde henüz Fransa’da José

MONSANTO’NUN KARA SİCİLİ

Dehşet yöntemleri

Cargill, ADM, Bunge, Sygenta, KWS, Dupont, Monsanto... Bu fiyakalı isimlere sahip ulusötesi şirketlerin amacı, dünya tahıl üretimini ele geçirerek, toprak sahiplerinden aldıkları lisans ücretleriyle kolay para kazanmak. Bu büyük hedefe ulaşmak için de hiç adil olmayan yöntemler kullanıyorlar. Genetiğiyle oynanmış tahıl pazarında başı çeken Monsanto’nun dehşetengiz pratikleri bu duruma en açık örneği teşkil ediyor. Vietnam savaşında kullanılan “Agent Orange” gazının mucidi olan firma, bu gaz sayesinde gümrak Vietnam ormanlarını kısa sürede çöle çevirerek ABD ordusuna yardım elini uzatmıştı. Savaş sonrasında, gaz sebebiyle sakat doğanların sayısı 50 bini geçerken, gaza doğrudan maruz kalan on binlerce insan çan çekişerek öldü.

Monsanto’nun en önemli kozlarından biri, lobicilik faaliyetleri vasıtasıyla ülkelerin hukuk sistemlerine işine yarayan patent ve tohum yasalarını ekleme maharetinde yatıyor. Örneğin, at koşturduğu ABD’de 1997’den beri açtığı 90 davada, tarlasında Monsanto tohumu çıkan köylülerden 15 milyon dolar tazminat koparan şirket, istihdam ettiği 75 kadar eksperle dünya sahında dava açacak köylü arıyor. Yasaların koruyuculuğundan mahrum kaldığı ülkelerdeyse doğal tohumları yok edecek GDO’ları el altından ekmeye, ektirmeye başlayarak biyolojik bir savaş sürdürüyor. Şirket sadece köylülerden hektar başına 41 dolar lisans ücreti talep ettiği Filipinler’de, oturduğu yerden yılda 790 milyon dolar kazanıyor. Ayrıca tohumları “terminatör” özelliği taşıdığından, yani GDO bitkileri tohumluk üretmediği ve her sezon şirketten yeniden tohum almayı zorunlu kıldığından, durmadan fiyat artırarak çiftçileri iflasa sürüklüyor. Buna en vahim örnek, şirketin Hindistan politikası. Muazzam bir reklam kampanyasıyla, başta pamuk olmak üzere 17 milyon hektar alanda GDO’lu ürünler yetiştiren Monsanto, köylüye Hindistan’ın kadim tohumlarından yaklaşık bin kat daha pahalıya mâluluyor. Verim yarı yarıya düştüğü, üretim için gereken su iki kat arttığı ve Monsanto durmadan fiyatı artırdığı için son 12 senede Hindistan’da 125 bin köylünün intihar ettiği tahmin ediliyor. Daily Mail gazetesine göre, intiharlar gide-rek yayılırken, 2008 sonu itibarıyla, GDO’ların yoğun ekildiği Maharashtra eyaletinde ayda yaklaşık bin köylü intihar ediyordu. Son yıllarda hızla örgütlenen köylüler ise “Monsanto’yu yakma” ayınları düzenleyerek Monsanto’nun deneme arazilerine ani baskınlar düzenliyor.

Bové’nin de aralarında bulunduğu “Tırpancılar” a benzer bir sivil itaatsizlik eylemi yok. İki ay evvel GDO karşıtı haber hazırlayan iki Fransız gazeteci Bursa’ya geldi. Onları kurduğumuz Ekoev ve organik bahçeye götürdüm. Onlardan biri Tırpancılar hareketinin üyesiydi. Onlara

Avrupa’dan bakınca arabanda GDO’lardan üretilen “doğadustu” bir yakıt kullanmak hoş gelebilir. Ancak sen insanları ve hayvanları beslemek için kullandığın arazileri arabaları beslemek için kullanıyorsan, ortada bir yanlış var demektir.

giptayla baktığımızı söyledim ve nasıl organize olduklarını sordum. Bir ekip, deneme alanı olması farketmez, GDO ekilmiş alanları tespit ediyor. Diğerleri yöredeki tüm Tırpancılar örgütünüyor. Ardından basına haber veriliyor. Alana varıldığında basından önce polis gelmişse, grup oraya gitmekten vazgeçiyor. Ancak basın önce varmışsa, tırpan-

lama eylemine başlıyorlar. Gazeteci arkadaşımız, eğer önce basın gelmişse “biz oraya biraz da dayak yemeye gidiyoruz” diye ekledi. Hareket büyüyüp büyüyüp, polisleri de korkutur hale gelmiş. Hareket meseleyi kamuoyuyla paylaştığı için medya da ister istemez ilgi gösteriyor. Çoğu kez de GDO’lu ürünleri tırpanlamayı başarıyorlar.

Bir de siloları basarak GDO’lu tohumlara doğal tohum karıştırıp ceza alan aktivistler var...

O eylemin hangi GDO’lu tohuma karşı yapıldığı daha önemli. Zira herbisit toleranslı tohumluk GDO’lara doğal tohum karıştırırsan, doğal tohumdan çıkan bitki yaşamaz, ot ilacı atınca diğer yabancı otlar gibi o da ölür. Ancak herbisit toleransı olmayan bir GDO ise, o zaman firmanın işi epey zor. Yani onca tohumun içinden doğal olanları ayıkla-mak nasıl olur? Hiç de kötü bir eylem fikri değil.

Aslında GDO derken, hep tahıllar ya da pamuk gibi alışageldiğimiz tarım ürünlerinden bahsediyoruz. Ancak GDO firmaları ikinci nesil tohumlarla beraber başka endüstriler için, örneğin biyo-yakıt amaçlı üretim yapıyor. Güney Afrika’da bu tür yayılmacı, vahşi genetik okaliptüs ekiliyor. Genetik ağaçların Türkiye’de de yetiştirilmesi söz konusu mu?

Henüz faal bir durum yok. Ancak biz orman ürünleriyle ilgili hazırlanan yasa tasarısına GDO’lu ağaçlara izin verebilecek bir çerçeve çizdiği için itiraz ettik ve dava sürecinin ilk aşamasını kazandık. Ancak akabinde görevlendirilen bilirkişi GDO’ya taraf olunca, hâkim bizim dosyamızı okumadan aleyhimize karar verdi. Daha çarpıcı bir örnek vereyim. GDO’ya Hayır Platformu’nun Ankara’daki ilk toplantılarından birine tüm sivil toplum örgütlerini çağırdık. Hem tanışalım hem de isterlerse birleşelim diye. TEMA’dan da bir arkadaş gelmişti. O arkadaş buğday, mısır, pamukla ilgili konuşulurken hiç sesini çıkarmadı. Mesele GDO’lu kavaklara geldiğinde “sizin karıştılığınıza karşıyım, GDO’lu kavağın ne zararı var?” diye fikir beyan etti. Biz de basitçe “ne faydası var?” diye sorduk. Öyle inanmışçasına bir hikâye anlattı ki, şaşırdık. GDO’lu kavaklar çok kısa sürede kesilecek yaşa gelirmiş, çapları çok güzelmüş, hatta kuraklığa da dayanıklıymış vs. Biz bunun üzerine TEMA’yı platforma almadık. Eskişehir TEMA temsilciliği üye olabiliyor mesela, ancak genel olarak TEMA Vakfı’nı almıyoruz. Çünkü çok fazla ticaret ve çıkar üzerinden düşünüyorlar. Mesela Ege’deki makilikleri kaldırıp ağaçlandırmak adına kızılçam ekilmesini savunuyorlar. Niye? Çünkü kızılçam yirmi sene sonra kesime gelecek, o arazi boş duracağına böyle değerlendirilirse şunca para kazanılırmış. Ege’nin fundalıklarının, makiliklerinin çok karmaşık, kendine has bir ekosistemi, bir florası yok sanki. İlk sökümler alanlarının hemen ardından domuzlar civardaki tarlalara saldırmaya başladı. Hayvanların oturmuş yaşam alanlarını bir anda talan edersen ne olacak ki? Aslında bu biyo-yakıt temelli genetik ağaç projeleri çok daha tehlikeli. Avrupa’dan bakınca arabanın böyle “doğa dostu” bir yakıt kullanmak hoş gelebilir. Ancak sen insanları ve hayvanları beslemek için kullandığın tarım arazilerini arabaları beslemek için kullanıyorsan, ortada bir yanlış var demektir. Bioethanol için ürettiğin mısırın dünya açlığına neden olacağını biliyorsun. Bir de halkı kandırmak için bir söylem tutturuyorlar. “Evet, sen GDO’lu ürünlerin gıdalara bulaşmasına karşısın, ama bak ben çevre dostu arabalarda kullanıyorum onları” diyebilecekler. Bu stratejiyi Türkiye’de de uygulamaları muhtemeldir.

BM’nin çeşitli kolları GDO meselesine nasıl bakıyor?

FAO’nun duruşu oldukça ilginç. Bir yandan organik tarımı destekliyor, diğer yandan GDO’lara ses çıkarmıyor,

bir takım avantajları olduğunu söylüyor. Bu, FAO’nun içinde ne gibi gruplar olduğuna da işaret ediyor. Cartagena Protokolü’nün amacı, dünya yerüstü biyoçeşitliliğinin korunmasını sağlamak. Protokol, açıkça GDO’ların biyoçeşitliliği azaltabilecek unsurlardan olduğunu söylüyor, ancak “ekilmesin” demiyor, sadece kontrollü üretilmesi, taşınması ve tüketilmesi gerektiğini vurguluyor.

Peki bu kontrole topraklara sınırlama getirmek, belli bölgeleri koruma altına almak dahil mi?

Hayır, değil. Sadece gen kaçışı olmamasına dikkat edilmesini salık veriyorlar. Yakın zamana kadar GDO üreticileri yabancı türlere gen kaçışı olmadığını iddia ediyorlardı.

Gen kaçışı ne demek?

Mesela kanola bitkisi kolza adlı yabancı bir türün ıslahı yoluyla elde ediliyor. Bunların en yabancı akrabası da, yabancı hardal dediğimiz, ilkbaharda burada da

GDO taraftarı kuruluşlar “gen mesafesi” diye bir terim kullanarak, doğal bitkilere gen kaçışının engellenebileceğini iddia ediyorlar. Şaka gibi mesafeler belirlenmiş. Oysa GDO’lu mısır polenleri rüzgârla 30 kilometre uzağa yayılabiliyor.

her tarafı saran bir bitki türü. İşte GDO’lardan bu yabancı hardala gen kaçıyor. Böylece GDO’lu yabancı hardal oluşuyor. Bunun da doğada zincirleme sonuçları var. Mesela bu yabancı bitkiler de herbisit toleransı geliştiriyorlar. GDO’lu tohumlar taşınırken etrafa dökülen birkaç tohum civardaki bitkilere gen kaçırabiliyor. Organik ve konvansiyonel tarım alanlarına gen kaçışı olduğu zaten çoktan ispat edildi. Cartagena ve GDO taraftarı kuruluşlar, “gen mesafesi” diye bir terim kullanarak gen kaçışının engellenebileceğini iddia ediyorlar. Şaka gibi mesafeler belirlenmiş. Bir turp çeşidi mesela, doğal tarım alanından iki metre uzakta olacak. En uzak mesafe 50-100 metreyi geçmiyor. Oysa, örneğin mısır polenlerinin rüzgârla 30 kilometre uzağa yayılabildiğini biliyoruz. Cartagena Protokolü hiç yoktan iyi diyoruz, böylece en azından biyogüvenlik yasa tasarısı hazırlamak zorunda kalıyoruz, ama yine de dingonun ahırını değil de,

ringonun ahırını oluyoruz.

GDO’ya muhalefet edenler dinle ilgili argümanlar da kullanıyor mu?

Tabii. Yahudilik, Hristiyanlık, Hinduizm ve İslâm, hepsi insanlara bir tür diyet öneriyor. Mesela hindular “et yemiyoruz” diyorlar. Oysa hayvanlardan bitkilere gen aktarımı yapılıyor. O zaman ortaya çıkan GDO, hayvan mıdır, bitki midir, tartışmak gerekir. İçinde hayvan geni olan bitki mi diyeceğiz? Mesela domuz geni de GDO’lu ürünlerde sıklıkla kullanılıyor. Domuz genli domates haram mı, değil mi? İşin kötüsü, insan genini de bitkilerde kullanmaya başladılar. Bunun için gözyaşından faydalanıyorlar. Bu durumlar dinî kesimde de merak uyandırıyor. “Helâl gıda” tartışmalarının bir parçası haline geliyor. Sadece burada da değil. Vatikan’da üst düzey bir piskopos geçen sene açıkça GDO’lu gıdaların günah olduğunu söyledi, ancak daha sonra bir baskı söz konusu olmalı ki, açıklama yumuşatıldı, şüpheli bir konuma döndü. Yahudilik de katı diyetlere sahip bir din. Et ve sebze bir araya gelmez mesela. Bu meseleyle ilgilenen bir İsrail vatandaşı Yahudiye sordum. “Hayvan genli brokoliye dininiz ne der?” dedim. Tamamen yasak olması gerekir diye cevap verdi.

Peki siz nasıl bir tohum dünyası tahayyül ediyorsunuz?

Türkiye’de Avrupa’nın toplamına yaklaşan bir bitki çeşitliliği var. Bunların 3 bin kadarı Anadolu’ya özgü türler ve hepsi sadece gıdayla ilgili de değil. Çok sayıda tıbbî ve aromatik bitki mevcut. Bunların önce iyice tespit edilmesi ve sonra korunması için tedbir alınması şart. Tohum ıslah edenlerin emeklerini gözardı etmeden, patent yasalarından ve tohum patentlemekten kesinlikle sakınmamız gerektiğini söyleyebilirim. Zira patentlenmiş tohumları şirketler hemen ele geçiriyor. Doğru dürüst çalışan bir Tarım Bakanlığı ıslahçılara malî kaynak sağlar, hatta ülkeye faydaları olduğu için onların isimlerini tohumlara verebilir. Tahıllarda daha az olmak üzere sebze tohumlarını, özellikle de kışlık sebze tohumlarını yurtdışından ithal ediyoruz. Bu uğurda tonla para harcanacağına, çok daha ucuza yerel tohumla yönelebiliriz. Ayrıca, sadece ticarî amaçla değil, köylerde aileler kendi ihtiyaçları için yüzlerce senedir tohumluk ayırıyorlar. Bunların korunması için bir mekanizma kurmalıyız. Şu anda sekretaryasını Emanetçiler Derneği’nin yürüttüğü, bakanlığın da destek verdiği, tohumlarımızı patentten kurtarmak için Türkiye Tohum Ağı diye bir proje sürüyor. Böyle bir birliktelik kurarsak başatabiliriz. Ancak böyle projeler hazırlarken özellikle finansman konusunda çok dikkatli olmak lâzım. Çünkü çoğu kez fon aldığınız kuruluş, A’dan Z’ye tüm tohum analizlerinizi vermek durumunda kalabiliyorsunuz. Bizim sadece GDO karşıtlığını değil, tohumun yaşamın ta kendisi olduğunu yaymaya çalışmamız lâzım. Mesele aslında bu kadar da basit.

Banka kurmanın yanında banka soymak ne ki?

Her yıl olduğu gibi, bankalar yılın ilk yarısının sona ermesinin ardından faaliyet raporlarını açıkladı. Ortaya çıkan rakamlar en kârlı sektörün bankacılık olduğunu gösteriyor. Devletin finans sektörünü kollamasıyla oluşan bu tablonun bedeli ise zora giren kamu ekonomisi ve emeğiyle geçinen sıradan vatandaşların mütevazı mevduatlarını kaybetmesi oldu. “Hem Hasımız, Hem Hısımız –Türkiye Finans Kapitalinin Dönüşümü ve Banka Reformu” adlı kitabında söz konusu dönüşümü Marksist bir çerçevede analiz eden İTÜ İşletme Fakültesi öğretim üyesi Derya Gültekin-Karakaş’ı dinliyoruz –“banka soymak, banka kurmanın yanında nedir ki?” diyen Brecht’in kulağını cınlatarak.

Finans kapitalin dönüşümünü inceleyen Marksist analizin ayırt edici katkısı nedir?

Derya Gültekin-Karakaş: Marksist teori finans kapitaldeki dönüşümü anlamamızı kolaylaştıracak birçok argüman sunuyor; bunların en önde geleni, devlet ve sermayeyi ayrı alanlar olarak kavramsalılaştıran genelgeçer okulların aksine, devleti sermaye birikim süreci karşısında aldığı nesnel pozisyonla değerlendirmesidir. Devlet kapitalist birikimin bir parçasıdır ve sermayenin küresel genişleme yönündeki eğiliminin gerçekleşmesine hizmet eder. Bu bakış, devlet politikalarının sınıfsal güç dengeleri üzerinden okunmasına götürür. Türkiye’deki banka reformu analizinde, sermaye fraksiyonları arasındaki çelişkiler üzerinden devlet politikalarının anlamlandırılabilirliğini göstermeye çalıştım. Marksist teori, sermayeler içinde bölünmeler olacağı, sermaye döngüsünün çatışan çıkarlarla dolu bir süreç olduğunu söylüyor. Ancak sermayelerin nasıl kamplaşacağı, özgül durumlara bağlı. Türk bankacılığında bu ayrışma, küresel birikimle bütünleşme biçimleri açısından ortaya çıkacaktır. Devletin IMF gözetimi altında, finans kapitalin bazı kesimlerinin küresel entegrasyonlarını ilerletecek şekilde bankacılık reformunu yönettiği görülüyor. Bunu yapmak için de diğer sermayelerin başka birikim biçimlerinin önünü kesmek durumunda kaldığı da ortada. Marksist teorisinin sunduğu bir önemli kavram da finans kapital olgusudur. Genel geçer analizlerde banka sektörü izole bir sektör olarak ele alınır. Oysa Türkiye’de banka ve sanayi sermayesi arasında bir bütünleşme söz konusu. Dolayısıyla, banka reformunun analizinin sadece bankaları değil, bir bütün olarak banka sahibi holdingleri kapsamayı gerekiyor. Bazı bankaları sektörden elenmeye, bazılarını ise yerlerini daha da sağlamlaştırmaya götüren nedenler, bu bankaların holdinglerinin genel şirket stratejileri içerisindeki yerlerine bakılarak anlaşılabilir.

Türkiye’de kapitalizmin gelişiminde finans kapitalin nasıl bir yeri var?

Geç kapitalistleşen bir ülke olarak Türkiye’de, banka ve sanayi sermayeleri arasındaki bütünleşmeye karşılık gelen finans kapital oluşumu, sermaye birikiminin hızlandırılmasında önemli rol oynadı. 1930’larda devlet bankacılığı döneminde başlayan bu olgu, ‘60’larda, ‘70’lerde içe yönelik birikim rejimi döneminde de sürdü ve holding bankaları

kalkınma planları çerçevesinde ait oldukları holdinglere ayrıcalıklı krediler sağladı. ‘80 sonrasında, mali ve ticarî serbestleşme süreciyle kapitalizmin dışa açılmasının hızlandığı dönemde de, banka sahipliğinin holdinglerin para sermaye kaynaklarına erişimindeki işlevselliği giderek daha fazla sermaye grubu için geçerli olmak üzere devam etti. Bu sermaye grupları, ekonomide dışa dönük yeniden yapılanma döneminde finans sektöründeki varlıkları sayesinde kendilerine bir korunak sağladılar. 1990’larda Türkiye gerçeğinin önemli bir özelliği, kamu borçlanma politikasının sermaye birikiminde oynadığı rolle ilgili; devlet bankalardan yüksek faizlerle borçlanarak önemli bir kaynak aktarımı sağladı.

Orta ve yüksek teknoloji kullanımına dayalı sektörlerdeki dönüşümü gerçekleştirmek için seçilmiş sektörlerle teşvikler veriliyor ve sermayenin kârlılığını besleyecek şekilde emek hakları tırpanlanıyor.

Bankalar belirli holdinglerin elinde olduğundan, sağlanan kaynaklar bu holdinglerin çeşitli sektörlerdeki birikimlerini genişletmeleri ve hızlandırmaları için aktarılmış oldu. Bu politika, kamu borçlarının 1990’ların sonlarında eriştiği düzeyle sürdürülemez bir noktaya geldi. Banka sahibi sermaye grupları ve diğer büyük ölçekli üretken-ticarî sermayeler

artık devlet temelli finansal rantlar olmadan birikimlerini sürdürme gereğiyle karşı karşıya kaldı. Bu da genel olarak sermaye birikim rejiminde ve özel olarak finans kapital içinde yeniden yapılanmayı gerekli kıldı. Sermaye birikimini üretkenlik artışına dayalı bir kârlılık temelinde sürdürmek durumundaydı. Bu dönüşüme finans kapital içinde bazı sermaye gruplarının ayak uydurabilmeleri, daha doğrusu bu değişimi yönlendirmeleri söz konusuydu. Finans kapital içindeki diğer bir grup sermaye içinse bankacılıktan elenmeyi ve değişen ölçeklerde diğer sektörlerde de güç kaybına uğramayı getiren bir süreç işlemeye başlıyordu. Bu dönüşümde Türk finans kapitalinin küresel sermayeyle bütünleşmesinin, Türk devletince bir birikim stratejisi olarak görüldü. Banka reformuyla finans kapital içindeki yerini sağlamlaştıran fraksiyonun küresel sermayenin parçası olma, küresel genişleme yönündeki istek ve gereksinimlerine karşılık verecek şekilde devlet politikalarının şekillendiğini görüyoruz.

Türkiye’de finans kapitalin önemli kısmını elinde tutan burjuvazinin temel sınıfsal karakteristiklerini nasıl tanımlıyorsunuz?

Ulusalcı/kalkımcı analizlerde, belli Türk sermayelerinin ulusal çıkarları öncelleyen ve yurt içinde bütünleşik bir kalkınma stratejisinin parçası olmak yerine, çokuluslu şirketlerin küresel ağlarının bir parçası olarak adeta taşeron konumunda bir sermaye şeklinde betimlendiği görülüyor. Banka reformu analizi, holdinglerin küresel finans piyasalarında güçlenmek için, bankacılık ayaklarını devlet desteğiyle yeniden yapılandırıp dünyanın önde gelen bankalarıyla ortaklık kurmaya yöneldiğini gösteriyor. Bu holdingler sadece üretim faaliyetinde değil, finans ayağında da küresel sermayenin bir parçası olma arayışında. Yabancı sermayelerle birçok sektörde kurdukları ortaklıklar, dünya şirketi olma yönündeki arayışlarına hizmet ediyor. Dolayısıyla, komprador, işbirlikçi, taşeron burjuvazi gibi adlandırmaların yerinde olmadığı kanısındayım.

Özellikle banka reformu sürecinde mütevazı mevduat sahibi emekçi kesimler ciddi sıkıntılar yaşadı; “İmarzadeler”in başına gelenler hatırlarda. Finans kapitalin dönüşümü emekçi sınıflara nasıl yansıdı?

Banka reformu sırasında ve sonrasında uygulanan politikalarla, sermayenin belirli fraksiyonlarına bütçeden yapılan fa-

Derya Gültekin Karakaş

Fotoğraf: Şahan Nuhoglu

iz ödemeleri sonunda biriken kamu borç stokunu azaltmak amacıyla faiz dışı fazla tercih edildi. Yani devlet diğer harcama kalemlerini kısıp elde ettiği bütçe fazlasını, özelleştirmeden elde ettiği gelirler ve vergi gelirleriyle birlikte borçlarını ödemeye hasretti. Söz konusu politikalar, daraltılmış sosyal harcamalar ve emek aleyhine bir gelir politikası anlamına geliyordu. Ayrıca, uluslararası piyasada rekabet gücü kazanma çabasıyla uzayan çalışma saatleri, işten çıkarmalar ve reel ücret kayıplarıyla emek üretkenliğinin artırıldığı, görece ve mutlak artı-değer sağaltımının yoğunlaştığı görüldü. 2003'te çıkarılan yeni İş Yasası ve sosyal güvenlik reformunu da finans kapitalin dönüşümünün emekçi sınıflara etkisi konusunda vurgulamak gerekiyor. Ayrıca, batık bankaların zararları ve bankacılıktaki konsolidasyonun devlete getirdiği yüklerin mali politikalar aracılığıyla geniş kesimlere aktarıldığını da unutmamalıyız.

Bazı bankaların tasfiye edildiği bu süreçte İslâmî katılım bankalarının büyüdüğü görülüyor. Bu süreçte siyasî iktidar belirleyici oldu mu?

Hangi bankaların tasfiye edileceğine karar vermek elbette kolay bir iş değildi. Seçim sürecinin siyasî boyutu kesinlikle söz konusuydu. Bazı zor kararlarda IMF'nin belirleyiciliği de etkili oldu. Ancak temel olarak bankaların finansal göstergelerinden ziyade, bankaların parçası oldukları holdinglerin birikim kalıpları bu ayrışmada belirleyici oldu diyebiliriz. Örneğin, tasfiye edilen banka ve holdinglerine baktığımızda, 1980 ve 1990'ların yükselen sermayelerine karşılık gelen bir grup holdingin inşaat, medya, finans gibi marjinal, istikrarsız, daha çok hizmet sektörü faaliyetlerinde yer aldıkları, bu sektörlerdeki genişlemelerinde devlet borçlanma politikası aracılığıyla sağlanan rantlara, artı-değerin yeniden dağıtımına bel bağladıkları görülüyor. Yine bu grupta yer alan diğer bazı holdinglerin ise, tekstil vb. alanlarda sanayi üretim temelleri olmakla birlikte, en fazla mutlak artı-değer sağaltabildikleri, uzun vadede daralan ihracat potansiyeli ile düşük katma değerli ve artık büyüyen sanayilerde faaliyet gösterdikleri ve dolayısıyla Türkiye'nin arzuladığı sanayi dönüşüme uygun düşmeyen sektörlerde yer aldıkları görüldü. Bu ilkel birikimcilerin, uzun dönemde yaşayabilir, üretkenliğe dayalı bir kârlılık temelinden yoksun birikim stratejileri izledikleri söylenebilir. Böyle bir holding stratejisini finanse eden bankalarının da zayıf yapılarıyla sektördeki fırtınayı atlatabadıkları görüldü. Öte yandan, daha eski büyük holdinglere karşılık gelen diğer ilkel birikimciler ise sanayide büyüyüp kârlı, artı-değer üreten faaliyetler içinde yer almakla beraber, genişlemelerini büyük ölçüde kendi holding bankalarının finansmanına dayandırdılar. Bu, ağır bir borç yükü getirdi ve 1990'ların sonlarında küresel durgunluk ve bunu iç piyasada izleyen kriz ekonomi ve bankacılığı daralttığı anda, hızla, kâr etmeyen şirketlere dönüştüler. Bu holdinglerden bazıları, küresel rekabete uyum sağlama kapasiteleri olmasa bile, uzun vadede yaşa-

yabilir sermayelerdi. Fakat banka sermayesinin merkezileşebilmesi için bu sermayelerin finans sektöründen çıkarılması gerekiyordu. Çalışmamın sınırlarını bir yerde çizmek gerektiğinden, katılım bankaları araştırma kapsamında yer alamamıştı. Dolayısıyla, bu konuda net bir şey söyleyemeyeceğim. Ancak, reform sürecinde banka statüsüne kavuşan bu finans kuruluşlarının son yıllarda sergiledikleri hızlı gelişim dikkate şayan. Özellikle Arap kökenli fonlarla beslenmeleri, bu bankalardaki bir kısım mevduatın sigorta kapsamına alınması, kimi kamu kuruluşlarının mevduatlarını eskiden olduğu gibi kamu bankalarına yatırmak yerine bu kuruluşlarda tutmaları -TOKİ hakkında basına yansıyan bu yönde haberler vardı- gibi durumlar bu hızlı gelişimi beslemiş olabilir.

TÜSİAD ve MÜSİAD'ın temsil ettiği sermaye fraksiyonları arasındaki rekabet bu süreci nasıl etkiledi?

Söz konusu sermaye örgütlerinin ikisi de banka sektörünün yeniden yapılandırılması konusunda hemfikir. Ancak, nasıl yapılacağı konusunda görüş ayrılıkları vardı. TÜSİAD, büyük sermayenin temsilcisi olarak, 1990'larda devletin finans korumacılığından yararlanmakla beraber, artık bu politikanın sermaye birikiminin sürekliliğini zorlaştırdığı yö-

Halkın kredi kartı kullanımını genişletmeye teşvik edilmesi, sonra da dünyada en yüksek faiz oranlarıyla borçların şişirilmesi, bankalara kaynak transferi sağlama amacına hizmet etti.

nünde bir kavrayışa sahipti. TÜSİAD üyeleri genellikle büyük kapitalistler olduğu için, bankalara yapılan ve uzun vadeli yatırımları kısıtlayan sektörel sübvansiyonların kendi uzun vadeli çıkarlarına ters düştüğünü görmeye başladılar. Türkiye'nin bu köklü, büyük sermayeleri küresel sermayeyle bütünleşme, küresel birer oyuncu olma özemleri doğrultusunda, istikrarlı ve öngörülebilir bir makro-ekonomik ortamın, finans korumacılığa bel bağlamaktan çok daha önemli olduğunu biliyorlardı, zira sermaye birikimlerini küresel rekabet gücüne dayanarak artırmaya gereksinim duyuyorlardı. TÜSİAD finans korumacılığının kısa vadeli getirilerinden vazgeçmeye hazır. MÜSİAD ise temelde holding bankacılığından dışlanarak, devlet teşviklerine ulaşmada büyük holdingler karşısında dezavantajlı bir konumda bulunan küçük ve orta ölçekli şirketlerin temsilcisiydi. Köklü holdinglerin millî burjuvazi yaratma adına, devlet tarafından tarih boyunca desteklendiğini ve bu politikanın "güçlü elitlerin oluşumuna" yol açtığını belirterek, finansal kaynakların daha büyük bir payının KOBİ'lere tahsis edilmesini talep ediyordu. Bunun için MÜSİAD devletin yüksek faizlerle bankalardan borçlanması politikasının sonlandırılmasını ve iç borç bataklığını kurutmak için de devlet borçlarının para basılarak ödenmesini ve konsolide edilmesini talep etti. Ancak reform sürecin-

de, TÜSİAD'ın taleplerine uygun şekilde, reformun maliyetinin faiz dışı bütçe fazlası verilerek ve TMSF üzerinden özel zararların toplumsallaştırılmasıyla karşılandığı bir politikanın tercih edildiğini gördük.

Bu süreçte, AKP hükümeti çevresinde toplanan ekonomik aktörlere bir sermaye aktarımı oldu mu?

AKP yandaşı şirketlerin bu iktidar döneminde hızla büyüdüğü yönünde haberler basında sürekli yer alıyor. Kitabımda resmettiğim ilkel birikimcilere benzer şekilde, inşaat ve benzeri sektörlerde yer alan, nispeten yeni olan bu sermaye gruplarının devlette yakın ilişkiler kanalıyla beslenerek hızla büyütülmeye çalışıldığı görülebiliyor. Tam eski dönemin devlet rantlarına dayanarak büyüyen sermayeleri reform sürecinde güç kaybına uğradılar derken, şimdi benzer bir yeni sermaye grubu görüyoruz. Büyük sermayenin bu durumdan hoşnut olduğunu sanmıyorum. Ama AKP, ta en başından beri, toplumda menfaat bağlarıyla bir ağ gibi kök salarak ilerledi.

Genel olarak AKP'nin ekonomi politikalarını nasıl okumak gerekiyor?

AKP hükümetinin geçmişten bir kopuşu temsil ettiğini düşünmüyorum. Uyguladığı politikalar, 2001 krizi öncesi ve sonrasında başlayıp devam eden sermaye birikiminde yeniden yapılanma yönündeki sürecin devamı niteliğinde. Türkiye artık emek ve kaynak yoğun sektörlerde Çin, Hindistan ve eski Doğu Bloku ülkeleri karşısında rekabet gücünü yitirdi. Peki, ne yapmak lazım? Orta ve yüksek teknoloji kullanımına dayalı sektörlerde dönüşüm önemli. Dokuzuncu Kalkınma Planı'nın bu dönüşüme hizmet eden bir içeriği var. Bu dönüşümü gerçekleştirmek için, bir yandan seçilmiş sektörlerde çeşitli teşvikler, destekler veriliyor; diğer yandan, bir maliyet unsuru olarak emeği ucuzlatarak sermayenin kârlılığını besleyecek şekilde emek hakları trpanlanıyor. Ayrıca eğitim, sağlık gibi devletin kontrolü altındaki toplumsal alanlar paketlenerek sermayenin kâr kapısı haline getiriliyor. Bu süreç objektif temelde mi işliyor? Tabii ki hayır. Her iktidar döneminde olduğu gibi, AKP de konumunu daha da sağlamlaştırmaya yönelik özel ihtiyacıyla, geleceğini kurmada bir harç olarak görebek kendine yandaş sermaye çevrelerini bahsettiğim yollarla büyütme çalışıyor. **Küresel krizden en çok zarar görenler Türkiye'nin geniş halk kitleleri. Bu krizde Türkiye'nin durumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?**

Gelişmiş ülkelerde başlayan krizden Türkiye asıl olarak ihraç pazarlarında daralmayla vuruldu. Daralan iç talep de eklenince, sonuç üretimde gerileme, sistemin işleyişinde yavaşlama, tıkanma oldu. Ayrıca, Türkiye'de finans dışı özel şirketlerin dış finansmana bağımlılığının arttığı, dış borç stokunda artışlar olduğu görülüyor. Bu borçların geri ödenmesinde yaşanabilecek sıkıntılar kırılganlık yaratıyor. Banka sektöründe ise krizin etkileri dolaylı olarak görüldü. Üretimin daralması, geri dönmeyen kredilerdeki ar-

tiş banka sektörünü etkiledi. İşsizliğin büyümesi halkın borç ödeme kapasitesini daralttı; yani hem şirketler hem de geniş halk kitleleri için borç yükünün arttığını, kredi olanaklarının daraldığını söyleyebiliriz. Sermaye girişlerindeki azalmayla birlikte, bankaların sendikasyon kredileriyle dış kaynak sağlama olanağı da daraldı. Türkiye için önemli bir diğer etki, kısa vadeli uluslararası sermaye girişlerinin yanı sıra, doğrudan yatırımlarda da azalma yaşanması. Hem yakın zamana kadar yüksek seyreden ve son dönem talepteki daralmayla düşen cari açığı kapamada hem de arzulanana sınırlı dönüşümü gerçekleştirmede önem taşıyan dış kaynak akışı yavaşladı. Bu durum, ucuz dövizle dışarıdan girdi ithaline dayalı büyüme politikasında değişim gerektiriyor. Krizin belli sermaye kesimlerini teğet geçmesi için devletin aldığı bir takım önlemlerin, bu sermayelerin taleplerine karşılık verdiğini gördük. İşe alınan işçilerin SSK primlerinin devletçe ödenmesi, vergi indirimini kapsayan yatırım teşvikleri, KOBİ'lere yönelik kredi garanti sistemi gibi bir takım önlemlerle verilen desteğin yanı sıra, otomotiv, beyaz eşya gibi belirli sektörlerde piyasanın canlandırılması için uygulanan vergi indirimleriyle devletin bu alanlardaki şirketlere yardımcı olduğu görüldü. Fakat bu destekler sonuçta bütçe açığını büyüttü; bunların maliyeti elektriğe, suya, eğitim harçlarına, sigaraya yapılan zamlarla aslında geniş halk kitlelerine yükleniyor. Son olarak, işsizlik fonundan bütçeye para aktarımı kararı da kriz sürecinde sermayeye verilen devlet desteğinin yükünün toplumsallaştırılmasına ayrı bir örnek. Kriz bahane edilerek sermaye çevrelerinin talepleri yaşama geçirildi ve hâlâ da geçirilmeye, emeğin haklarının budanmasına devam ediliyor. Enflasyonun bile altında kalan önerilen son memur zamları da bu işleyişe bir diğer örnek. Kriz aslında devlete tam da arzulanana sınırlı dönüşüm için öncelenen belirli sektörlerde destek verecek önlemleri uygulamaya sokma fırsatı verdi.

Bu verilere karşın, bankacılık sektörünün kanaat önderleri, banka reformu sayesinde Türkiye'nin bu krizden etkilenmediği görüşünde. Sözü edilen reformlar hangileri?

Gelişmiş ülkelerin finans piyasalarında başlayıp üretici sektörlerle yayılan kriz, Türkiye'de doğrudan bankaları sarsıp batmalarına götüren bir sürece yol açmadı; finans dışı şirketler kesimini üretim, iç ve dış talep daralmalarıyla vuran bir süreç oldu. 2000'lerin başlarında, koalisyon hükümeti döneminde, IMF gözetiminde bankaların çalışma kodları yeniden düzenlendiğinde, sektörün devlet kâğıtlarına bağımlı, aşırı kur riski taşıyan, zayıf sermayeli ve bir kısım bankaların da holdinglerine verdikleri kredilerle içi boşaltılmış yapısının dönüştürülmesi hedeflendi. Bu amaçla devletin çeşitli mekanizmalarla desteklemesiyle bankaların sermaye yapılarının güçlendirildiği, sektörde bir birleşme, satın alma süreci tesis edilerek yabancı ortakların edinildiği gö-

rüldü. Ayrıca, bankaların açık döviz pozisyonlarına getirilen sınırlamalar kur riskinin düşük kalmasına yol açtı. Yurtdışı finans piyasalarında birçok banka zor dönem geçirirken ve özellikle kredi riskinde yaşanan artışa karşın, Türkiye'deki bankalar 2009 itibarıyla kârlılık açısından olumlu bir pozisyonlardaydılar. Yani devlet, küresel kriz sonrasında, 2001 krizi sırasında olduğu gibi batan bankalar ve bunların kurtarılmasıyla uğraşmak zorunda kalmadı. Finans sektörünün ötesinde, doğrudan sanayi sektörüne olan etkileri bertaraf etmeye çalışma şansı buldu.

Bankaların artık devlet kâğıtlarına bağılı olmadığını söylüyorsunuz. Fakat ekonomi basınına yansıyan haberlere göre, mevduat faizlerinin aşağı çekilmesiyle bankalar topladıkları paraları yine Hazine'ye satıyor; dolayısıyla kamu finansmanına devam ediyorlar. 2009 Türkiye'si'nde bankalar kamu finansmanından gerçekten vazgeçti mi?

Ciddi bir riskin olduğunu söyleyemeyiz

Tam eski dönemin devlet rantlarına dayanarak büyüyen sermayeleri reform sürecinde güç kaybına uğradılar derken, şimdi benzer bir yeni sermaye grubu görüyoruz. AKP, toplumda menfaat bağlarıyla bir ağ gibi kök salarak ilerledi.

kanımca. Kamu borçlanması ve bankacılık sektörü ilişkisine baktığımızda, Türkiye'de bankaların devlet borçlanması yerine sanayiye finanse edecek bir yapıya dönüşümünün bilinçli bir şekilde gerçekleştiğini görüyoruz. Bu, devletin sanayi üretiminde derinleşme hedefinin bir bileşenidir. Daha önce de belirttiğim gibi, bankaların devlet kâğıtlarından kredi faaliyetlerine yönelimleri arttı. Son döneme gelince, bankaların krizde kârlılıklarını koruduklarını gördük. Kredilerin geri

dönme riskinin arttığı bir ortamda, bankaların yeni kredi açmada isteksiz davranıp menkul kıymetlere fon plase ettikleri görüldü. Şimdi Merkez Bankası'ndan sağlanan paralarla, Hazine'ye borç verip tatlı kâr sağlıyor olabiliyorlar. Bu hem bankaların ekonomide toparlanma sürecinde kârlılıklarını desteklemeye hizmet eder, hem de kamunun artan harcamalarına karşılık borçlanma ihtiyacını karşılar. Ancak, tekrar belirtmek istiyorum, genel eğilim bankaların devlet kâğıtlarından ziyade sanayiye fon sağlayan bir yapıya geçişi yönündedir.

Bankaların kamu finansmanına dayanması kamu ekonomisini zora sokuyor, topluma olumsuz olarak yansıyor. Biriken kredi kartı borçları ve yüksek kredi kartı aidatlarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bankaların devlet kâğıtlarının tatlı kârları ile desteklendiği dönemden, geleneksel aracılık faaliyetlerinden kâr sağlayan bir yapıya dönüşümleri sürecinde, kredi kartlarının bankaları desteklemede işlevsel kıldığını düşünüyoruz. Halkın kredi kartı kullanımını neredeyse kontrolsüz bir şekilde genişletmeye teşvik edilmesi, sonra da dünyada en yüksek faiz oranları arasında sayılan faiz oranlarıyla bu borçların şişirilmesi, bankalara bir kaynak transferi sağlama amacına hizmet etti. Yani geçiş sürecinde bankalara bir tampon mekanizması sunuldu. Kredi kartı borçlarında geri ödenememe sorunlarına rağmen, bunun hâlâ belli ölçülerde sürdürdüğünü söyleyebiliriz. Durumun başbakanın iddia ettiği gibi kredi kartı sahiplerinin dürüst olmamasıyla hiçbir ilgisi yok; aksine, sistemin kimin çıkarlarına işlediğinin en açık şekilde görülmesine olanak veren bir pencere sunuyor herkese.

Kardeşlik bunun neresinde?

Resmî ideolojinin "Kürtler yoktur" dediği, "Kürt" kelimesinin yasak olduğu zamanlarda "Kürtler vardır" dediği için yıllarca hapis yatan, maruz kaldığı onca zulme rağmen hiç geri adım atmadan Kürt halkının varoluş mücadelesine omuz veren sosyolog İsmail Beşikçi, "Kürt açılımı" hakkındaki görüşlerine başvurduğumuzda tercihinin söyleşi değil, yazı olduğunu söyledi ve geçen sayımızda Kürt sorununun niteliğine dair düşüncelerini kaleme aldı. Bu sayıdaki yazısında ise "Kürt açılımı"nın seyrine ve "çözüm" e giden yolun kilometre taşlarına ilişkin görüşlerini dile getiriyor.

Bir aydır, Kürt sorunu üzerine konuşmalar, tartışmalar yapılıyor. Televizyonlarda, radyolarda, gazetelerde, konuyla ilgili haberler, yorumlar eksik olmuyor. Her gazetede, her gün, üç-dört köşe yazarı, Kürt sorunuyla ilgili görüşlerini dile getiriyor.

Hükümet, Kürt sorunuyla ilgili bir plan hazırlamaya çalışıyor. "Kürt açılımı" denen bu planla daha çok İçişleri Bakanı Beşir Atalay meşgul oluyor. Atalay, 29 Temmuz'da "Kürt Açılımı"nın yöntemiyle ilgili dikkate değer bir konuşma yapmıştı. 1 Ağustos'ta da, Ankara'da, Polis Akademisi'nde, 15 gazeteciyle ve üniversite mensubu hocalarla buluşmuş, onların Kürt sorunuyla ilgili düşüncelerini dinlemişti. İçişleri Bakanı'nın tutumunun dikkate değer, olumlu bir tutum olduğunu düşünüyorum.

4 Nisan'da, Mardin'in Mazıdağı ilçesinin Zangirt köyünde bir katliam meydana gelmiş, 45 kişi yaşamını yitirmişti. Öldürenler de, ölenler de birbirlerine çok yakın akrabaydı. İçişleri Bakanı, olay günü olay yerine gitmiş, katliamı yaşayanlarla, görgü tanıklarıyla görüşmüş, basına, "olay terör saldırısına benzemiyor" şeklinde bir açıklama yapmıştı. Bunun önemli bir açıklama olduğu kanısındayım. Çünkü bu, PKK'nin üzerine yıkılmak üzere planlanmış ve bu çerçevede gerçekleştirilmiş bir katliamdı. Bakanın açıklamalarının, bu senaryonun önünü aldığı, yaşama geçmesine engel olduğu kanısındayım. Atalay'ın bu tutumu, kendisinden önceki içişleri bakanlarının tutumlarına göre, olumlu bir gelişmeyi göstermektedir.

Cumhurbaşkanı'nın "Kürt sorununun da iyi şeyler olacak" demesi, "Kürt sorunu Türkiye'nin en önemli sorunudur" demesi, iyiye doğru bir işaret. Gül'ün bu tutumu da, önceki cumhurbaşkanlarının tutumlarına göre olumlu bir duruma işaret etmektedir.

Erdoğan'ın gel-gitleri

Başbakan Erdoğan, 9 Ağustos 2005'te Ankara'da, Türk aydınlarıyla yaptığı toplantıda Kürt sorunundan söz etmiş, bu konuda devletin de hataları olduğunu belirtmiş, soruna demokrasi içinde çözüm aranacağını vurgulamıştı. Başbakan, 12 Ağustos'ta da, Diyarbakır'da halka hitaben yaptığı konuşmada, bu düşüncelerini tekrarlamıştı. Başbakan, daha sonra, bu düşüncesinin peşinde olmamış, söylediklerini yaşama geçirecek bir

çaba göstermemişti. 28 Mart 2006'da, Diyarbakır'da meydana gelen olaylar üzerine, "kadın-çocuk demeden gerekli önlemler alınmalıdır" diyerek güvenlik güçlerine talimat vermişti. Daha sonra, Kasım 2008 başlarında, Hakkari'de halka hitaben yaptığı bir konuşma, "ya sev ya terk et" iması içeriyordu. Başbakan'ın 2005'teki tutumuyla, sonraki tutumları elbette çelişiyor. Başbakan'ın DTP'yle görüşmediğini, görüşmek için randevu vermediğini, milletvekillerinin elini sıkmadığını da vurgulamak gerekir. Ama Erdoğan, bugün yine Kürt sorunundan, "Kürt açılımı"ndan söz ediyor. Başbakan, "Kürt açılımı" politikasını, birkaç yerde, farklı zamanlarda dile getirdi.

Kürt sorunu, devletin Kürtleri ve Kürtçeyi inkârıyla başlayan bir sorundur. Devletin bu politikadan dönmesi, Kürtlerin doğal haklarını, Kürt toplumu olmaktan doğan haklarını tanıması için ABD'nin telkini mi gerekiyor?

Geçmişte de başbakanlar Kürt sorununa ilişkin bazı şeyler söylemişlerdi. Ama, bunu sadece bir defa söylemişler, ordudan gelen tepki üzerine, bu düşüncelerinin peşini bırakmışlardı. 1991 sonlarında, Demirel "Kürt realitesini tanıyor" demişti. 1990'ların ortalarında, Çiller, bir İspanya yolculuğu sırasında "seçimlik dersler"den söz etmişti. 1990'ların sonlarında, Mesut Yılmaz, "AB'nin yolu Diyarbakır'dan geçer" demişti.

Başbakan Erdoğan'ın, "Kürt açılımı"yla ilgili düşüncelerini, farklı yerlerde, farklı zamanlarda, birkaç defa ifade etmiş olması olumlu bir gelişmedir. İçişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun, "Kürt açılımı"yla ilgili tutumunun olumlu olduğu söylenebilir.

Başbuğ'un Zafer Haftası konuşması

CHP ve MHP yöneticileri "Kürt açılımı"na şiddetle karşı çıkıyorlar. Bunun bir devlet projesi olmadığını, AKP'nin, hükümetin projesi olduğunu dile getiriyorlar. AKP bunun bir devlet projesi olduğunu, projenin oluşturulması sırasında devlet kurumları arasında konsensüs sağlandığını söylüyor, CHP ve MHP yetkileri buna inanmıyorlardı.

21 Ağustos'ta yapılan MGK toplantısından sonra yayınlanan bildiride, "demokratik açılımlar"ın desteklendiği bildiriliyor, "Kürt açılımı" yerine "demokratik açılımlar" tabiri kullanılıyordu. MGK'dan böyle bir kararın çıkması, bu-

nun bir devlet projesi olduğu şeklinde algılanabilir.

CHP ve MHP yöneticileri, MGK'nın bu kararından dolayı Genelkurmay Başkanlığı'nı eleştirdiler. Fakat, 25 Ağustos'ta İlker Başbuğ'un, Zafer Haftası dolayısıyla yaptığı konuşma, 21 Ağustos'taki MGK açıklamasına çok zıt bir gelişime işaret etmektedir. Bu tutumun irdelenmesinde yarar vardır. Bundan önce, Erdoğan'ın, Baykal ve Bahçeli'yle girdiği polemiklere değinmek gerekir.

Deniz Baykal, "Kürt açılımı"nın bir ABD projesi olduğunu ileri sürüyordu. Başbakan bu görüşe şiddetle tepki gösteriyor, "bunu ispat edin, ispat edemezseniz serefsizsiniz" gibi şeyler söylüyordu. Başbakan'ın bu kadar öfkelenmesi, celallenmesi yanlıştır. "Kürt açılımı" gibi bir konuda politika geliştiren başbakan daha sakın olabilmeli, daha makûl cevaplar verebilmelidir. Devlet Bahçeli'yle, Öcalan'ın idamı konusunda girilen polemik çok daha yakışıklıdır.

Deniz Baykal'ın "Kürt açılımı ABD projesidir" görüşüne biraz değinmekte yarar var. Kürt sorunu, devletin Kürtleri ve Kürtçeyi inkârıyla başlayan bir sorundur. Devletin bu politikadan dönmesi, Kürtlerin doğal haklarını, Kürt toplumu olmaktan doğan haklarını tanıması için ABD'nin telkini mi gerekiyor? Devlet, bu inkâr ve asimilasyon politikasını terk ederek Kürtlerin haklarının tanınmasına yol veremez mi? 1920'lerde, Kürtlerin ve Kürtçenin inkârını, imhasını, asimilasyonunu ABD mi telkin etti? Devlet bu inkâr, imha ve asimilasyon politikasından vazgeçerse, "çözüm" konusunda, elverişli bir psikolojik-politik ortam yaratır. Bunun dışında bir de PKK sorunu var. Aslında sorunun bu iki yönü birbirleriyle iç içedir. PKK sorunu, elbette, DTP'yle ve PKK'yle görüşülerek çözülür.

Başbuğ'un 25 Ağustos'taki konuşmasının "Kürt açılımı"nda ciddi bir gedik açtığı kanısındayım. CHP ve MHP yetkilileri bu konuşmadan memnun kaldılar, "Kürt açılımı bitti" dediler. Bu, hükümet ve parlamento üzerinde ordu denetiminin doğal karşılandığı anlamına gelmektedir. Asker böylesine belirleyiciyse, siyasal partilere, parlamentoya ne gerek var?

Dikkate değer nokta, AKP'nin de, hükümetin de bu konuşmadan memnun olduğunu bildirmesidir. AKP Grup Başkanı Bekir Bozdağ bu konuşmadan memnun olduklarını söylemiştir. Bu konuşma için Cumhurbaşkanı da "iyi bir konuşma" demiştir. Bunlar, hükümetin "Kürt açılımı" derken ciddi bir hazırlık içinde olmadığını göstermektedir. Bunun temel nedeni, hükümetin hiçbir özelleştirme yapmadan, geçmiş uygulamalarla yüzleşmeden, örneğin binlerce "faili meçhul" cinayete hiç vurgu yapmadan, böyle büyük bir projeye girişmiş olmasıdır. DTP Genel Başkanı Ahmet Türk'ün "resmî görüşü allayıp pullayıp yeni bir şey gibi ortalığa sürüyorlar" değerlendirmesi bu bakımdan dikkate değerdir. Hükümet ancak risk alarak, orduyu, demokrasilerde olması gereken yere çekebilir. Genelkurmay Başkanı'nın sık sık si-

yasete müdahale etmesi, Türk siyasal rejiminin çok önemli bir yönüdür. Bu, Türk siyasal rejiminin ana niteliğidir.

Başbakan Erdoğan, Başbuğ'un bu konuşmasından sonra yaptığı açıklamalarında, "Kürt açılımı" politikasına devam edileceğini ısrarla vurguluyor. Başbakan'ın, bu politikaya sahip çıkması iyi bir tutum. Başbakan, 27 Ağustos'ta yaptığı ulusa sesleniş konuşmasında, "bedeli ne olursa olsun bu politika sürdürülecek" dedi ve İçişleri Bakanı'nın 31 Ağustos'ta kapsamlı bir plan açıklayacağını bildirdi. 31 Ağustos'ta Atalay o güne kadar yürüttüğü çabaları bir basın toplantısıyla basına açıkladı. Bu konuşmanın dikkate değer bir özelliği var: Bakan bir saate yakın konuştu, "Kürt açılımı"nı anlattı, ama konuşmasında Kürt sözcüğü hiç geçmedi. Bu durum, Ahmet Türk'ün, yukarıda belirtilen değerlendirmesinin önemini gösteriyor.

Ruhsal ve politik ortam

Kürt sorununun "çözüm"ü için elverişli bir ruhsal ve politik ortam gerekir. Bugün böyle bir ortam yoktur. Elverişli ruhsal ve politik ortam oluşmadan, anayasa üzerinde, yasalar üzerinde çalışmak, "yol haritaları" hazırlamak sağlıklı bir tutum değildir.

Elverişli ruhsal ve politik ortam nasıl oluşur? PKK'liler için, devlet ve hükümet katında, "bu çocuklar da bizim çocuklarımızdır", mücadele içinde, çocuklarını kaybeden Kürt anaları için, "bu analar da bizim analarımızdır, onların acıları da bizim acılarımızdır" anlayışı gelişirse oluşabilir. Kürt sorunu konusunda kamuoyunu oluşturan, biçimlendiren devlettir. Devlette ve hükümette, soruna yönelik elverişli duygular ve düşünceler gelişirse, bu, siyasal partilere, si-

vil toplum örgütlerine, giderek topluma da yansır.

Şu da önemlidir: PKK'yi, PKK'lileri anlamak gerekir. 2008 Şubat'ında bir sınır ötesi harekât yapılmıştı. Ordu sınırı geçerek Zap'a doğru ilerlemiş, daha ileri gidememiş, bir hafta kadar sonra geri çekilmişti. Geri çekilme üzerine, basında orduya bazı eleştiriler yapılmıştı. "Terör yuvaları dağıtılmadan, ezilmeden, onla-

Başbuğ, PKK'lilerin teslim olması için çağrı yapıyor, "Türk adaletine güvenin" diyor. "Türk adaleti" denince 2005'te Şemdinli'de Umut Kitabevi'ni bombalayan JİTEM elemanlarının yargılanma süreci akla geliyor.

ra ağır bir darbe vurulmadan neden geri dönüldü?" deniyordu. İşte bu eleştirilere karşı dönemin Genelkurmay Başkanı Yaşar Büyükanıt şöyle demişti: "Siz oralar da 24 saat durun bakalım, durabiliyor musunuz?" Büyükanıt, eksi 30, eksi 40 dereceye varan soğuğa işaret ediyordu. İşte bu noktada şöyle düşünmekte yarar vardır: Sen oralarda, mükemmel donanımına rağmen 24 saat duramıyorsun, PKK'li savaşçılar çok yetersiz donanımlarına rağmen yıllardır oralarda nasıl bekliyorlar? Bu kadar ağır, olumsuz koşullarda, donanım eksikliği içinde bir yaşama neden katlanıyorlar? Demek ki, bir beklentileri var. Beklentilerini yaşama geçirmek için yıllardır çok büyük zorluklar içinde yaşam sürdürüyorlar.

Ancak böyle bir düşüncenin gelişmesi elverişli bir ruhsal ve politik ortamın oluşmasına, gelişmesine katkı sağlayabilir.

"Kardeşlik" ve "Türk adaleti"

Son günlerde Genelkurmay Başkanı sık sık "kardeşlik"ten söz ediyor, Birinci Dünya Savaşı'nda, Millî Mücadele'de,

Kıbrıs'ta, Kore'de birlikte şehit olduk" diyor. O zaman, 80 yılı aşkın bir zamandır sistematik bir şekilde sürdürülen inkâr, imha ve asimilasyon uygulamaları, köylerin yakılması-yıkılması, binlerce "faili meçhul" cinayet, milyonlarca Kürdün yerini yurdunu terke zorlanması, Kürtlerin ve Kürtçenin durmadan aşağılanması, Kürtlerin isimlerinin değiştirilip Türkleştirilmesi, yaşadığı yerlerin Kürtçe adlarının değiştirilmesi bu "kardeşlik" anlayışının neresinde durmaktadır? Kürtler, Kıbrıs'ta, Kore'de "şehit" olarak neler kazanmış? Özeleştirisi yapmadan, geçmiş uygulamaları, politikalarla yüzleşmeden dile getirilen "kardeşlik" anlayışının ciddi bir değeri yoktur.

Başbuğ, PKK'lilerin teslim olması için çağrı yapıyor, "Türk adaletine güvenin" diyor. "Türk adaleti" denince şu örnek hemen akla geliyor. 9 Kasım 2005'te, Şemdinli'de, Seferi Yılmaz'ın Umut Kitabevi JİTEM tarafından bombalanmıştı. Halk JİTEM elemanlarını suçüstü yakalamıştı. Devlet terörünü uygulayan bu unsurlar hakkında görülen davada, Van Ağır Ceza mahkemesi bu unsurlara ayrı ayrı 39 yıl civarında ceza vermişti.

Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu iddianameyi yazan savcıyı görevden uzaklaştırmıştı. Hüküm, Yargıtay tarafından bozulmuş, davaya askerî mahkemelerin bakması istenmişti. Askerî mahkemede görülen davanın ilk duruşmasında, JİTEM elemanı sanıklar tahliye edilmişti. Aynı olayda Seferi Yılmaz için davanın görülüyor olmasını da belirtmek gerekir. Normal mahkemelerle askerî mahkemeler arasındaki bu yorum ve uygulama farkı, Türk adaletinin nasıl işlediği konusunda çarpıcı bir bilgi vermektedir.

İsmail Beşikçi

SARKIS PAÇACI

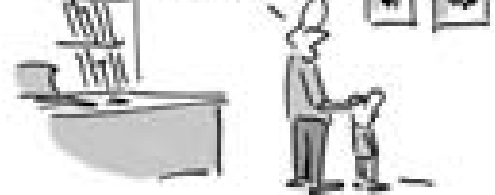
İZ EYLÜLDE DOĞDUĞUM
İÇİN BABA'IM HEY BENİ
DÖNDÜ

HACER ABLA İKİ KİYMALI
Bİ DE PATATESLİ AÇILIM

CELİM BAK BENİM ÇALIŞMA
ODAMDAKİ BU FOTOĞRAFLARI
SAĞIN FİDENİN SAĞINA
ÇIKAR LENİNLE
KARL MARX

AŞKIM BAK 36
TEKNOLOJİSİNİ İLK
KEZ KULLANMAYORUM
ARZAMDA ŞU ANDA
STANBUL BİRENALİ
VAR GÖRÜY
- ARSUN -

PATRON, MİDENDE
MAAŞ SİZİNTİSİ VAR
HEP AN PATLAMAK
OLABİLİR

ARİ HAYATTA BİZİ
AFRİKA BİLİZME
ALIMIZAR BİZİ
İSTİYORDU Kİ
HERİFLER

Muhafazakârlık Kürdî işlere karışınca

Özal, Demirel, Yılmaz ve Çiller'den sonra Erdoğan da Kürt meselesini çözmek istediğini beyan etti. Oysa AKP iktidara geldiğinden bu yana hiçbir soruna adil ve kalıcı çözüm üretmedi. Üstelik Kürt meselesi, iç ve dış aktörleri, jeo-coğrafyası, tarihi ve çok sayıda boyutuyla plan-program yapmadan, demokratik siyasî irade olmadan çözülebilecek bir mesele değil. Fazla iyimser olmamakta yarar var.

Diyarbakır'da, 2005'te, "devlet hata yapmıştır" demişti. Doğru şeyler söylemişti. Bir hafta kadar sonra MGK toplantısında o konuşmayı tekzip ettirdiler. Bir süre sonra da zaten "istemeyen çeker gider" demek zorunda kaldı. "DTP, PKK'ya terörist demediği sürece, onlarla görüşmeyeceğim" demişti. DTP'nin tutumu ve söyleminde bir değişiklik olmadı. Ağustos başında DTP başkanı Ahmet Türk'ü kabul etti, nispeten olumlu açıklamalar yaptılar. Ardından, "yanlış anlaşılmasın diye", başbakan olarak değil, AKP genel başkanı sıfatıyla görüşüğünü söyledi. Sanki iki farklı Tayyip Erdoğan var! (Aslında bir tane bile var mı?)

"Kürt meselesine Türkiye çözülmü", "demokratikleşme" gibi parlak sözler uçuştur havalarda. Çözümün koordinasyonu da İçişleri bakanına verildi. Fransızcada İçişleri bakanına "1 numaralı polis" denir. Bu zat da sıfatına uygun bir mekânda, Polis Akademisi'nde, Kadri Gürsel'in pek hoş bir tanımlamasıyla "ortak noktaları hükümeti eleştirmekten özenle sakınıp kaçınan" bir grup gazeteci ve akademisyeni kolektif danışmanlık hizmeti için topladı. Bu konuda "Gazeteci Devlete Danışmanlık Yapabilir mi?" başlıklı bir yazı yazdım (apoletlimedya.blogspot.com, 3 Ağustos 2009).

Çalıştayın önemi

Davetliler arasında hem köşe yazarı hem de rektör bir hanım dikkatimi çekmişti. Öyle Kürt meselesinden filan anlayan bir şahsiyet de değil. Katılımcılardan biri de merak edip araştırmış. Meğerse, ev sahibi konumundaki Polis Akademisi'nin müdürü mü, başkanı mı, her kimse, hanımefendinin eski bir öğrencisiymiş. "Hocamı da çağıralım" demiş. Ne büyük ve ne ciddi bir organizasyon, değil mi?

İmralı'da röportaj yapma isteğini açıkça beyan eden (bu talebin gazetecilik dürtüsüyle filan ilgisi yok, adam resmen gazeteci, ama gayriresmî olarak iktidarcı, siyasetçi, arabulucu, kurye... ya da tersi) E. Özkök de davetliymiş, ama "mazaret beyan edip" gitmemiş Polis Akademisi'ne. Ben önce "gazeteci kimliğini mi korumak istedi acaba?" diye düşündüm. (Yok öyle bir sorunu, çünkü olmayan kimlik korunmaz!) Sonra sağa sola sordum. İki yanıt geldi. Bir katılımcı "o gelmez, çünkü kamuoyu önünde bizimle birlikte görünmek istemiyor" dedi. Gazetesinden bir meslektaşın açıklaması daha şahsî:

"Ertuğrul Bey, kolektif etkinliklere pek katılmaz." Gerçekten de, meslekî olarak o meşum toplantıdan bir süre sonra Özkök, köşesinde, İçişleri bakanıyla özel bir görüşme yaptığını iki satır arasına sıkıştırıverdi.

Bahçeli'nin popüler olabilmek için reklam sloganlarından faydalanarak ürettiği "12 kötü adam" ibaresi benim tanıdıklarım açısından geçersiz. Kim kötü? Hasan Cemal mı? Cengiz Çandar mı? Oral Çalışlar mı? Mithat Sancar mı? Ruşen Çakır mı? Hiçbiri. Ama ben de yine de daha içeriği, rengi, şekli şemali belirsiz projeye süreç, açılımla plan arasındaki bu AKP'li (in Washington English) faaliyete paydaş olmamalıydılar. Gazetecilik açısından kesinlikle yanlış bir tutum. Duydum, ilkeye kimse karşı çıkmıyormuş, ama Kürt meselesi hayatî bir meseleymiş, gitmek ayıp olurmuş vs...

Kazanımlar ve handikaplar

Meclis'teki siyasî partilerden önce, açılımın lansmanını en küçük devlet çağrısına lacileri çekip koşuşturan gazeteci ve profesörlerle yapanların acaba bir plan ya da projesi var mı? İmralı'nın "yol haritası"nı gölgede bırakmak gibi bir niyetleri olduğu kesin. Son olarak yerel seçimlerde bölgedeki gerilemeyi durdurmak gibi bir amaç da mutlaka var. Ama henüz teşhis aşamasına bile gelmemişken bu büyük sözler, göz ya-

AKP, tepeden inmece bir şekilde, yeterli ve gerekli hazırlığı yapmadan bu işe koyulmuşa benzer. Erdoğan, uzlaşma arayışı yerine kendine yakın danışman-gazeteci-akademisyenlerle işe başlayarak ilk potunu kırdı.

şartan konuşmalar da ne oluyor? Aram'ın cenazesini Diyarbakır'a neden sokmuyorsunuz ki? Taş atan çocukların mağduriyetini unutacak mıyız? Halen cezaevlerinde kaç DTP'li tutuklu var? Sonra, insan hükümet partisi olarak, DTP'den biraz ders alır. Bakın başbakan onlara randevu verdi, onlar da hemen TBMM başkanlık seçimlerinde AKP adayını desteklediler. Tabii bu arada ağustosun ilk haftasının sonunda Diyarbakır'da bir grup genç "Kendine gel" mitingi yaparak AKP'nin Kürt operasyonuna dikkat çekti.

Yurtiçinde, ama daha çok yurtdışında görüştüğüm Kürt siyasetçiler, PKK'ya yakın ya da uzak olsalar da, öyle pek de hevesli, umutlu görünmüyorlardı. Kürt medyasında da kuşku bir umut ya da endişeli bir yarı mutluluk

var sanki. Tabii ki hiç kimse bu girişimden CHP ya da MHP gibi gayrımemnun değil. En önemli kazanım: Kürt meselesi, PKK, İmralı, Kandil, anayasa, azınlık/çoğunluk, federasyon, özerklik, güçlendirilmiş yerel yönetimler gibi şimdiye kadar çok rahat konuşamadığımız, tartışamadığımız sorun ve konular eskiye oranla daha özgür ve daha geniş bir şekilde tartışma gündemine giriyor.

Ancak, çok fazla handikap var. Bu nedenle de fazla ümitvar değilim. Ama bu meselenin gökten zembille inercesine çözülmeyeceğini, bunun bir süreç olduğunu da biliyorum. İnşiler-çıkışlar, engebeler, düz geçitler, kesintiler, molalar, intikalar olacak.

Engeller, engeller

Handikapları sıralamaya çalışayım:

- "Tarihî fırsat" demekle tarihî fırsat yaratılmıyor. Hele bu parlak ibarenin içini dolduramazsan, devamını getiremezsen hiçbir anlamı yok.

- Jakoben ve elitist yöntem: AKP, tepeden inmece bir şekilde, yeterli ve gerekli hazırlığı yapmadan bu işe koyulmuşa benzer. Erdoğan, uzlaşma arayışı yerine kendine yakın danışman-gazeteci-akademisyenlerle işe başlayarak ilk potunu kırdı. AKP'nin içtenliğini sorgulamak gerek, çünkü iktidara geldikleri günden bu yana hiçbir krizi yönetemediler, hiçbir önemli sorunu çözemediler. (Başörtüsü, Dink cinayeti, cumhurbaşkanlığı seçimi, AB süreci vs.) Teşhis aşamasını geçip çözüme kilitlemiş gibi bir halleri var. Oysa, çözümün en önemli anahtarı teşhis. "Kürt meselesi nasıl çözülür?" sorusuna doğru yanıt verebilmek için öncelikle "Kürt meselesi nedir? Neden ve nasıl bu boyuta ulaşmıştır?" sorularına cevap bulmak gerek.

- Başta AKP olmak üzere Türk siyaset sınıfında, ayrıca da maalesef akademi ve medya dünyasında, Kürtçe bilen, Kürtlerin "insider information"ına vakıf olan hakiki, güvenilir uzman sayısı pek azdır. Konuyu gerçekten bilen, tüm boyutlarını incelemiş, irdelemiş kişi sayısı da gerçekten çok az. Yasaklar, engeller, duyarsızlık, ilgisizlik, korku gibi nedenlerle Kürt meselesi birçok kesimde gizli bir tabu olarak kalmıştır. Şimdilerde yeni yeni eriyor, sulanıyor. Kürt kesiminde, pratik deneyimi olmasa da, devleti bilen, tanıyan, siyasî tecrübesi olan, teorik birikime

sahip kadrolar da sayıca yetersiz. Ümit Fırat ile Altan Tan'ın (ki her TV programında onlar var) altından kalkamayacağı kadar derin bir problem Kürt meselesi.

• Türk kesiminde, okumuş-yazmış ahali dahil, Türk milliyetçiliğinin Kürt karşıtlığı vahim bir düzeyde. Sadece MHP ve CHP'den söz etmiyorum. AKP'nin bu son çıkışı bile oldukça geniş kesimlerde "vatana ihanet", "Atatürk'ü öldürmek", "ulus-devletin sonu", "bölücübaşını affetmek", "ABD ve AB'nin taleplerine boyun eğmek" gibi tahlillerle değerlendirildi, algılandı. Kürt kesimi genel olarak siyasi açıdan hem daha olgun, hem de daha ileride. Ama, henüz resmen açıklanmamış olsa da, TSK'nın bu girişimin arkasında durmayacağı belli. AKP ile TSK arasındaki Ergenekon, askerlerin sivil mahkemelerde yargılanması gibi gerginlikler, Kürt meselesinin çözümü için müsait bir atmosfer yaratmıyor. Keza AKP ile muhalefet arasındaki derin çekişmeler de çözümü daha da güç hale getiriyor. Devlet kurumları arasında mutabakat filan yok. (İlginçtir, "devlet kurumu" denince akla sadece Çankaya, hükümet, TSK, Emniyet ve MİT geliyor).

• Kürt meselesi belki de bugün dünya siyasetindeki en karmaşık sorunlardan biri. En az seksen yıllık geçmişi var. Doğrudan dört devleti, dolaylı olarak en az on devleti ilgilendi-

ren bir sorun. On devletin de farklı, hatta çelişkili jeo-stratejik ve siyasal çıkarları var. Sorun salt siyasî de değil. Tarihi, kültürel, linguistik, psikolojik, ideolojik, ekonomik, toplumsal, güvenliğe dair vs. boyutları var. Araya kan girmiş. Ve sorun öyle bir aşamaya gelmiş ki, eskaza Ankara ile PKK kendi aralarında oturup anlaşsalar bile (bugünün senaryosu değil bu), sorun yine de çözülmüş sayılamaz. ABD'nin bugünkü nispeten açık desteği çözüm için önemli, hatta gerekli, ama yeterli bir faktör değil. İran'ın tutumu unutulmamalı. Irak'ta da Kürt-Arap çekişme-

"Çin şişeden çıktı" türünden gözlemler henüz doğru değil. Özal'dan Demirel'e, Yılmaz'dan Çiller'e kaç başbakan Kürt açılımı yapmıştı, hatırlıyor musunuz? Peki PKK kaç kez ateşkes ilan etti bugüne kadar?

sinin boyutları derinleşiyor.

Tüm bu engeller, AKP'nin bugünkü konumu, durumu, kapasite ve becerisiyle aşabileceği türden engeller değil. Azadiya Welat gazetesinin sorularını yanıtlarken bu konuları biraz daha açmaya çalıştım ("Ya Tabu ya Barış!", apoletlimedya.blogspot.com, 11 Ağustos 2009).

Keza işin PKK tarafı ve bölge halkının tutumu da (ki İrfan Aktan'ın gözlem ve tahlilleri genelde doğru), kaçınılmaz olarak çözümün önemli bir ayağı. O tarafta da, tüm iyi niyet ve ira-

deye rağmen her an tuz buz olabilecek, incecik camdan inşa edilmiş yapılar, yapılanmalar, hassasiyetler mevcut.

Yeterli hazırlık yapılmadan başlayan tartışma sürecinde bile hemen sakatlıklar belirdi. Emekli büyükelçi, yeni akil adam Ümit Pamir, belki iyi niyetle, tartışma özgürlüğünün sınırlarını genişletmek amacıyla söylemiş olsa bile, referandum ve ayrılma meselesini daha işin başında gündeme getirince, bölünme, parçalanma fobisini de istemeden de olsa alevlendirmiş oldu. Zamanlama ve siyaset hatası...

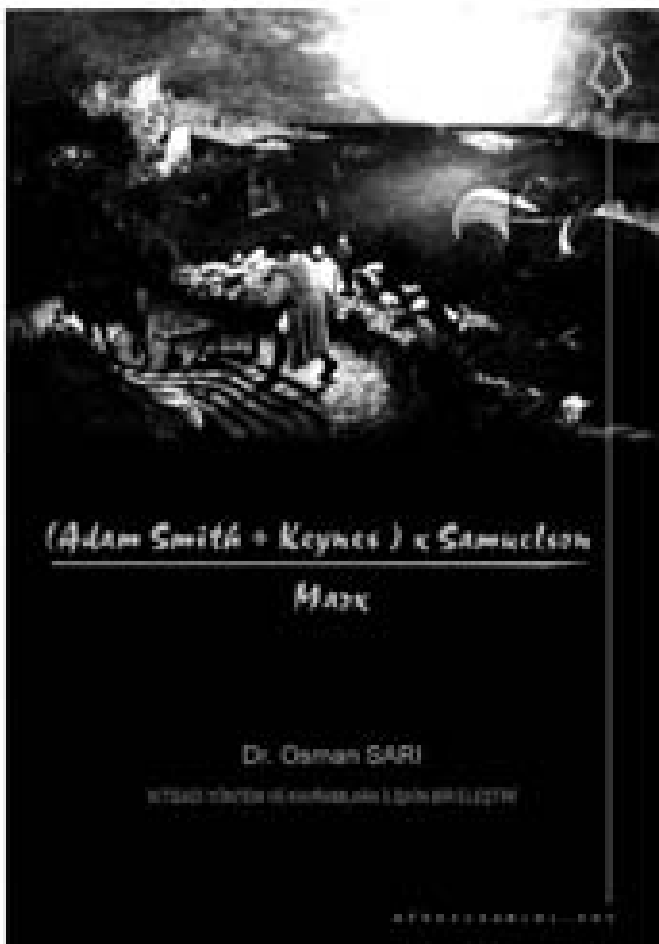
Temkinli umut

Sonuç olarak, geleneksel alaturka metodlarla başladık işe. “Cin şişeden çıktı”, “Diş macunu tüpünü sıktık artık, bir daha içeri sokamazsınız” türünden gözlemler henüz doğru değil. Özal’dan Demirel’e, Mesut Yılmaz’dan Çiller’e kaç başbakan Kürt açılımı yapmıştı, hatırlıyor musunuz? Peki PKK kaç kez ateşkes ilan etti bugüne kadar? Geçmişteki 27 isyanın ayrıntılarını anımsayan var mı?

AKP'den radikal bir siyasi, barışçı çözüm önerisi bekleyen yok. Adil, kalıcı bir barış istiyoruz hepimiz, değil mi? Ama yine de ulus-devlet, Kemalizm, cumhuriyetin kuruluş felsefesi Kürt meselesiyle ilişkili konular değil mi?

Ragıp Duran

(*) Bu yazı, Öcalan'ın yol haritasını açıklamasından önce kaleme alındı.

Dr. Osman SARI

İKTİSADİ YÖNTEM VE KAVRAMLARA İLİŞKİN BİR ELEŞTİRİ

(Adam Smith + Keynes) x Samuelson

4433

Kitap mikro, makro, matematiksel ve eleştirel yaklaşımları dört öncü iktisadçının yardımlarından yola çıkıp iktisaden araştırmaya ve çözümleme yöntemleri ile temel kavramlarını güncel geçiriyor. İlgili her şeyi kapsayacak geniş bir sistem kurmak yerine, farklı durum, konum ve açılarından bakıla konunun nasıl görüldüğünü irdeliyor; okuru kuramsal labirentlerde çözülecek bilmeceye sürüklemektense, okura filen konuyla nasıl karşılaştığı ve karşılaştığında hangi türlerin alınabileceğine dair fikirler sunuyor. Böylece, elimizde kolları matematikten tarihe, felsefeden sanata uzanan, iktisat üzerine berrak akıllı samimi bir sohbet duruyor.

Nasıl ki, aşkta bir düşün her elma eldi her fındığı deşile, rüknemle ayıldık
 buldık bir kurtarıcı da istiyayın olmasın geredim. Ancak, ... "Elma hergi
 deşile buldularına tabii aldığını bilür ne olur, bilime ne olur" diye yazar
 vahitideki düşünceyle bir fındıkta fındık olmasın istiyayın varlığı, aşkta
 istemekte olmasın herşeyden önceki de düşünce, düşünceye tabii
 Kuvvetin biliminde e aşkta düşünce biliminde de düşünce

INTERCOMPARATIVE TACTICS

World's New Digital Mail by L. B. King, Copyright © 1980, International

Tel: 0121 275 4000 Fax: 0121 275 4001 Faxover: 0121 275 4001

efkarlearnini.net

Ya aşağılanma ya işsizlik

Taraf gazetesinin Ankara bürosundaki altı muhabirin görevlerine son verilme gerekçesi ve şekli, ana akım medyaya alternatif olduğunu iddia eden yayın organlarının da genel işleyişe uygun adım yürüdüğünü bir kez daha gözler önüne serdi. Nesli hızla tükenmekte olan yetkin muhabirlerden Adnan Keskin'in Taraf deneyimini ve medya düzenine ilişkin gözlemlerini dikkatlerinize sunuyoruz...

İki yıl önce, Soner Arıkanoglu'yla birlikte Radikal'den atıldığınızda yaptığımız söyleşide yayın medyanın muhabirlere yaklaşımını eleştiriyordun. Şimdi de beş muhabir arkadaşınla (Soner Arıkanoglu, Aylan Uncu, Ezgi Akın, Erdem Gül, Coşkun İncekara) birlikte Taraf'ın Ankara bürosundaki işinden çıkarıldın. Taraf yönetimiyle Ankara büro arasındaki internete yansıyan yazışmalara bakılırsa, işten çıkarılışınız, her şey bir yana, "usul açısından" da çok nahoş olmuş...

Adnan Keskin: Holding mediasından bağımsız bir hat çizmeye çalışan yayınlarda da muhabire yaklaşım kültürü aynı. Keşke gazeteciler, muhabirler, editöryal çizgiyi, gazetesinin yayın politikasını tartışabilse. Taraf'ta, gazete çalışanlarıyla yönetimi arasında daha demokratik, daha insancıl ilişkiler örgütlemek gerektiğini savunduk. Biraz geç de olsa, bunu kısmen yapmayı başardık. Taraf yaygın çizgisi itibarıyla çok tartışılıyor, ama iç işleyiş itibarıyla öteki yayınlardan hiç ayrılmayan, belki çalışanların özlük hakları açısından yaygın medyadan daha hoyrat davranma hakkını kendinde gören bir gazete oldu. Ahmet Altan'a "yaygın medyadan farklı bir yol çizmek gibi bir iddianız varsa, işveren-işçi ilişkisinde de onlardan ayrılmalı, o faşizan kültürü burada uygulamamalı-sınız" dedik. Bunun hem özlük haklarını, hem de haber üretim sürecini kapsaması gerektiğini söyledik. Aslında, baştan beri bunu talep ediyorduk, ama sesimizi fazla yükseltmedik. Tartışmalarımız sırasında Ahmet Altan'ın şöyle bir sözü oldu: "Ben böyle gördüm, medya düzeni budur. Beğenen çalışır, beğenmeyen gider." Bunun yaygın medyadaki faşizan uygulamanın aynısı olduğunu, kabul etmeyeceğimizi kendisine hem yazılı hem de sözlü olarak ilettik. Taraf yaygın çizgisi olarak yaygın medyadan ayrılmayı ilke edinmişse, bunu kısmen kanıtlamışsa, hukuk ve adalet talebini cesurca dile getiriyorsa, kendi içinde de hukuku ve adaleti sağlamak zorundaydı. Ama Ahmet Altan'ın "ya sev ya terk et" ultimatoma, "ne bu haliyle severiz ne de terk ederiz" karşılığını verdiğimizde, bize yazılı olarak "istifa etmemek haysiyetsizliktir" cevabını verdi. Bu aslında çok yaygın bir gazetecilik kültürü: Sütunlarında, köşende hak ve özgürlükleri, adaleti savunabilirsin, militarizmle mücadele edebilirsin ama, çalışanla ilişkilerinde hak, hukuk, adalet gibi şeyleri reddedersin.

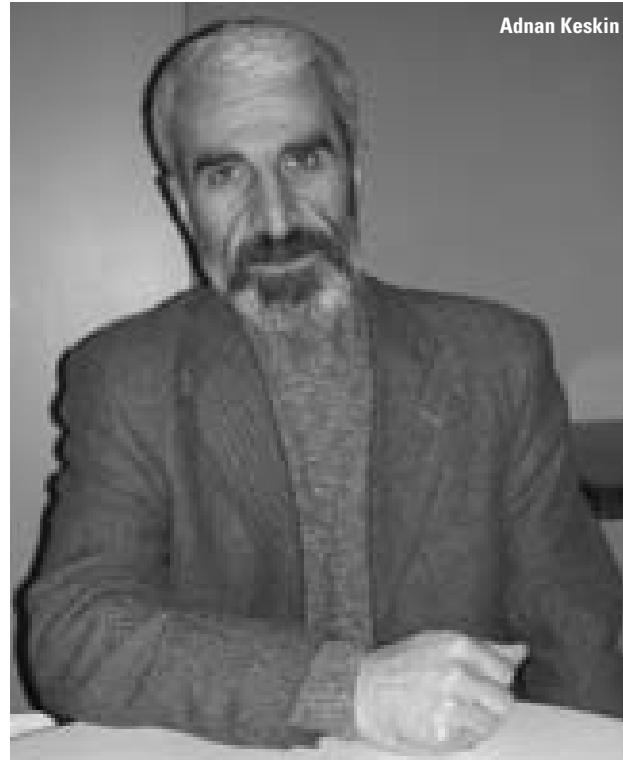
Sizin temel itirazınız ücretlerin düşük-

lüğü müydü?

Hayır, ama sonuçta gazeteci işçidir. Ankara bürosundaki tüm arkadaşlar sendikaya üyeyiz. Ama İstanbul'la birlikte düşünüldüğünde, sendikalı oranı yüzde 50'yi bulmadığı için sendikanın sözleşme yetkisi yoktu. Taraf yeni bir gazete olduğu için, ayakları üzerinde durana kadar sendikalaşma çalışmalarına girmemeyi tercih ettik. Ayrıca, gazetede sürekli sirkülasyon vardı; beş kişi gidiyor, beş kişi geliyor, onlar gidiyor, yenileri geliyor... Düşük olan ücretler bile ödenmediği ve "ya katlan ya da çek git" dendiği için insanlar çekip gidiyor. Biz Ankara büro olarak bu ikileme sıkışmayı reddettik. Taraf ekonomik sorunlar yaşıyor olabilir. Bunda yönetim hatası da olabilir. Sonuçta bu piyasa çok vahşi;

Taraf'ta yaşanan aslında çok yaygın bir gazetecilik kültürü: Sütunlarında hak ve özgürlükleri, adaleti savunabilirsin, militarizmle mücadele edebilirsin ama, çalışanla ilişkilerinde hak, hukuk, adalet gibi şeyleri reddedersin.

büyük sermayen yoksa, gazete çıkarmak ve dağıtmak çok zor. Ama bu, bir gazete yönetiminin çalışanları istediği koşullarda çalıştırmasını, koşulları iyileştirmek için çaba göstermemesini, düzgün çalışma koşulları talep eden muhabirleri haysiyetsizlikle suçlamasını meşrulaştırmaz. Taraf'la bir iş sözleşmemiz var, Ahmet Altan işveren, biz de

Adnan Keskin

işçi olarak görünüyoruz. Eğer bize "arkadaşlar, bir yayın organı çıkaracağız, çizgimiz budur, para bulursak ekmek-peyniri bölüşürüz" denseseydi, görüşlerini paylaştığımız sol bir yayın olsaydı, para almadan da çalışırdık. Hepimiz parasız çalışırız; para bulunca da bölüşürüz. Ama gazeteyi de birlikte çıkarırız, patron-işçi ilişkisi olmaz. Ahmet Altan, "ben buranın patronuyum" diyorsa, ki diyor, ben de orada işçiyim ve haklarımı talep ederim. Kötü yönetilmeye itiraz ederim, hak ve alacaklarımın suiistimal edildiğini düşündüğümde hukuki haklarımı kullanmaktan geri durmam. Ekonomik sıkıntı yaşayan bir gazetesinin çalışanlarını sömürmeye, onları sömürilmeye ikna etmeye hakkı yoktur.

Ahmet Altan, size yazdığı yanıtlardan birinde, ekonomik olarak kuşatılmış gazeteden sizin de bir şeyler koparma çabası içinde olduğunuzu söylüyor...

Gazete yönetimlerinin ekonomik zorluk yaşadıklarına dair açıklamaları çoğunlukla gerçeği yansıtmaz. Yaygın medyada da bu yapılır; Türkiye vergi rekortmeni olan adam da çalışanlarına aynı eziyeti yapmaktan geri durmuyor, krizi bahane edip çalışanları işten atarken kendi lüks harcamalarından hiçbir kesinti yapmıyor. Devlet de böyle, sanayici de böyle. Bize Taraf'ın ekonomik olarak sıfır noktada olduğu açıklamasının yapıldığı gün, Milliyet'te çıkan habere göre, Taraf üç veya dört trilyonluk bir şirket kuruyor ve İstanbul'da geniş bir arsa aramaya başlıyor. Üstelik, bunun ilanı Taraf'ta yayınlandı! Bunu sordugumuzda, matbaayı kredi çekerek kuracaklarını söylediler. Biz de muhabirlerinin aç çalıştığı, evlerine haciz gittiği bir gazetesinin bunu yapmaya hakkı olmadığını söyledik. Neden bu kredinin çok daha küçük bir harcama olan çalışan maaşları için kullanılmadığını sorduk. Buna yanıt alamadık. İki yıldır aynı ücretle çalışıyoruz, sosyal haklarımız yok, bürodaki olanaklar çok sınırlı. Bunları iyileştirmek için samimi bir çaba da yok, hoyrat bir kültürleri var: "Gazetesinin sahibi biziz, gazeteyi biz yapıyoruz, rıza göstermek zorundasınız; hatta burada çalıştığınız için dua etmelisiniz."

Sizi ipleri koparma noktasına getiren süreç nasıl başladı?

İşin bu aşamaya gelmesinde bizim de kabahatimiz vardı, çünkü hem hak ve alacaklar, hem de haber üretim sürecindeki ilişkiler açısından başından beri sorunlar yaşıyorduk. Ama, Taraf'ın farklı bir gazete olmaktan kaynaklı bir kredisi vardı nazarımızda. Dolayısıyla, bu ertelenmiş bir tartışmaydı, bekledik, düzelebileceğini ümit ettik. Fakat yönetim tartışmayı reddetti. Sorunlarımız ekonomik sıkıntılardan ibaret değildi: İtilip kakılıyorsun, yok sayılıyorsun, değersizleştiriliyor. Bize sürekli şu hissettirildi: "Siz değersiz adamlarsınız, gazeteciliği biz icat ettik. Bu gazetede çalıştığınız için duacı olmalısınız". Ahmet Altan fazla tazminat almak için beklediğini söylüyor ama, biz altı ay önce de aynı tepkiyi koyup aynı tazminatı alabi-

lirdik. İşverenin rahatlığı, faşizan tavrı, muhabirsiz de gazete çıkarabileceğini bilmesinden kaynaklanıyor. Hep iddia ettiğim gibi, Türkiye’deki gazeteler muhabirsiz de çıkarılabilir.

Siz neye dayanarak gazete yönetimiyle kapışmayı göze aldınız?

İşsiz kalmayı göze alarak. Açmaz şu ki, Türkiye’de işsiz kalmayı göze almadan haklarını savunamıyorsun. Örgütlü değiliz ve işveren bunu biliyor. İstifa ettiğinde iş bulmanın zor olduğunu bildiği için sana kötü davranma hak ve cesaretini kendinde bulabiliyor. Tam itaat, zaman zaman aşağılanmak –ücretsiz çalıştırılmak da aşağılanmaktır– ya da işsizlik. Ortası yok. Çünkü biz onu da denedik. Yönetime dedik ki, “biz istifa etmek istemiyoruz, işimizi korumak ve Taraf’a katkı vermek istiyoruz”. Ama çalışma hakkının itiraz hakkını da tanıdığını söyledik. İşveren, çalışanla pazarlık yapmak zorundadır. Fakat üçüncü yolun olmadığını bir kez daha gördük.

Taraf’ın Ankara temsilcisi İsmet Demirdöğen işten çıkarıldıktan sonra, bu görev muhabirlerden Erdem Gül’e teklif edilmiş. O niye kabul etmedi?

Bizim yaptığımız iki önemli şey oldu. Birincisi, toplu hareket ettik. İkincisi, makam reddettik. Bu, gazetecilikte alışılmadık bir tavidir. Üstelik başımızda bir yönetici olmadan, yirmi gün boyunca kendi alanımızdaki haberleri üretmeye devam ettik. İstanbul’daki yönetimin, talimatla bizi sabah toplantılarında askeri bir anlayışla, içtimaya çağırmasını reddettik. Sıraya dizilip tekmil vermedik, ama haberlerimizi yapmaya devam ettik. Ne zaman ki, “artık haber de yapmayacağız” dedik, o zaman Ahmet Altan “evinize gidin” dedi. Bize “istifa etmek haysiyetsizliktir” diyen Ahmet Altan’a “bizi kovmaman haysiyetsizliktir” dedik. Gazete yöneticileri, kendileri olmasa, muhabirlerin haber yapma kabiliyetinin olamayacağını düşünür. Biz, başımızda bir yönetici olmadan da haber üretebileceğimizi gösterdik.

Niye hem haber üretilip hem de yönetimle iletişimi kopardınız?

Çünkü basın tarihinde bir ilktir ve aşağılıkçadır; Ahmet Altan üç gün boyunca üst üste savunma istemli ihtar gönderdi bize. “Sabah toplantılarına katılıp bana tekmil vermek zorundasınız” dedi. Biz de onu yazılı ve sözlü olarak reddettik. Askerî düzene karşı çıkan bir gazetenin yöneticisi, çalışanlarından “talimatlara uymama” gerekçesini açıklamalarını istedi. Biz de askerî ceza kanununda emre itaatsizlik olarak geçen suçu işlemeye devam ettik. Haber yazmayı sürdürerek de tekmil vermeden gazetecilik yapabileceğini gösterdik. Bütün bunlara rağmen yönetim adım atmayınca, üretimden gelen tek hakkımızı kullanarak haber yapmayı bıraktık.

Ahmet Altan’ın “ben böyle gördüm” dediği medya düzeni neydi?

Gazetecinin elindeki tek silahı olan haber yapmamayı hiç denememesiydi. “Gazeteci nasıl olur da haber yazmaz” dedi. Biz de ona yazılı olarak anlattık:

Senin Ahmet Altan dışındaki diğer vasfın işveren olmaktır. Benim de Adnan Keskin dışındaki vasfım işçi olmaktır. Sen nasıl ki beni ücretsiz çalıştırma hakkını kendinde buluyorsan, benim de tek silahım olan haber yazmamayı kullanma hakkım var. Biz ona niye dünyada işçi sınıfı mücadelesi diye bir şey olduğunu, niye 1 Mayıs diye bir günün olduğunu, niye burnumuzun dibindeki Yunanistan’da gazetecilerin ayda bir grev yapabildiğini hatırlattık.

Aynı şey niye Türkiye’de olamıyor?

Bunun kabahati Ahmet Altan’da veya Aydın Doğan’da değil, bizde. Kıdemli gazetecilerin bana ilk söylediği şey, “gazeteci habere küsmez” cümlesiydi. Gazetecilerin temel hastalığı da bu zaten. Bu, gazetecinin kendini işçi olarak görmediğinin ifadesi: Sömürülse de, aç kalsan da haber üretmeye devam edeceksin, çünkü haber kutsaldır! Gazete sahipleri için bu çok işlevsel bir silah. Sana, “aslında sen işçi değil, ülkenin gündemini belirleyen adamsın” diyor. Gazeteci de haberleriyle etkili olan, iktidar adacıkları kurabilen biri olarak görüyor kendini. Ben tek silahımızın haber olduğunu iddia ediyorum. Bu silahı kullanmadığımız sürece hiçbir gücümüz yoktur, sömürülmeye de mahkûmuz. Kömür ocağındaki adamın tek si-

Tartışmalarımız sırasında Ahmet Altan’ın şöyle bir sözü oldu: “Ben böyle gördüm, medya düzeni budur. Beğenen çalışır, beğenmeyen gider.” Üst üste ihtar gönderdi, “sabah toplantılarına katılıp bana tekmil vermek zorundasınız” dedi.

lahı kazma vurmamaksa, senin de tek silahın, klavyeye dokunmamaktır.

Bu silahın etkili olmasının yolu nedir?

Toplu hareket etmektir. Tek kalemde Taraf’tan altı, Radikal’dan 40, Sabah’tan 60 kişi atılabilirse, kabahat sadece işverenin değildir. Tüm iş kolunda, işten atılmaları, haksız uygulamalara tepki gösterilebilse, işveren geri adım atmak zorunda kalır. Formül bu kadar basit.

Gazeteciler Sendikası’nın örgütlülüğü ne düzeyde?

TGS ne yazık ki Anadolu Ajansı’na sıkışmış durumda. Örgütlü olduğu yerlerden biri de CHP’nin televizyon kanalı Halk TV. Ama orada da sendikasızlaştırma operasyonu var. ATV-Sabah’taki on kişilik grev tarihseldir, ama bir süre sonra yargı kararıyla durduruldu. Acı olan yönü ise, onyıllar sonra ilk defa bu iş kolunda başlayan bir greve sadece on arkadaşımızın katılmış olmasıdır.

Taraf’ta grev yapma hakkınız yoktu, ama direnişi sürdürebildiniz...

Aslında biz yirmi gün boyunca direniş yaptık. Ama işveren işten attığında –ki bizi işten attığına dair çıkış kâğıtlarımızı bile göndermeyecek kadar saygısız davrandılar– elbette büroyu işgal etmek de bir yöntemdir. Ben bu yöntemi savunuyorum da. Ama tabii herkesi buna zorlayamazsın. İdeal olan, işten atıldığında bile işini talep etmek, polis zoruyla bürodan atılсан bile büronun kapısında direnişini sürdürmek.

Yönetimin çıkış kâğıtlarınızı gönderip göndermemesinin bir önemi var mı?

Resmen atılmış olmadığın için işsizlik sigortasından yararlanamıyorsun. Öbür yönü de, patronun seni aşağılık bir mahlûk olarak görüp işten atmaya bile tenezzül etmemesi.

İşten atıldıktan sonra destek mesajları aldınız mı?

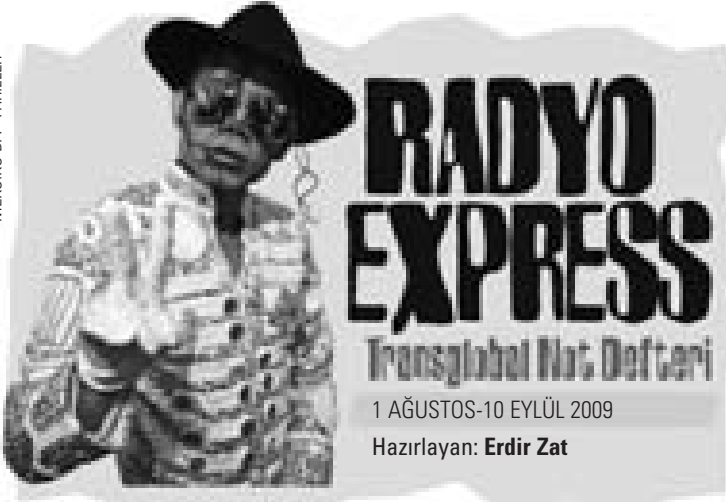
Hiç kimseden almadık! Taraf’ın köşe yazarlarının çoğuna yolladık Ahmet Altan’la yazışmalarımızı. Bırakın köşelerinde buna değinmeyi, telefon edip geçmiş olsun dahi demediler. Taraf’taki liberal kalemleri bırakalım, yıllarca sosyalizm mücadelesi vermiş, hak ve özgürlükler peşinde koşmuş yazarlardan da çıt çıkmadı. Medya eleştirisi yapan insanların, medyada doğru tavır takınmalarını beklemekle hata mı ediyoruz?

Türkiye’nin en iyi yargı muhabirlerinden biri olarak tanınıyorsun. İş bulamama ihtimalin var mı?

İş bulmamın hiç kolay olmadığını biliyorum. Hepimiz kendi alanlarımızda iyi gazeteci olmaya çalışıyoruz. Fakat kimse en iyi gazeteci olmak zorunda değildir; düzgün olmak, namuslu olmak yeterli. Patrona direnerek atılmış olmamız kredimizi azaltmıştır. Belki de bir daha hiç iş bulamayacağız. Taraf’ta itiraz ederek iki yıl çalıştık, başka gazetelerde aynı itirazları dile getirerek ancak bir hafta çalışabilirdik. Herhangi bir yerden destek veya dayanışma görmediğimiz gibi, mağduriyetimizi Taraf’ı zayıflatmak için kullanmak isteyenler de var. Hayatında hiçbir muhalif habere imza atmamış, hiçbir iktidara itiraz etmemiş gazetecilerin, Taraf’ı karalamak için bizim mağduriyetimizi kullanmaya çalıştıklarını görmek de üzücü. Mesela Cumhuriyet’te birkaç yıldır süren ve sendika by-pass edildiği için fiilen yürütülemeyen bir grev varken, arkadaşların kalkıp da Ergenekon’la da ilişkilendirerek bizim hakkımızda yazı yazmalarını doğru değil. Teşekkür ederiz kendilerine ama, onlara Cumhuriyet’teki grevin kaçınıcı günde olduğunu da sormak gerekiyor. Birgün’de de mağdur edilen arkadaşları çok iyi biliyoruz. Kendi dışındaki tüm grupları küçümseyen, onların karşılaştıkları hak ihlallerini görmezden gelen adamların kalkıp bizim mağduriyetimizi yazmaları masumane bir dayanışma örneği sayılmaz. O nedenle, bizden demec isteyenlerden Taraf’ı sakınmaya çalıştık. Ahmet Altan’la yazışmalarımızı internete de biz vermedik. Muhtemelen yolladığımız Taraf yazarlarından biri ilettili.

Radikal’e açtığın dava ne oldu?

İşe iade davasını kazandık. Diğer tüm davaları da kazanacağız, çünkü işe iade pilot dava, onu kazandıktan sonra alacak davalarımız da olumlu geçecektir. Yirmi gün bekledikten sonra Taraf’a açtığımız davalardan da aynı sonucu alacağımızı düşünüyorum. En azından işverene, fütursuzluğunun bir faturası olduğunu hatırlatıyor işe iade davaları. Fakat davayı kazanmak her şey demek değil. Sonuçta işsizsin.

IMF'den darbeye 164 milyon

HONDURAS Başkan Manuel Zelaya'ya karşı 28 Haziran'da yapılan darbeden sonra kurulan hükümetin meşruiyetini bütün BM ülkeleri, bölgesel paktlar ve küresel kurumlar net bir tavırla tanımazken, Washington'daki malûm kurumdan çatlak ses geldi. IMF, eylülün ilk haftasında Honduras'ın darbeci hükümetine toplam 164 milyon dolar kredi gönderdi. Oysa başta Dünya Bankası olmak üzere bütün uluslararası bankalar ülkenin bütün kredilerini kesmiş, bunu AB'nin 90 milyon dolarlık ekonomik yardımı durdurması izlemişti. Darbecileri desteklemek konusunda kirli bir sicili bulunan IMF'nin bu son adımının, Zelaya ile

yeni bir görüşme yapan Obama yönetiminin Honduras'taki fiili hükümete karşı yeni yaptırımlar açıklamasının ardından gelmesi kuşku yarattı. Bu kez "darbe" sözcüğünü kullanmaktan çekinmeyen dışişleri bakanı Hillary Clinton, ABD'nin Honduras'a yönelik ekonomik yardımları askıya aldığını ve darbe hükümetinin gözetiminde yapılacak seçimlerin meşruiyetini tanımayacaklarını açıkladı. Böylece ABD bir eliyle kestiği ekonomik yardımı, öteki eli IMF üstünden sürdürmüş oldu. Aynı IMF, geçen yılın kışım ayında, demokratik olarak seçilmiş Zelaya hükümetinin ekonomik politikalarını beğenmediğini söyleyerek Honduras'ın kredilerini kesmişti.

AFGANİSTAN Dibi doymayan bataklık

Hür dünyanın göğsünü kabartarak övünmeyi umduğu Afganistan seçimleri, yeniden seçilmek isteyen Karzai'yi itham altında bırakan ağır seçim hileleri yüzünden mahkemede bitti. ABD, Britanya ve NATO, gene Afganistan'a demokrasi götürmedi. Seçime ilginin düşüklüğü, giderek milliyetçileşen Taliban'ın tırmanışını pekiştiriyor.

PATRICK COCKBURN

Counter Punch, 23 Ağustos 2009

AMERİKAN ve İngiliz kuvvetleri Irak'ta ve Afganistan'da süregelen içsavaşlara dahil oldular ve çatışmanın daha da şiddetlenerek uzamasına yol açtılar. ABD ve Britanya yönetimleri ısrarla askeri işgalin her iki ülkede de istikrarsızlığa neden olduğu gerçeğini görmezden geliyorlar.

Bunun nedeni ise apaçık ortada: Tarih boyunca yabancı işgaller nadiren hoş karşılanmıştır. İşgalciler, sözde destek oldukları müttefik hükümetlerinkinden çok, kendi siyasi, askeri ve ekonomik çıkarlarını gözetirler. Bu durum Bağdat ve Kabil yönetimlerinin meşruiyetini ortadan kaldırdı ve rejim muhaliflerine yurtsever bir muhalefet sergiliyormuş gibi görünme fırsatı verdi. Bunların yanında, yabancı ordular, beyân ettikleri amaçlar her ne olursa olsun, otoritesini zorla kabul ettiriyor, mütemadiyen yerel nüfusla sürtüşme içinde bulunuyor.

Batı medyası, Afganistan seçimlerini, ABD, Britanya ve NATO askerlerinin usta yönetimi sonucunda kazanılmış bir "demokrasi zaferi" olarak övmekle bitiremedi. Fakat Afgan halkı, iktidarı kimin elinde tuttuğu ve onunla ne yaptığıyla daha çok ilgileniyor.

Cumhurbaşkanı Hamid Karzai halk tarafından tutulan bir kişi olmasa da, devletin idarî ağırları sayesinde, militarizmden yana olan savaş ağaları, polis şefleri, yerel şuralar, dinsel ve etnik liderler gibi bölgesel güç odaklarının desteğini alarak güçlü bir konuma sahip oldu. Afganistan ve Irak'taki seçimler hakkında haber yapan yabancı medyanın gözden kaçırdığı şey, sıradan halkın iktidardaki hükümetleri kendi çıkarlarını düşünen siyasi gangsterler tarafından yönlendirilen haraççılar olarak görmesi.

Bağdat ve Kabil'deki insanların varolan yönetimleri desteklemelerinin ortak sebebinin, bu yönetimlerin o zamana kadar zaten çokça çalmış olduğuna ve artık daha fazla çalma-

ya gerek duymayacaklarına, fakat yeni bir yönetimin onlarla aynı derecede zorba olmakla birlikte onlardan daha aç olacağına inanmaları olduğunu duydum. Böylesine uç noktalarda gezinen bir kötümserliğin boyutlarını değerlendirebilmenin tek yolu, seçime katılım oranlarını gözden geçirmektir. Afganistan'da son seçimde katılımın yüzde 40-50 arasında olduğu sanılıyor.

Afganistan'da 20 Ağustos'ta yapılan seçimler, savaşın sonunu getirecek mi? Yoksa, Kabil yönetiminin dikkate değer bir şekilde güçlenmesini mi sağlayacak? Karzai, eğer kazanırsa, kendini "seçilmiş bir lider" olarak konumlandırabilecek. [10 Eylül itibarıyla kesin sonuçlar açıklanmamıştı, 600'ün üstünde ciddi seçim hilesi şikâyeti alan seçim otoritesi daha fazla zaman istiyordu.] Bunun tersi her durumda, seçim sandığı, savaş ağası olarak bilinen adamların iktidarını yeniden onaylamaktan başka bir etkiye sahip olamayacak. Bu adamlar, aynı zamanda, neredeyse tümü Paştun olan (Afganistan nüfusunun yüzde 42'si) Taliban ile Paştun olmayan etnik grupların [Tacik, Özbek, Türkmen, Hazara, vd.] oluşturduğu Kuzey İttifakı arasındaki içsavaşın sürpriz galibiydi.

11 Eylül'ün hemen öncesinde, Kuzey İttifakı birlikleri kuzeydoğu Afganistan'ın bir köşesine sıkıştırmıştı ve son bozguna yakındılar. Fakat birkaç ay içinde, ABD'nin Taliban'ı ve El Kai-

de'yi sürmeye karar vermesi ile birlikte, Kuzey İttifakı, Amerikan doları ve savaş uçakları sayesinde bütün Afganistan'a egemen olabildi. Birçok Afgan, Pakistan askeri istihbaratının desteği ve Suudi parasıyla zaferler kazanan Taliban iktidarının gözle görülür biçimde sona ermesinden mutluluk duydu.

Fakat Taliban'a karşı olmak, asla Kuzey İttifakı'nın para ve iktidar hırsıyla gözü dönmüş liderlerini desteklemek anlamına gelmiyordu. 2001'de, Kabil'in kuzeyindeki Penşir Vadisi'nde bulunan Kuzey İttifakı bölgesinde birkaç ay geçirdim. Bu yılın başlarında Afganistan'a geri döndüğümde, Kabil'de, daha öncelerden tanışmış olduğum birçok savaş ağasıyla karşılaştım ve yatırımları, ihaleleri ve para getiren konumlarını hâlâ kendi tekeli altında tutuyor olmalarına çok şaşırdım. Yabancı hükümetlerin, Karzai'nin, insan hakları ihlalleriyle suçlanan Tacik savaş ağası Muhammed Fehim ve onun Hazara dengi Kerim Halili ile seçim ittifakı yapmasından dolayı hayıflanması saçma bir şey. Karzai, en basit ifadeyle, kurulu düzenin mukavemetini tanıyor. Bu, istediği kadar çirkin olsunlar, Paştun-olmayan topluluklar içinde siyasi ağırlığa sahip kişilerin iktidarlarını tanımak demek. Karmakarışık ve bütünüyle yozlaşmış bir siyasal iktidar yapısından söz ediyor olabilirim, fakat ABD ve Britanya'nın bunun olduğu gibi kalması için mücadele ettiğini de gözden kaçırmamak gerekir.

Uzun bir savaş onları bekliyor. Irak'ın tersine, Afganistan'daki yabancı askeri birliklerin varlığı, Afgan halkında kabul görmüş sayıldı. Bunun böyle olmasının sebebi, kısmen, Irak'ın Kürdistan dışındaki bölümlerinin işgal edilmesi, fakat Afganistan'ın büyük bir bölümünün işgal altında olmaması şeklinde açıklanabilir. ABC News, BBC ve ARD'nin ortak yaptığı ka-

Açlık felaketi ilân edildi

GUATEMALA Devlet başkanı Alvaro Colom, Guatemala'daki açlık sorununun salgın boyutuna ulaştığını açıklayarak ulusal felaket ilân etti. Ülkede yılbaşından beri açlık nedeniyle hayatını kaybedenlerin sayısı bin 400'ü aştı. Hükümet yetkilileri, yedi eyalette 55 binden fazla ailenin çok ciddi açlık sorunlarıyla karşı karşıya olduğunu duyurdu. Gıda sıkıntısının en temel nedenleri, küresel ekonomik kriz ve hava koşullarının elverişsizliği yüzünden bu yıl yetersiz hasat alınması. Açlık tehdidinde maruz kalanların sayısının yıl sonuna kadar 400 bin aileye çıkmasından endişe ediliyor.

Yeni ABD barış planı

FİLİSTİN Eski ABD başkanı Jimmy Carter, eski ABD dışişleri bakanı James Baker, eski güvenlik danışmanları Brent Scowcroft ile Zbigniew Brezinski, İsrail-Filistin barışı için yeni bir plan hazırlayarak Obama yönetimine sundu. Plan, 1967 sınırlarına dayalı, askerden arındırılmış bir Filistin devletini, Filistinli mültecilere tazminat ödenmesini ve Kudüs'ün ortak başkent olarak paylaşılmasını öngörüyor. İsrail'in kuruluşu sırasında Filistin'i terk eden binlerce mülteciye geri dönüş hakkı verilmesi daha önceki barış girişimlerinin tıkanmasına yol açmıştı. Yeni plan sorunu tazminatla aşmayı öneriyor.

İdam AB'ye geri mi dönüyor?

ALMANYA Lizbon Anlaşması'nı bir onay yasasıyla kabul etmeye hazırlanan Almanya'da, AB'nin bu anlaşmayla idam cezasını yeniden sisteme sokmaya hazırlandığı öne sürüldü. Yasaya karşı Berlin'de düzenlenen "AB Diktatörlüğüne Hayır!" gösterisine destek veren hukucu Prof. Dr. Karl Albrecht Schachtschneider, Lizbon Anlaşması'yla birlikte AB'nin hukuk dışı ve despotik bir tiranlığa dönüşme tehlikesiyle karşı karşıya kalacağını savundu. Schachtschneider, daha önce Anayasa Mahkemesi'ne Lizbon Anlaşması'nın iptali için başvuruda bulunarak onay sürecini geciktirmişti.

Çeçenlerin kanlı dönüşü

RUSYA Sibirya'nın Hakasya bölgesindeki Sayano-Şuşenskaya hidroelektrik santraline yapılan ve 26 kişinin yaşamını yitirdiği sabotaj eyleminin ve İnguş Cumhuriyeti'nde 19 kişinin öldüğü emniyet müdürlüğü bombalamasının sorumluluğunu Çeçen isyancılar üstlendi. Rusya'ya karşı yeni bir savaş stratejisi belirlediklerini açıklayan isyancılar, Rusya'nın her bölgesinde saldırılar düzenleyeceklerini bildirdi. Yetkililer, sabotaja uğrayan Rusya'nın en büyük hidroelektrik santralinin türbinlerinden çok sayıda ceset çıkarıldığını, buna rağmen 49 kişinin daha kayıp olduğunu açıkladı.

muoyu araştırmasına göre, ülkenin bütününde Afganların sadece yüzde 25'i ABD veya NATO birliklerine karşı yapılan saldırıları desteklediğini söylerlerken, bombalama ya da hava saldırısı yaşanan bölgelerde bu rakam yüzde 44'e fırlıyor. Washington'un planlarının tersine, Afganların yalnızca yüzde 18'i Afganistan'daki yabancı birliklerin arttırılmasını istediğini ve yüzde 44'ü de yabancı birliklerin azaltılmasını istediğini söylüyor. Bir zamanlar Pakistan'ın kuklası olarak kötülen Taliban, kendini Afgan milliyetçisi kimliğiyle yeniden tanımlamayı başarmış görünüyor.

Afganistan'da Amerikalılar ve İngilizler tarafından sürdürülen askeri kampanyanın can sıkıcı özelliklerinden biri, Irak'ta yaşananlardan çok az ders çıkarmış olmasıdır. Sözgelimi, yabancı orduların işgali halk tarafından benimsenmiyor ve işgalle geçen her gün halkın düşünceleri daha fazla bu yöne kayıyor. Irak ve Afganistan'ın her ikisi de derin etnik ve mezhep farklılıklarını barındıran ülkeler ve yabancı işgalciler, ister istemez, iç kargaşa içinde bir uçtan diğeri-ne rastgele savruluyorlar.

Irak'tan çok az şey öğrenildi, çünkü propaganda orada olan bitenin Afganistan'a rehber olması gerektiği üstüne kurulmuştu. Geçenlerde, Bağdat'ta 100'den fazla insanın ölümüne neden olan bombalama eylemlerinden sonra, Amerikan birliklerinin şehirden erken ayrılıp ayrılmadığı üstüne saçmasapan bir tartışma başlatıldı. Gerçekte ise, geçen yılın sonundan beri Bağdat'ta birkaç ABD devriyesi bulunmaktaydı ve Amerikalıların şehri kontrol ettiği zamanlarda bile intihar bombacılarının eylemlerine engel olunamıyordu.

Irak'taki en önemli Amerikan kazanımı, Sünnilere karşı Şiilerin ve Kürtlerin desteğinin kazanılmasıydı. ABD ordusu El Kaide'yi tahrik etmek için Sünni isyancılarla pazarlık yaptı. Sünniler, Amerikalılar ile anlaşmak zorunda kaldı, çünkü Şiilere karşı sürdürdükleri iç savaş-taki durumları gün geçtikçe kötüleşiyordu. Son günlerde yaşanan bombalama olayları, muhtemelen, El Kaide'yi bir haberci olarak kullanarak dışlanmayı kabullenmeyeceklerini Irak yönetimine acımasız bir şekilde ispatlamak isteyen Sünni grupların gerçekleştirdiği bir eylemdi. Washington'daki beyin takımı, belirli birkaç taktiksel metodun Irak'taki savaşı kazanmalarını sağladığına ve Afganistan'da da işe yarayacağına dair düşünceleriyle tamamen yanıltıcı bir vizyon çizmektedir. Bu yanılsama, ABD ve Britanya kuvvetlerini bataklığa daha fazla saplanmalarına yol açacaktır. Çeviren: Pınar Uygun

JAPONYA

Liberaller bitti

Liberal demokratların Japon siyasetindeki 54 yıllık egemenliği ağır bir seçim hezimetleriyle sona erdi. Ancak seçimi kazanan merkez sol JDP'nin Japonya'ya köklü bir değişim getireceğini kimse düşünmüyor.

ABD, II. Dünya Savaşı'ndan sonra başlattığı işgali bitirip çekilirken, Japonya'yı Batılı anlamda bir parlamenter demokrasi hâline getirecek emin ellere teslim etmek istedi. Bunlar kuşkusuz muhafazakâr liberallerdi. 1955'te iktidara gelen Liberal Demokratik Parti (LDP), o zamandan beri, neredeyse kesintisiz bir şekilde Japonya'yı yönetti. Sadece 1993'te, çok kısa süren sekiz partili koalisyon hükümeti sırasında iktidarda değildiler. Ama o dönemde bile parlamentodaki en büyük partiydiler. Şimdi bu siyasî hegemonya çözülüyor. 30 Ağustos'ta yapılan genel seçimlerde, ana muhalefet Japonya Demokratik Partisi (JDP), parlamentodaki 480 sandalyenin 308'ini kazanarak sadece 119 vekil çıkaran LDP'nin iktidar tekeline son verdi.

Seçimlere girildiğinde, küresel ekonomik krizi iliklerine kadar hissedenden Japonya, tarihinin en büyük işsizlik sorunuyla boğuşuyordu, yoksulluk gözle görülür biçimde artmış, toplumsal eşitsizlik had safhaya varmıştı. Göstergeler, Japonya'nın ABD'nin ardından dünyanın ikinci büyük ekonomisi olma unvanını Çin'e kaptırdığına işaret ediyordu. LDP'nin uğradığı hezimet, bu ekonomik tablonun büyük payı vardı. Öte yandan, kampanyasında "çokuluslu şirketlerin değil yoksul halkın yanında olacağını" vurgulayarak Japon siyasetinin pek tanımadığı bir sosyal adalet söylemi tutturan JDP lideri Yukio Hatoyama'nın, özellikle emekçi kesimleri ve gençliği arkasına alması, sonucu etkiledi. Gene de seçime katılım oranının yüzde 50'nin biraz altında olduğunu dikkate almak gerekiyor.

Otomobil lastiği üreten Brigdestone firmasının kurucusunun varlıklı torunu olan Hatoyama'nın öteki dedesi de bir dönem LDP liderliği yapmış eski bir başbakan. Hatoyama, geniş bir merkez sol koalisyon hüvi-

yeti taşıyan JDP'nin başına, geçen mayısta yapılan parti kongresinde geçti. Yani hızlı tırmanış gösteren "taze" bir lider. Aslında partisi de öyle. 1998'de, ılımlı solcu ve sosyal demokrat küçük partilerin birleşmesi ve onlara LDP'de hayalkırıklığı yaşayan sosyal liberallerin katılmasıyla kurulan JDP, Japon siyasetinin nispeten yeni mamülü sayılıyor. İdeolojisini sosyal demokrasi olarak tanımlayan ve piyasa ekonomisini savunan partinin programı son derece muğlak. Hatoyama'nın nasıl "yoksul halkın yanında olacağını" kimse bilmiyor.

Guardian yazarı Martin Jacques, JDP'nin kuracağı yeni hükümetin Japonya'yı mevcut duruşundan uzaklaştıracak radikal bir değişim getirmesinin üç sebepten dolayı mümkün olmadığını söylüyor: "İlk olarak Japonya, iktidarın, seçilmiş hükümetlerden çok bürokratların elinde olduğu bir ülke. Bu, LDP'den miras kalan bir olgu değil, yüzyıllardır Japon siyaset kültürünü belirleyen bir karakteristik özellik. İkinci olarak JDP çok genç bir parti, tecrübesiz. Böylesine kemikleşmiş bir bürokrasiye hükmetmeleri mümkün değil. Son olarak, Japonya büyük stratejik değişimlerin çok zor gerçekleştiği bir ülke. Son 140 yılda sadece iki kez strateji değiştirmiş ve bu ikisini de dış güçlerin etkisiyle yapmış."

HİMALAYALAR'DA DEMOKRASİ Filler tepişirken

NEPAL İktidarın büyük ortağı NKP-M'nin (Nepal Komünist Partisi – Maoçu) koalis-yondan çekilmesinden sonra Nepal'de sular bir türlü durulmadı. Siyasi türbülans devam ederken, Uluslararası Kriz Grubu, "Nepal'in Geleceği Kimin Elleri-nde?" başlıklı bir rapor yayımladı. Bu raporun, dünyanın dört bir yanındaki irili ufaklı krizler için raporlar hazırlayan Kriz Grubu'nun en net raporlarından biri oldu-ğu söylenebilir. Rapor, Nepal'de hemen

herkesi demokratik olgunluk yoksunu olmakla ayıplarken, Ordu'yu yıllarca savaştığı NKP-M'ye karşı psikolojik savaş yürütmekle, Hindistan'ı ise Ordu'yu bu amaçlar doğrultusunda desteklemekle suçluyor. Raporun uzun bir öneri listesi var, bunların en önemlileri, a) yalnızca barış konusunda çalışacak, partiler arası bir komisyonun yaşama geçirilmesi, b) Ordu'nun parlamenter denetim altına alınması, c) barış sürecinin işlerliğinin sağlanması, d) hükümet kurma yetki önceli-

NKP-M lideri Praçanda

ğinin NKP-M'de olduğu gö-zardı edilmeden ulusal bir-lik hükümeti kurulması için çaba harcanması. Hindistan Nepal'den elini çekmeden ve Ordu'nun bütçesi kısılmadan orta vadeli bir çözümün olanaksız olduğunun altını çizen raporda çekingen bir karamsarlık var. Bu karamsarlığın nedeni ise, raporda açıkça belirtilmese de, Hindistan'ın varolan dünya dengeleri içinde, yukarıda Çin varken Nepal'den elini çekmekte fazlasıyla is-

teksiz olacağının bilinmesi. Nepal'den söz ediyoruz, ama raporda Hindistan ile Çin arasındaki gerginliğin boyutları hakkında da bir ipucu var: Hindistan Savunma dergisinin editörü Bharat Verma'ya göre, "Çin, ülke içinde artan huzursuzluk karşısında dikkatleri dağıtmak için 2012 yılında Hindistan'a saldırabilir. Pekin'in, Hindistan'a son bir ders vermeyi istemesi için birçok nedeni var, bunların en önemlisi ise, Asya'da bu yüzyılda egemenliğini garanti altına almak." Böyle bir senaryonun açıkça konuşulduğu bir ortamda Nepal'den elini kim çeker, bilinmez. **Ertan Keskinsoy**

► Jacques'ın sözünü ettiği stratejik değişimlerin ilki, Batılı emperyalist güçlerin ülkeyi ele geçirmesini engellemek için 1868'de yapılan Meiji Restorasyonu; beraberinde Avrupalı anlamda modernleşme kararını getirmiş. Son stratejik değişim ise 1945'te gerçekleşiyor. II. Dünya Savaşı'nın mağluplarından Japonya, ABD'nin yürün-gesine giriyor ve günümüze kadar gelen "pasifist" dönem açılıyor. LDP'nin siyasi tekelinde yaşanan bu dönemde Japonya, ko-yu Amerikancı bir dış politika izledi ve "Batıyı yakalama" saplantısı içinde modernizme dört elle sarıldı.

1980'lerde, Reagan-Thatcher döneminde uygulamaya giren neoliberal ajandayı militanca sahiplenen LDP, Japonya'yı küresel kapitalizmin öncü devletleri arasına taşıdı. 11 Eylül'den sonra sarsılan dünya dengeleri içinde LDP, Japonya'ya militer gücün de dahil olduğu yeni bir konum belirlemek amacıyla "Barış Anayasası"nı değiştirme girişimlerine başladı. II. Dünya Savaşı'ndan sonra kabul edilen ve Japonya'yı "ordusuz bir devlet" olarak tanımlayan anayasanın en büyük muhalifi, LDP'nin aşırı milliyetçi eski lideri ve eski başbakan Junichiro Koizumi, sık sık ziyaret ettiği Yasukuni savaş tapınağını "militarist Japonya" davasının simgesi haline getirdi.

Hatoyama, LDP liderlerinin aksine, Yasukuni'deki nasyonalist tapınmalardan uzak durdu. Amerikan egemenliğinin sona erdiğinden, çokkutupluluğun yeniden tırmanışa geçtiğinden, Japonya'nın Asyalı komşularıyla ilişkilerini yeniden gözden geçirmesi ve ABD ile ilişkilerini "daha eşit" bir zemine kavuşturması gerektiğinden söz etti. Bir konuşmasında "Japonya'daki Amerikan üslerinin ve buralara yapılan asker sevkياتının yeniden müzakere edilmesi gerektiğini" söyledi. Hatoyama kazandıktan sonra Obama'nın gönderdiği tebrik mesajında Washington'un böyle bir pazarlığa yanaşmayacağı kibarca imâ edildi: "Bu vazgeçilmez birliğimizi daha da sağlamlaştıracaktır."

Japonya'da halihazırda faaliyet gösteren 134 Amerikan üssünde, toplam 47 bin Amerikan askeri bulunuyor. Durum böyle olunca, Hatoyama'nın Obama'ya gönderdiği teşekkür mesajında kullandığı şu ifade daha başından geri adım attığını gösteriyor: "ABD-Japonya birliği Japon diplomasisinin köşetaşı olmaya devam edecektir."

KOLOMBİYA Beterin beteri var

Latin Amerika ayağa kalktı. Ekvador tarafından üssü kapanan ABD, Kolombiya'yı çok daha büyük bir "Amerikan kalesi" haline getirmeye hazırlanıyor. Uyuşturucu trafiğine karşı yürürlüğe konup fiyaskoyla sonuçlanan Kolombiya Planı, genişlemiş haliyle yeniden gündemde. Umut taciri Obama'nın yıldızı çabuk söndü.

ROQUE PLANAS

NACLA / ZNet, 22 Ağustos 2009

ABD-Latin Amerika ilişkilerinde yeni bir dönem açmayı vaat eden bir andı: Obama, Amerika Kitası Zirvesi'nde Hugo Chavez'i gülümseyerek ve tokalaşarak selamladı. Chavez de, yanında getirdiği bir hediye ve ağır Latin aksanıyla karşılık verdi: "Arkadaşın olmak istiyorum." Washington ile Andlar'ın solcu liderleri arasında yaşanan, Bush yönetiminde iyice belirginleşen Soğuk Savaş tarzı darboğaz, nihayet biraz açılıyor gibi görünüyor.

Ancak, Kolombiya devlet başkanı Alvaro Uribe ile Obama yönetimi arasında, Kolombiya üslerini ABD ordusuna teslim eden ve neredeyse tamamlanmış bulunan son anlaşma, Obama-Chavez arasındaki o kısa anda, her nasıl bir diplomatik ilerleme kaydedildiyse onu hızla yok ediyor.

Uribe yönetimi, 12 Temmuz'da, ABD askerî personelinin, uyuşturucu ticareti ve terörle mücadele operasyonları yürütmesi için Kolombiya askerî üslerini kullanmasına izin veren on yıllık bir kira sözleşmesi anlaşmasına varıldığını duyurdu. Anlaşmanın detaylarına ilişkin bir bilgi henüz verilmedi, arttırılan bu erişimle Kolombiya, Correa hükümetinin geçen ay anlaşmayı yenilemeyi reddetmesine kadar ABD birliklerini "ağırlayan" tek Güney Amerika üssü olan Ekvador'daki Mantá Hava Üssü'nün yerini alacak.

Başkan Uribe, anlaşmayı, hükümetinin uyuşturucu ticareti ve Marksist gerillalarla mücadelesinde gerekli bir adım olduğunu söyleyerek savunuyor. Uribe, Kolombiya hükümeti ve ordusuna 6 milyar dolarlık ABD yardımı akıtan anlaşmaya atfen, "Bu anlaşma, Kolombiya Planı döneminin sürekliliğini geliştirerek garantiye alıyor" dedi.

Sözleşme, siyasî arenada, hükümetin ya-

banca birliklerin ülkeye girişine izin verme yetkisi olmadığını savunan Kolombiyalı kongre üyeleri tarafından kıyasıya eleştirildi. Liberal senatör Juan Manuel Galán, Uribe yönetiminin "Senato'yu by-pass ettiğini" öne sürdü. Uribe'nin "Demokratik Güvenlik" politikasını benimseyen sağcı senatör Jairo Clopatofsky, Galán'ın eleştirilerini tekrarladı. Sol parti Alternatif Demokratik Kutup'tan senatör Jorge Robledo da, ilgili kanun maddesini

Venezüella

hatırlattı: "Cumhuriyetin sınırlarına girecek yabancı birliklere izin verilmesi senatonun sorumluluğu altındadır."

Kolombiyalı ve ABD'li makamlar ise, ABD'nin askerî operasyonlarını düzenleyeceği özerk bir bölge yaratılmayacağı konusunda muhalifleri temin etmeye çalışıyor. Savunma bakanı General Freddy Padilla de León, "Anlaşma çerçevesinde yapılacak her faaliyet, Kolombiyalı makamların yetkisi dahilinde yapılmalıdır" diyor. Kolombiya'nın ABD Büyükelçisi William Brownfield de aynı noktaya vurgu yaparak, ABD'nin bölgede artan varlığının, yabancı askerî üs olarak yorumlanmaması gerektiğini söylüyor: "Onların kendi üsleri var. Bu bir erişim meselesi."

ABD'nin Kolombiya'daki askerî varlığının artma ihtimalinin yol açtığı ulusal uzlaş-

Gerilla lideri favori

URUGUAY Ekimde yapılacak genel seçimlerde iktidardaki sol koalisyon Geniş Cephe'yi temsil edecek olan eski gerilla lideri Jose Mujica, kamuoyu araştırmalarında başkanlık yarışının bir numaralı favorisi olarak görülüyor. Ancak son yapılan anketlerde yüzde 44 dolayında görünen Mujica'nın birinci turda kazanmasının sürpriz olacağı ve sonucu kasım ayında muhtemelen Mujica ile Milliyetçi Parti'nin yüzde 34'lerde görünen adayı Luis Alberto Lacalle arasında geçecek ikinci tur oylamanın belirleyeceği düşünülüyor. Seçim aritmetiği ikinci turun kafa kafaya geçeceğini gösteriyor.

Okyanuslarda anormallik

ABD Temmuz ayında 17 santigrat derece olduğu belirlenen okyanus suyu küresel ortalama sıcaklığı, ölçümlerin başlatıldığı 1880 yılından beri saptanan en yüksek düzeyine çıktı. Bir önceki rekor sıcaklık 1998 yılında belirlenmişti. Ölçümleri yapan Victoria Üniversitesi, deniz suyu sıcaklığındaki bu büyük farklılıkların, karaya nazaran çok daha kötü bir haberci olduğunu belirtti. Öte yandan Leed Üniversitesi'nden bir grup bilimci, Antarktika'daki buzulların on yıl öncesine oranla dört kat hızlı eridiğini saptadı. Bu durumda devasa buzdağının erime hızı için daha önce hesaplanan 600 yıllık süre 100 yıla indi.

"Tarımdan elini çek!"

HİNDİSTAN Via Campesina üyesi Hintli çiftçi örgütlerinin başkent Yeni Delhi'de düzenlediği 50 bin kişilik gösteride, Dünya Ticaret Örgütü'nün eşitsizlik yaratan tarım politikaları protesto edildi. 2007'de açmaza girerek sonuçsuz kalan Doha görüşmelerindeki hususları 2010'da nihaî bir karara bağlamaya çalışan DTÖ, tarım alanlarının çokuluslu şirketlere açılması için çaba göstermeye devam ediyor. Son seçimlerde güç kazanan Kongre iktidarına bu konuda yoğun baskı yapan Hintli çiftçiler, DTÖ'nün dayattığı kuralların ülkenin 1 milyarı aşkın nüfusunun üçte ikisini riske soktuğunu öne sürüyor.

"Viva Santa Maradona!"

ARJANTİN Takımları Brezilya'ya sahasında 3-1 yenilip Dünya Kupası vizesini zora soksa da, Arjantinliler yakınlarda çıkan iki önemli kararın keyfini sürüyor. Başkan Kirchner hükümeti, futbol sektöründe liglerin geç başlamasına yol açan ekonomik krize müdahale ederek maçların naklen yayın haklarını 155 milyon dolar karşılığında federasyondan satın aldı. Lig maçları kamu televizyonlarından şifresiz izlenebilecek. Arjantinlileri sevindiren ikinci karar ise, Yüksek Mahkeme'nin kişisel marihuana tüketimini cezalandıran düzenlemeleri anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle kaldırmasıydı.

mazlık, konunun uluslararası boyutta yarattığı tartışmanın yanında devede kulak kalıyor. Zira, komşu ülkeler Ekvador ve Venezüella, Bolivaryen denizinin neo-liberal adası Kolombiya'nın ABD askerî personelini misafir etme kararını, bir güvenlik tehdidi olarak yorumluyor. Sonuçta, Kolombiya'nın komşularıyla diplomatik ve ticarî ilişkileri, bir UNESCO Dünya Mirası bölgesinden daha hızlı yok oluyor.

Ekvador'un baş ağrısı

Kolombiya-Ekvador ilişkileri, 2008'in mart ayında Kolombiya ordusunun, FARC (Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri) gerillalarına ait bir sınır karagâhına saldırması sonucu, 16 gerilla ile birlikte örgüt liderlerinden Raúl Reyes'in öldürülmesinin ardından gerilmeye başlamış, Correa yönetimi, Ekvador'un bağımsızlığını ihlâl ettiği gerekçesiyle Kolombiya elçisini geri çağırmişti.

Kolombiya'daki yasadışı silahlı örgütlerden destek aldığını reddeden Correa, FARC'tan da para bağışında bulunup bulunmadığını ve kime bağışladıklarını açıklamasını talep etti. The Economist dergisi, Ekvador'daki seçim komisyonunun, Correa'nın seçim kampanyası yardımlarını belgelediğini rapor ediyor.

Uribe'nin daha fazla ABD birliğini davet etmesiyle Kolombiya-Ekvador ilişkilerinin iyice tadı kaçmaya başladı. Özellikle Correa, çok yakın bir zamanda, Ekvador'un Manta üssündeki ABD askerî personelini ihraç etmişken. Seçim kampanyasında ABD'nin Güney Amerika'daki tek üssünü kapatmayı taahhüt eden Correa, daha sonra bu üssün sözleşmesini, ABD'nin Miami'de kurulacak bir Ekvador üssüne izin vermesi halinde yenilemeyi teklif etmişti. Correa, "Bir ülkenin topraklarında ya-

mişti. Chavez, ABD'nin, Nisan 2002'de kendisine karşı yapılan ve sonuçsuz kalan darbe girişimini desteklediği fikrinde hâlâ ısrar ediyor. Bush yönetimi iktidarın yasadışı yollarla ele geçirilmesini kınayan 19 Latin Amerika ülkesine katılmamış olsa da, ABD'li yetkililer Chavez'in bu suçlamasını kabul etmiyor.

Kolombiya hükümetinin ABD'nin askerî varlığını arttırma kararına öfkelenen Chavez, 27 Temmuz'da Venezüella'nın Kolombiya elçisini geri çağırma kararı alarak, "bir kez daha saldırgan tutum sergilemesi halinde" Kolombiya'dan ithal mal sevkiyatını donduracağını söylemiş ve Kolombiyalı şirketleri kamulaştırmakla tehdit etmişti. Venezüella, ABD'den sonra Kolombiya'nın ikinci büyük ticari ortağı.

Kolombiya ile Venezüella arasındaki kriz, Uribe yönetiminin, Venezüella hükümetini, FARC'a İsveç yapımı uçaksavar roketatar sistemi tedarik etmekle suçlamasıyla daha da alevlendi. Bir basın bildirisine göre, Kolombiya ordusu, söz konusu silahları Ekim 2008'de La Macarena'da ele geçirmiş, ancak geçen ayın başına kadar Venezüella hükümetini bilgilendirmemişti. İsveç, Chavez hükümetinden bir açıklama istemiş, Chavez de, "Herkes bir tüfek alıp üzerine Venezüella mührü ve seri numarası koyabilir" diyerek iddiaları reddetmişti.

Kolombiya'nın daha uzak komşusu Brezilya da, söz konusu askerî anlaşmaya duyarsız kalmadı. Devlet başkanı Lula da Silva, "Kolombiya'da bir Amerikan üssü hoşuma gitmiyor" dedi. Washington'un el altından desteklediği askerî darbenin ardından gelen Pinochet hükümeti döneminde babasıyla birlikte işkenceden geçen Şili devlet başkanı Michelle Bachelet ise, konunun tartışmaya açılması için 10 Ağustos'ta Ekvador'un başkenti Quito'da düzenlenen Güney Amerika Birliği'ne (UNASUR) katılım çağrısında bulunmuştu. Konunun muhatabı Uribe toplantıya katılmadı.

[Latin Amerika'nın solcu liderleri, son olarak, 28 Ağustos'ta Arjantin'de düzenledikleri zirvede ortak bir bildiri yayınlayarak ABD'nin Kolombiya'daki askerî varlığını arttırmasını sert bir dille kınadı. *ed.*]

Nisan ayındaki tokalaşma ve gülücüklerden hayli uzaklaşan Obama yönetimi, şimdi, Latin Amerika'nın patlamaya hazır devletlerarası krizinin göbeğine düştü. Obama'nın seçim kampanyasında ve Amerika Kıtası Zirvesi'nde vaat ettiği yeni "Amerika kıtası açılımı" arada kaynayacak gibi görünüyor.

Çeviren: Zeynep Nuhoglu

Bir gizli ihtilaf da geçen haziran ayında, Ekvador'un, bir Ekvador vatandaşının öldürüldüğü Mart 2008'deki saldırıyla ilgili olarak, Kolombiya eski savunma bakanı Juan Manuel Santos hakkında Interpol'den tutuklama emri çıkarmasını talep etmesi üzerine yaşanmıştı.

Uribe'nin müttefiki Santos'un, Uribe'nin 2010 seçimlerine yeniden adaylığını koymaması halinde başkanlığa aday olacağı rivayet ediliyor. Uribe yönetimi, bu tutuklama emrine, FARC komutanı Jorge Briceño'nun, FARC'ın Correa'nın seçim kampanyasına 100 bin dolar destek sağladığını öne sürdüğü video görüntüsünü yayınlayarak yanıt vermişti. Kolombiya hükümetinin, geçen mayıs ayında, FARC üyesi olduğu iddia edilen Adela Pérez'in bilgisayarından ele geçirildiğini söylediği söz konusu video, Interpol'e teslim edilerek medyaya sızdırıldı.

bancı askerlerin bulunmasında beis görülüyorsa, elbette Ekvador'un ABD'de bir üssü olmasına müsaade edeceklerdir" demişti.

Correa, Kolombiya'dan gelecek herhangi bir saldırıya askerî müdahaleyle yanıt vereceklerini açıklamıştı. ABD'nin Kolombiya'da artan askerî varlığı, Ekvador'la hali hazırda gergin olan ilişkileri bir miktar daha zorlayacak gibi görünüyor. Latin Amerika üzerine verdiği ilk büyük demeçte, ABD Başkanı, "Kolombiya'nın kendi sınırları içinde güvenli barınak sağlamaya çalışan teröristlere karşı verdiği haklı mücadeleye destek vereceğiz" demişti.

Latin Amerika diken üstünde

Öte yandan, Venezüella lideri Chavez de, ABD'nin artan askerî mevcudiyetini, ülkesinin ulusal güvenliği için bir tehdit olarak nitele-

İki kere iki

Sekizinci yıldönümünde 11 Eylül yeni bir faza giriyor. Bush yönetiminin açıkladığı resmî rapordaki yıkım teorisine meydan okuyup binaların “kontrollü yıkım” yöntemiyle imhâ edildiğini savunan yurttaş inisiyatifi, soruşturmanın bağımsız bir komisyon tarafından yürütülmek üzere yeniden açılması için mobilize oldu. Motto bir kez daha kulaklarda çınlıyor: Artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacak!

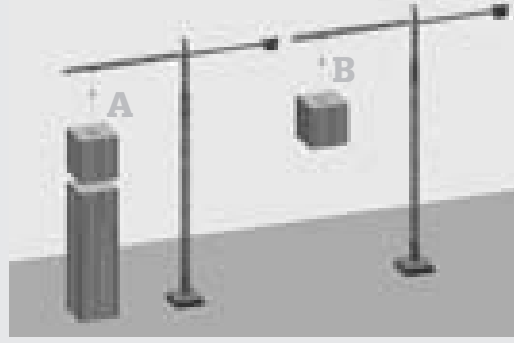
AVUSTURYA devlet televizyonu ORF, “haber değeri” konusunda direniş gösteren editöryal kadrosunun baskılarına dayanamayarak İtalyan yapımı “Zero” (Sıfır: 11 Eylül Üzerine Bir Soruşturma) belgesel filmini eylül ayının yayın programına aldı. Dünya prömiyeri geçen yıl Rus televizyonlarında yapılan “Zero” sonunda AB’nin kapalı kapılardan birini daha aralamayı başarmıştı. Avusturya halkı, 6 Eylül akşamı, 11 Eylül 2001 günü ABD’de yaşanan trajediyi sorgulayan belgeseli devlet televizyonundan izledi. Başka bir deyişle, Bush yönetiminin görevlendirdiği özel komisyonun hazırladığı “11 Eylül Raporu”nda birbirini izleyen olaylar zincirine getirilen resmî açıklamaların ve bunları destekleyen teorilerin gerçekte yaşananlarla bağdaşmadığını savunan bilimciler söz hakkı verilmiş oldu.

Ne var ki, “Zero”nun yapımcılardan biri olan sosyalist Avrupa Parlamentosu vekili Guiliotto Chiesa, filmin Avrupa’nın önde gelen iki kamu televizyonunda –BBC (Britanya) ve ARD (Almanya)– gösterilmesi için bulunduğu girişimlerden bu yıl da eli boş döndü. Bush’un –ve şimdi Obama’nın– “teröre karşı savaş” davasına omuz veren Batı medyası, artık bir refleks hâline gelen otosansürden kurtulamıyor. Resmî raporda öne sürülen tezlerle meydan okuyanlar konuşturulmuyor. 11 Eylül üstüne kuşku besleyen fikirler “komplo teorisi” olarak yaftalanıp dışlanıyor. Son olarak, National Geographic televizyon kanalı “9/11: Bilim ve Komplo” adlı bir “karşı belgesel” yayınlayarak resmî rapora arka çıktı. Bilim adına konuşan otoriter bir anlatıcı sesi kullandıkları filmde, yerli yersiz her türlü komplo teorisine agresif bir üslupla cevap verirken “son söz budur” tavrı takınmışlardı. Bilimsel geçerliliği olan karşıt görüşlerin açıklanmasına izin vermediler, bu bilimcileri ve uzmanları yetersiz göstermeye çalıştılar, nesnellilik ilkesini gözetmediler ve tabii uçaklar vurmadığı halde yıkılan üçüncü binayı –resmî rapordaki gibi– tamamen yok saydılar...

National Geographic’in trajedinin sekizinci yıldönümünde Amerikan halkına güvence verip devlet sözüne kefil olması, 11 Eylül soruşturmasının bağımsız bir komisyon tarafından yürütülmek üzere yeniden açılmasını talep eden yurttaş hareketinin imza kampanyaları başlattığı bir süreç girmesiyle doğrudan ilgiliydi. 11 Eylül’de yaşamını yitiren 2819 kişinin aileleri, başta itfaiyeciler olmak üzere olayların mağdur bıraktığı iş kollarındaki sendikalar ve bu kitle katliamını onur meselesi hâline getiren

“9/11 TRUTH” HAREKETİ 11 EYLÜL’Ü SORGULUYOR

Hangi parça daha önce düşer?

Doğru cevap B elbette. Vinç, kütleleri serbest bıraktığı anda her ikisinin de yerçekiminden kaynaklanan potansiyel enerjisi, kinetik enerjiye, yani harekete dönüşür. Önünde hiçbir engel olmayan B, serbest düşme hızıyla düşer. A ise kinetik enerjisini altında kalan katları ezmeye, DTM kuleleri açısından söylersek, 80 bin ton ağırlığındaki çelik konstrüksiyonu imhâ etmeye harcar. Dolayısıyla düşme hızı azalır. Peki gerçekte ne oldu? A ve B aşağı yukarı aynı sürede düştü. İkiz Kuleler, neredeyse serbest düşme hızında yıkıldı. Bu bilimsel olarak sadece çelik konstrüksiyonu patlayıcılarla ayırıştırıran bir “kontrollü yıkım” uygulanması durumunda mümkün.

Krep dilimleri nerede?

Bush yönetiminin “11 Eylül Raporu”, devrinin teknoloji harikası olan İkiz Kuleler’in ödüllü çelik konstrüksiyonunun özelliklerini yok sayarak, yıkımı, daha çok beton iskeletli binalarda görülen “krep teorisi” ile açıkladı. Buna göre, binanın iskeletten kopan çatı bölümünün ağırlığına dayanamayan çelik

kolonlar (her katta 287 kolon bulunuyordu) kırılarak bulunduğu katın bir alt katı ezmesine sebep olmuş ve bu fiziksel olaylar her katta tekrarlanarak zemine ulaşınca kadar devam etmişti. Ne var ki, gökdenlerin enkazında sağdaki fotoğrafta görülen “yassı krep dilimlerine” rastlanmadı.

hiphop/punk-rock gençliği, resmî rapora karşı çıkan bilimcilerin, uzmanların, hukukçuların ve aydınların da desteğini alarak organik bir toplumsal hareket olma yolunda hayli ilerledi. Ama 9/11 Truth (11 Eylül Gerçeği) hareketi hegemonyanın topluma saldırdığı korkuyu aşmakta güçlük çekiyor. Savaşa karşı birkaç günde milyonlarca imzanın toplandığı “demokrasi beşiği” ABD’de, yeni bir soruşturma başvurusu için gereken 75 bin imzayı zor topladılar. Bunun basit bir sebebi var: İnsanlar adının bu işe karışmasından korkuyor. Çünkü 11 Eylül’ün “içeriden” yapıldığının kanıtlanmasının siyasî sonuçları çok korkutucu.

“Zero” belgeselinin, Amerikalı edebiyatçı Gore Vidal ve Nobel ödüllü İtalyan tiyatro adamı Dario Fo gibi dünya çapında saygınlık kazanmış iki ağırtop entelektüeli öne çıkarması, 11 Eylül travmasının Batı toplumlarında bıraktığı izleri yansıtan bu tabuyu biraz olsun kırma amacını taşıyordu. İronik bir rastlantı, Avusturyalıların “Zero” belgeselini izlediği gün, Obama’nın danışmanlarından Van Jones, 2001’de “Bush yönetiminin 11 Eylül saldırılarına savaş gerekçesi oluşturması için bilerek göz yumduğunu” öne süren bir imza kampanyasına katıldığı için istifa ettirildi. Tabu, “değişim” dinlemedi.

Resmî komplo teorisi

Baskın medyanın sansürü paradoksal biçimde Batılı toplumların 11 Eylül ile ilgili mera-

kını pekiştiriyor. İnternette bu konuda geniş bir veri tabanı, ondan fazla uzun metrajlı belgesel film mevcut. Belki imza vermekten çekiniyorlar, ama Washington Post, Amerikalıların yüzde 16’sının kulelerin patlayıcılarla yıkıldığını inandığını yazıyor. Time dergisinin 11 Eylül 2006’da yayınlanan kamuoyu araştırmasına katılanların yüzde 36’sı, Bush yönetiminin bir şekilde suça iştirak ettiğine inanıyordu: “Ya saldırıların gerçekleşmesine göz yumdular veya bizzat kendileri yönlendirdiler.” Komplo teorisyenlerinin sorduğu kışkırtıcı sorular, medya blokajını aşip insanların zihnini kurcalamaya başladı. Terörist listesi, yabancı istihbarat servislerinin ABD’ye yaptığı uyarılar, Bin Ladin’in CIA ile ilişkileri, yolcu uçaklarının kaçırılması, New York’taki Dünya Ticaret Merkezi (DTM) saldırıları, Washinton’daki Pentagon saldırısı, Pensilvanya’da düşen dördüncü uçak, v.b. konularda yapılan spekülasyonların haddi hesabı yok.

Komplo teorilerinin paranoyak dünyasının bilgi kirlenmesine yol açması kaçınılmaz. 11 Eylül günü olanları “baştan sona izah eden” senaryoları kuşkuyla karşılamak lazım. Gel gör ki, Bush yönetiminin dünyanın önüne koyduğu senaryo da bu tanıma tıpa tıp uyuyor: “Usame bin Ladin’in gönderdiği teröristler yolcu uçaklarını füze gibi kullanarak İkiz Kuleler’e intihar dalışı yaptı, vuracakları noktayı

Onca beton nereye gitti?

Bırakın "yassı krep dilimlerini", İkiz Kuleler'in enkazında blok halinde kalabilmiş herhangi bir beton parçasına da rastlanmadı. Sadece iskeletin parçalanmış çelik parçaları vardı. Peki bütün o beton nereye gitti? Cevap: Toz oldu. Laboratuvar ölçümleriyle 100 mikronluk küçük parçalara ayrılarak atmosfere saçıldı. Uzmanlara göre, böyle bir şey ancak "kontrollü yıkım" için kullanılan yüksek etkili patlayıcıların kullanılması halinde gerçekleşebilir. Enkazın zemininde 11 Eylül'ün üstünden iki ay geçmesine rağmen hâlâ yüksek sıcaklıkta erimiş metal bulunması, patlayıcıların yanı sıra çeliği hızla eritme özelliğine sahip termit karışımının kullanıldığını gösterdi. Laboratuvar incelemesinde enkazdan alınan çelik parçalarında termit bulundu. Bu kanıtlar mahkemeye sunulmayı bekliyor.

DTM-7 nasıl yıkıldı?

Uçakların vurmadığı üçüncü bina DTM-7, 11 Eylül'ün akşam saatlerinde "kendiliğinden" yıkıldı. Yetkililer, binanın çıkan yangınlar ve kulelerin yıkımının verdiği hasar yüzünden yıkıldığını açıkladı. 11 Eylül Komisyonu bu binanın yıkılışını soruşturma kapsamına almadı. Oysa serbest düşme hızında, simetrik olarak ve kendi temelini üstüne yıkan bu bina, uzman gözünde tipik bir "kontrollü yıkım" örneği teşkil ediyordu.

öyle iyi hesaplamışlardı ki, iki gökdelen de yerle bir oldu."

9/11 Truth hareketini, bilimsel konularda, mimarlar, mühendisler, akademisyenler ve birçok farklı alandan bilimcilerin oluşturduğu bir uluslararası uzman inisiyatifi yönlendiriyor. İlkel olarak bilimsel yöntemlere sadık kalan bu uzman kadro, ısrarla İkiz Kuleler'in yıkılma biçimine odaklanıyor. Provokatif komplo teorisyenlerinden farklı olarak, olayları kavramaya yönelik bir sistematik öneriyorlar. Ve analizlerine şu can alıcı fizik sorusuyla başlıyorlar: Neden her iki gökdelen de neredeyse serbest düşme hızında yıkıldı?

Resmî teori, İkiz Kuleler'in, intihar dalışı yapan uçakların deposundaki jet yakıtının yanmasıyla ortaya çıkan yüksek sıcaklığın binanın çelik iskeletini eritmesi yüzünden yıkıldığını söylüyor. Buna göre, uçağın vurduğu noktadan kopan parçanın ağırlığı altında ezilen katların taşıyıcı kolonları yıkılıp bir sonrakinin de yıkılmasına sebep olmuş, bu fiziksel olay zemine ulaşana kadar zincirleme devam etmişti. Ancak "krep" (pancake) olarak adlandırılan bu yıkım teorisi pek çok açıdan sorunluydu. Her şeyden önce, Newton yasaları gereği, böyle bir yıkımın serbest düşme hızında gerçekleşmesi imkânsızdı.

Gökdelenler sadece serbest düşme hızında yıkılmakla kalmadı, asimetrik hasarlar aldıkları halde simetrik bir biçimde, üstelik tam ola-

rak kendi temellerinin üstüne yıkıldılar. Krep teorisi gereği, yıkımın asimetrik bir seyir izlemesi gerekirdi. Harekete geçen dinamiklerin düzensizliği yüzünden, kopan parçanın binanın konstrüksiyonunu imha ederek aşağı doğru ilerlemek yerine çevredeki binaların üstüne düşmesi çok daha büyük bir olasılıktı. Ama öyle olmadı, İkiz Kuleler'in ikisi de aynı evreleri izleyerek, "mükemmelen" yıkıldı.

Gerçeği, yalnızca gerçeği...

Yukarıda belirtilen unsurlar, yani bir binanın, patlamalar eşliğinde, serbest düşme hızında, simetrik olarak ve kendi temeli üstüne yıkılması, uzmanlar tarafından "kontrollü yıkım" yönteminin karakteristik özellikleri olarak gösteriliyor. 9/11 Truth hareketinin bilimcileri, krep teorisinin argümanlarını kanıtlarla çürütüyor, binaların üçünün de "kontrollü yıkım" yöntemiyle yıkıldığını savunuyor. ABD'nin çeşitli eyaletlerinin yanı sıra Kanada, Britanya, Fransa, Hollanda ve Avusturalya'dan 29 uzman inşaat mühendisi, geçtiğimiz haziran ayında, "DTM binalarının patlayıcılar yerleştirilerek yapılan bir kontrollü yıkım sonucu imhâ edildiğine dair" kanıtları dünya kamuoyuna sundu ve meslektaşlarını yeni bir soruşturma açılması için başlatılan küresel imza kampanyasına katılmaya davet etti.

Bu tezi destekleyen en bariz kanıt, uçaklar çarpmadığı halde, 11 Eylül günü akşam saatle-

rinde kendiliğinden yıkılan üçüncü bina: DTM-7. Ona muhalif jargonda "11 Eylül'ün tüten silahı" diyorlar. İkiz Kuleler bir yana, 47 katlı DTM-7'nin çeşitli açılardan kameralara kaydedilen yıkılışı, uzmanlar tarafından "kontrollü yıkımı tanımlarken örnek gösterilebilecek kadar bariz" bir vaka olarak görülüyor. Yetkili makamlar, DTM-7'nin yıkılma gerekçesini "çıkan yangınlar ve kulelerin yıkılırken verdiği hasar" olarak açıkladı. Böylece dünya tarihinde ilk kez, aynı günde üç gökdelen birden "yangın sebebiyle" yıkılmış oldu. Büyük bölümü uçakların çakılmasından hemen sonra oluşan devasa patlamalarda yanan jet yakıtının "çelik iskeleti eritecek kadar sıcaklık yarattığı" efsanesi -iki kule de "oksijen yoksunluğu çeken yangın" anlamına gelen ve 400-500 C° sıcaklığa tekabül eden siyah dumanlarla yandı; çeliğin erimesi için en az 1500 C° sıcaklık gerekiyor- daha da ileri götürülmüş, ofis malzemelerinden çıkan DTM-7 yangınlarının da yıkıcı hasar verebileceği iddia edilmişti.

Enkaz bölgesine girmelerine bile izin verilmeden resmî raporu hazırlayan 11 Eylül Komisyonu, DTM-7 binasının yıkılışını soruşturma kapsamına almadı. 9/11 Truth tarafından "delil karartma" olarak kabul edilen bu tavrı, DTM-7'yi gizemli bir perdenin arkasına aldı. Zira bu binanın kiracıları arasında CIA, Gizli Servis, Savunma Bakanlığı ve dönemin New York belediye başkanı Rudolf Giuliani'nin acil durum merkezi de bulunuyordu. DTM-7'nin sahibi Larry Silverstein, 11 Eylül'den sadece üç ay önce, mülkiyetindeki gayrimenkulleri özelleştirme kararı alan Liman İdaresi'yle sözleşme imzalayarak, İkiz Kuleler'i de içeren DTM sitesinin bütünü, 3.2 milyar dolar karşılığında, 99 yıllığına kiralamıştı. Silverstein, sözleşmeye eklediği "terörist saldırılar" ile ilgili hükümler sayesinde sigorta şirketlerinden 7 milyar dolar tazminat aldı ve yeni yapılan binaların sahibi konumunda. 11 Eylül gecesi televizyonlara demeç verirken DTM-7'yi "yıkıma karar verdiklerini" ağızından kaçırarak Larry Silverstein'in Bush-Cheney rejimiyle kurduğu karanlık ilişkiler, bu gerçeği anlama çabasının araştırmacı gazetecilik kapsamına giren bir başka boyutunu oluşturuyordu. Bereket, eski başkan yardımcısı Dick Cheney'in CIA içinde direkt olarak kendine bağlı gizli bir tim kurduğunun yakınlarında ortaya çıkmasını sağlayan Seymour Hersh gibi gazeteciler var.

Terör için "tepeden tırnağa bilimdir" denir. Maalesef tarihte bunu doğrulayan pek çok örnek var. Ancak şunu da biliyoruz: İnsanlığın bütününde ağır travmalar yaratan bu terör eyleminin arkasındaki şeytanî deha, her kim olursa olsun, ABD'de acil durum hattını simgeleyen "911" rakamını tarihe kazıma fikri sabitiyle motive olmuştu. Eylül'ün 11'i içerdiği mitolojik zenginlikle bu cüretkârlığın iş-tahını kabartmıştı. Dolayısıyla hatası da "bilimsel" olandan uzaklaşıp metafiziğe yöneldiği bu noktada aranmalı. Resmî rapora karşı çıkan araştırmacılar böyle bir saikle hareket ediyor. Bütün bu sorulara cevap bulunması ve hakikâtın ortaya çıkması için 11 Eylül soruşturmasının yeniden açılmasını talep eden küresel imza kampanyalarına destek vermenin zamanıdır. İki tane 1, bundan böyle, dünyanın her dilinde İkiz Kuleler'i anlatacak. Ama anlatırken neler söyleyeceğini bu mücadele gösterecek.

Hazırlayan: Koray Löker

IMF'nin başına dijital çorap

9-13 Eylül'de yapılan Eclectic Tech Carnival (etc) atölyesinden çıkan programlara göz atalım: Önce, /etc İstanbul, Direniş İstanbul-IMF ve Dünya Bankasına Karşı Direniş Günleri Koordinasyonu ile dayanışma içerisinde, 6-7 Ekim'de İstanbul'da gerçekleşecek IMF ve Dünya Bankası toplantısına karşı ilk çevrimiçi eylem olarak internet ortamı üzerinden herkesin IMF ve DB'ye neden karşı olduğunu piksel piksel öğreteceği bir dijital çorap örme atölyesi yapılacaktır.

Toplumsal hareketlerin en yaygın şekilde kullandığı iletişim yollarından biri olan internet, aynı zamanda güvenliğin ve gizliliğin en düşük olduğu alanlardan biri. Riseup (riseup.net) özgürleştirici toplumsal değişim için çalışanlara güvenli kişisel e-mail adresi ve grubu, web sitesi ve sosyal ağ ortamları sağlayan aktivist bir girişim. Sunumda kısaca riseup tanıtılacak ve ardından sosyal ağ üzerinden aktivistlerin güvenli iletişim yolları tartışılacak.

DİJİTAL DANTEL FESTİVAL

Rekabetçi değil, özgür yazılım

Bir tarafta lisanssız kullandığınızda takip edildiğiniz, ceza yediğiniz, Gates ve şeriklerini milyarder yapan Windows ve benzeri lisanslı işletim sistemleri, diğer yanda ise işin ehli herkesin çorbaya tuz katabildiği, dünyanın her köşesinden siber-mülkiyet karşıtı programcıların el ele yarattığı, özgür yazılıma ve açık kaynak paylaşımına dayalı Linux ve benzeri özgür işletim sistemleri... 9-13 Eylül'de Beyoğlu-Heimatlos'da gerçekleşen, evrensel ismiyle Eclectic Tech Carnival (/etc), memleketteki namıyla "Dijital Dantel" özgür yazılım ve açık kaynak paylaşım teknolojilerini "erkek sorununa" tahvil eden, "kendin pişir kendin ye" usulü bir feminist festival. Amsterdam'ın işgal evlerinde ortaya çıkan, memleket semalarına varan /etc'nin hikâyesini örgütleyicilerinden dinliyoruz.

Açık kaynak/özgür yazılım ile ilgilenmeye nasıl başladın?

Pınar Yanardağ: Altı yıldır özgür yazılımla ilgileniyorum. Her şey, üniversite birinci sınıfta arkadaşımın aldığı bir Linux CD'sini denemem ve karşıma çıkan sisteme hayran kalmamla başladı. Özgür yazılım sadece bilgisayar yazılımı yla ilgili bir devrim değil, bir yaşam felsefesi. Buna rağmen, bir an özgür yazılımın sağladığı diğer tüm avantajları, özgür yazılım ruhunu gözardı etsem bile, bir bilgisayar bilimcisi olarak koduna müdahale edemediğim, örneğin Windows gibi özgür olmayan bir sistem üzerinde çalışmak benim için kabul edilemez bir şey. Zaten eğer özgürlük, yardımlaşma ve paylaşım gibi öğelere inanı-

Pınar Yanardağ (üstte, soldan ikinci), Türkiye'de açık kaynak teknolojileri üzerine çalışan az sayıda kadından biri. /Etc dahilinde gelişmiş ve kullanışlı bir programlama dili olan Python atölyesini yürütecek olan Yanardağ üç yıldır TÜBİTAK için açık kodlama alanında çalışıyor

yorsanız ve yolunuz bir şekilde özgür yazılımdan geçtiyse, başka bir alternatif yönelmeniz çok zordur. Yaklaşık iki yıldır TÜBİTAK Ulusal Elektronik ve Kriptoloji Enstitüsü'nde Pardus geliştiricisi olarak çalışma şansına sahip olduğum için de çok mutluyum.

Türkiye'deki açık kaynak topluluklarıyla ilgili biraz bilgi verir misin? Örneğin GNU/Linux kullanıcı gruplarına kadınların katılımı nedir?

Özellikle Türkiye gibi, geleneksel değerlerin insanlara cinsiyetlerine ilişkin roller biçtiği bir toplumda kadınların değil özgür yazılıma, bilgisayar bilimlerine olan ilgisi bile çok az. Bunu kırmak için üniversitelerde yerel "Women in Computing" (Bilgisayar Programlamada Kadınlar) grupları oluşturmaya çalışıyoruz, çeşitli aralıklarla seminerler ve paneller düzenliyoruz. Karşılaştığımız en büyük sıkıntılardan biri, kadınların bilinçaltına yerleşen önyargılar. Küçük yaşta çocukların bile hangi mesleklerin kadınlar, hangilerinin erkekler için olduğu konusunda kesin görüşleri var. Eve alınan bilgisayarların hep erkek çocukların odasında durduğuna dikkat edin. Bilgisayarla çalışmak, insanî ilişkileri zayıf, yalnız insanların uğraşmış gibi algılandığı için kadınların yapabileceği meslekler sıralamasında uygunsuz mesleklerden biri olarak görülüyor. Türkiye'de ilk olarak, cinsel kimliğin toplumsallaştırılması sorununu çözmek gerekiyor.

Dünyadaki açık kaynak topluluklarında faaliyet gösteren kadın sayısı da az değil mi? Bir kadın olarak bu topluluklar içindeki deneyimden bahsedebilir misin?

Bilgisayar bilimlerinde genel olarak kadınların yüzde 15 oranında olması zaten üzücü bir tabloyken, özgür yazılım topluluklarında bu oranın yüzde 1.5'a inmesi çok daha dramatik. Bunun en büyük sebeplerinden biri, kadınların

İNTERNETİN ERİL DÜNYASINA KADIN ELİ NASIL DEĞER?

Siberkültür varsa, siberfeminizm de var

İlk Siberfeminist Manifesto, 1990'ların başlarında VSN Matrix adını kullanan bir grup eylemci ve sanatçı tarafından yayınlanmıştı. Grup, amacını teknolojik kültürü çevreleyen egemenlik ve kontrol anlatılarını çözümlenmek ve siberortamdaki toplum, kimlik ve cinsiyet ilişkilerini incelemek olarak belirlemişti. Manifesto, elektronik sanat projelerinde yapmaya çalıştıklarının, kadını yabancılaştıran eril bir ortam olan teknolojinin ataeril yapısını kırmak, teknolojinin kadın üzerindeki olumsuz etkilerini engellemek olduğunu söylüyorlardı.

Bu ilk çıkıştan sonra siberfeminizm Avrupa'da büyümeye ve yayılmaya başladı. Eylül 1997'de Kas-

sel'de yapılan Documenta X'de, Birinci Siberfeminist Enternasyonal (SE) buluşması gerçekleşti. Konferansa katılan grup şu soruları gündeme getiriyordu: Teknoloji nasıl bir cinsiyet ayrımı yapmaktadır, teknoloji ataerkilliğin üstesinden gelebilir mi, internet cinsiyette anonimliğe kayışı mı gerçekleştirmektedir, bilgisayarların tarihini kim yazmıştır?..

Siberfeminizm tartışmalarının öncüsü iki önemli yayın, Sadie Plant'ın "Zeroes and Ones" (Sıfırlar ve Birler) ve Sandy Stone'un "War of Desire and Technology" (Arzu ve Teknoloji Savaşı) adlı eserleri. Plant, kitabında kadının teknoloji tarihindeki gözardı edilen yerini belirlemeye çalışırken,

Stone kadınlar ve makineler arasındaki karmaşık ilişkiye bakıyordu.

Donna Haraway'ın siborg teorileri, postyapısalcılık ve üçüncü dalga feminizmin kanışımından oluşan çalışmalar, yeni teknolojilerle kadın hareketinin ilişkilendirilmesi konusunda önemli bir esin kaynağı haline geldi. Haraway, siborgu "sibernetik bir organizma, makine ve organizmanın bir kanışımı, sosyal gerçekliğe ait bir yaratık, aynı zamanda bir kurgu yaratığı" olarak tanımladı. Böylece siborg, aynı anda hem gündelik yaşamın teknolojik gerçekliği, hem de postmodernist bir politik kimlik oyunu için metafor olarak kullanılmaya başlandı.

Siberuzay ile somut fiziksel ilişki

açısından Haraway'ın siborgu, bir kullanıcının bilgisayarla yüz yüze gelmesiyle ortaya çıkar ve kadın hareketi için de güçlü bir paradigma oluşturur. Şöyle yazar Haraway: "Benim siborg mitim, ihlâl edilmiş sınırlar, güçlü kaynaşmalar ve ilerici insanların, ihtiyaç duydukları politikanın bir parçası olacak biçimde keşfedebilecekleri tehlikeli olasılıklar üzerinedir."

Haraway, siborg mitinin feministleri "kendine benzeyeni arayış"tan özgür kılacağını ve dolayısıyla radikal bir hareket için gerekli potansiyele sahip olduğunu yazmıştı. Canavarı olan, insan ve insan-dışı arasındaki bir durumu yaratıyordu ve çekici yanı tam da bu "aradığından" kaynaklanmak-

E-çöplere karşı kadın karnavalı

Geçen yıl Amsterdam'da düzenlenen /etc 2008'de "elektronik çöpten dünya haritası" atölyesini düzenleyen Rüzgar Gökçe'den festivalin Türkiye semalarına taşınma hikâyesini dinliyoruz.

Rüzgar Gökçe: /etc ile ilişkim iki yıl önce İstanbul'da düzenlenen Amber Sanat ve Teknoloji Festivali'nde gönüllü olarak çalışırken Genderchangers (Cinsiyetdeğiştirenler) kolektifinden Nancy Mauro-Flude'la tanışmamla başladı. Nancy, her türlü elektronik aleti hack'leyerek oyuncaklar yapıyordu. Ben de o aralar bilgisayar çöplerinden küçük heykelticlerle uğraşıyordum. Bana sadece kadınlardan oluşan kolektiflerinden, her yıl düzenledikleri karnavalardan bahsetti, ben de ona İstanbul'daki feminist/lgbtt hareketini anlattım. /etc'yi İstanbul'da da yapabilir miyiz diye düşünürken, geçen sene Amsterdam'da yapılan karnavala katılarak elektronik çöp üzerine bir atölye verdim.

Atölyede eski klavye ve kartlardan kocaman bir dünya haritası yaptık. Genelde evimizdeki elektronik aletlerin de bir gün çöp olacağını hiç düşünmüyorduk, ama elektronik çöp diğer atıklarla karşılaştırıldığında en hızlı büyüyen yığın. Ucuz maliyetle üretim ve çevreye karşı duyarlılıktan dolayı bu parçaların yüzde 99'u toksik maddeler içeriyor. Bunların geri dönüşümü için yeterli ve yaygın bir sistem de bulunmuyor. Tanker dolusu elektronik çöp "yeniden kullanım" adı altında Nijerya, Pakistan, Çin gibi emek sömürüsünün yoğun olduğu ülkelere yollanıyor. Bu ülkelerde uygun geri dönüştürme tesisleri mevcut değil. Hem

toprak, hem de bu aletlerle çalışan insanlar zehirleniyor. Tabii ki bu maddeleri ne kadar geri dönüştürsen dönüştür, bir gün yine çöpe gidiyor. Son yıllarda bazı büyük cep telefonu şirketleri, daha "yeşil" tasarımlar yapmayı deneseler de, elektronik üreticilerinin bu konuda bir duyarlılığı olduğunu söyleyemeyiz. Atölyede hem işin bu boyutundan bahsetmeye çalıştım, hem de elimizi pisliğe bulaştırıp e-çöpten kolaj misali bir dünya haritası yaptık. Bizim çöplerimizle Afrika'da toprağın nasıl kirlendiğini anlatmaktan daha heyecan verici oldu kırmak, yapıştırmak.

Belki Türkiye'deki kadın ve lgbtt hareketi için açık kaynak teknoloji kullanmak birinci öncelik değil ama, burada hak mücadelesinin daha bütünlüklü olduğunu düşünüyorum. Bu karnavalı biraz birbirimizi bulma, tanışma olanağı olarak görüyorum. Yıl boyunca sadece kadınlara ve translara açık atölyelere devam etmeyi planlıyoruz, hayal ediyoruz. Amsterdam'da, sadece kadınların olduğu bir ortamda, kadınlar tarafından kadınlar için yapılan bir şeyin kendine güveni çok artırdığını gördüm. Bilgisayarla uğraşmak gerçekten de çok zor bir şey değil, ama sadece erkeklerin kafası basıyormuş gibi bir mit var. Uzun vadeli bir planla, teknolojiyi ve interneti kullanarak sosyal hareketlerimizi güçlendirmek istiyoruz.

özgür yazılım/açık kaynak ve Linux gibi konulara garip bir önyargıyla yaklaşarak, daha meseleye bakmadan zor ve anlaşılabilir bulmaları. Tabii bu sorun sadece özgür yazılım alanında değil. Boğaziçi Üniversitesi'ndeki akademik çalışma alanım olan Machine Learning (tecrübeyi otomatik olarak kendisini geliştiren bilgisayar programları) alanında da benzer nedenlerden dolayı kadınların oranı çok düşük. Hatta bu nedenle, her yıl "Women in Machine Learning" adında bir konferans düzenleniyor. Son yıllarda, özellikle Amerika'da bu sorun ciddi tartışılmaya baş-

taydı. Ona gösterilen popüler ilgi (bilimkurgu ve cinayet romanları, korku filmleri vs.) aslında sanayi sonrası kültürün hastalık ve çirkinlik görüntülerini bastırma tepki olarak ortaya çıkmıştı. Siborg insan değildi, ama insana ait bir şeyi bünyesinde barındıran, tanıdık bir yabancılaşma sahipti.

Haraway, siborgu, "değişken tamamlanmamış kimliklerden ve aykırı görüş açılarından korkmayan insanların bulunduğu yaşamış sosyal ve fiziksel gerçeklikleri temsil etmek için" kullanmayı umut etmekteydi.

Siberfeminizm üzerine eleştirel yazılarıyla tanınan Rosa Bradiotti'ye göre, benliğin maddeselliğini reddetme eğilimi, beraberinde bazı tuzakları da getirir. Tuzaklardan biri, siyasetin görselleştiği bu dönemde bedensel benliği temsilden ibaret bir yüzey olarak algılayan ve sanal bedenleşimleri bedenden bağımsız bir iyimserlikle

kutlayan "postmodern nihilizm"dır. Göçebe özne, akışa ve dönüşüme açıktır, ancak, bedensel olandan kaçış Kartezyen düşüncenin temel unsurlarından ve bu durum tarihsel olarak ataerkilliğe teslim olmayı da içerir.

Gilles Deleuze'un geliştirdiği özne kavramı da Bradiotti tarafından eleştirilmekteydi. Deleuze, yaratıcı ve özgülleştirici öznelliklerin belirlenmesinde "öteki" kavramını ortaya koymuştu ve her azınlık durumu gibi, kadınlar da bu kapsamın içindeydi. Tüm azınlık durumları, sadece kadınlar tarafından değil, herkes tarafından yüklenilmeliydi, ancak böylece bir yenilenme içine girilebilirdi. Deleuze'e göre feminizm özgül bir feminen cinselliği sahiplenmesi nedeniyle, hâlâ bu kapsayıcı düşüncenin ardında, ikinci bir düşünme seviyesindedir. Bradiotti'nin ise bu konuda birkaç çekincesi var. Ona göre Deleuze, kadın hareketinin

kadınların kendi bedenlerini kontrol edebilmelerine yönelik bir konsensusle oluştuğunu, kadınların bugüne kadar yaşadığı mücadelelerini, deneyimlerini ve söylemlerini gözardı etmektedir. Bradiotti, "eğer beden üzerinden düşünmekten ve bedenin sınırlamalarından bahsediyor ve bedenin salt biyolojik bir özelliğin ötesinde toplumsal simgeler tarafından kodlandığını düşünüyorsak, o zaman kadın ve erkeğin arasındaki asimetric ilişkinin sürüyor oluşu cinsel farklılığın olumlanmasını, yani feminist eleştiriyi geçerli kılmaktadır" diyor.

Faith Wilding, "Where is Feminism in Cyberfeminism" başlıklı makalesinde siberfeminizmle ilgili olarak, internet ortamının hâlâ derinlemesine seksist ve ırkçı olan ekonomik, politik, kültürel ortamlara yerleşmiş toplumsal bir çerçevede varolduğunu görmek son derece önemli olduğunu, belli bir

landı. Çeşitli konferanslara ve toplantılara daha çok kadın bilgisayar bilimci davet edilerek, kadınlara bilgisayarla ilgilenen tek kadın olmadıklarını görme ve birbirleriyle tanışma fırsatı veriliyor. Aynı zamanda /etc gibi çeşitli organizasyonlarda kadınları bilgisayar bilimlerine teşvik etmek için neler yapılması ya da yapılmaması gerektiği tartışılarak hem kadınların hem de erkeklerin bilinçlenmesi sağlanıyor. Aynı alanda çalışan kadınların bir araya gelerek deneyimlerini paylaştığı ve sorunlarını tartıştığı, oldukça aktif "Women in Computing" toplulukları mevcut. Ancak yine de, bir etkinliğe katıldığınızda kendinizi azınlıkta hissetmeniz kaçınılmaz. Mesela geçtiğimiz aylarda üç yıldır görev aldığım "Google Summer of Code" etkinliği için Amerika'da Silikon Vadisi'ndeki Google merkezine gittim. Etkinlikte yer alan yaklaşık 150 danışman arasında, üç tanesi Google çalışanı olmak üzere, toplam yalnızca altı kadındık.

Açık kaynak yazılım teknolojileri bilginin paylaşım ve mülkiyet hakkı gibi konularına daha özgürlükçü ve demokratik bir yapı vaat ediyor gibi görünüyor. Alışageldiğimiz rekabetçi, kâra dayalı, bireyci yaşam biçimlerinin yerine daha radikal bir alternatif sunabilir mi?

Özgür yazılım paylaşmaya, yardımlaşmaya, araştırmaya ve eğlenceye dayalı harika bir kültür. Herkesin aynı amacı ve aynı iyi niyeti paylaşması, aynı projeye gönül vermiş, Amerika'dan, Finlandiya'dan, İtalya'dan, Hindistan'dan gelmiş özgür yazılım geliştiricileriyle çalışmak, yardımlaşmak, öğrenmek, öğretmek ve bunun için hiçbir karşılık beklememek inanılmaz motive edici bir şey. Özgür yazılıma gönül vermiş herkesin amacı zaten rekabetçi ve kâra dayalı düzene karşı dayanışma ve paylaşım dayalı bu yaşam biçimini daha çok insana ulaştırmak.

Söyleşi: Begüm Ö. Frat

Ayşe Ereğ

Nezihe Meriç
(1925 - 2009)

Bir süredir kanser tedavisi gören yazar Nezihe Meriç'i 18 Ağustos günü kaybettik. Kendi deyişle "Nezim" in öykü serüveni 1950'de "Bir Şey" in Seçilmiş Hikâyeler'de yayınlanmasıyla başlamıştı. Ardından "Bozbulanık", "Topal Koşma", "Menekşeli Bilinç", "Dumanlı", "Bir Kara Derin Kuyu", "Yandıma", "Çisenti", "Gülün İçinde Bülbül Sesi Var" geldi. Savaş, sınıf mücadelesi, yoksulluğa inat ocakta dumanı tüten çay, SSK'ya inat bayram şekeri ilaçları, neşe, aşk, tutku, başkaldırı, cinselliğinden utanmayan kadınlar hikârelerinden hiç eksik olmadı. Sanatın uyarıcı ve dönüştürücü gücünü hiç unutmadı, o tarrifi imkânsız incecik sıızları göğsümüzden hiç eksik etmedi. Ona çok şey borçluyuz...

X - KÜTÜPHANE

Alasdair Gray Lanark (Metis)

Antonin Artaud Tiyatro ve İkizi (YKY)

Dirk Wittenborn Farmakon (Ayrıntı)

Edward Said Kültür ve Direniş -David Barsamian'la Konuşmalar (Agora)

Frantz Fanon Siyah Deri Beyaz Maske (Versus)

■ **Fredric Jameson** Ütopya Denen Arzu (Metis)

Gaye Yılmaz Suyun Metalaşması (Sosyal Araştırma Vakfı)

Georges Perec Yaşam Kullanma Kılavuzu (İmge)

Giovanni Arrighi - David Harvey Sermayenin Dolambaçlı Yolları (Agora)

* **Hayri Kozanoğlu** Küresel Krizin Anatomisi (Agora)

İslam Çupi Mağlubu Anlatmak (İletişim)

Jack London Bana Göre Hayatın Anlamı (İmge)

Nick Cave Bunny Munro'nun Ölümü (Siren)

Olivier Rolin Odalar (Can)

Ömer Özgüner Başkasını Seviyorum (Doğan)

Roland Barthes Nasıl Birlikte Yaşanır? (Sel)

● **Sasa Stanisic** Asker Gramofonu Nasıl Tamir Eder? (Ayrıntı)

▲ **Walter Benjamin** Brecht'i Anlamak (Metis)

Yavuz Yıldırım Adana Futbolu (İletişim)

Zygmunt Bauman Akışkan Aşk -İnsan İlişkilerinin Kırılganlığına Dair (Versus)

*

Krizin kapitalizmin doğasından, yapısal sorunlarından kaynaklandığını söylemek, aşırı hurs, buna bağlı kabarmış risk iştahı veya kamu otoritelerinin düzenleme/izleme/denetim sorumluluklarını aksatmasının krizi hızlandırmakta/derinleştirmekte vebali olmadığı anlamına gelmiyor. Tabii ki en haris, en cüretkâr, en agresif kişi ve kurumları günah keçisi ilan edip kapitalizmi temize çıkarma veya düzenlenmiş-organize bir kapitalizmi tercihe zorlama çabalarının tuzağına düşmeden...

Neo-liberalizm çok tüketen, tasarruf etmeye pek prim vermeyen, geliri yetersiz kaldığı zamanlarda dahi talepkâr olmaktan vazgeçmeyen bir insan modeli kurguluyor. Bu bireye cesaret pompalanıyor. Borçlanmaktan ürkmeye, risk almaktan çekinmeye, özlemlerini yarına ertelemeye. Öyleyse kredi kartlarını yaşamının bir parçası haline getirir; madem finans sistemi tez elden seni istediğin eve, arabaya kavuşturuyor, geri durma; borçlanarak da olsa kârlı yatırım fırsatlarını ıskalama. Derken kapitalist küreselleşme ortamında Bourdieu'nün kavramsallaştırmasıyla insanların davranışlarını, düşünüş kalıplarını, beklentilerini biçimlendiren, yukarıda anlatılan birey tipolojisini yücelten bir "habitus" oluştu. Krizin merkez üssü ABD'de sade vatandaşların yüzde 50'sinin dolaylı veya doğrudan borsada yatırımı bulunduğu, hanehalkı harcamalarının yüzde 13'ü gıdaya giderken yüzde 14'ünün borç ödemeleri için ayrıldığını hatırlarsak, "finansal tahakküm"ün nasıl toplumun tüm dokularına nüfuz ettiğini daha net görebiliriz.

•

Yeni ders yılının ilk gününde Sırp Hırvatça öğretmenimizin merdivene çıkıp Tito yoldaşın resmini indirmesi de bir olaydı. Resmi göbeğine yapıştırarak önünde tuttu ve tören sesiyle Tito'nun büyük yüzüne, vatkalara ve apoletlerine şöyle dedi: Bugünden itibaren bana Öğretmen Yoldaş değil, Bay Fazlagic diye hitap edeceksiniz, anlaşıldı mı?

Yetişkinlerin, törensel sesle konuştuğuktan sonra verdikleri aranın sona ermesini bekleyip parmağını sıkılattı ve bize, söyleyecek bir sözün varsa ayağa kalkacaksınız şeklinde öğrettikleri gibi ayağa kalktım: Ama Öğretmen Yoldaş olmayan Bay Fazlagic, artık yoldaş olmayan Tito ne kadar kirli? Düşünceli bir edayla başparmağımı çenemin altına, işaret parmağımı ise sıkılmış dudaklarımın üstüne koydum ve insanın, bir sonraki cümlesine "farz edelim ki" diye başlayacağı zaman vereceği gibi bir ara verdim.

Farz edelim ki, Tito tamamıyla kirlenmiş değil, o zaman onu götürmek zorunda değilsiniz. Biz, onun izci arkadaşları dedim ve bir halk şarkıcısı gibi kollarımı iki yana açtım, eski başbakanımızı helada çabucak fırçalayıp temizleyebiliriz.

(...) Gerçeği söylemek gerekirse Tito, okulun bu ilk gününde arkasında bir leke bırakmamıştı. Lekeler kirli şeylerdir; oysa Tito'nun sırtının arkasındaki duvar temizdi: Bej rengindeki duvar tarafından çerçevelenen beyaz bir dikdörtgen. Bu beyaz kesim, Tito tarafından korunmuş için temiz kalmıştı.

■

Kültür dediğimiz şey siyasal, yani eleştirel, hatta yıkıcı olabilir mi, yoksa bizzat parçası olduğu toplumsal sistem kültürü kaçınılmaz olarak yeniden kendisine mi mal eder? Marcuse sanatın iflah olmaz muğlaklığının kökeninde tam da sanat ve kültürün toplumsal olandan ayrılmasının yattığını söyler -kültürü başlı başına bir alan olarak sunan ve bu şekilde tanımlayan bir ayrılmadır bu. Kültürün toplumsal bağlamından uzaklaşması (ki bu sayede kültür, toplumsal olanı eleştirip mahkûm edebilir) aynı zamanda müdahalelerini etkisiz kalmaya mahkûm eder; sanatla kültürü, bu tür keşiflerin peşin peşin etkisiz hale getirildiği önemsiz, entipüften bir uzama havale eder. Bu diyalektik, Ütopya metninin çokanlamlılıklarını da daha doyurucu bir şekilde açıklar; zira bir Ütopya, mevcut olandan radikal farklılığını kendinden emin bir şekilde iddia ettiği oranda, yalnızca gerçekleştirilemez değil, daha da beteri, tahayyül edilemez olur. (...) Artık bu güvenilmez biçime kayıtsız şartsız bağlı kalmasak bile, Sartre'ın kusurlu bir komünizmle ondan da kabul edilemez olan bir anti-komünizm arasında kendine bir yol bulabilmek adına icat ettiği dâhiyane siyasal slogana başvurabiliriz. Kim bilir, belki Ütopya yolcularına da buna benzer bir şey önerilebilir: Eleştirmenlerinin saiklerini şaibeli bulan, ama Ütopya'nın yapısal muğlaklıkları konusunda da bir o kadar bilinçli olanlar, günümüzde Ütopya fikrinin ve programının son derece gerçek siyasal işlevinin farkında olanlar açısından, anti-anti-ütopyacılık sloganı en iyi strateji olabilir.

▲

"Üç Kuruşluk Opera"da kahraman, Mc Heath, henüz çıraklık yıllarının pek ötesine geçememişti. "Beş Paralık Roman" o yıllara yalnızca kısaca değinir. Tüm bu yılları örterek "büyük işadamlarımızın biyografilerini malzeme açısından çok fakir kılan" yarı-kararlılığı saygı gösterir.

(...) Ceza hukuku ders kitaplarında, suçlular, toplumdışı kişiler olarak tanımlanırlar. Bu, pek çoğu için doğru olabilir. Fakat bazıları için tarih tersini kanıtlamıştır. Bunlar, pek çok kişiyi suçlu duruma sokmak suretiyle toplumun örnek kişileri haline gelmişlerdir. Mc Heath de bunlardan biridir. Dengi ve hanidir düşmanı olan kayınpederi hâlâ eski okula aiten, o yeni okuldandır. Peacum açık oynayamaz. Açgözlülüğünü aile mefhumunun, güçsüzlüğünü çileciliğinin, şantajcılığını hayır işlerinin ardına gizler. En çok sevdiği şey de bürosuna kaçıp saklanmaktır. Aynı şeyler Mc Heath için söylenemez. Doğustan bir önderdir o. Sözleri bir devlet adamının sözleri, hareketleri bir işadamların hareketleridir. Ve gerçekten de kalkıştığı işler çeşitlilik gösterir. Bu işler bir önder için hiçbir zaman bugün olduğundan daha zor olmamıştır. Mülkiyet ilişkilerini korumak için şiddete başvurmak yeterli değildir. Mülksüzler arasında çatışma çıkarmak da yetmez. Bunlar zaten çözülmesi gereken pratik sorunlardır. Fakat nasıl bir balerinden dans edebilmesinin yanı sıra güzel olması da istenirse, faşizm de sermayeyi kurtaracak birinden aynı zamanda ahlâkî bir değere sahip olmasını talep eder. Zamanımızda Mc Heath gibi bir tipin paha biçilemez oluşunun nedeni budur.

Dumanı üstünde

Felsefenin Baader-Meinhof'u

Diego Tatian - **Spinoza. Dünya Sevgisi** çev: Hüsam Turşucu - Sevin Aksoy Hancı (Dost)

Bazı kavramların siyaset ve düşünce ufku-muzdan silinmesi, yalnızca düşünsel ve siyasî yoksullaşmayı değil, topyekûn bir güçsüzleşmeyi gösterir, çünkü silinen kavram aslında bir perspektif, bir varoluş ethosudur. Yalnızca kavramlar arasında bir kavram değil, bir düşünüş ve varoluş temelidir. Aslında böyle tek bir kavram var: Amor Mundi. Dünya sevgisi –öznel bir sevgi olmanın çok ötesinde, politik varoluşun diğer ismi. Arjantin Cordoba Ulusal Üniversitesi Felsefe Bölümü öğretim üyesi Diego Tatian'ın dilimize çevrilen çalışması, "Spinoza. Dünya Sevgisi", bu kavramı yeniden düşünmemize bir zemin sağlar.

Bir kitap hakkında yazmak, bir "tanıtım" yazısı olmanın ötesinde, bir kavramı tartışmaya açmanın dayanağı, çünkü her ne kadar düşünce, kitap ve "hayat"ı birbirine zıt görme eğiliminde olan anti-entelektüel düşünüş yalnızca Türkiye'de değil, dünyanın her yerinde iş başında olsa da, kitapların tartışmalara dahil olduğunu yeniden söylememiz gerekiyor. Kavramlar olmadan dünyayla herhangi bir ilişki kuramayacağımız için, kavramlarımızı, siyaset ve düşünce ufkumuzu yeniden düşünmemiz gerekiyor. Düşünce karışıklığına varan anti-entelektüel bakış açısı, "durup düşünmenin", "yaptıklarımızı ve yaşadığımız zamanı düşünmenin" altını oyarak kötü bir düşünüş biçimi dayatıyor, çünkü düşünceye karşı ne olduğunu kendilerinin de bilmediği "eylem" savunusu da bir düşüncedir. Dolayısıyla olarak eyleme dökmeyen her düşünceyi aforoz eden bu kötü düşünüş, düşünce ve eylem arasındaki gerekli dolayımı kurmadığı için, mevcut iktidar örüntüleriyle "hayat"a değil, "düşünce"ye vuruyor. "Gerçek hayat böyle değil" diyorlar ve "gerçek hayat"taki iktidar örüntülerini açığa çıkaran düşünceyi susturmaya çalışıyorlar. Oysa örülmüş ilişkisellikleri gösteren düşüncenin "siyasî" olduğunun farkına varılması gerekiyor. Burada temel kavram "dolayım" olsa gerek, çünkü dolayım olarak eyleme dökülen "düşünce" düşünce değil, olsa olsa bir "plan"dır.

"Plan" vermeyen düşüncenin eylemle dolayımı ise özgürlüğün alanıdır. Özgürlüğün, eylemin, düşüncenin ve varoluşun dolayımı olarak Dünya, Schopenhauer'in (öznel) istenç ve tasarım olarak dünyasından topyekûn farklıdır. Özneliği içinde dünyayı ve öteki insanları kaybeden öznenin tüketime, ev kredilerine sarıp izolasyonunun içinde boğularak çözüleceğini görmek için bu yılları beklememiz gerekmiyordu.

Peki düşünce, özgürlük ve eylemin dolayımı, daha doğrusu tek mümkün alanı olan dünyayı sevmeyi mümkün kılan, öznel bir sevgiden farklı olan ve aslında başka bir dünyanın, başka bir varoluşun mümkün olduğunu söyleyen Amor Mundi nedir? Başka bir dünyanın mümkün olması, iktidarın küçülttüğü ve sömürdüğü insanın dünyayla birlikte yeniden ele alınması, siyasetin yeniden düşünülmesi ve eylemlenmesi değil midir?

Dünyayı değiştirmek

Amor Mundi, Spinoza'nın açık olarak kullandığı bir kavram değildir. Tatian, Hannah Arendt'in biyografisini yazan Elisabeth Young-Bruehl'in Arendt'in tüm hayatını özetleyen başlığından ("For Love of the World" / Dünya Sevgisi İçin) alıyor bu kavramı, bunu açıkça belirtmese de. Arendt, emek, iş ve özgürlük olan eylemi kavramlaştırdığı "İnsanlık Durumu"nda ve "kötülüğün bayalığı" kavramından sonra, "düşünceyle yaptıklarımız arasındaki bağı" sorgulayarak Batı felsefe geleneğini ele aldı, henüz Türkçeye çevrilmemiş eseri "The Life of the Mind"da Spinoza'ya hiçbir özel ilgi göstermez. Arendt için, yurttaş filozof, Atinalı-ları rahatsız eden at sineği, kamusallığın ışığında varolan, düşüncenin diyalogu ve eylemin özgürlüğü içindeki Socrates, dünya sevgisinin mükemmel örneğidir. Oysa Spinoza, hem özgürlük olan eylem için, hem de dünyanın, varlığın ve dünyeviliğin topyekûn olumlanması açısından bulunmaz bir filozoftur. Özgürlük alanı olarak dünyayı yeniden düşünülür kılabilmek için, bu iki filozofu birlikte ele almak gerekiyor; birinin sözü bıraktığı yerde diğerinin sözü almasıyla kurulacak bu ikili, felsefenin Baader-Meinhof'u olabilir. Ölçülülüğüyle Kant'ı bile şaşırtan Spinoza'nın ve derin siyah gözlerinde düşüncenin yuva k u r d u ğ u Arendt'in militana benzetilmesi şaşırtıcı gelebilir. Oysa söylenmesi gereken, kurulan varoluşsal denge-nin bu iki filozofta da gerçeklikle uzlaşmaya ve içe çekilmeye tercüme edilmediğidir. Marx, 11. tezde dünyayı yorumlayan filozofların varolan gerçeklikle uzlaştıklarını ve varo-

lanı tarihin dışında formüle ederek yeniden ürettiklerini de söylemiştir. Dünyayı değiştirmenin de dünya kavramını değiştirmekle ve varolan dünya kavramıyla kavga etmeye başlamakla mümkün olduğunu da belki eklemeliyiz. "Teolojik-Politik İnceleme"de "insanlar için eşitlerine –diğer insanlara– hizmet etmek ve onlar tarafından yönetilmekten daha ağır bir şey olamaz" diyen Spinoza'nın ve "itaat" kavramını siyasetten ve varoluştan silmeye çalışan Arendt'in "dünyayı değiştirmeye" çalıştıkları çok açık değil midir?

O halde yeniden sorular sorarak işe başlayalım: Dünyayı değiştirmek varolan dünyayı sorgulamakla başlıyorsa ve mevcut yaşam kavramlarının altındaki temel varsayım olan itaate karşı duruyorsa, tüm sorularımız şu anda nasıl bir dünyada yaşadığımıza ve mevcut dünya kavramımıza yönelir. Biz 20. yüzyıldan 21. yüzyıla felaketlerle geçmiş, "modern" ya da "post-modern" insanlar, dünya deyince ne anlıyoruz? Ekolojik hareketler dışında "dünya" kavramı hangi karşı-siyaset içinde barınabiliyor? Kaybettığımız dünyayı şimdi sadece "doğa" kavramı içinde mi anlayabiliyoruz? Kaybedilen ortak dünyayı, korunması gereken doğaya tercüme ettikçe, insanı ve doğayı sömüren kapitalizme karşı sadece tek bir cephe açmış olmaz mıyız? Sadece insanı kurtarmaya çalışırsak, yaşamın tek alanı dünyayı insansız bırakmış olmaz mıyız? İnsanı dünyanın içinde yeniden tahayyül edebilmek için, kurulan insan dünyasının yeniden ele alınması bizi Antik Yunan'da kavram-sallaştırılan Dünya Sevgisi'yle karşı karşıya getiriyor. Kurulan ortak insan dünyasını yeryüzünün içinde tanımlayan, anlamın ancak ortak olarak yaratılabileceğinin farkında olmanın diğer ifadesi olan Dünya Sevgisi.

Ölümlü insan ve kalıcı dünya

Arendt, Yunan polis'inde temel yaşam anlayışını şöyle özetler: İnsan ölümlüdür ve geride kalacak olan Dünya'dır. Atina'nın efsanevi kurucusu Theseus, Sofokles'in ağzından şöyle konuşur: "Ölümlü yaşamın yüküne dayanabilmek için, (sonunda ölüm olan) yaşamı görkemli kılabilmek için kurduk biz polis'i; insanın özgür anlamlarının ve yaşayan sözlerinin alanı olan polis." Diğer bir deyişle, yaşamın yükü ancak özgür anlamlar ve yaşayan sözlerle taşınabilir. Özgür anlamlar ve yaşayan sözler, ancak ortak özgür bir alanın varoluşuyla ve insanların bu özgür alanda birbirine yakın olmasıyla şekillenebilir. Ölümlü insan ancak dünya için yapıp ettikleriyle hafızalarda kalabilir. Bu alan, aramızdaki alandır, yeryüzünün üzerinde yaratılmış insan dünyasıdır. Arendt, kişiler arasındaki alanı masa metaforuyla anlatır; masa hem birleştirir hem de ayır-

rır ve aradaki alanı yaratır. Sadece birleştiren bir alan, kişinin kendine hiç yer bırakmayacağı için kişiyi işgal etmek olacaktır, sadece ayıran bir alan kişiyi izole ederek dünyadan ayıracaktır. Bu ortak alan, “boş vaktin” alanı olacaktır. Bu alan, emekten ve ihtiyaçtan kurtulduğu ölçüde insanların girebilecekleri bir alandır. “İhtiyaç insanları” bu alana giremeyecek ve özgür anlamlar ve yaşayan sözcükler yaratamayacaklardır. Arendt kadınların ve kölelerin durumlarını ele almasa da, biz devam edebiliriz. “İhtiyaçlarımız”dan birlikte kurtulmaya çalışsak, yani emek dökme zahmetini birlikte göstersek, bu kadar çok “ihtiyacımız” olmayabilir. Herkesi işçi yaparak değil de, kimseyi işçi yapmadan emek zahmetini ortak paylaşırsak, emek haricinde kalan zamanlarda bu ölümlü hayatlarımızda birbirimize tanıklık ederek “özgür anlamlarımızı ve yaşayan sözcüklerimizi” üretsek. Elbette böyle bir şey şu anda içinde yaşadığımız dünyanın örgütlediği yaşamın top yekûn değişmesi demek olur. Bu topyekûn perspektif değişimini sağlayan, insanlar-arası-alanın tanınması ve anlamın burada üretildiğinin farkına varılması ve ölümlü yaşamın yükünün ancak anlam yaratarak taşınabileceğinin bilinci- dir. Marx ve Engels, “Alman İdeolojisi”nde, Alman idealizmine karşı, dilin, anlamın ve dünyanın kişiler arası alanda kurulduğunu söyleyerek felsefeyi ve anlamı yeniden “dünyaya” döndürürler.

Ölümlü olduğumuz gerçeğine karşı, Antik Yunan polis’i, özgür politik alanı anlam yaratma alanı olarak işaret eder. Bu alan “insan dünyasıdır”; şiddetle değil, iknaya, yani sözle hareket eden, yeryüzünün üzerinde kurulmuş ve yeryüzüyle barışık, ama vahşi doğa olmayan insan dünyası. Dünya sevgisi, aramızdaki bu özgür alana duyulan sevgidir ve bu sevgi öznel, kendi içinde bir sevgi değil, bu alanın özgürlüğü için her zaman aktif olarak hareket eden bir sevgidir; ethos ve praxis’tir. Sorgulanmamış, başkaları tarafından görülmeden, tanıklık edilmeden, özgür anlamlar ve yaşayan sözler yaratmayan yaşam yaşamaya değmez. Özgür anlamlar ve yaşayan sözlerle yaşanan yaşam, ardında daha iyi bir ortak dünya bırakacağı için ölümden korkmaz, çünkü kalıcı olacak olan bu ortak-insan dünyasıdır. Tüm pagan etiği bunu söylüyordur. Adorno’yu da şölene davet edecek olursak, o da henüz çevrilmeyen “The Jargon of Authenticity” kitabında şunları söyleyecektir: “Artık paramparça olmayan bir hayat, yasaklamayan bir hayat... Böyle bir hayatı yaşamış olan, korku ne kadar derinde olursa olsun, böyle bir hayatı kaybetmekten de korkmayacaktır.”

Fakat ölümlü başa çıkmak, her düşüncede ortak alan düşüncesiyle olmayacaktır. Arendt, Hristiyanlıkla bu bakış açısının ters yüz edildiğini söyler. Hristiyanlık, öte dünyanın varlığını vaaz ederek, dünyanın kıyametle yok olacağını, ama tek tek kişilerin ruhlarının eğer itaat ederlerse “kurtulacağı”nı söyler. Artık dünya geçici bir yerdir, sonsuzluğa ulaşacak olan tek tek insan ruhlarıdır. Foucault, bu “selamet” kavramının biçimlendirdiği anlayışı, Pastoral İktidar olarak nitelendirir. Her kişi kendi ruhunun kurtuluşundan sorumlu olarak, içinden geçenlerin, günahlarının hesabını yapmaya başlayacak ve itiraf kültürü biçimlenecektir. Ruhların çobanı olarak İsa anlayışı, tarih içinde başka otoriteler tarafından itaat kültürünü yaratır. Artık ortak insan alanı ufuktan silinmiş, kişinin “içsel” ala-

nı önem kazanmıştır. Dünya, ufuktan silinmiş, “sevgi” sözcüğü içsel ve modernlikle de öznel bir duygunun ifadesi haline gelmiştir. Kapitalizmin, kişisel çıkarla hareket eden “rasyonel bireyi” ise bu süreci en vahşi noktasına taşır.

Burada bir de önem kazanan bir kelimenin etimolojisine değinmek gerekiyor. “Salvation” (selamete ermek), Latince Salve, aslında beden-deki bir yaranın iyileşmesi anlamında, gayet dünyevi bir anlamı vurgularken, Hristiyanlıkla öte dünyadaki kurtuluş anlamını kazanmıştır. Pagan Araplarda da, İslâm’ın “cahiliye” dönemi olarak andığı dönemde “Selam” sözcüğü de beden-in iyiliği anlamına gelmektedir. Fakat öte dünyanın varlığı, bu dünyayı ve ortak dünyada birlikte yaratılan anlamı yok etmiştir. Arendt, Batı felsefesinin temel paradigmasını oluşturan Platon’un da benzer bir şekilde, idealar dünya-

sı yaratarak, özgür polis alanını gözden düşürdüğünü söyler, fakat Platon’un kaynağı Hristiyanlıktan farklıdır. Socrates’e baldıran zehri içiren polis’e sırtını dönen filozof, “özgür ortak alan”daki eylemin belirsizliğine ve eylemin olumsuzluğuna tahammül edememekte ve mutlak alanı aramaktadır. Kırılgan, eylem alanı olarak ortak dünya ve dünya sevgisi, temel olarak, Hristiyanlık ve Platonculuk darbesini yemiştir.

Spinoza ve Potentia Democratica

Arendt’in şaşırtıcı biçimde gözardı ettiği Spinoza, Dünya Sevgisini politik ufuktan silen bu iki büyük darbeye karşı da söz alır. Hem Hristiyanlığın öte dünyada yaşam vaadiyle kurduğu, itaat vaaz eden teolojisinin önyargılarına karşı, “felsefe yapma özgürlüğü” için “Teolojik Politik İnceleme”yi yazar; hem de Platoncu geleneğin biçimlendirdiği, özgür irade kavramıyla zihnin beden üzerindeki hükümdarlığını keskinleyerek ve zihnimizdeki sonsuz fikriyle Tanrı’nın varlığını temellendirip Hristiyan olan Descartes’a karşı “bir beden-in ne yapabileceğini bilmiyoruz” diyerek bunu araştırdığı “Etika”yı yazar. Platoncu gelenekle Hristiyanlığın yan yana gelmesi tesadüf değildir, ikisi de mutlak’ın peşindedir. Spinoza ise, onların mutlak sonsuzluğuna karşı “sonsuzluğa ilişkin deneyimi” tanımlayarak, insan için deneyim alanı ortak dünyayı yeniden tanımlar” der, “çünkü” der, “ancak etkilenme ve etkileme gücüyle daha yetkin bir düzeye geçebiliriz; etkileme ve etki-

lenme için de ortak bir zeminin, yani dünyanın yeniden düşünceye girmesi gerekir”. Ortak yaşamın, bedenlerin potansiyellerinin birbirini açığa çıkarması ve gerçekleştirmesi olarak potentia democratia’nın yeniden tanımlanması.

Fakat burada önemli bir not düşmek gerek. Son dönem Spinoza üzerine yazılan kitaplar revaçta; bu elbette sevindirici, fakat bazı yorumlara dikkatle yaklaşmak gerekiyor. Elbette her felsefenin farklı okumaları vardır ve yorum zenginliği düşüncüyü geliştirir, fakat Spinoza’nın felsefesini “iç özgürlüğe ulaşmak”tan ibaret olarak gören yorumlar, “dünya sevgisi”yle bezemiş bu felsefeyi de-politize ediyor ve Spinoza’yı suya sabuna bulaşmayan şu “kurtuluş” felsefelerden biri haline getiriyor. Son dönemde çıkan ve okuması oldukça zevkli olan bir kitap olan Moris Fransez’in “Spinoza’nın Taosu –Akıllı İnançtan İnançlı Akla” isimli kitabı Spinoza’yı içsel özgürlüğün Taocu yollarında tanımlayarak Spinoza’nın mevcut dünya için eleştirel yönlerini ve içsel özgürlükten ibaret olmayan özgürlük anlayışını törpülüyor.

Diego Tatian ise Spinoza’nın politikliğinin ve “dünyeviliğinin”, çalışmasının başlığından da anlaşıldığı gibi, farkında: “Özgürlük hep eylemdir ya da hiçbir şey değildir, gerçekleştirilmiş güçtür –aslında Spinozacı potentia hep böyledir, bir geçiş içindeymiş gibi başka şeye tâbi olmayan, her an ortada olan bir gerçeklik isteğidir; çünkü potentia kavramı dinamis ve energia arasındaki eski kesintiyi ortadan kaldırır.” Ölümlü kurtuluş isteğiyle ölümlü itaat ideolojileri, teoloji ya da iktidar normları olarak kendini dayatır. Spinoza, kederi, insanın daha az bir yetkinlikte ve güçte varoluşunun biçimi olarak tanımlayarak, “iktidarların kitlelerin kederlerine ihtiyaçları vardır” diyerek, tüm iktidar biçimlerinin insanları güçsüzleştirmek ve insanların mevcut potansiyellerini gerçekleştirmemek üzerine nasıl kurulduğunu gösteriyor. Çünkü insanlar ancak birbirleriyle karşılaşarak, özgür bir karşılaşma alanında (dünyada) ve birbirlerini etkileyerek ve etkilenecek daha yetkin, dolayısıyla daha özgür bir varoluşa doğru ilerler. Spinoza dünyadan –yani bedenlerin karşılaştığı alandan– ve bedenlerin karşılaşması fikrinden hiç vazgeçmez: “Münzevi varoluşun (hurafe ve zorbalıkla aynı özden olan) tam karşıtı olarak, Spinozacı utilitas başkalarıyla birlikte olmayı benimsemek niteliğine işaret eder; özgür bir devletin ortak potentia democratica’sında doğal hakların birleşimi olarak.”

En büyük fayda insanların karşılaşması ve varoluş yetkinliklerini özgürlük ve özgürleşme yönünde artırmasıdır; karşılaşmaların alanı olarak dünya kutsanır. Arendt, politikayı “insanın insana güç vermesi (empowerment)” olarak tanımlar. Oysa, münzevi varoluş, insanları kendi günahlarına, kendi içselliklerine hapsederek, modern dünya ise özel bireyi (küçük, büyük burjuva) kendi kişisel çıkarı içinde ihtiyaçlarına ve kendinden öte isteyemediği küçük dünyasında yapatarak, hem tüm karşılaşma olasılıklarını hem de karşılaşma alanı dünyayı yok eder. Dünyasız insan, yaşamını dünyayı tüketerek sürdürür. Arendt’in dediği gibi, “dünyasızlık her zaman barbarlığın bir formudur” ve bu barbarlık sofuların, münzevilerin, bizi güçsüzleştirip itaat etmeye zorlayan iktidarların ve kapitalizmin özel bireyinin barbarlığıdır.

– Gökşun Yazıcı

Gölpınarlı Fidel

İçişleri Bakanı Beşir Atalay, AKP'nin "Kürt açılımı" çalışmaları için toplumun her kesiminden görüş aldıklarını, her yazıyı ve kitabı altını çizerek okuduklarını söyledi.

İçişleri Bakanlığı'nın altını çizerek okuması gereken kitaplardan biri de Evrim Alataş'ın bu ay yayınlanan kitabı "Her Dağın Gölgesi Deniz'e Düşer". Bir Alevi köyü olan Gölpınar'da gündelik hayatla siyasetin iç içe geçişini anlatan Alataş'ı dinliyoruz.

"Her Dağın Gölgesi Deniz'e Düşer" Alevi bir Kürt köyünün cumhuriyetle tanışmasıyla başlıyor, PKK'yle karşılaşmasıyla son buluyor. İsmet İnönü'yle başlayıp anlatıcı Fidel'in vurulmasıyla son bulan hikâye boyunca köylüler hep yeniliyor. Çok ağır bedeller ödemelerine rağmen Gölpınarlılar neden her seferinde düzeni değiştirmek için mücadele eden örgütlerle ilişkili kurmakta direniyor?

Evrim Alataş: Başka seçenekleri yoktur da ondan! Bunu birazcık açayım. Alevilerin sağda yer almaları pek mümkün değil. Yani o zamanlar için... Şimdi sağ ve sol kavramları birbirine çok karıştı için, bu kadar net ifadeler kullanmam doğru olmaz. Ancak, Alevilik kültürel yapısı gereği Sünni resmî sisteme muhaliftir. E bir de bizinkiler hem Alevi hem de Kürt. Haliyle muhalefete düşüyorlar. Ayrıca Aleviliğin devrimci kültürle örtüşen çok yanı var. Özeleştir, tecrit, komün gibi devrim kültürü gibi görünen şeyler zaten Aleviliğin güncelinde var. Alevi köyü Gölpınar ile Sünni köyü Kürne arasındaki gerilim kitapta sık sık karşımıza çıkıyor. Sünni köylüler muhafazakârlar ve devrimci örgütlere karşı devletin yanında yer alıyorlar. Laiklik dolayısıyla Alevilerin cumhuriyet ideolojisiyle daha az sorunu ol-

duğu düşünülür. Sünnilerin ve Alevilerin cumhuriyet ideolojisi karşısındaki pozisyonu Türkiye'ye genelleştirildiğinde Gölpınar ve Kürne'deki yansımalarıyla ne kadar örtüşüyor?

Bu, bir türlü sağlıklı cevabı verilmemiş bir meseledir. Enteresan bir şeydir aslında, bir yandan Dersim'de 1938 gibi bir katliam yaşanmıştır, ama Dersimliler, bakarsınız, Mustafa Kemal'le bir garip bağ içindedir. Bu komik, Stockholm sendromu gibi bir şey. Şöyle düşünüyorum: Kuvvetli alternatifler doğmadığı müddetçe, "modernite", "şeriat karşıtlığı" gibi kavramlar ekseninde Aleviler Kemalizme kayıyor. Onu bir biçimde daha koruyucu hissediyor. Bizim köy üzerinden konuşacak olursak, bakıyoruz, dinî ve etnik asimilasyon sürecin-

Dersimliler, Mustafa Kemal'le bir garip bağ içindedir.

Bu, Stockholm sendromu gibi bir şey. Kuvvetli alternatifler doğmadığı müddetçe, "modernite", "şeriat karşıtlığı" gibi kavramlar ekseninde Aleviler Kemalizme kayıyor.

de ve öncesinde Mustafa Kemal'in veya yeni rejimin bir baskınlığı yok. '60 ve '70'lerde de yok. Nasıl ki köylüler devrim düşü başladığında güncellerini bir kenara bırakıp bu hayale kapılıyor da yenildikleri zaman eski güncellerine ge-

ri dönmek durumunda kalıyorlarsa, Kemalizm ve cumhuriyet rejimiyle kurdukları bağlantı da öyle. Yenildikleri zaman tekrar altına sığındıkları bir baraka gibi cumhuriyet.

Kitabın Kürtlerin cumhuriyet tarihi boyunca yaşadıklarının adeta gayriresmî özetini veriyor. Bu özet neden kendi köyün üzerinden aktarmayı tercih ettin?

Hedefim cumhuriyet serüvenini yazmak değildi. Cumhuriyet de dahil olmak üzere, pek çok dönemeçten geçen Gölpınar'ı yazmaktı. Orada büyümüşüm, oranın bütün süreçlerini iyi biliyordum ve yazılası geliyordu. Yazdım. Neden anlatıcı olarak çocukluk arkadaşın ve kuzenin Fidel'i seçtin? Anlatıcı neden bir erkek?

Bu şahsî bir mesele. Fidel'i yazmak istiyordum, çünkü bu devletin askerleri, benim beraber büyüdüğüm, beraber okula gittiğim, beraber oynadığım çocukluk arkadaşımı öldürdü. Hiç kimse için anlamı olmayan, ama benim için büyük bir kayıp olan 17 yaşında bir çocuk-geçti Fidel. Böyle biri vardı ve üzerine kurşun boşaltıldı. Bu acıyı sadece ben ve biz yaşamayalım, alın bir parça da size veriyorum. İşte bu yüzden anlatıcım Fidel. O bir erkekti, kız olsa daha rahat yazacaktım, ama erkekti.

Pek çok okur anlatıcının kadın olduğunu düşünüyor, ancak kitabın sonunda Fidel'in erkek olduğunu anlayabiliyor. Bu da muhtemelen anlatıcının olayları bir kadın gibi gözlemlemiş olmasından. Sizin köyünüzden herhangi bir erkek, sürekli çizizlik oylar ören genç kızları, birbiriyle didişen gelinkaynanayı bu kadar mizahî bir üslupla anlatabilir miydi?

Yazarken zorlandığım bir noktaydı bir erkeğin ağzından yazmak. Bir erkek bence de kadınların dünyasını bu kadar ayrıntılı yazmakta zorlanırdı. Bizim köyden bir erkek pek düşünmedim, çünkü yazan erkek yok. Olsaydı da farklı bir şey yazardı herhalde. Bu, kadınlık ve erkeklikle ilgili bir şey sanırım. Kadın olduğum için haliyle kadınların dünyasından baktım. Ama bakmamalıydım, çünkü bir erkeğin gözünden anlatıyordum. Fakat kadınlar o kadar belirgin hatlarla yaşıyorlar ki bu dönemeçleri, seni çekiyor. Onlar bu meselelerin mizahını yapmayı daha iyi biliyor. Erkekler o kadar dışa dönük değil.

Kitapta 1960'lara kadarki dönem hızla ve masalsı bir şekilde geçiyor. "Hayatın gerçek yüzü" Gölpınarlılar için 1960'lardan sonra mı başlıyor?

Bunun iki cevabı var. Biri çok basit, 1960'lara kadarki kısmı teknik olarak detaylandıramazdım, çünkü kişisel hafızam açısından eski bir dönem. Diğer cevap ise, o tarihten sonra köyün hareketlenmesi, devrim düşüncesinin başlaması. Herkesin güncelinin değişmesi ve devletin artık silahlı külahlı güçleriyle o köyü merceğine alması... O hareketliliği yazmak istedim.

Birkaç aydır Kürt sorununun kalıcı çözümü tartışılırken, kitabın bu sorunun

Evrim Alataş

“kalıcı” çözümünün ne kadar zor ve belki de imkânsız olduğunu düşünüyor. Başbakan yardımcısı Bülent Arınç “artık hepimiz yorulduk, sıkıldık” dedi geçenlerde. Sence ne oldu da devlet yorulup sıkılmaya başladı? Neden Kürt meselesinin çözümü şu sıralar gündeme geldi?

Her iktidar bitmemiş bir meseleyi devraldı. Kimileri dönem dönem bu meseleyi çözmeye niyetlendi, ama çeşitli nedenlerle geri adım attılar. Orada dönen fırladıkları hepimiz aşağı yukarı biliyoruz. Kimi şeyler yeni yeni açığa çıkıyor. Bu iktidar da bitmemiş bir meseleyi devralmıştı. Sıklıkla kısmı doğru. Sürekli aynı şey yaşanıyor. Bir adım ileri gidemiyorsun. Ekonomik, kültürel, sosyal pek çok açıdan seni sürekli gerileyen bir dert var. Ama bu meselenin çözülmesi istenmesinin temel nedeninin bu kadar basit bir ifadeyle izah edilebileceğini sanmıyorum. Birkaç sebebi var. Birincisi, macunun artık tüpten çıkmış olması ve Kürtlerin dehşet biçimde örgütlü, mobilize olmaları. İkincisi, bu iktidarın şu veya bu nedenle askerle karşı karşıya durması. Herkesin, her iki taraf için de silahla bir yere varılamayacağı konusunda birleşmesi. Tek bir cevabı yok bence. Tek bir sonucu olsun ve düzgün olsun, yeter.

Genelkurmay Başkanı İlker Başbuğ, şehit ailelerine verdiği iftar yemeğinde, “şehitlerle teröristler asla kıyaslanmamalı” dedi. Bu anlayış ve üslup çoğunluğu kaybeden gerilla ailelerinde nasıl bir his yaratıyor? Bu tavır kalıcı bir çözümün imkânsızlığını düşünüldürüyor mu?

Ben bir gerilla annesi değilim, onların hislerine asla tercüman olamam. Sadece onların değil, hiçbir annenin hissine tercüman olamam. Ancak anlamaya çalışabilirim. Bu dil, öfke yaratmak ve bölmekten başka bir işe yaramaz. Sen şehit diyorsun, ama o da şehit diyor. O ana da çocuğunu “şehit namirin” sloganıyla kaldırıyor. O da yüreğini rahatlatmak için çocuğunun şehitler kervanına katıldığını söylüyor ve ülke sağolsun diyor. Acıları ayrıştırdığın yerde hiçbir şeyi çözemezsin.

Fidel’in hikâyesinin sonlarına doğru girdiği arayış 1990’lara, PKK’nin çok güç kazandığı döneme denk geliyor. O dönem, aynı zamanda, baraj yapımından dolayı Gölpınar’ın yavaş yavaş dağılmaya başladığı zamanlar. Senin ailen İstanbul’a taşınırken, Fidel ve annesi köyde kalıyor. Onun İstanbul’a gelebilmesi için üniversiteyi kazanması gerekiyor. Ama Fidel PKK’ye katılmayı tercih ediyor, hem de aşık olduğu kızla birlikte. Sonra da daha eline silahı almadan öldürülüyor. Fidel’in sevgiliyle birlikte dağa çıkışı, öldürülmesi, köyle bağının kopması sende ne tür izler bıraktı?

Fidel öldürüldüğünde İstanbul’daydım. Sadece Fidel de değil, İrfan, Yusuf, Ergün, onlar da çocukluğumda izleri olan gençlerdi. Ama tabii Fidel daha ayrıydı. O öldürülünce bir süre köye gitmedim.

Onu ceviz ağaçlarının altında öyle dolaşırken düşündüm. Ben büyüyordum ama, niyeyse o hep öyle küçüktü ve köydeydi. Epeyce sonra mezarına gittim. Ondan sonra da sürekli rüyamda görmeye başladım. Farklı farklıydı. Kiminde büyümüştü. Kiminde çok daha küçüktü. Kiminde mezarından çıkmıştı. Tuhaf tuhaf rüyalar gördüm. Hâlâ da kabullenemediğim bir şey değildir. Köye gelince... Belki de zamana karşı direnç gösteriyoruz. Köyün bugünkü halini de tıpkı Fidel’in ölümü gibi kabullenemedim. Sanki benim küçüklüğüm, kaybettiklerimiz, neşemiz, kalabalıklığı-

Fidel’i yazmak istiyordum, çünkü bu devletin askerleri, çocukluk arkadaşımı öldürdü. 17 yaşında bir çocuk-geçti Fidel. Böyle biri vardı ve üzerine kurşun boşaltıldı. Bu acıyı sadece biz yaşamayalım, alın bir parça da size veriyorum.

mız, her şey orada akıyor da, ben arada bir ekranda izliyorum. Karmaşık duygular velhasıl...

Kitabın baş karakterlerinden biri de dayın Teslim Töre. 1960’larda, köylü bir delikanlıyken nasıl oldu da Deniz Gezmiş’lerle irtibata geçti?

Gözlemim yok, dinlediklerimden hareketle cevap verebilirim. Daha önce de söylediğim gibi, Aleviliğin zaten bir muhalifliği var. Bunun üstüne yeni dalgalar eklenince, çok da güç olmuyor o dalgalara kapılmak. Zaten kitapta da kısmen anlatıyorum. Çok gezen, dolaşan biri. Yeni insanlarla tanışıyor ve başka bir kapı görüyor, etkileniyor.

Kitapta Teslim Töre’yi en son, ailenin başka fertleriyle birlikte tutuklanırken görüyoruz. Sonra neler geldi Teslim Töre’nin başına?

Cezaevinde yattı. Bu arada ÖDP’de yer aldı. Çıktıktan sonra bir süre Türkiye’de yine siyasi çalışmalarını sürdürdü, ama eskisi gibi illegal değildi artık. Sonra da yargılandığı davadan ceza alacağı için yurtdışına gitti. Sıkı da bir ceza aldı. Şu anda İsviçre’de. Orada da siyasi faaliyetlerini sürdürüyor.

Abdullah Öcalan açıklamalarında Deniz’leri, Mahir’leri öncü kabul ettiklerini, onların mirasını devraldıklarını söylüyor. O mirasın kurucularından biri olarak Teslim Töre, PKK’yi nasıl değerlendiriyor?

Onun adına konuşmam ne derece doğ-

ru, bilmiyorum, ama PKK’yi bir ulusal kurtuluş hareketi olarak değerlendiriyor, Kürtlerin mücadelesini destekliyor. Eleştirilecek noktalarda da eleştiriyor.

‘68’li gençlerin Hakkâri’deki Zap Suyu üzerinde yaptıkları Gençlik Köprüsü yörede yıllarca Deniz Gezmiş köprüsü olarak anıldı. Oysa Deniz Gezmiş o köprü’nün yapımında hiç yer almamış. Köprüyle ilgili bir belgeselde, köylüler Deniz Gezmiş’i gördüklerini, sarışın, uzun boylu, iri yapılı bir delikanlı olduğunu anlatıyorlar... Deniz Gezmiş, arkadaşlarıyla birlikte sizin köye gizlice gelip gitmiş. İdamından sonra köyde onun hakkında çok efsane anlatılır mıydı?

Evet, o köprü meselesini biliyorum, hâlâ da Deniz’lerin yaptığı köprü deriz. Öyle demek daha da hoşumuza gider. Deniz’ler başlarda gizli gelmiyorlar, açık geliyorlar. Açık açık dolaşıyorlar köyleri. Bir gizem olmayınca, efsane de zayıflıyor. Onlarla daha sahici bağ kurmuş köylüler. O kadar gerçek ki, efsane üretmeye ne imkân olmuş ne de gerek kalmış. Belki Deniz gelmemiş olsaydı, Hakkârililer gibi bizimkiler de hikâye anlatacaklardı. Olmayan şeye hikâye yaratmak daha coşkuludur. Vardır ya, denizci her gün gelip deniz kızı gördüğünü anlatmış saatlerce. Bir gün gerçekten bir deniz kızı görmüş, hiçbir şey anlatmamış. Bu da böyle bir şey...

1970’lerde Gorki, Dostoyevski okuyan, tartışan Gölpınarlı gençler, 12 Eylül darbesinden sonra kendilerini köy işlerine verirken, yeni kuşak da televizyon başına kuruluyor, kızlar 1950-60’lardaki hallere dönüp çeyizlik oylar hazırlamaya koyuluyor. Sonra, gençler PKK’yle birlikte tekrar politikaya sarılıyor. Gölpınarlıları her seferinde siyasete iten Alevilik mi, Kürtlük mü, yoksulluk mu, köylülük mü, yoksa hepsi mi?

Önce bir yanlış anlamayı düzeltelim. 12 Eylül’den sonra bizim köylüler ciddi biçimde sindi. Bazı aileler devam etti. Geneli için konuşmak doğru olmaz. Cevaba gelince, evet, hepsi diyebiliriz. Çünkü tüm bunlar, bu sistemle kavga etmek için geçerli nedenler. Hepsi bir araya geldiğinde de rahat durman pek mümkün değil.

1970’lerin sonlarında bazı köylüler artık topraklarını ekmeyi bile bırakmış ve devrim getireceği saadeti bekler olmuş. Gölpınarlılar için devrim neydi? Bugün de köyde devrim hayali kuranlar var mı?

Elbette bu hayali kuranlar var hâlâ. Ama tabii eski devrim düşüne benzemiyor bu. Eskiden çok daha somut, ertesi gün uyandığında gelecek bir şey gibi beklemişler. Hanım mesela İstanbul’a 1 Mayıs’a gittiklerinde balkonlardan bakan kadınlara diyor ya “yarın öbür gün buraların hepsi bizim olacak” diye, bu denli canlı yaşamışlar. Çok inanmışlar... Aklımın yettiği ilk bayramda, Ramazan bayramı ama, biz şeker bayramı diydük, habire konuşuluyor “bayram gelecek, bayram gelecek” diye. Ben de bay-

ram denilen şeyi kapı kapı gezip şeker savuran bir alet gibi kafamda kurmuş-tum. Sabah oldu, ben bayramın gelmesini bekliyorum. Komşumun kızı var benle aynı yaşta. Ona diyorum ki "önce bizim kapıya gelecek", o da diyor ki "yok bizim kapıya". Sonra kavga etmeye başladık. Annem duydu kavgamızı. Bayramın öyle bir şey olmadığını söyledi. Ama ben çok sinirlenmişim. Gelecek bir şeyden bahsediliyordu, ama gelen yoktu. Acaba diyorum, devrim denilen şey de böyle kafalarda mı tasarlandı? Bu denli inanç, bu denli beklenti bir köylünün düşlerini nasıl süsler? Çok sordum bunu. Ama, o coşkunun bir ortak gelecek haline evrilmesi yönünde beklenti gibi bir cevaba ulaştım. Yani herkes birbirine yakınlaşmış, bu yakınlık taçlanacak, daha da güzel bir dünya olacak... Yoksa, insan niye tarlasını sürmez ki? Bilmiyorum, biz galiba başka bir nesiliz ve tam anlayamıyoruz.

Alevi Kürtler arasında, özellikle Der-sim'de Türk solundan örgütlere sempati var. Alevi Kürtler, Sünni Kürtlere nazaran PKK'ye daha mı mesafeli yaklaşıyor?

Evet, biraz daha. Kimi yerlerde PKK'yi bir şafi tabanlı örgüt gibi görüyorlar. Şafilere duyulan korku, PKK'ye yaklaşmalarını engelliyor.

PKK'yle birlikte ilk defa köylü kızlar da savaşın öznelere haline gelebildi. PKK'nin Kürt kadınları üzerinde yarattığı değişimi nasıl tarif ediyorsun?

Bu sorunun cevabı bir çırpıda verilecek gibi değil. Fakat şunu söyleyebilirim: Birincisi, bir güç olarak PKK, öncelikle güven verdi; hem kadına hem de erkeğe. Geleneksel yapıyı kıran, parçalayan bir şeydir bu. Ulusal mücadelenin cins,

inanç, kitap ve ahlaktan çok daha değerli olduğu hissi yaratıldı, öğütüldü. Böyle olunca, kadınlar dağ başlarında erkeklerle baş başa kalmış gibi değil, erkeklerle omuz omuza savaşan birer özneye dönüştüler. Hiç kimsenin kafasında "yahu kız başına dağda" gibi bir soru işareti oluşmadı. Çünkü PKK, zaten bu korkuların önünü kapatacak yasakları kendi içinde koymuştu. Ayrıca, güç güvene dönüştü. Kadınlarda da özgüven oluştu. Köyde kalsa, sıradan bir evlilik yapıp sıradan hayat süreceksen dağa çıkıp savaştı, savaşıyor. Bunların tümünün üstünde kutsal bir görev olarak

Sen şehit diyorsun, ama o da şehit diyor. O da çocuğunu "şehit namirin" sloganıyla kaldırıyor. O da çocuğunun şehitler kervanına katıldığını söylüyor ve ülke sağolsun diyor. Acıları ayırtırdığın yerde hiçbir şeyi çözemezsin.

tanımlandı gerilla. Hiç kimse o nedenle bu yola dair tereddütler beslemedi.

Köylülerin çocuklarına verdikleri isimler, politik atmosfere göre değişiyor. 1950'lerin Hasan, Hüseyin ve Ali'leri, 1970'lerde Stalin, Lenin, Evrim, Devrim, Fidel, 1990'larda ise Welat, Jiyan, Bahoz oluyor... Çocuklara verilen isimler köylülerin o dönem neye umut bağladıklarını da gösteriyor...

Evet, kesinlikle. Muhalefette, arayışta ve kendisine en yakın duranı çekip alıyor ya da hoplayıp içine giriyor. Bu biraz "popüler kültür" gibi. Popüler kültür her zaman iktidarların elinde tuttuğu bir şey değildir. '60-70'lerde sol tutuyordu, şimdi ise Kürt hareketi...

Şimdi o silahlı hareketin mücadelesini sona erdirmesi gündemde. Bu kadar politik bir kuşak varken, Kürt çocukla-

rı polise taş attıkları için on yılları bulan hapis cezalarına çarptırılırken, PKK'nin bitmesi bir travma yaratır mı? Ben biteceğine inanmıyorum. Çünkü önüne koyduğu hedefler itibarıyla pek de bitebilecekmiş gibi görünmüyor. Türkiye'de bitse bile, Suriye ve İran var. PKK Türkiye'de savaşırken nasıl ki İranlı ve Suriyeliler bu savaşa katıldılarsa, Türkiyeliler de öbür taraflara katılacaklardır. Bir tek silahtan da bahsetmiyorum. Türkiye'de silahlar sussa da demokratik zeminde mücadele devam edecektir, çünkü Türkiye'de tek sorun Kürtlerin anadili sorunu değil. Kadın hareketi var. Onların tanımı, idealleri, hedefleri... Bir şey sonlanmadan biterse, elbette travma yaratır. Ama ben sonlanmadan biteceğini sanmıyorum.

Mizah olmasa, yazdığın hikâye karamsarlığa sürükleyecek kadar ağır: Ölüm-ler, Alevilerin uğradığı katliamlar, yoksulluk, çaresizlik, hayal kırıklıkları... Hikâyedeki mizahî karakterler, örneğin gelinine kan kusturan Xacê nene bir yandan da gerçeküstü bir iyimserlik yaratıyor. Mizah çoğunlukla kadınların dilinde ifadesini buluyor. Kürt yazarlar içinde mizahı en ustalıkla kullananlardan biri de bir kadın olarak sensin. Bunu neye yoruyorsun?

Sanırım yetişme koşullarıyla kişisel eğilimin birleşmesinden böyle bir şey çıkmış, çünkü bizim köylüler hep böyle güler. Bir araya geldiğimizde anlatır güleriz. Oradan başlamış, öyle de devam etmiş. Düşünerek yaptığım bir şey değil bu. Hayat o kadar da asık suratlı değil. Bu hayat yeterince komik. Acısak bile gülüyoruz. Acımızdan çıldırıp gülüyoruz bu sefer. Yine de gülüyoruz işte.

Söyleşi: İrfan Aktan

Av. FUAT ERDOĞAN ANISINA

uluslararası sempozyum

26 - 27 Eylül 2009 • İTÜ - TAŞKIŞLA

ÖZGÜRLÜK MÜCADELESİ VE HUKUK

- ANTI TERÖR YASALARI ve KARA LİSTELER • HAPİSHANELER ve TECRİT
- ULUSLARIN KENDİ KADERLERİNİ TAYİN ve DİRENME HAKKI
- ORTAK MÜCADELE ve ORTAK ÖRGÜTLENME

• ABD • ALMANYA • ARJANTİN • BANGLADEŞ • BASK • BELÇİKA • FİLİSTİN • FRANSA • HOLLANDA • IRAK • İNGİLTERE • İSPANYA • İTALYA • KÜBA • LÜBNAN • MISIR • SÜRİYE • ÜRDÜN • VENEZUELLA • YUNANİSTAN

Düzenleyen: **Halkın Hukuk Bürosu** • İletişim: www.halkinhukuk.org • Tel/Faks: 0212 296 31 59

Hopa niye hoplayamadı?

Hopalı devrimciler elbette Fatsa mirasını Porto Alegre gibi bir modele evriltmek isterdi. Ancak ÖDP kadroları, böyle bir imkânı heba ederek yahut böyle bir fırsat bulamadan belediyeyi 29 Mart seçimlerinde CHP'ye devretti. Ağustos ortasında Halkevleri'nin şenliği vesilesiyle gittiğimiz Hopa'da edindiğimiz izlenimleri dikkatlerinize sunuyoruz.

Bugün Türkiye'de solun yerel seçim tarihinden ve tecrübesinden bahsederken, aklımıza sadece Fatsa geliyor. Terzi Fikri'nin (Sönmez) belediye başkanlığında ve Devrimci Yol kadrolarının önyak olmasıyla Fatsa, kısa da olsa, klasik yerel yönetim anlayışından sıyrılan bir devrimci tecrübe izlenimi verebildi, ama zamanın başbakanı Demirel tarafından hedef gösterilmesinin ardından 1979 Temmuz'unda sıkıyönetim tanklarıncı ezildi.

12 Eylül'den sonra genel seçimler düzeyinde zaten hiç varlık gösteremeyen Türkiye solu, doğru dürüst bir belediye de kazanamadı. Sosyal demokratlığının baskın olduğu zamanlarda SHP, belki ANAP yönetimlerinden yer yer farklı politikalara yönelmişse de, yol-su-elektrik klasiğinden sıyrılıp demokratik bir yerel yönetim anlayışı geliştiremedi, belki böyle bir şey aklına bile gelmedi. Pek çok SHP'li belediye, bugün ancak yol-suzluklarla, kayırmacılıklarla anılıyor.

Benzer bir sorun DTP ve kendinden önceki partilerde de varolageldi. Güneydoğuda kazanılan belediyeler ancak genel bir kuvvete, Kürtlerin kendi iradelerini kullanma azmine işaret etti, ama partinin sol tandansına rağmen hemen hiçbir belediyede farklı bir yerel yönetim anlayışı geliştirilemedi.

2004'te, üç dönemlik ANAP yönetiminin ardından ÖDP'nin Hopa belediyesini kazanması, bu tabloda bir kırılma ânı ihtimalini temsil ediyordu. Bir defa, Fatsa'yla aynı hava, aynı su söz konusuydu. O zaman halk meclislerini oluşturan Devrimci Yol geleneğinin ÖDP

içindeki etkisi ve sürekliliği malûm. Üstelik, standart bir parlamenter siyasetten ötesini, farklı bir iktidar kavramını ve pratiğini hedefleyen bir parti olarak kurulan ÖDP, bu niyetlerini burada, bu küçük pilot bölgede sınavabilir, nasıl bir toplum, nasıl bir iktidar istediğine dair genel bir algı yaratılması çabasına buradan başlayabilirdi.

Farklı bir iktidar kavramını ve pratiğini hedefleyen bir parti olarak kurulan ÖDP, bu niyetlerini bu küçük pilot bölgede sınavabilir, nasıl bir toplum, nasıl bir iktidar istediğine dair genel bir algı yaratılması çabasına buradan başlayabilirdi.

Öyle her yerde çok haber olmasa da, Hopa festivalleri benzer bir arzuyu körükliyordu. Herhangi bir yerel festivalde görülmeyen bir coşku, siyasî dozu yüksek olan bu festivallerde kendini iyiden iyiye gösteriyor, dışarıdan bakanda bir gayret duygusu uyandırabiliyordu. Fatsa Şenliği de benzer bir duygu yaratmıştı herhalde Türkiye'de, ama orada asıl heyecanı yaratan bizatihi bu şenlik değil, halk meclisleri, fındık mitingleri, hep beraber girilen "çamura son" kampanyaları, karaborsacılar karşı yü-

rütülen sert mücadeleler, yani siyasetin ta kendisiydi. Acaba, tüm dünyada yerel yönetimlerin, katılımcı modellerin tartışıldığı, Porto Alegre başta olmak üzere yeni imkânların denendiği bir çağda, Hopa'da böyle bir ihtimal mümkün olabilir miydi?

Türkiye'nin Karadeniz sahillerinin en doğu ucunda gördük ki, olmamış.

Beş yılın birikimi

Hopa'da oylar yüzölçümüyle rakamlarla sayılıyor. 2004'te bin küsur oy almışlar, belediyenin CHP'ye kaybedildiği 2009'da oylar binin altına düşmüş. Hopa'dan beklentilerin yüksekliğini gösteren şeylerden biri, yerel seçimlerin ardından yaşanan şok aslında. Ama iki ÖDP adayının (daha doğrusu, ÖDP adayı Yusuf Aslan Yenigül ve eski ÖDP'li belediye başkanı Yılmaz Topaloğlu'nun) birden seçimlere girip oyları bölmesi de, partinin son dönemdeki gidişatını takip edenlerin şaşırmayacağı bir siyasî garabet hali.

Belediye başkanı olduğu dönemde Birgün gazetesinin kendisiyle yaptığı söyleşide, Yılmaz Topaloğlu, ÖDP'nin 1999'daki Erzincan-Geçit belediyesi tecrübesini hatırlatıyor ve kendilerinin Fatsa'yla kıyaslanamayacağını söylüyordu: "Fatsa belediyesi zamanında toplumsal muhalefet yükselişeydi ve Fatsa'nın arkasında büyük bir siyasî yükseliş vardı. Geçit'te ise yalnız kaldık. Geçit belediyesinde bizim iktidarımız niçin yaşatılamadı? Bu soruya yanıt vermiyoruz."

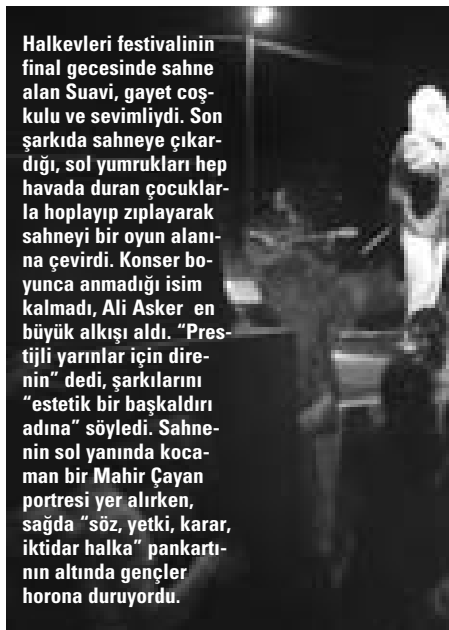
Zaten toplumun da çöpünün toplanmasından başka bir şey istemediğini, siyasî ütopyaya bakılmadığını ekliyor Topaloğlu, aynı söyleşide. Geçit belediyesindeki ÖDP karşıtı ittifakın Hopa'da da yaşandığını, belediye meclisinde CHP'lilerin dahi halk plajı yapımına, kültür merkezine Kâzım Koyuncu isminin verilmesine karşı çıktığını söylüyor. AKP'nin belediyelere şirketleşmeyi dayattığı bir ortamda, ellerinin kollarının bağlı olduğunu da itiraf ediyor.

'90'lı yıllardan beri Hopa'da devrimci faaliyet içinde yer alan Ali Aksu ise, Topaloğlu'nu makam merakıyla, hatta tek adamlıkla itham ediyor. Anlaşılan, önseçimlerde ÖDP adaylığını kaybeden Topaloğlu'yla ÖDP kadrolarının arası, beş yıllık belediye tecrübesinin daha ilk dönemlerinde zaten açılmış...

ÖDP'nin 2009 seçimlerini Hemşinli olan Topaloğlu'nu aday göstermediği için kaybettiğini söyleyenler de var. Hemşinlilik ve Lazlık, öyle ya da böyle, solcular içinde bunun geçerli olduğunu kimse açık açık söylemese de, en azından seçimler söz konusu olduğunda önemli bir faktör gibi görünüyor.

Söz, yetki, karar, iktidar

Hopa'da Lazlar, Hemşinliler, Gürcüler, Poşalar, Megreller var. Sınırda olmasının getirdiği gümrük avantajıyla, koca limanı, Petrol Ofisi ve çay tesisleriyle, gelişkin bir kent görünümünde. Yemyeşil dağlara dağılmış irili ufaklı, birbirlerinden hayli uzak evlerle dolu

Halkevleri festivalinin final gecesinde sahne alan Suavi, gayet coşkulu ve sevimliydi. Son şarkıda sahneye çıkarıldığı, sol yumrukları hep havada duran çocuklarla hoplayıp zıplayarak sahneyi bir oyun alanına çevirdi. Konser boyunca anmadığı isim kalmadı, Ali Asker en büyük alkışı aldı. "Pres-tijli yarınlar için direnin" dedi, şarkılarını "estetik bir başkaldırı adına" söyledi. Sahnenin sol yanında kocaman bir Mahir Çayan portresi yer alırken, sağda "söz, yetki, karar, iktidar halka" pankartının altında gençler horona duruyordu.

fotoğraflar: Çiğdem Öztürk

köylerdeki yaşantıyı kent merkezinden ayırmak imkânsız.

Farklı etnik unsurların bir arada yaşama becerisi, herhalde Hopa'da solun bunca güçlü olmasında esas etkenlerden biri. Artvin'in uzun yıllardır Türkiye'de okuma-yazma oranı en yüksek illerden biri olduğunu biliyoruz. Geleneksel olarak CHP'ye ve ortanın soluna yakın duran bu kentin 1980 öncesinde devrimci solun da kalelerinden olması, buraya sağ güçlerin pek girememesi belki de anlaşılır bir durum.

12 Eylül'den sonra Dev-Yol'un silahlı direnişe geçen kadrosunun önemli bir bölümü de Artvin'deymiş. Bir öğleden sonra buluştığımız ÖDP'liler, her köyde her hanenin gerillalarla bir takım hatıraları olduğunu söylüyorlar. Ziya Çelik'e göre, bugünkü durumda 1989'dan itibaren seçim dönemlerinde yürütülen bağımsız aday kampanyaları da etkili. Hopa halkı 12 Eylül'den sonra Fatsa, Şavşat kadar baskı görmemiş, dediklerine göre. Dışarıya okumaya, çalışmaya gidenlerin büyük çoğunluğu da yılda bir-iki ay Hopa'ya geliyormuş. Aslen Çorumlu olan, Eskişehir'de üniversite okuyan Nefise Yenigül, şu an ilçe başkanlığını yürüttüğü ÖDP'yle burada tanışmış. '70'lerde doğan kuşağın da önemli bir işlev gördüğünü söylüyor. Ve ekliyor: "Başka bir yerde AKP'li diyeceğiniz, başörtülü, namazını kılan kadınlar

da bizim aramıza karışıyor, 8 Mart'larda gelip bizimle slogan atıyor. İdeolojik birikimi yok ama, devrimci olmayı normal bir durum olarak görüyor."

Hakikaten, otelinde, sokağında olmasa bile, köylerden kopup gelenlerle birlikte düzenlenen festivalde anlıyoruz ki, Hopa'daki normal durum bu. Birkaç senedir Halkevleri'nin düzenlediği şenlikte gençlerin ve kadınların yoğun katılımı göze çarpıyor. Bir yanda kızıl zeminde kocaman bir Mahir Çayan portresinin, diğer yanda kadim "söz, yetki, karar, iktidar halka" sloganının yer aldığı afişin bulunduğu alanın her köşesinde horona duran gruplar, sol yumruğunu havaya kaldırıp sloganlar bağırarak gencecik insanlar var. Böyle kalabalık bir festival başka bir kentte düzenlense alana bir müfreze asker yığacak jandarma, altı asker göndermiş, onlar da zaten komutanlarıyla beraber rahatta, şehrin normaline ayak uydurmuş...

Kâzım'ın ve Yusuf'un Hopa'sı

Yine de, Ziya Çelik'e bakılırsa, bu genç enerjiyi kanallı edebilecek bir örgütlülüğün yoksun Hopa. Bunu ÖDP de, Halkevleri de çok iyi beceremiyor anlaşılıyor. Hemen herkes solun sadece laf ürettiğinden, icraatta kendini gösteremediğinden şikâyet ediyor. Halbuki Hopa'nın binbir türlü derdi, ortak sorunlardan mustarip bir halkı var.

Sarp kapısının açılışıyla gelişen nakliyecilik Hopa'da yüzlerce insanın geçim kaynağı olmuş. Fındık satışında yaşanan sorunlar, tüm Doğu Karadeniz gibi burayı da etkisi altına alıyor. Sahil yolu sayesinde bir zamanlar denizin kıyısında bir kent olan Hopa'nın denizle ilişkisi neredeyse sıfırlanmışken, bütün Artvin gibi, buranın da dereleri, ormanları hidroelektrik santral tehdidiyle karşı karşıya. Ayrıca, bu küçücük yerde Konya'dakinden çok gece kulübü var neredeyse. Gürcü kadınlarla ilişki kurmanın adresi, bu kulüpler ve oteller. Fuhuş hâlâ açık bir şekilde uygulanıyor Hopa'da, ama yerel halka etkisi facia boyutlarının altına inmiş anlaşılıyor.

Kâzım Koyuncu'nun ve "Sohbahar" filminin Yusuf'unun memleketi Hopa'da, bambaşka, ama bir o kadar da sıradan bir Türkiye var. Gündelik hayatta bir etnik vurgu hissedilmiyor, ama kültürel özellikler köylerde iyi-kötü yaşatılıyor. Etnik gerilimin ciddi boyutlara varmaması sebebiyle bile Türkiye'nin muhtaç olduğu bir huzurun anahtarını elinde tutabilirmiş Hopa. Bu harçla da beslenen devrimci geleneğin bir yerel yönetim mirasına evrilememesi ise, üzerinde uzunca düşünüp ders çıkarmamız gereken bir şey. Belediye kaybedilse de, "başka bir Hopa mümkün" demek herhalde hâlâ mümkün.

Merve Erol

KAZIM KOYUNCU'NUN AĞABEYİ HÜSEYİN KOYUNCU

Ahırdaki tahta gitarlar

Hopa deyince zaten Kâzım Koyuncu yankılanıyor kulaklarımızda. Köyü Yeşilköy'ün tepelerindeki üzeri anırlarla ve çiçeklerle kaplı mezarını ziyaretin ardından, çarşı içinde berber dükkânı bulunan dünya iyisi ağabeyini de ziyaret ettik...

Hüseyin Koyuncu

Hüseyin Koyuncu: 17 yaşına kadar Hopa'daydı Kâzım, liseyi bitirdiği gibi İstanbul'a, üniversiteye gitti. Babam esnaf olduğu için çocukluğumuz hem çarşıda hem köyde geçti. Köyden yürüyerek giderdik okula, araba filan olmazdı...

Kâzım'ın ölüm sebepleri belli. En kör adama sorsanız bile Çernobil'i söyler. Çok genç yaşta beyin kanamaları, kalp krizleri, akciğer kanserleri... Birileri de çıkıp sigaraya, kötü beslenmeye bağlıyor. Belki bunlar da faktördür ama, buradaki en büyük faktör Çernobil'dir. Kâzım da altı ay içinde gitti...

Şimdi de santraller konuşuluyor. Sonuçta, insan sağlığına zararlı bir şey varsa, bilmek lâzım. Kâzım, sahil yolu projesine de karşıydı. Bütün bu sellerden sonra ne oldu? Bilimadamları, projenin yanlış yapıldığını söylüyor. Habire dolduruyorlar. Tabiat hep erozyona uğ-

ruyor, ama birileri para kazanıyor.

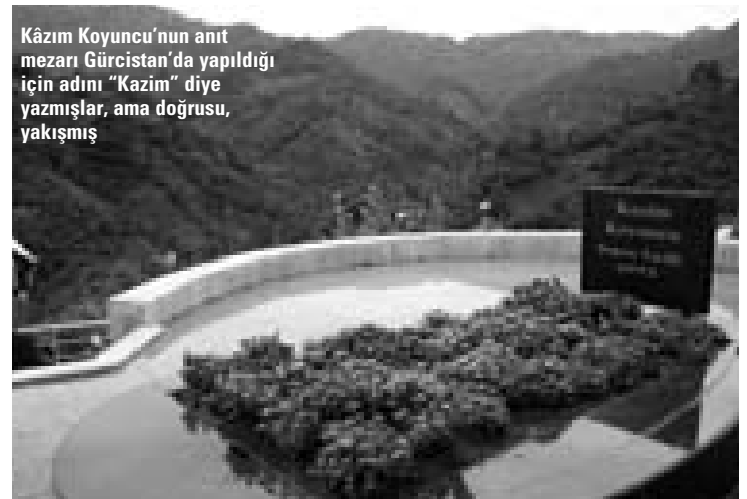
Zuğaşi Berepe'yi kurana kadar Hopa'ya çok gelip gidemedi Kâzım, maddi imkânsızlıklardan. Solo albüm yaptıktan sonra senede iki-üç kez gelirdi. Sadece Hopa değil, bütün Karadeniz "Gülbe-yaz"ı, Kâzım'ın yaptığı müzikleri çok sevmişti. Bütün Türkiye sevdi Kâzım'ı, her-kese örnek olacak bir duruşu vardı. Ben sanat eleştirmeni filan değilim ama, sanat camiasına bir bakıyorsunuz, anormal şeyler olabiliyor. Kâzım'da böyle şeyler hiç olmadı. Dürüstlüğüyle, devrimci kişiliğiyle en güzelini de yaptı. Buradaki kültürün bir yerlere taşınmak istedi. O kültürün içinde Gürcüce de, Hemşince de, Lazca da vardı, bütün kültürlerin yaşamasını istiyordu. Biz daha önce Karadeniz'den Erkan Ocaklı'yı, Kâmil Sönmez'i bilirdik, vıdı vıdı kemençe müziği idi, ama Zuğaşi Berepe'yle her şey değişti. İstanbul'da

da yanlarındaydım. Ben eğitim almamışım, orta ikiden terkim, ama o insanlarla üniversite ortamlarında hep birlikteydim, onların hem annesiydim, hem babasıydım. Düzeyli bir ortam yaratabilmişlerdi, hiç kimse kötü niyetli değildi.

15 yaşında ciddi olarak müziğe başladım Kâzım, bir gitarla. Biz ailece müziği çok severiz. Benim de sesim çok güzeldir, ama kullanamadım. Düşünlerde çekilerek söyledim bazen, dönemin popüler şarkılarını okurdum, ama işte, imkânsızlıklar... Yeni Türkü'yü, Ezginin Günlüğü'nü çok severdim. Ablam Hey dergisi alırdı, rock gruplarına, uzun saçlı, aykırı tiplere bakardık, köydeki evin ahırının üst tarafında, tahtalardan uydurduğumuz gitarlarla, davullarla on-

ların taklidini yapardık. Biz her şeyimizi babamıza, onun demokrat, çağdaş bir insan olmasına borçluyuz. 12 Eylül'de hapse de girdi, beş buçuk ay kadar. Kâzım sekiz yaşındaydı o zaman. Berberdi babam, çok okurdu. Okuyan kesim Hopa'da çok fazlaydı 1980 öncesi. Boş insanlarla muhabbeti olmazdı babamın, bizleri de en fazla o çevre etkiledi. Karşı koyan, tepkili bir yapımız oldu.

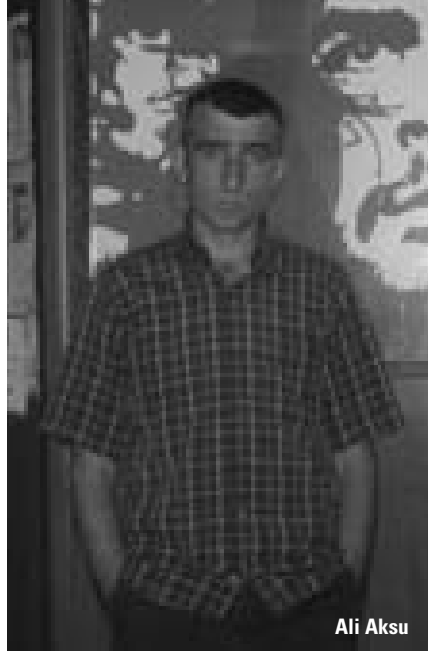
Kâzım'ın rock müziğiyle gençler Lazcayı daha fazla sevmeye başladı. İlk önce çok tuhaf geliyordu insanlara. Bir sürü grup var şimdi, Kâzım'ın bıraktığı bayrağı taşımak istiyorlar. Onunla birlikte uzun saçı, küpeyi sevdiler, ama esas onun duruşunu koruyarak, onu taklit etmeden bir şeyler yapmalılar.

Sosyalistlere orta sınıf kültürü tebelleş oldu

Hopa'nın siyasî manzarasını, Laz-Hemşin meselesini, ÖDP'nin belediye seçimlerini neden kaybettiğini, 1980'lerden beri yörede siyasî faaliyet içinde bulunan, kuruluşundan itibaren de ÖDP'de çalışan Ali Aksu'dan dinliyoruz...

Ali Aksu: Toplumda mikro-milliyetçilik, hemşehricilik, sülalecilik gibi kavramlar çok yaygın. Son beş yılda gördük ki, ÖDP'nin sosyalist politikalarına, milliyetçilik karşıtı duruşuna rağmen, ÖDP Hopa'da Hemşin'in partisi gibi görülüyordu. Bu, bize rağmen bize yapışmış bir yaftaydı ve bizi rahatsız ediyordu. Devlet de liselerden başlayarak Laz-Hemşin meselesini germe politikası yürütüyor. Seçim öncesinde bu gerilim çok fazla dışa yansıdı. Ama tıhaftır, seçimlerden bu yana geçen beş ayda, Hopa'da Laz-Hemşin gerilimi diye bir şey kalmadı. Devlet bu işin tamamen içindeydi. Doğal olarak, Yılmaz'ın (Topaloğlu) aday olmasını istiyorlardı, çünkü devleti rahatsız edecek bir adam değil. Zaten bu nedenle partisiyle sürekli kriz yaratan bir konumdaydı, partinin yerel yönetim anlayışını uygula-

Ali Aksu

maya geçirmiyordu. Biz bir AKP değiliz, CHP değiliz. Bizim açımızdan bir meclis salonu açmak, halkın kendi kendini yöneteceği anlamına gelmez. Yılmaz "ben meclis salonu açtım, halkı da toplantılara çağırdım" dedi ve bunun adını demokrasi koydu. Demokrasi, halkın kendi kendini yönetebilmesi, bütün süreçlere katılması, belediyeçilik hizmetlerinin şeffaf yürütülmesidir. Belediye başkanlığı, meclis üyeliği gibi

konumlar, bizim nezdimizde, ancak ve ancak kolaylaştırıcı bir işlev görmelidir. Borçka belediye başkanı MHP'lidir, o da yol yapmıştır, Akçaabat'ın AKP'li belediye başkanı da yol yapmıştır. Hopa'nın ÖDP'li belediyesinin ayırt edici özelliği ne burada? Yol yapmak mı, kaldırım döşemek mi? Bunlar zaten olması gereken şeyler. Sosyalistlere bir orta sınıf kültürü maalesef tebelleş olmuş durumda. Hopa'da bir mahalle çalışması kavramı, vaktiyle Fatsa'da yapıldığı gibi bir "çamura son" kampanyası, tefeciliğin, karaborsacılığın kaldırılmasına dönük çabalar, köylünün faşizme karşı mücadelenin yanısıra köy sorunlarını da konuşabildiği direniş komiteleri, halk meclisleri gibi uzun erimli çalışmalar oluşturulamadı. Ne oldu? Biz de bir artist yetiştirmiş olduk. Belediye başkanı oldu, artist oldu, koltuk onun için daha önemli olmuş oldu. Koltuk devletin simgesidir, sol parti siyaseti o koltuğu reddeder. Sosyalist politikaya, yerel yönetim anlayışına sahip çıkmayan bir unsurla ikinci bir dönem yürümenin olsa olsa cehalet olacağını, popülizme teslim olmak anlamına geleceğini düşündük.

ÖDP'nin Hopa belediyesi tecrübesi boyunca yeni bir yerel yönetim modeline doğru bir adım atılamadı mı hiç? Hopa'da 12 Eylül öncesi ve sonrası sol arasında ciddi bir fark var. Burada 12 Eylül öncesi sol, bir öğretmen ve köylü

HOPALI BİR DEVRİMCİ: HURİYE ŞAHİN

"Bacı"dan "hafif kadın"a geçtik

Huriye Şahin'le Halkevleri'nin festivalinde tanıştık. İki gün sonra Hopa çay bahçesinde otururken bize kitaplarını hediye etti. Epeydir Ankara'da yaşıyormuş, ama bir ayağı hep Hopa'da, özellikle yazları. Şahin'le Hopa'yı ve geçtiğimiz ay basılan kitapçığına konu olan olayları konuştuk...

12 Eylül'de kaç yaşındaydınız?

Huriye Şahin: 17 yaşına girmiştim, lise son sınıftaydım. Dev-Yol'un sempatisanıydım o zaman. 13 yaşından beri devrimci mücadelenin içindeyim. Bizim aile zengin sayılır, dedemin koyunları, toprağı vardı. Dindar bir çocuktum, namaz kılardım babaannemle. İlkokul beşinci sınıftayken sıra arkadaşım bir gün beni evine çağırmişti. Annesi ölmüştü, babası gurbetteydi, yengelerinin yanında kalıyordu. Evlerine gittiğimde kuru bir ekmek peynir yemiştik yemek olarak. Yengesi de kızmıştı beni çağırıldığı için. O zaman bazı soruları sormaya başladım: Bizde var, onlarda niye yok? Okuduğum dinî kitaplar, hikâyeler saçma gelmeye başladı. Hopa'daki hareketle birlikte başka türlü bir etkileşim de başlamış oldu.

O zamanın Hopa'sı nasıldı?

Burası yeniliğe müthiş açık bir yer. Buradaki devrim daha çok Hemşinliler üzerinden gelişen bir şey, Lazlar daha devletten yana. Geçen sene bir çay mitingi yapılmıştı, Halkevleri'nde çalışan bir arkadaş var, sadece o katılmış Lazlardan. Lazlar ve Hemşinliler, tarihsel olarak hep bir karışıklık içinde konumlandırılmış. Osmanlı ve Türk devleti de Hemşinlilere karşı Lazları güçlendirmiş. Aralarında aşk, evlilik bile yok gibi.

Solcular arasında da mı böyle?

Tabii. İnsanlar çok az dokunuyorlar birbirlerine. 12 Eylül öncesinde de böyleydi. Halkın Yolu, Halkın Kurtuluşu'nda Lazlar varken, Hemşinliler Dev-Yol taraftandı. Biri diğerinin örgütüne bile girmemiş. Ama Rize'nin Lazlarıyla Artvin'in Lazları arasında da fark vardır. Artvin'in Lazları genel olarak sağdadır, ama çok modernidir.

Rize dendiğinde akla İsmail Türüt geliyor.

Aynen öyle.

Fakat Kâzım Koyuncu da Lazdı...

Ama her şeyden önce bir devrimciydi. Çok ciddi bir etkisi var herkes üzerinde. Kaybı bölge halkı açısından çok kötü oldu. Üretken bir insanın o yaşta ölmesi çok acı bir durum. Sadece müzik yapmıyordu, devrimci kimliğiyle sorunlara da parmak basıyordu. Halkların kardeşliği için çalıştı, bu bölge için de çok önemliydi bu.

12 Eylül'den sonra ne yaptınız?

Üniversiteye girdim, terkettim. Sonra, Sincan belediyesinin basın bürosunda gazetecilik yaptım. Grev örgütledik, sonra da atıldık. Ben de bir işe girmeye, politik hayatta kendimi var etmeye karar verdim. Sosyalist İşçi dergisinde yazmaya başladım. Oradan ayrılınca Komünist İşçi gazetesinde yazdım, üç sayı çıktı zaten. Ayrıca, '80'den sonra

Huriye Şahin'in iki kitabı ("Marksizm Cins Körü mü? -Marksist Aile Kuramı" ve "Demokratik Devrim ve Sosyalist Demokrasi Birlikte Savunulabilir mi?"), geçen ay basılan "Her Sınıf Kendi Etik Değerlerini Yaratır" adlı bir kitapçığı var

ortaya çıkan kadın hareketinde yer alıyordum Ankara'da. Kadınların solun içerisinde kendilerini ifade edememesi de bu hareketin kaynaklarından biriydi. Kadınlar ne yazınsal düzlemde ifade edebiliyorlardı kendilerini, ne pratik anlamda. Merkez komitelerde kadın yoktu. Oralarda da mutfaktaydı kadınlar. O ilk dönem feminizmi çok militan bir çıkıştı. Bacı kavramı o dönem ortadan kaldındı. Genel

hareketi özelliği taşır, yolu, suyu olmayan köylerde insanlar devrimci öğretmenlerin ve devrimcilerin önderliğinde imece usulüyle kendi sorunlarını kendileri çözmüşler. O zamanın öğretmeni, öğrencinin ebeveyniyle konuşan, öğrencinin sorunlarını çözmeye, ona okulun dışında satranç öğretmeye, kültürel, sanatsal eğitimler vermeye çalışan bir profil. Şimdiki öğretmen öyle değil. Sendikalar da öyle, bir basın açıklaması yapınca devrimci sendikacılık yapıldığı zannediliyor. 12 Eylül'ün burada çok yoğun yaşandığını da görmezden gelemeyiz. Devlet büyük bir korku saldı ortalığa. Bir taraftan da köylerimizin gençleri, devrimciler silahlarıyla dağa çıkar, dağdan inince köylü onları barındırırdı. Baskı da direniş algısı da çok yoğun. Türkiye'deki solun haline rağmen, 1987-88'den itibaren Hopa'da, ortaya çıkışımız bu direniş algısıyla alakalı bir şey. Biz devrimciliğe başladığımızda yanımızda yöremizde hiç devrimci kadro kalmamıştı. Hepsini cezaevindeydi, dağlardaydı ya da kaçmıştı.

Hopa'da ÖDP'nin bu kadar güçlü olmasını sağlayan Dev-Yol geleneği mi? Hopa'da 12 Eylül zamanı dağa çıkan çok insan oldu mu?

Dağa çıkma süreci burada 1977'lere dayanıyor. '80 sonrası darbe koşullarına karşı savaş için binlerce insan dağa çıktı. Bunların önemli bir kısmı direnmek,

bir kısmı da kaçmak istiyordu. 1985'e kadar dağda kalındı. Devrimci Yol Ana Gerilla Birliği bunun adı. Tokat, Karadeniz, Malatya kırsallarında uzun dönem mücadeleye dağdan devam ettiler, ama operasyonlardan sonra çözüldü bu süreç. 1986-87'den sonraki öğrenci hareketleri buraya da yansıdı. Peki niye Arhavi değil, Borçka, Şavşat, Trabzon değil de Hopa, tartışılır.

Hopa'da devrimci bir siyasetin yürütüldüğü bir yapıdan söz edemeyebiliriz. Ama devrimciler burada herkes tarafından tanınan ve sevilen insanlardır. Bu, dik durmamızdan, yalpalamamamızdan kaynaklanıyor.

Hemşinlilikten mi mesela?

Hayır, burada solun Hemşinliliğe dayandığı fikri bir algı körlüğü aslında. Kişilerin rolü, direngenliği önemli. Polis sana kafa atmaya kalktığında senin de ona kafa atmanla, bundan imtina etmemenle alakalı bir şey. Bizim karakollardaki direnişlerimiz de önemlidir. Sokakta izinsiz gösteri yapmaktan izinsiz afiş yapıştırmaya kadar göstere göstere yaptığımız eylemler var. Şimdi memlekete AB aracılığıyla demokrasi gelmiş gözüküyor, ama Hopa'ya demokrasi 1991'de geldi. O zamandan beri burada devlet güçleriyle bizim aramızda bir denge var. Hiç kimsenin devrim şehitlerini anmaya cesaret edemediği bir dönemde, 1989'da, 1990'da biz anmalar

yapmaya başlamıştık. Müfrezeler gelirdi, onlar bizim yakamızı tutardı, biz onların yakasını tutardık, çatışmaya çatışmaya derdik. Böyle yaparak korkuyu ortadan kaldırmaya başladık. Hatırlıyorum, 12 Eylül öncesinde Dev-Genç marşlarıyla pikniklere giderdik öğretmenlerimizle. 12 Eylül'den sonra, birden Kur'an kurslarına gitmeye, fen derslerinde din dersi görmeye başladık. Bu durum, büyüklerimize de yansıdı, ama bu yapıyı 1990'dan sonra kırmaya başladık. 1999'da Kemalpaşa'da yaklaşık bin kişiyle Ülkü Ocağı'nı bastık, jandarma on bin kurşun sıkı havaya, sonra üzerimize ateş açtı, ama hiç kimse kaçmadı. Bir tür deli cesareti. Bu, Hemşinli ya da Laz değil, devrimci duruşuydu. En son, 10-15 bin kişinin olduğu Hopa Festivali'nde bir arkadaşımızın vurulması üzerine iki bini aşkın insanla kaymakamlığı bastık. Arkadaşımızı vuran faşisti devlet uzun zaman kendi bünyesinde sakladı. Biz yerini biliyorduk, muhtemelen bizim onu vurmamızı istediler, ÖDP belediyesinin olduğu yerde bir kaos yaratmanın zeminlerini aradılar. Daha o adam yakalanmadan ikinci bir arkadaşımızın bıçaklanmasından sonra, bu bir isyana dönüştü. Burada fabrika işçilerini, çay üreticilerini, öğrencileri örgütlemiş devrimci bir siyasetin yürütüldüğü bir yapıdan söz edemeyebiliriz. Ama devrimciler burada herkes tarafından tanınan ve sevilen

olarak kültür feodalı, sevgililik yaşamı yoktu...

Solu yıpratma kampanyasının aslı unsurlarından biri de bacılık müessesesiydi, solcular dalga mevzuu oldu yıllar boyunca...

Ama bu bir gerçeklikti. 16 yaşındaydım, aşık olmuştum, ama aşk yasaktı. Hopa'da aşk geleneksel olarak yasak değildir. Sevgililik hayatı vardı demiyorum ama, aşklar yaşanırdı. Ama devrimci kültürde aşk neredeyse orospulukla bir görülürdü. Hâlâ saklıyorum, resim defterime yazmışım: "Orospu mu olacaksın, devrimci mi?" Altına da devrimci olmaya karar verdiğimi.(güllüyor) Ama daha önceleri sol başka türlüymiş. Teyzemin kızı şimdi 55-60 yaşlarında, fotoğraflarına bakıyorum, şaşırıyorum. "Nasıl giyiniyordunuz böyle?" diye soruyorum, "herkes öyle giyiniyordu, kimse de bakmıyordu" diyor. Gericilik bizzat devletin örgütlediği bir şey. Geleneksel yapıyı daha geriye çekeceksiniz ki, devrimci hareketi durdurabilirsiniz. Devlet sınıf hareketini sadece askeri diktatörlüklerle durduramadı, ideolojik aygıtlarını da kullandı. 12 Eylül din dersini zorunlu hale getirdi. Genç Alevi çocuklarının bile şeriat örgütlerine girdiğini duyuyorum şimdi.

'80'den sonra "devrimci bacı" tipini yıkan da yine devrimci kadınlar oldu, öyle mi?

Elbette. Ama tabii solcu erkeklerimiz bunu da kullandı. Aile kurumunun varlığı, "kullanılacak kadın / evlenilecek kadın" kavramının beyinlerde yer edinmiş olması o dönem kadınların çıkışıyla beraber yeniden nüksetti. Bu sefer "hafif kadın" imajı yaratıldı bu mücadeleyi yürüten kadınlar için. Geldiğimiz noktada, tek gecelik ilişkiler yoğunluk kazandı. Bacı kavramından geldiğimiz noktanın bu olması çok acı.

Ama bir kadın mücadelesi de kurumlaşmadı mı bu arada?

Evet, sol, öyle ya da böyle, kadın sorununun varlı-

ğını kabul etmeye başladı '80'lerden sonra. Partilerde kadın çalışmaları yapmaya başladılar. Fakat erkekler, o yapılarıdaki varlıklarını hâlâ erkek egemen anlayışla devam ettiriyorlar. Yıllardır kendimi komünist olarak tanımlamama rağmen, geleneksel kadın yönüne karşı her gün kendimle mücadele etmek zorunda kalıyorum. Ama erkekler, ideolojik erkeklikle mücadele etmiyor. Çünkü günlük hayatta, evde, sokakta, işte, her yerde bu onların çıkartması. Kapitalizm bunu destekliyor, ama işçi sınıfının tarihsel çıkan açısından baktığımızda, bu durum aslında onun kuyusunu kazıyor.

"Her Sınıf Kendi Etik Değerlerini Yaratır" başlıklı bir kitapçığınız çıktı. Bunu yazmaya sizi somut bir olay itmiş, öyle mi?

Evet, bir sosyalist partide gelişen bir taciz olayı. Kendine feminist diyen, birlikte mücadele ettiğim, kendi kuşağımdan kadınların bazıları tacizi yapanı savundular. Adam kadına teklifte bulunuyor, kadın reddediyor, üstelik kadının sevgilisi de taciz eden vatandaşın yoldaşı. Adam kadının yalnız olduğunu biliyor, evine gidiyor, kadın hayır dedikten sonra kalkıp gitmiyor, kadın ona yatak yapmak zorunda kalıyor. Kadına arkadan sarılıyor, kadın kurtulup kendini yatak odasına kilitliyor, sabaha kadar uyuyamıyor korkudan. Ve adam sabah kadına şöyle diyor: "Dün gece çok şey kaçırдың!" Ardından da "kimseye söyleme" diye tembihliyor. Bu olaya "taciz değil, tekliftir" diyen kadınlar var. Tacize uğrayan kadının duygularını anlamamak, onu yalnız bırakmak korkunç bir şey. Yıllardır bu mücadelenin içinde olan orta yaşlı kadınların genç kadınları yalnız bırakması onları güvensizliğe sürüklüyor.

Bu arada solcular, feministler arasında geleneksel ilişki biçimleri, mesela evlilik de yaygınlaşmıyor mu?

Evet. Ankara'da feminist arkadaşlarımız kına gecesi yaptı. (güllüyor) Türkiye'de gerçek anlamda feminist de, sosyalist de yok. Bu da üretimin yokluğundan, her şeyin dışardan edinilmesinden kaynaklanıyor. Ben kesinlikle ev içi ekonomisinin toplumsallaştırılmasını savunuyorum. Her mahalleye kreş hakkı istediğim gibi, 24 saat açık, temiz, istediğim lezzette yemekler çıkaran aşevi de istiyorum. Kadının özgürleşmesini burada görüyorum, çünkü kadının hem dışarıda çalışıyor, hem eve gelip iş yapıyor. Ama feministlerin istediği ne? Evdeki kadına ücret. Peki bu kadın özgürleşiyor mu ücret aldığında? Hayır. Üstelik o ücreti de yine erkek alacak.

Sovyetler'in yıkılışı nasıl etkiledi Hopa'yı?

İnanılmaz derecede etkiledi. Kültürel olarak, ekonomik olarak, her boyutta etkiledi. Ayrıca, kadınlar büyük acılar çekti. Gürcistan üzerinden gelip bedenlerini burada satmak zorunda kalan kadınlar, bizim kadınlarımızın kocalarıyla yaptılar bu işi. Kadınlarımız çay topluyor, para erkeklerle gidiyor. Doğu Karadeniz'de kadınlar mülkiyet hakkından da yoksun. Burjuva devleti miras hakkını tanımış ama, halen feodal ilişki düzeyinde mülkiyet paylaşımı söz konusu. Miras erkek çocuğa kalıyor, baba öldükten sonra kız çocuk gidip "hakkımı erkek kardeşime devrettim" diye imza atıyor. Buradaki kadınlar, köle emeği düzeyinde yaşıyor.

Peki ya sınır ötesinden gelen kadınlar?

Onlar geldikten sonra "Sovyetler neydi" sorusunu sormaya başladım, zaten ondan sonra Troçkist oldum. (güllüyor) Demek ki sosyalizm değilmiş, Troçki'nin dediği gibi. Sosyalizm olması için meta üretiminin ortadan kalkması, kadınların da metalaşmaması gerekir. Yıllardır savunduğumuz bir yerden gelen kadınların bedenlerini satmak zorunda kalması daha da sarsıcı.

insanlardır. 2004'teki seçimlerde ANAP ilçe başkanı "yemin ederim, ikinci tercihim ÖDP'dir" demişti mesela. Burada birçok insanın ikinci tercihi ÖDP'dir. Bu, dik durmamızdan, yalpalamamamızdan kaynaklanıyor.

Mikro-milliyetçiliğin yanında, muhafazakârlık da arttı mı Hopa'da?

ODTÜ'den bir anket için gelmişlerdi, en az ilgi duyulan eğilim muhafazakârlık ve milliyetçilik çıktı. Ama bir taraftan da Lazcılık ve Hemşincilik olgusunun çok güçlü olduğu tespiti yapıldı. Maalesef son 10-15 yıldır işlenen bir olgu bu. Eskiden liselerde siyasi kavgalar olurdu, devrimcilerle faşistler birbirine girerdi, şimdi Laz-Hemşin kavgaları türettiler. 1989'dan, kapının açılmasından sonra fuhuş sektörü çok gelişti ve uyuşturucu satışı başladı. Bu beraberinde bir dejenerasyon ve politik hafıza kaybını da getirdi. İnsanlar hayatlarını daha fazla para kazanmaya, gece hayatına, âlem yaşamaya indirgedikçe, geriye etnik kimlikleri kalıyor. Hemşinliyle Laz nerede buluşuyor? Diskoda, fuhuş mekânında. Ve birbirlerini kırıyorlar, dövüyorlar, silahlar çekiliyor.

Kapının açılması hem bir zenginleşme yarattı galiba, hem de hayatı farklılaştırdı. Bir defa, her iki taraftan kadınlar etkilendi...

Tabii. Dışarıdan bakınca "Hopa nedir" diye sorduğun zaman, solcuların etkinlikleriyle biliniyor. Adam askere gider, "sen o komünistlerin yerinden misin" derler. Artık Hopa, daha yoğunluklu olarak fuhuşla, gece âlemiyle anılıyor. Fuhuş, otel-taksi-pezevenk-disko arasında yaşanıyor, sokağa, gündelik hayata yansımaları belirgin değil. Bir emniyet amiri vaktiyle, bu işten bazı milletvekilleri pay alıyor demişti. Gemiyle kadın getiriyorlar buraya, özel yerlerde saklıyorlar, yani uluslararası tekellerin de işin içinde olduğu bir durum bu. Hopa'da açıktır fuhuş meselesi, Trabzon'da ise gizli yürüyor; Şavşat'ta, Artvin merkezde, Rize'de de gizli yürüyor

Solda, ileride görünen, "Sonbahar"ın Yusuf'unun kollarını açıp ufka daldığı iskele. Ve bir zamanlar deniz olan yerlerde şimdi yol yapımı için gelen kamyonlar, Hopa'da çok insanı nakliyecilikle besleyen tırlar var. Hopa'nın aksine ramazanın ilk iki günü lokantalarından kuru ekmek bile alınamadığını tecrübe ettiğimiz Rize ve Trabzon'a kadar, Doğu Karadeniz'in denizle ilişkisi aşağıda görüldüğü gibi...

bu işler. "Toplum muhafazakâr, kaldı-ramaz" deniyor ama, MHP'lisi, Refahlısı, alayı bu işin içindeydi. Sonra bir operasyonla devlet muhafazakârlaşmayı daha da güçlendirdi. Trabzon'da dahi bunu becerebildi, ki bu bölgenin en sosyal demokrat şehirlerinden biriy-

ÖDP Hopa'da Hemşin'in partisi gibi görülüyordu. Bu, bize rağmen bize yapışmış bir yaftaydı. Devlet de liselerden başlayarak Laz-Hemşin meselesini germe politikası yürütüyor. Seçim öncesinde bu gerilim çok dışa yansıdı.

di. Fakat devlet oradan mafyalar, Ogün Samast'lar türetti. Bunların hepsi aslında kontrollü devlet siyasetinin ürünü. Sağolsun, İsmail Türüt gibi şaklabanlara müzisyen dendiği yerde Kâzım Koyuncu çıktı. 12 Eylül, bu bölgede dejenerasyondan başka bir şey yaratmadı; İslamcılığın dışında... Hopa'nın yerlileri açısından ise, kapı açıldıktan sonra, erkek egemen toplum olmanın özellik-

leri dışavuruldu, kimi arsasını sattı, kimi çay parasını kaçırdı, kendine dost edindi. Ama şimdi artık sanki yerlilerde bu iş minimize olmuş gibi. Daha çok Erzurum'dan, Trabzon'dan iş için gelenler, "gelmişken Hopa'nın meşhur âlemine akalım" diyorlar.

Bu fuhuş ortamı Hopa'daki solu nasıl etkiledi?

Sol bundan hep korunmaya çalıştı. 1992'de "fuhuşa son" kampanyası yaptık. Bir baktık, esnaf ayağa kalktı, bakkalı çakkalı, herkes ayakta. "Biz bunlara mal satıyoruz, giderlerse çökeriz" diyorlar. Gidip kaymakama dilekçe verdiler. Tam da o esnada devlet başka yerlerde fuhuşun sonlandırılması için operasyonlar düzenliyordu. Biz fuhuşun buradan tamamen çıkarılması için siyaset yürütüyorduk. Bütün etkinliklerimizde bu tavrımızı ifade ettik. Solcu, devrimci gençlerimiz o âlemlere akmazlar. İstisnalar olabilir, o zaman da biz uyarıyoruz.

Söyleşiler: Merve Erol

Matt Ridley, insan davranışlarının kökenine eğildiği bu kitabında dikkatini doğa-yetiştirme tartışmasına çeviriyor.

Söz konusu tarihsel tartışma üzerinden insanoğlunun aynı anda nasıl hem özgür irade sahibi hem de içgüdüler ve kültürün etkisi altında olduğunu açıklıyor. İnsan genomunun şifresinin çözülmesiyle genlerin beyin yapısını kabaca belirlemekle kalmadığını, ayrıca deneyimlere de yanıt verebildiğini, sosyal tepkiler meydana getirebildiğini, hatta bellek oluşturabildiğini sürükleyici bir anlatımla okura aktarıyor.

Bu kitap insan denilen dolaylı hayvanın izini sürüyor. Kovaladığı ama bir türlü yakalamayı başaramadığı bu gizemli hayvanın ardında bıraktığı izleri okumaya çalışarak onu anlamaya çalışıyor. İlk ataları hominidlerden başlayıp, totem hayvanlarına, yarı hayvan yarı tanrılardan nefis hayvanlarına, canavarlardan günahkârlara, delilere ve dışlanmışlara ve canları pahasına hayvan dünyasının tehlikeli derinliklerine sokulma cesareti gösteren uçbeyi araştırmacılara kadar bu melez hayvanın değişik veçhelerini ortaya koymaya çalışıyor.

SERKAN TAYCAN'LA "MEMLEKET" SERGİSİ ÜZERİNE

Aidiyet çelişkileri

Fotoğraf sanatının genç soluklarından Serkan Taycan'ın kendi geçmişinin izinde Anadolu'dan insanların ve manzaraların peşine düşerek oluşturduğu "Memleket", 13 Kasım'a dek Galeri Elipsis'te sergileniyor. Yaşadığımız coğrafyadaki aidiyet çelişkilerini dert ve konu edinen Taycan'ı dinliyoruz...

"Memleket", Türkiye'de görücüye çıkmadan önce Fransa'da düzenlenen Türk Mevsimi etkinliği kapsamında Ara Güler ve Marc Riboud'nun fotoğraflarıyla birlikte sergilendi, öyle değil mi?

Serkan Taycan: Türkiye'nin dününü ve bugününü bir arada vermek için güncel Anadolu'yu fotoğraflamış genç kuşaktan birini de düzenlediği etkinliğe dahil etmek istedi İKSV. Ustaların siyah-beyaz fotoğrafları uzun ve büyük bir koridorda yüz yüze duruyordu. Benimkiler renkli, ikisinin fotoğraflarına bakıyordu. Sergi, 1950'lerden bugüne bir tür Türkiye okuması gibiydi...

Seyircilerden gelen tepkiler nasıldı?

Fransa'da Ermeni meselesi her zaman gündemde. Kars'ta, Ani'de, Ermeni nüfusun Türkiye'de eskiden yaşadığı topraklarda fotoğraflar çektim. Terk ettikleri toprakları görenler özellikle ilgilendi. Bir gün bir masada oturuyoruz iki Fransız fotoğrafçıyla. Kadın olanı, Ermeni kökenli olduğundan ve dedesinin dedesinin Antep'ten geldiğinden, eski hikâyelerden bahsetti.

Hemşeri çıktınız yani...

Dedemle aynı mahalleden. (gülüyor) Lafı oradan alan Fransız abi de İstanbul'dan gitme Marsilyalı bir Musevi... İnsan şok oluyor. Bir bakıyorsun, memleket diye kabul edilen yerler onlar için de aynı. Anılar çok taze. "Dedem oradanmış" demiyor. Direkt hikâyeyi anlatmaya başlıyor; mahalle isimleri, insan isimleri veriyor, bilmem ne amca şurada doğmuş büyümüş, şuradan şuraya göçmüş... Oralara ziyaret etmişler, evleri bulmuşlar. Öyle bir toprakta yaşıyorum ki, neler neler gelmiş gitmiş. O mirasın üzerindeyim ve en önemlisi, o mirasın bütün izleri benim üzerimde.

"Memleket" in çıkış noktası neydi?

Bir işçi çocuğuyum, babamın işi nede-

Serkan Taycan
(foto: Şahan Nuhoglu)

niyle üniversiteden önceki hayatımı sürekli yer değiştirerek geçirdim. Çocukluğum Fırat kıyısında geçti. Bambaşka ha-

Toplumsal olarak anlatılacak hikâyeler çok fazla ama, bir o kadar da kötü yönde tüketilmiş, abartılmış. En anlatmaya değer hikâyenin aslında kendinden yola çıkarak anlattığın bir toplumsal hikâye olduğunu düşündüm.

yatları ve dünyaları tanımak adına güzeldi, ama "aidiyetsizlik" hissini ve "nereliyim, nereden geldim" sorularını beraberinde getirdi. Küçükken çok önemsemiyordum, ama zaman geçtikçe anlamlı sorular oldu, bir takım arayışlara neden oldu. Tespitler yapmadan, sadece soruların üzerinden gitmeye çalıştım.

Ne tür sorular bunlar?

En büyük sorulardan biri, Doğululuk-Batılılık ilişkisi. Hayatımız boyunca genel bir eğilim olarak, verilen eğitim hep ilerlemeye yönelik. Yönümüz modernizm, bu da Batı'yla simgeleştirilmişti.

Bu durum, bir soru işareti olarak kafamda hep vardı. Üstüne üstlük '80 kuşağının tipik bir örneğiydim. Geçmişle aramda bir kopukluk vardı. Liberalleşme, serbest piyasa ekonomisi, AB derken, bir hengâmenin içerisinde doğduk büyüdük. Ne olduğunu bilmediğimiz, ayakları yere basmayan sisli bir durum oldu hayatımız. O kaygan zeminde, geriye ait bilgilerimiz çok sistematik değil. Mirasta bir kesinti oldu. Bu, benim için o mirası da gözden geçirmek gibi. Çocukluğumu geçirdiğim yer, bugün nasıl bir geleceğe yol alıyor... Bunların hepsi, vücudumda, genlerimde saklı. Batılı mıyız, Doğulu muyuz? Anadolu, kültürel olarak bunun neresinde? '80'lerle beraber gelen kültürel kesinti hayatımızın neresinde?

Güzergâhın nasıldı? Özellikle doğuya mı yöneldin?

Babamın görevi nedeniyle bulunduğum Adana, Urfa, Diyarbakır, Antakya ve sonunda Antep ana çemberdeki coğrafyalar. "Orada bana ait ne vardı" sorusunun peşinden gittim. Bir süre sonra şunu farkettim: Çemberi biraz açınca, duygu durumu değişmiyor, Anadolu dediğimiz yer kesin sınırlarla ayrılmış değil. Karadeniz'e çıkınca da, Ege'ye gidince de benzer imgelerle karşılaşıyorsun. Bunun üzerine çemberi biraz daha genişlettim, ama daha çok Ankara'nın doğusu olarak tarif edebileceğim bir coğrafyada dolandım. Ana hedef birebir çocukluğumu geçirdiğim yerlerdi; evlere, sitelere, okullara gittim. Çocukluğumda yüzdüğüm havuzun, günde dört saat basket oynadığım potanın fotoğrafı var...

Sorularına yanıtlar bulabildin mi, neler keşfettin oralarda?

Hamılığı... Bu benim için çok önemli bir kelime olmaya başladı. İşlenmemişlik... Bu modernite obsesyonu nereye gidiyor? Fotoğraf, hiç içine giremeyeceğim durumlar için pasaport veriyor. Hayatımda hiç varolamayacağım ortamlarda fotoğraf aracılığıyla bulunuyorum, oturup iki çift laf edemeyeceğim insanlarla konuşuyorum. Bütün bunlar için fotoğraf bir mazeret haline dönüşüyor. En sonunda fotoğraflara dönüp baktığımda, seçtiğim karelerin zaman ve mekân hissiyatından uzak olduğunu fark ettim. Tarif edici değil, tasvir ediciler. Olan olduğu gibi gösterdiğim fotoğraflar... Da-

Halkın leoparı

Memleket fotoğrafının en mahir ve cevval isimlerinden Ali Öz, 27 yıldır toplumsal sorunlara, haksızlıklara, hukuksuzluklara ve eylemlere, direnişlere odakladığı kamerasından damıttıklarını "Fotoğraflarla Türkiye: 1982-2009" başlığı altında 20 Eylül'e dek Karşı Sanat'ta sergiliyor. Sosyolog Ayhan Aktar'ın deyişiyle "toplumun fotoğrafını değil, röntgenini çeken" bu müstesna deklanşöre kulak veriyoruz...

ha çok izlenimci bir yaklaşımla kendi yaşadığım aidiyetsizlik hissiyatını vermek istedim. Toplumun ortak bir hafızası var, üretilen imgeler de ortak. Kendi hikâyem mesela, Anadolu'da doğmuşum, büyük kentte üniversite okumuş, hayatımı kurmuşum. En sıradan hayat hikâyesi, aslında büyük bir yekûnun hikâyesi. İskandinav ekolünün izleri görülüyor fotoğraflarda...

Belgesel fotoğraf ekolünden etkilenmiştim. Uzun yıllar fotojurnalist gibi o tarz işler yapmaya devam ettim, ama daha özgün nasıl, daha kişisel bir dil nasıl oluşturulabilir diye bir arayışa başladım. Dünya fotoğrafik olarak keşfedilmiş ve o kadar fazla imaj bombardımanına maruz kalıyoruz ki... Toplumsal olarak anlatılacak hikâyeler çok fazla ama, bir o kadar da kötü yönde tüketilmiş, abartılmış. Bunun üzerine, en anlatmaya değer hikâyenin aslında kendinden yola çıkarak anlattığın bir toplumsal hikâye olduğunu düşündüm.

En bireysel olan, en toplumsal ve en politik olan mı aynı zamanda?

En politik olan, evet. En iyi bildiğin, üzerinde en çok laf edebileceğin konu. Fotoğrafçının işine çok profesyonel yaklaşıp, hiç bilmediği ve hakkında çok az deneyle gittiği bir kültürün içerisine bir yabancı olarak dahil olması ve kameranın getirdiği avantajla konusunu tamamen bir tüketim nesnesine dönüştürmesi rahatsız ediyordu. Görünenin arkasındaki perdeyi aralayarak değil de, görünmesi istenen şeyi gösteren fotoğraflar çekiliyor. Yüzeysel, konuyu egzotikleştiren çok örnek var. Evet, belki kuzey fotoğrafından etkilenmiş olduğum yanlar var. Çok az şey göstererek çok şey anlatma ihtimalinin doğduğunu anlamaya başladım. Çok az, ama çok katmanlı damıtılarak verilen bir şey gibi.

Okul bahçesinde bir öğrenci fotoğrafı var. Neresi orası? Nasıl bir karşılaşma ânıydı?

Amasra. Ama herhangi bir yer olabilir. Anadolu'da ya da Balkanlar'da, Kafkaslar'da herhangi bir köşe olabilir. Geride bıraktığım eğitimle belli bir process'ten geçtim, hamlığım bozuldu. Acaba geçmeseydim nerede dururdum gibi bir şeyi gösteriyor o fotoğraf. Bu maceraya girmeseydim, o mekânda yaşıyor olacaktım belki de. O karşılaşmada melankoliyle beraber realistlik bir şekilde soru işaretleri hâkim oldu.

Memleketten insanlara ve manzaralarına iki senelik mesai vermişsin, galeri duvarına fotoğraflarını asmaya hazırlanan biri olarak ne hissediyorsun?

Memleket dediğin umman. Bir sürü insan görüyorsun, bir sürü yoksulluk ve zenginlik. Türlü çelişiklere, ruh hallerine tanıklık ediyorsun... Hem kişisel hafızama hem toplumsal hafızaya ait, değerli olduğunu düşündüğüm imgeleri toparladığımı hissedince sergilemeye değer buldum. Ama daha çok soru işareti var. Benim aidiyetimden ziyade, bizzat bu coğrafyanın aidiyet duygusu ve çelişkileri bitmeyen hikâye...

Şu an burada konuşmak için buluşabildiğimize göre, herhangi bir yerde bir olay olmuyordur, değil mi?

Ali Öz: Olmuyordur. (gülüyor) Sabah altından bu yana haberlere bakıyorum, fotoğrafçı için ciddi bir olaya rastlamadım ülke gündeminde.

Nasıl başlamıştınız fotoğrafçılığa?

'78'de, o fırtınalı dönemde solda yerimizi almıştık. Faşizm vardı, saldırı vardı, meşru müdafaa vardı, mücadele ve dayanışma vardı... İnsanlar güzel insanlardı. '78'e doğru o genç aklımla, bir şeylerde yanlışlık var diye düşünmeye başlamıştım. 12 Eylül'ü yaşadıktan sonra, bu aşırı şiddet olaylarının, provokasyonların esasında cuntaya bir ön hazırlık olduğunu kavradık. O dönemde solcu arkadaşlarımı da eleştiriyordum. '78'den sonra bağımsız bir çizgideydim. Fakat bütün örgütlerle iyi diyalogum vardı. Mülkiye Basın-Yayın'da olduğumuz için tamamen sol çevrenin içerisindeydim. Herkesle yürekli konuşabiliyor, yanlışları eleştirebiliyordum. Sonra adımız CBS'ye (Çizgisi Belirsiz Sosyalistler) çıktı. Hayatım boyunca sol ideolojiye inandım. Hep anlamaya, geniş bir perspektiften bakmaya çalıştım, hayat üzerine, insanlık üzerine düşündüm. Okulda fotoğraf dersleri alıyorduk. Köy-Koop'ta çalışmaya başladım. Sinan Çetin ve Celal Ertem'le birlikte. Celal Ertem çok sevdiğim bir arkadaşım, maalesef öldü. Sonra Sinan Çetin Köy-Koop'tan ayrıldı,

bütün yük bana kaldı. Çalışkan, disiplinli bir adamdım. Köy-Koop'un fotoğraf, basın işlerini yürüttüm. Yönetimdeki CHP'liler bir grup arkadaşla beraber beni işten attılar, ardından TKP ağırlıklı bir yönetim geldi. Önce beni işe aldılar, sonra onların görüşünde de olmadığım için attılar. Daha sonra sendikalarda çalıştım. Tez-Büro-İş'te araştırma uzmanıydım. Sonra Koop-İş Sendikası'nda eğitim, basın dairesine çalışmaya başladım. Bu dönemde sarı sendikacılığı da tanı-

Gazeteciliği kamusal bir meslek olarak çok önemsedim. Silifke'de köyde çalışırken, domates tüccarı ailemin bütün emeğini çaldı. Nokta'da ilk yaptığım röportajlardan biri, hatta kapaktır, "Domatesin Öyküsü"dür.

dım. Aynı zamanda fotoğrafla da uğraşıyordum. Okulun ilk fotoğraf sergilerini açtım. Ödüller alıyordum. Bunlar beni motive etti. Okulumuz iletişim okulu. Sağlam bir eğitim aldık.

Dönemin hocaları kimler?

Ünsal Oskay, Mümtaz Soysal, Süha Arın, Güner Sarioğlu, Muammer Sun müzik hocam, Turan Erol resim hocam, Tuğrul Eryılmaz, Yazgülu Aldoğan, hepsi çok kıymetli hocalarımızdı.

Ve fotoğrafta karar kıldınız...

Dönemin fotoğraflarına bakıp sentezini yaptığımda fotoğrafın önemini ve gücünü kavradım. II. Dünya Savaşı'nda Robert Capa'nın çektikleri, Vietnam'dan

Ali Öz görev başında

Söyleşi: Aylin Ünal-Şahan Nuhoglu

sıkışmış. Dört bir taraftan insanlar saldırıyor. Arabaya beyaz bayrak çektik, tam çatışmanın ortasındayız. Polisler silahla bizi uzaklaştırdı. Hemen otelin çatısına çıktık. Cizre'nin dört bir tarafını kontrol edebiliyorum. Büyük tele-objektifle çatıdan çekim yapmaya başladım. Bir anda kiremitlerin parçalandığını gördüm. Bize doğru ateş ediliyordu. Can havliyle kendimi teras boşluğuna attım. Parmagım kırıldı. Özel tim hepimizi bir odaya doldurdu. Bu arada telsizden konuşmalarını duyuyoruz, emniyet müdürünün iyi tarafına geldi, "gazetecileri bırakın" dedi. Arkadaşım filmleri uygun bir şekilde sakladı. Bütün arama noktalarını geçtik, Diyarbakır uçağına filmleri yetiştirdik. Ertesi gün gazetede çıktı çatışma fotoğrafları. Güneş'te çalışırken biz iki, Cumhuriyet beş fotomuhabiriyle bölgeyi takip ediyordu. Yine de en iyi fotoğraflar bizde yayınlanıyordu. Aktüel, yurtdışı ve Cumhuriyet serüveninin ardından Tempo'ya geçtim. Editör değilim, ama editör gibiydim. Güneş'te çalışırken Metin Münir fotoğraf editörü yapmak istemişti. Her seferinde reddettim. Masabaşını sevmiyorum, sokak benim için daha cazip. Türkiye'de eroin satıcılarının içinde fotoröportaj yaptım. Azerbaycan savaşını çektim. Savaşın iki yüzünü anlattım. Bakü'de lüks ve şatafatlı hayat, bakanlar dansöz oynatıyor falan, fakat Agdam'da cephede korkunç, aptal bir savaş yaşanıyor.

Cumartesi Anneleri fotoğraflarınız da hafızalarda yer etti.

Benden kimse istemezdi, ben çekerdim. Üç buçuk yıl çektim.

Artık fotoğraf serileri yangından mal kaçırmaya portfolyo şişirmek için "proje" olarak çalışılıyor. Konusu fotoğrafçı için bir daha hayatında dönüp bakmadığı bir "iş" haline geliyor...

Adı lâzım değil, bir arkadaşımız, neredeyse doğru dürüst çalışırken görmedim ama, o da gelmiş, Cumartesi Annelerini kıydan köşeden misafir gibi çekmiş. Sonra da onu kitapçık yaptı. Bu iş bu kadar kolay mı, bu kadar ucuz mu? Bu iş için hayatını vereceksin. Foto muhabirlerinin hiç boş zamanı olmaması gerekir. Bugün projecilik ve sponsorculuk çok yaygın bir moda, dolayısıyla fotoğrafçı sponsorun beklentileri doğrultusunda çekiyor. Fotoğraf bir statü aracı oldu. Artık fotoğraf makinesiyle dolaşmaya utanıyorum. Fotoğraf makinesi sanki bir hava atma unsuru. Fotoğrafla bir şeye hizmet edilir. Bugün fotoğraf, sosyalleşme ve insan hayatındaki boşlukları doldurma aracı olarak görülüyor. İnternet siteleri kuruluyor. Dünyanın dört bir tarafında güneş batımı çektim, hep aynı güneş batıyor, ama hayat değişiyor. Acımasızca eleştirmek istemiyorum, insanlar tabii uğraşmalı fotoğrafla, ama bir dünya görüşü, bir bakış açısı, bir misyonu olmalı. Benim tarzımda fotoğrafçıların bazıları Cumhuriyet mitinglerini çekmediler, oysa öyle bir lüksümüz yok. Ne yaşıyorsa belgelemek zorundayız. Az bilinen bir özelliğim var: 25 yıldır dans, bale fotoğrafı çekiyorum. 25

yıldır film festivalini, tiyatro kültür olaylarını izliyorum. İyi bir içerik, iyi bir estetik daha güçlü anlatılır. Örneğin sergideki o militan çocuğun yüzündeki ışığı gördün. Fotoğraf sanatını inkâr etmiyorum. Anlatmak istediğim hikâyeye güç kattığını düşünüyorum. Bu tür kültür faaliyetleri estetik beslenmemi sağlıyor. 1996'nın 1 Mayıs'ında yarım metre mesafemde genç bir çocuk öldü. Büyük bir ruhsal gerginlik yaşadım. Akşam da

Fotoğraf düşündürmeli, eğitmeli, gülümsetmeli, bir sözü, bir mesajı olmalı. Biraz daha ileri gidiyorum, bağirtmalı. Fotoğraflarımda yalınlık vardır, çünkü okuması yazması olmayan da, entelektüel aydın da kolayca mesajını almalı.

gittim, dünyanın önemli bir dans grubunun fotoğraflarını çektim, çünkü o aynı zamanda ruhumu tedavi yöntemim. Oradaki güzelliklere de ihtiyaç var. 25 yıldır dans çekiyorum. Ayaklarımı o kadar esnek ve iyi kullanabiliyorum ki, galiba dansçılardan etkilenecek bu refleksleri kazandım. Alibeyköy'de cemevi çöktü, ani bir hareketle arkadaşımın omuzunda buldum kendimi. En tehlikeli olaylarda bile iyi kötü kurtuldum. Bir fotoğrafçının reflekslerinin uyanık olması lâzım. Ankara'daki esnaf eylemini çekerken canımı kurtarmak en büyük olaydı. Hep şunu söylerim: En iyi fotomuhabiri, hayatta kalan fotomuhabiridir... Amaç varsa, ideal varsa, hayatta kalarak insanlara daha yararlı olabilirsin. Ülkenin içinde bulunduğu durum karşısında çok mutsuzum. İnsanlar daha iyi yaşasın diye mücadele ederken, her gün daha kötüye gidiyor. Gazetecilik mesleğini ele alalım. 1980'lerde altı maaş ikramiye alırdık. Sendikal haklarımız vardı, özlük haklarımız vardı. Özal'ı iki saat fazla bekleyince, yüzde 50 zamlı mesai alırdım. Patron işten atmaya kalktığında tazminatım vardı. Dolayısıyla, diktenebilme gücüm vardı. 1999'da

Star'da bir milyar aylık alıyordum, bugün genç meslektaşlarımız neredeyse o paraya çalışıyor. Eskiden kölelik vardı; insanlar kırbaçlarla çalıştırılıyordu. Şimdiyse tüketim toplumunun kırbaçları altında çalışılıyor.

Fotoğraf bu gidişata tahammül etmeye mi yarıyor?

Fotoğrafımla aramda bir barışıklık, bir köprü kurdum. Onunla mutlu olabilmeyi sağladım. Züğürt tesellisi her zaman gereklidir. Marquez'in sevdiğim bir sözü var: "Doğanın ve insanlığın geleceğine, güzel olacağına inanmıyorum, ama inanmak için yazıyorum." Çok karamsırım, çok mutsuzum. İnsanlar sefalet ücretlerinde çalışıyorlar. Yedi yıldır Ramazan çadırlarını çekiyorum, yedi yıldır kurban pazarlarını çekiyorum. Sadece sosyal olayları çekmiyorum, hayata dair ne varsa çekmeye çalışıyorum. Kendimi kendimle barıştıran bir yaklaşım olarak ben görevimi yapıyorum, çektikçe mutlu oluyorum, belgeledikçe ve bunları geleceğe bırakmaya çalıştıkça bu benim kendimle barışmamı, mutlu olmamı sağlıyor. Fotoğraf aşkım hâlâ devam ediyor, hâlâ teslim olmadım.

Fotoğraflarınızda detaylara eşlik eden mizahî bir dil var. En sert konuları bile muzipçe kadrajlamışsınız...

Eşim fotoğraflarımı Turhan Selçuk'un çizgilerine benzetir. Sergide iki kelimelik fotoğraf altları koyduk. Tarih ve yer. Fotoğraf kendini anlatıyor çoğu hikâyede. Bu seçkiyi onbinlerce insana sundum. Üniversitelerde, gençlik kamplarında, bir sürü farklı insanla paylaştım. Farklı insanlar hep aynı olumlu tepkiyi verdiler. Sergi açılışında bir taraftan insanlar ağlıyor, bir taraftan gülüyordu. Fotoğraf düşündürmeli, eğitmeli, gülümsetmeli, bir sözü, bir mesajı, bir hikâyesi olmalı... Hatta biraz daha ileri gidiyorum, fotoğraf bağirtmalı. Fotoğraflarımda yalınlık vardır. Bana öyle geliyor ki, Magnum tarzı fotoğrafçılık aşırı soyutlamalı, aşırı

karmaşık. Daha çok ülkemizin insanı için fotoğraf çekiyorum, çünkü ona bir şey anlatmak istiyorum. Okuması yazması olmayan da, entelektüel aydın da fotoğraflarımdan kolayca mesajını almalı.

Sosyolog Ayhan Aktar, sizin için, “o toplumun fotoğrafını değil, röntgenini çeker” diyor. Toplumsal dinamikleri fotoğrafa geçirebilmek için de sıkı takipçisi olmak, onlarla birlikte yaşamak gerekli herhalde...

Tabii. Ünsal Oskay bir gün derste, “bakın çocuklar, çeşit çeşit deli vardır, bu arkadaşımız da fotoğraf delisidir” demişti. Gerçekten, benim özel hayatım yok. Meslektaşlarım anlamakta zorlanıyor. ‘87’de Bayrampaşa’da Gazeteciler Sendikası’nın mitingi vardı. Pazar günü çekmeye gitmiştim. Bir meslektaşım “deli misin, niye izin gününde gidip yatmıyorsun” dedi. Hem sendikalı örgütlülüğümle ilgili bir miting, hem de belgelemek için gitmiştim. İnanın, bütün cumartesi-pazar, tatil günlerinde iş kovalamışumdur. Bahsettiğim o yalınlık, kolay anlaşılabilirlik çok önemli, çünkü benim derdim var. İnsanlar anlasın ve tepki versin istiyorum. Ayrıca iyi fotoğrafın nerede, nasıl çıkacağı hiç belli olmaz. Onun için bir fotomuhabirinin her zaman uyanık olması, tetikte olması lâzım. An fotoğrafı çekiyorum. Fotomuhabirini leopara benzetiyorum. Sessiz ve dikkatlice avına yaklaşmalı ve avlamalı. Herhalde belirleyici özelliklerimden biri çok çalışkan olmam, bu da işini sevmekle ilgili. İşimden hiçbir zaman kişisel bir fayda, ün, şöhret, para beklemedim. Herkesle diyalogum var, ama kimsenin adamı değilim. Türkiye’deki olayları takip ediyorum, aynı zamanda mümkün olduğu kadar dünyadaki aktiviteleri de fotoğraflıyorum.

Dünya deyince bir dönem çok tartışılan “embedded” fotoğrafçılık, gazetecilik akla geliyor. “İliştirilmiş” gazetecilik kurumuna nasıl bakıyorsunuz?

Evet, ben bir tarafım. İyiden yana, insandan yana, haksızlığa karşı insanların iyiliğine tarafım. Ama bunu işimle, fotoğrafımla yapıyorum. Örneğin, beni hiçbir zaman slogan atarken, bir pankartın bir ucundan tutarken göremezsin. Buna itiraz ediyorum, çünkü o zaman gazeteciliğin temel kurallarına aykırı bir davranış sergiliyorsun. İşini iyi yapacaksın. Fotoğrafçının imza hakkına, özlük haklarına, emek hakkına sahip çıkarım. Canlı kalkanlarla Bağdat’a gittik. Çektiğim fotoğraflar savaş karşıtı hareketin fotoğrafları oldu. Ankara’da 1 Mart tekeresinin protesto mitinginde pankartlarda Bağdat’ta çektiğim bazı fotoğraflar vardı. Bazen şartlar belirleyici oluyor, hele cephe savaşlarında gazeteci haber almak için “embedded” olabiliyor. Ama gazetecinin kendi vicdanıyla hareket etmesi lâzım. Gazetecilikte temel kural tarafgir görünmemek, çünkü o zaman polise ve başkalarına koz vermiş oluyor. Gazetecilik namusunu mutlaka korumak gerekir. Fotoğraflarımda slogan yoktur, mesajı karşısındakine bırakır.

Gazeteci kapıdan, pencereden kovulacak, bacadan girecek. Gazeteci için orada olmak ve habercilik çok önemli. Kendi vicdanına güveniyorsan “embedded” olmakta bir sakınca yok. Daha da iyi ya, düşmanın içine sızıyorsun. Burada gazetecinin kendi misyonu çok önemli. Çok takdir ettiğim bir gazeteci var: Robert Fisk. Hâlâ muhabirlik yapıyor ve yaşı 70’in üstünde. Bizdeyse 30’unu geçen gazeteci, hemen muhabirliği bırakıp masabaşında çalışmayı seçer. Yaşadığım hayatı para gücüyle hiç kimse yaşayamaz. Normal bir insanın yaşadığı haya-

Az bilinen bir özelliğim var. Yirmi beş yıldır dans, bale fotoğrafı çekiyorum. Ayaklarımı o kadar esnek ve iyi kullanabiliyorum ki, galiba dansçılardan etkilenerek bu refleksleri kazandım.

tın yüz katı daha fazla hayat yaşıyorum. 1 Mayıs mitingine gittiğimde, alanda on bin kişi varsa, bin kişiyle selamlaşıyorum. Bundan daha büyük bir zenginlik olabilir mi? 60’a yakın ülke dolaştım. Muhabirlik, fotoğrafçılık insanı zenginleştiren bir şey. Keşke o basın transferlerine ödenen paralar bu kadar çok olmasa da, habere, muhabire yatırım yapılsa... 1 Mayıs 1996, 2001 ekonomik kriz eylemleri başlı başına olaydır. Terör, kontrterör konusunda neredeyse uzman oldum. 1996 Kadıköy 1 Mayıs’ı olaylarının sonuçlarına baktığında, olayın masabaşında planlanmış olduğunu hissediyorsun. Sabahın erken saatlerinde bir gösterici, daha sonra ikinci gösterici ve sonra da benim yarım metre ötemdeki üçüncü gösterici başından vurularak öldürüldü. Ama o cinayetler olmamış gibi, laleleri sopayla döven kız ve polislin dövülmesi görüntüleri öne çıkarıldı. O günkü şartlara bakalım. İlk defa bir kitle hareketi, yıllar sonra 200 bin kişiye ulaşmıştı. O dönemde polislin imajı, Metin Göktepe’nin ölümü, Cumartesi Annele-

ri, kayıp haberleriyle çok zedelenmişti. Üç nokta atış yapıldı. Biri kalbinden vuruldu, ikinciyi bilmiyorum, üçüncüyü çatıdan vurdular, yanıma düştü. Sergide var fotoğrafı, sıcak kanları akarken. Mithiş bir provokasyondur. Sonuçlarına bakalım: Ertesi sene Perpa’daki 1 Mayıs’a 10 bin kişi geldi. Dağın başında Perpa’da miting düzenlendi. Kadıköy meydanı merkezîydi, insanların elinden gitti. Polislin imajı düzeltildi. “Çicekleri yolan kız” fotoğrafı servis edildi. Sanki orada üç insan ölmemiş gibi, sistem kendini restore etti.

Pişmanlık duyduğunuz, “keşke” dediğiniz neler var?

Hayatta keşkelerim çok azdır. Altı ay Londra’ya gitmişim, sürekli fotoğraf çekmekten dil öğrenmeye fırsatım olmadı. Keşke ‘78 sürecinde militan değil de, fotomuhabiri olsaydım, o dönemi belgeleyebilseydim çok faydalı bir iş yapmış olacaktım. O dönemin doğru dürüst belgeseli yok. Zaten yola çıkış hikâyem orada başlıyor. Belgesel eksikliğini görüp ülkemle ilgili düşüncelerim olgunlaştı ve ülkemizin tarihini fotoğraflamaya başladım. Ara Güler’in deyimiyle bir anlamda tarih yaptık. Gazeteler üç-beş kare kullanıyor. Bunların ciddi, kalıcı bir esere dönüşmesi çok önemli. Bu ülkede hâlâ depremle ilgili bir kitap yok. Hafızasız bir toplum yaratılıyor. Onca kriz yaşanıyor, hiçbir somut belge yok. Ama o kadar çok kitap basılıyor ki... Gördüğün arşiv bir milyon kare. Ne olacak, bilmiyorum. Şu sergi için 10 bin dolar para bulamadım.

Fotoğraftan vazgeçmeyi düşündüğünüz hiç oldu mu?

Hayır. Tutkulu bir aşk benimki. Şu an çalışmadan yaşayabiliyorum. Ama bunun sırrı, basit ve mütevazı yaşamak. Gücüm yettiği kadar da devam diyorum. Ülkemde fotomuhabirliği çok önemli, çünkü yapılacak çok iş var.

Müzik dolabı

10 albüm

7 Worlds Collide The Sun Came Out
Bajar Nêz Be (Yaklaş)
The Crips Ignore The Ignorant
Dead Weather Horehound
Fiery Furnaces I'm Going Away
J.J. Cale Roll On
Kâzım Koyuncu Hayde
Sonic Youth The Eternal
Vic Chesnutt At The Cut
The Young Gods Play Kurt Weill

5 şarkı

Aylin Aslım İçtim İçtim
The Doors Alabama Song
Duman Balık
Jarvis Cocker Angela
Tom Waits What Keeps Mankind Alive?

Sanat güneşi sahnede doğarken

Zeki Müren / *Lunapark Konseri* (Odeon)

12 Eylül denince akla gelen ilk anekdotlardan biri: Rivayet o ki, "size niye paşa diyorlar" sorusuna "Ankara'dakilere ibne diyemedikleri için" diye cevap vermiş Zeki Müren. Belki şehir efsanesi, ama tam da Zeki Müren'lik bir cevap. Ölümünün 13. yılında andığımız "Sanat Güneşi" pırıl pırıl, heyecanlı bir canlı albümle bu ayı şenlendirdi. '70'li yılların sonunda Lunapark Gazinosu'nda kaydedilen bir konser kaydı bu.

Uzun taksiminden ardından koronun seslendirdiği bir hicaz şarkıyla açılan albüm, Müren'in deyişiyle "Türk musikisinin temeli, ama erken saatlerde icra edildiği için çoğunuzun dinleyemediği fasıl şarkıları" ile başlıyor. Paşa, bir süre, en sevdiği makam olan hicazdan gidiyor. Ağır tempoyla başlayan konser ilerleyen dakikalarda, bilhassa koroyla seslendirilen "Muhabbet Bağı"nda zirveye ulaşıyor.

Konser memleketin "karanlık" günlerinde kaydedilmiş. Arabeskin hüküm sürdüğü bu günlerde Müren'in söyleyişinde de belli belirsiz bir ağda var. Bu, Ali Tekintüre - Coşkun Sabah imzalı "Baharı Bekleyen Kumrular Gibi" de ve İbrahim Tatlıses'i tam da o günlerde meşhur eden "Ayağında Kundura"da (öncesindeki muazzam "Odam Kireç Tutmuyor" yorumuna dikkat!) daha bir belirginleşiyor. Bunun dışında sound tamamen eski usul. Neşeli taş plak kayıtlarını hatırlatan "Esmerim Biçim Biçim" in "Nideyim Sahn-ı Çemen" e bağlantısı ise finale yaraşır biçimde.

Memleket müziğinde, hele hele alaturkada konser

kayıtları pek rastlanır şeyler değil. Münir Nurettin Selçuk'un "İstanbul Konseri", Emel Sayın'ın "On Yılın En Sevilen On Şarkısı" ve Mine Koşan'ın muazzam "Kahire Konseri" dışında pek aklımıza gelen bir şey yok. Bunların yanına Müzeyyen Senar'ın çilingir sofrası muhabbetlerini de koymak mümkün. Zeki Müren albümü, sanatçının diskografisinde bir ilk. TRT'nin yayınladığı bir başka albümde kimi canlı

konser kayıtları var, ama baştan sona bir konseri dinlemek, "Sanat Güneşi"ni sevenlere en büyük armağan. Hatırlayın, Morrissey bile İstanbul konserine Müren'e hayranlığını dile getirerek başlamıştı!

Konserin atmosferi de mühim elbette: Kendi ifadesiyle bu "elit ve nezih zümre"nin "Zeki, Zeki!" anonslarına "canlarım sağolun", "aşklarım, dünya güzellerim", "beni yaşatan varlıklarım" şeklinde hitap eden sanatçının, konserin sonlarına doğru göbek attığını hayal etmemek mümkün değil. Aklımızdaki son Zeki Müren görüntüsü de bu minvalde zaten: İnzivaya çekilmeden hemen önce bir bayram gecesi TRT tarafından canlı yayınlanan Bodrum Kalesi konserinde bu şarkı eşliğinde göbek atıyordu...

Albümü dinlediğimizde (ve bugünle karşılaştığımızda) şu klişe cümleyi bir kere daha kuruyoruz: 12 Eylül öncesine dönmek istiyoruz! Son sözü Arkadaş Z. Özger'e bırakalım, "Merhaba Canım" şiirinden nakledelim: "Bir gün elbette / Zeki Müren'i seveceksiniz / (Zeki Müren'i seviniz)"

— Murat Meriç

Dansa davet

Shantel / *Planet Paprika* (Pozitif)

Son yıllarda temayüz eden Balkan müziği patlamasına en çok katkıda bulunan isimlerden biri de Balkan asıllı Alman DJ Shan-

tel. Önceleri geleneksel kayıtları miksler, şovlarında eline mikrofon almakta hoşlanırdı. "Disco Partizani" albümü ve şarkısı, ortalığı bir başka yıktı geçti. Artık ortaya basbayağı ritmi, temposu, orkestrasyonu yerli yerinde şarkılar çıkarıyor, mikrofonda sırtıtmıyor, bu arada neredey-

se her ay İstanbul'a gelmeyi ihmal etmiyordu. "Disco Partizani"nin ardına takılan "Planet Paprika" formülü tekrarlıyor, yani hepten Roman, Balkan havalarından sıkılmadıysanız, eğlenme ihtimaliniz yok. Üstelik bu sefer dört şarkıda Brenna MacCrimmon'un vokali, Ciguli'den bildiğimiz "Binnaz"ın dub versiyonu da var. Kan kaynatıcı, davetkâr bir albir devam albümü...

— Merve Erol

İngiliz rock'una taze kan

Arctic Monkeys / *Humbag* (Domino / WEA)

Yaklaşık on yıldır, özellikle İngiltere ve Amerika'da (New York'ta, daha doğrusu), bir genç grup patlaması var. Franz Ferdinand'dan The Kills'e onlarca grup, rock'un altın çağını yeniden canlandırmaları da, daha yapılacak çok işin olduğunu gösteriyorlar. Bunlardan biri de, dağıldığını açıklayan Oasis'in kabalığının tam aksi istikametinde zarif ve zekice rock şarkıları yazan, daha küçücük yaşlarında parlayan, ama orada kalmayan Arctic Monkeys. Kısa, öz çalışıyorlar, dar alana kıvrak çalım, etkili paslar sığdırıyorlar. Hayli İngiliz gündelik hayat sahnelerine absürd kareleri sığdırmayı, insan denen arzulu varlığın türlü çeşit hallerini resmetmeyi biliyorlar. Fakat bu kısa, yoğun, sert gitarlı albümü California'da, meşhur Joshua Tree'de, Queens Of The Stone Age'den Josh Homme'la beraber kaydetmişler. Vallahi, yaramış...

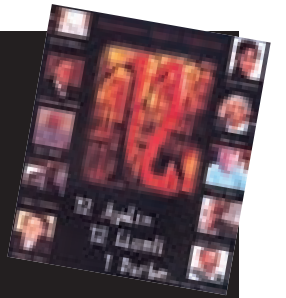
— M.E.

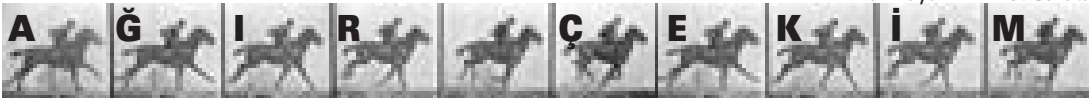

Liseliler 12 Eylül'e bakıyor

12 Eylül'e sıradan bir darbe gibi bakmak mümkün değil. Milyonları etkilemiş, öldürmüş, işkenceye maruz bırakmış, sürgüne yollamış bir darbe. Bütün bir topluma korku saldı, sindirdi, örgütlenme hakkını ortadan kaldırdı. Ve en önemlisi, bütün bir toplumun yaşayışını değiştirdi, Türkiye'yi bencil bir tüketim toplumu haline getirecek bütün kanalları açtı. Kendinden öncesi ve sonrasını yarattı, kuşaklar arası bağlantıyı kopardı. Şimdi, Genç Praksis dergisini de çıkaran liseliler, 12 Eylül'ün yıldönümünde dö-

nüp o günlere bakıyorlar. "12 Aydın, 12 Liseli, 1 Darbe..." adlı DVD, bir sözlü tarih çalışması. Öğrenciler soruyor, Ünsal Oskay, Süleyman Çelebi, Aydın Çubukçu, Eren Keskin, Ufuk Uras, Tarık Akan, Etyen Mahcupyan gibi isimler anlatıyor. Müzikler Karagüneş'ten. İstemek için: www.gencpraksis.liyiz.biz ya da 0.555.696 86 02...

SARAYBOSNA FESTİVALİ, GÜNEYDOĞU AVRUPA SİNEMASINA BAKIYOR

Yakın plan kurşun izleri

15. Saraybosna Film Festivali 12-20 Ağustos arasında gerçekleştirildi.
Olayı yerinde gözledik...

Rivayet ederler ki, 1389'daki Kosova Savaşı sırasında o kadar çok insan ölmüş ki, cesetleri yemek için Balkanların dört bir yanından kargalar bölgeye üşüşmüştü.

Yine rivayet ederler ki, Saraybosna kuşatmasının sürdüğü 1994'te gökten o kadar çok ölü karga düşmüş ki, kaldırımlar karga cesetlerinden yürünmez hale gelmiş.

– Susan Sontag, “Dayanışmanın Sesi”

Gökten kargalar yağıyor

Çocukların dökemedikleri gözyaşları gibi

– Rufus Wainwright, “Saraybosna Kuşları”

Vedran İsmailović 1992'de kütüphane binasının yıkıntıları üzerinde, kanlı pazaryeri saldırısında ölenlerin anısına Albinoni'nin Adagio'sunu çalarken

vaşın anıları dışında hakkında söylenecek çok şey var. Örneğin, savaşa inat kuşatma sırasında düzenlenmeye başlanan, bugüne 15. yaşını kutlayan Film Festivali. Cömert bağışçıları ve gönüllüleri sayesinde, kısa zamanda Avrupa'nın önemli festivallerinden biri olan Saraybosna, Güneydoğu Avrupa'ya odaklanıyor.

Festivalin yarışmalı bölümleri (kurmaca, belgesel ve kısa film) ile “Focus” başlıklı özel bölüm, ağırlıklı olarak bu coğrafyanın filmlerine ayrılmış. Bu ne menem bir coğrafya diye soracak olursanız: Seçilen filmlere göre, sınırları güneyde Kıbrıs'tan kuzeyde Macaristan'a kadar uzanan bölge. Elbette, her coğrafi ta-

Saraybosna bugün farklı bir kent. Savaşın anıları dışında hakkında söylenecek çok şey var. Örneğin, savaşa inat kuşatma sırasında düzenlenmeye başlanan, bugüne 15. yaşını kutlayan Film Festivali.

nımlama gibi sorunlu ve sınırlı. Seçilen filmler, seçici kurullar ve değerlendirme açısından, festival Eurovision'a benziyor.

Ama bölgenin esas derdi, söz konusu ülkelerin çoğunda film üretimini destekleyecek bir sinema pazarının bulunmaması. Örneğin, 20 milyonluk Romanya'da sinema salonlarının sayısı 50'yi bulmuyor. Bu da, sinema sektörünü (özellikle AB-

merkezli) fonlara ve ortak-yapımlara bağımlı kılıyor. Ortaya çıkan sonuçta yaratıcılık açısından pek de umut verici değil.

Yine de, yarışma ve özel bölümdeki tercihlerimiz, öncelikle Romanya'dan yana oluyor. “Bay Lazarescu'nun Ölümü” (Cristi Puiu) filminin senaristi Razvan Radulescu'nun Melissa de Raaf ile çektiği “Önce Felicia” (Felicia, inainte de toate) ve Radu Jude'un “Dünyanın En Mutlu Kızı” (Cea mai fericita fata din lume), bizi pişman etmeyen filmler. Yarışmanın favorilerinden biri, Saadet İşıl Aksoy'un da rol aldığı Bulgar-İsveç ortak yapımı “Eastern Plays”. Ancak büyük ödül “Ordinary People”'ın (Vladimir Perisic), jüri özel ödülü ise “Köpekdişi”nin (“Kynodontas”, Yorgos Lanthimos) oluyor.

Yarışmalı bölümde Türkiye'den, “Köprüdekiler” (Aslı Özge; kurmaca), “İki Dil Bir Bavul” (Orhan Eskiköy ve Özgür Doğan; belgesel) ve “Dalga Teorisi” (Gökhan Okur; kısa film) yer alıyor. Yine Türkiye'de çevrilen “Müezzin” (Sebastian Brameshuber) ise belgesel yarışmasının bir diğer adayı. Bu dalda ise, ödülü “The Caviar Connection” (Dragan Nikolic) alıyor. Yeni Türkiye sineması, özel bölümde gösterilen “Pandora'nın Kutusu” (Yeşim Ustaoglu), “Süt” (Semih Kaplanoğlu) ve “Mammo” (Atalay Taşdiken) ile birlikte izleyiciden büyük ilgi görüyor. “İki Dil Bir Bavul”, Avrupa Belgesel Ağ'ının Yetenek Ödülü'ne değer görülüyor. “Pandora'nın Kutusu” ise, yüzlerce film arasında izleyiciden en çok oyu alan ilk 10 film arasına giriyor.

Yarışma filmlerinin gösteriminin yapıldığı Ulusal Tiyatro'nun yanında, Festival Meydanı var (meydanın adını Susan Sontag Tiyatro Meydanı olarak değiştirme vaadinde bulunan Saraybosna Belediyesi, bu konuda henüz bir adım atmamıştı). Burada, festivalin ünlü konukları izleyicilerle sohbet ediyor. Festivalin merkez üssü ise, Saraybosna Orduevi. Kapıda aynı bizim orduevlerinde olduğu gibi siyah takım elbiseli bir asker duruyor. Festival kartınızı gösterip içeri girdiğinizde, sizi neşeli ve sivil bir ortam karşılıyor. Kaçırduğunuz filmleri izleyebileceğiniz video odası burada. Konuklara her öğlen karavana veriliyor. Akşamları ise bir parti mekânına dönüşüyor. Bu sahnede keyifle Nouvelle Vague'ı izliyoruz. “Saraybosna'dayken anti-Amerikan bir şarkı söylemeden olmaz” deyip “Oublions l'Amérique”i (Amerika'yı Unut Gitsin) söylüyorlar.

Malum, festival demek aynı zamanda parti demek. Büyük festivallerdeki kadar olmasa da, film sonrası eğlence imkânları bol. Bir gece, savaş sırasında yıkılan simgesel Kütüphane binasının içerisindeyiz. Restorasyon çalışmaları henüz bitmemiş. Işıklarıyla göz alıcı. Yanan binlerce kitabı, (Bosnalıların bize anlattığı) gökten yağın külleri ve yıkıntılar arasında çello çalan Vedran İsmailović'i anımsıyoruz. Ama bina yeniden inşa edilmiş, bıçak sırtında gibi dursa da, barış havası esiyor. En iyisi, müziğin ritmine bırakmalı kendimizi. Diskjokeyimiz, “I Will Survive” ile pisti hareketlendiriyor.

Gözler ağlasın, ırmaklar çağlasın

Saraybosna Festivali, dünya sinemasının ilgi çekici isimlerinden Jia Zhang-Ke'ye özel bölüm ayırmış. Çin sinemasının 5. Kuşağı Chen Kaige ve Zhang Yimou gibi yönetmenler, Çin tarihinin geçmiş dönemlerine ve iktidar kavgalarına odaklanmış, gösterişli bir sinema yaratmışlardı. '90'ların sonunda sinemaya atılan 6. Kuşak ise (Wang Xiaoshuai, Zhang Yuan ve Zhang-Ke), kameralarını “öteki” Çin'e çevirdi. Bu isimlerden Zhang-Ke, doğduğu Shanxi bölgesinde geçen ve Çin mucizesinin görünmeyen yüzünü ele alan filmleriy-

le tanınıyor. İş arayan gençler, fahişeler, gündelikçiler, “dönüştürülmekte” olan kentler, filmlerinin başlıca kahramanı.

Zhang-Ke ve değişmez oyuncularından Tao Zhao da festivalin konukları arasında. Bir avuç seyirciyle birlikte, yarışma şaşaasından uzakta, son kısa filmi “Cry Me A River” dahil, ustanın filmlerini izliyoruz. Her filminden sonra, Zhang-Ke'nin alçakgönüllü değerlendirmelerini dinliyoruz. Pathos, bastırılmış duygular, kırılan ümitler ve unutmaya direnme çabası... Zhang-Ke, sanki postmodern dünyanın her türlü

etkiye karşı hissettirdiği bireye, cismanî olmaktan çıkıp sanal kıldığı izleme deneyimine, duyguları ve bedeni geri getiriyor. Yeni eleştirel sinemanın yolu, gerçekçi anlatımdan olduğu kadar, melodramdan da geçiyor. Ağlayalım, güzelleşelim.

BRECHT'İN SİNEMAYLA ÜLFETİ

Gölgede yaşayanlar

**İstanbul Bienali ve Express'in Radyo Brecht'i vesilesiyle
"Üç Kuruşluk Opera"nın filme çekilme öyküsüne bakıyoruz...**

Bertold Becht, sinema dünyasına bir kısa komedi filmiyle adım atmış: "Kuaforün Gizemleri" (Mysterien eines Frisiersalons, 1923). Senaryosunu yazdığı filmi Erich Engel'le birlikte yönetmiş, salak kuaforü Karl Valentin canlandırmış. Uzunca bir aranın ardından bu kez Carl Koch'la birlikte "Adam Adamdır"ı (1931) kısa filmle dönüştürmüştü.

Aynı yıl, "Üç Kuruşluk Opera"nın sahnede kazandığı popülerlik, yapımcıları da harekete geçirir. Senaryoyu Brecht kaleme alacaktır,

"Üç Kuruşluk Opera"ya kaynaklık eden John Gay'in "Dilenciler Operası"nı çeviren Elisabeth Hauptmann ve Brecht

yönetmen koltuğunda ise G.W. Pabst ("Pandora'nın Kutusu") oturacaktır. Brecht, oyundakinden oldukça farklı bir tretman hazırlar. Halk tarafından yanlış yorumlana-

bileceğini düşündüğü bazı konuları netleştirmek için değişiklikler yapar. Bazı karakterleri ve sahneleri çıkarır, yenilerini ekler. Ayrıca, opera ya oranla daha devrimci olarak nitelenebilecek bir final tasarlar.

Ortaya yepyeni bir senaryo çıkmıştır. Yapımcı şirket, filmi arzu ettikleri gibi çekebilmek için Brecht'e daha fazla para teklif eder. Brecht karşı çıkar ve şirkete karşı dava açar. Sonuçta, filmin çekimleri tamamlanır. Üstelik, sanılanın aksine, Brecht'in tretmanına bağlı kalınarak. Yönetmen Pabst, senaryo için sinema kuramcısı Bela Balasz'dan destek alır. Brecht uyarlamayı beğenmez, film bir süre sonra Nasyonal Sosyalistlerce yasaklanır.

Filmin sonundaki Sustalı Mack'in şarkısı da sahne versiyonundan farklıdır. Brecht şarkıya bir dörtlük daha eklemiştir: "Kimileri yaşar zifiri karanlıkta / Kimileriye

parlak ışıklar içinde / Aydınlıktakiler olur hep göze batan / Diğerleriye se kalır gölgede..."

Senaryosunu yazdığı "Kuhle Wampe" (Slatan Dudow, 1932) filminin (yine Nazilerce yasaklanacaktır) ardından, Brecht hem Almanya'dan hem de sinema dünyasından uzaklaşır. Sonraki yıllarda eserlerinden televizyon ve sinema için onlarca uyarlama yapılacaktır. 1947'de Amerikan Aleyhtarı Etkinlikler Komitesi'ne verdiği ifadede "sinema sektörüne siyasal ya da sanatsal herhangi bir etkisi olup olmadığını bilmediğini" söyler. Brecht'in sinemaya esas katkısına tanıklık etmek için 1960'lı yılları beklemek gerekecektir. Jean-Luc Godard'ın öncülüğündeki yönetmenler onun "yabancılaştırma" düşüncesinden hareketle yeni bir "karşı-sinema"nın temellerini atacaktır.

AYZENŞTAYN'DAN KLUGE'YE "KAPİTAL"

Alman işçinin karısı

Ayzenştayn'ın düşüydü, Kluge'ye nasip oldu. Nasıl olduysa oldu, "Kapital" film oldu...

Sergey Ayzenştayn 1927-28 yıllarında Marx'ın "Kapital"ini filme almak için hazırlıklara girer. Altı ay süreyle aldığı notlar 12 Ekim 1927'de başlar: "Karar verdim: 'Kapital'i filme çekeceğiz, Marx'ın senaryosundan yola çıkarak -tek mantıklı çözüm." Bu notun hemen altında fabrika ve benzeri mekânlara asılmış bir haber bülteninin fotoğrafı vardır. Ayzenştayn şu notu düşer: "Bunlar montaj duvarına yapıştırılmış klipler." ("Notes for a Film of Capital", Jay Leyda ve Annette Michelson). Ancak çeşitli nedenlerle proje rafa kaldırılır, Ayzenştayn "Eski ve Yeni"nin (Staroe i novoe) hazırlıklarına girer.

Bu projeden seksen yıl sonra, bir başka yönetmen, Alexander Kluge, "Kapital"i filme alma işine girişti. Dokuz saatlik ve üç bölümden oluşan film geçtiğimiz aylarda DVD ve festivaller aracılığıyla izleyiciyle buluştu. Film şu bölümlerden oluşuyor: "Marx ve Ayzenştayn Aynı Evde", "Her Şey Sihirli", "Mübadele Toplumunun Paradoksları"...

Kluge, filmde Ayzenştayn'ın notlarının yanısıra ünlü montaj tekniğinden de yararlanıyor: Hareketli ve durağan görüntüler, Marx ve Ayzenştayn'ın yazılarından bölümler bir arada karmaşık bir bütün oluşturuyor.

Söz konusu tekniği daha yakından anlayabilmek için, bir baş-

ka büyük düşünür, Fredric Jameson'a bağlanalım. New Left Review'nun son sayısında yayınlanan yazısının başlığı "Marx ve Montaj".

Jameson'a göre, Ayzenştayn, Freud'un serbest çağrışım ilkesi-

Jameson'a göre, Ayzenştayn, Freud'un serbest çağrışım ilkesinin Marksist bir versiyonunu geliştirmişti. Gündelik yaşama ilişkin deneyimler arasındaki gizli bağlantılar zinciri bizi üretimin kaynağına götürmekteydi.

nin Marksist bir versiyonunu geliştirmişti. Gündelik yaşama ilişkin deneyimler arasındaki gizli bağlantılar zinciri bizi üretimin kaynağına götürmekteydi... Ayzenştayn, bu yaklaşımı açıklamak için Alman işçi sınıfının yaşamından bir örnek veriyor: "Alman işçisinin karısının evhanımı nitelikleri devrimci ayaklanmanın önündeki en büyük engeldir. Zira bir Alman işçisinin karısı ne yapıp edip kocasına sıcak bir yemek hazırlar, onu işe aç göndermez."

Filmde, bu durumu ve sonuç-

larını anlatmak isteyen Ayzenştayn şöyle bir sahne tasarlıyor: Tüm film boyunca kadın eve dönen kocasına çorba pişiriyor. İki tema çağrışımı yoluyla ilişkilendirilebilir: çorba pişiren kadın ve eve dönen koca. Tamamen saçma (kabul, henüz bir önerme aşamasında): (örneğin) üçüncü bölümde çağrışımı kadının yemeğin üzerine ektiği kırmızı biberden yola çıkabilir. Biber. Cayenne (biberin geldiği Fransız Guyanası'nda bir kent). Şeytan Adaları (Fransız Guyanası'nın meşhur ceza sömürgesi). Dreyfus. Fransız şovenizmi. Krupp'un elindeki Figaro gazetesi. Savaş. Limanda batan gemiler (...) geçiş: biber-Dreyfus-Figaro."

Ayzenştayn, bu çağrışımlar ya da neden-sonuç ilişkileri aracılığıyla izleyicide farklı düşünceler uyandırmayı ve bir duygusal etki yaratmayı planlıyordu.

Gelelim filmin adı olan "İdeo-

lojik İlkçağ'dan Haberler"e. Jameson'a göre ilkçağ (antikite) vurgusu Marx'ın ya da Marksizmin modasının geçtiği anlamına gelmiyor. Bu yolla anlatılmak istenen, geleceğe uygun bir ilkçağ ya da tarih tasarlanması gereği.

Marx ne güncel ne de modası geçmiş biri: O bir klasik ve süre açısından hemen hemen Atina'nın altın çağına denk düşen Marksist ve komünist gelenek de, Avrupa solunun altın çağı. Bu, aynı zamanda, en şaşırtıcı ve fanatik, verimli ve çelişik sonuçlarla sürekli yeniden dönmemiz gereken bir çağ.

Jameson, tıpkı Eski Yunan gibi, solun geçmişinin de hem kanlı olaylarla hem de başarılarla dolu olduğunu, bu gerçeği teslim etmek gerektiğini kaydediyor. Son sözü, Fransız-Arap düşünür Abdülvahab Meddeb'e bırakalım: "Herkes kendisine uyan geçmiş seçebilmek özgürlüğüne sahip olmalı. Bu sayede, yeniyi arayış maceramızda, ölümler kadar canlılar da rol oynayabilir."

Web sineması: "Kuhle Wampe" (Slatan Dudow, 1932) (www.archive.org/details/movies)

Alexander Kluge

YÖNETMEN ÇAYAN DEMİREL'LE "5 NO'LU CEZAEVİ" ÜZERİNE

Komutan Jo ve bütün adamları

12 Eylül, en vahşi yüzünü Diyarbakır Cezaevi'nde gösterdi. Başka hapishanelerle, başka dönemlerle kıyaslanamayacak bir zulüm, burada, Kürtlere uygulandı. Daha önce "38 Dersim Katliamı" belgeselini çeken Çayan Demirel, bu sene İstanbul Film Festivali'nde gösterilen "5 No'lu Cezaevi"nde de Diyarbakır tanıklıklarını belgeliyor...

Ahmet Türk anlatıyor belgeselde, tek kelime Türkçe bilmeyen bir Kürde nasıl İstiklâl Marşı'nı ezberlettiklerini. Kürt mahkûm ezber eder marşı ama, hep aynı yerde takılır kalır, hep sorar aynı soruyu Kürtçe, "Cine-warek di wir de hebû, ew çi bû", (hani bi canavar vardı neydi o) diye... Hani bir canavar vardı, pembe duvarlı bir yerde yaşayan hani şimdi okul olacak olan yerde duran. Bir canavar vardı Kürtlerin üzerine çullanan... Bu kadar mıydı? Yaşananlar bir varmış, bir yokmuş muydu?

İnsan bedeninin bir deney tahtasına dönüştürüldüğü siyasi bir laboratuvar olarak çalışan Diyarbakır Cezaevinde insanlara cop soktular, bok yedirdiler, penislerinden ipler bağlayıp çektiler, hayalarından astılar, erkekleri domaltıp sigaraları ... larında tutmalarını emrettiler, kadınların vajinalarında aynı sigaraları söndürdüler. Türkçe bilmediği için görüş dakikalarında oğluna kızına sadece bakan anaları izlediler. Yüzbaşı Esat Yıldırım'ın köpeği Jo'yu komutan ilan edip insanların bu köpeğe her sabah tek mil vermesini buyurdular, tahliye olan mahkûm olur da çıkınca "...medik bir tek kulağımın arkası kaldı" demesini diye, yüz elli kişinin gözleri önünde mahkûmun kulağının arkasını ...tiler.

1980 darbesine yetiştirilmek üzere inşa edilen Diyarbakır Cezaevi'nde yüzlerce tutuklu sakat kaldı, kimileri ölüm oruçlarında, kimileri açlık grevlerinde, kimileri yaşananları protesto etmek gayesiyle kendilerini yakarak öldü. Kürt açılımının konuşulduğu şu günlerde ise Tarım Bakanı Mehdi Eker, insanlık tarihinin utanç merkezlerinden olan bu cezaevinin okul yapılacağını ilan etti.

Böylece, ulus-devletin kimlik oluşturma mekânlarından olan okullar ve hapishaneler bir kez daha tarih sahnesinde aynı zeminde tazahür ediyor bugünlerde. Diyarbakır Cezaevi'nde yaşananların tanıklarının akıllarında yer eden bir cümle, her sabah temrin edilen "burası bir hapishane değildir, burası askerî bir okuldur ve siz burada Türk olmayı

Çayan Demirel

Belgesel için görüştüğüm insanların hepsi, Yüzbaşı Esat Oktay Yıldırım'ın göreve geldiği ilk günden itibaren söylediği "burası bir cezaevi değil, askerî bir okuldur ve bu askerî okulun yegâne amacı sizi Türkleştirmektir" sözlerini aktardı.

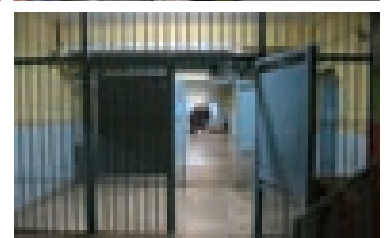
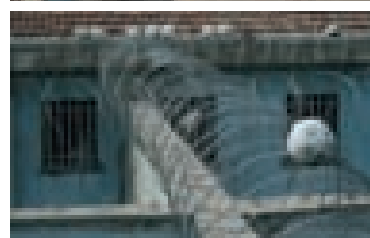
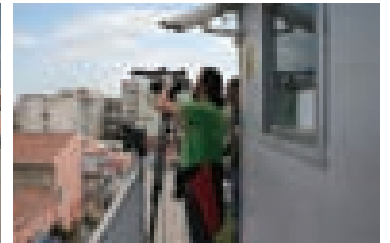
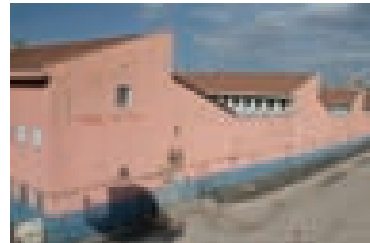
öğreneceksiniz" cümlesi, tarihsel bir ironi olarak duruyor şimdi karşımızda. Kürt olmak hasebiyle mahkûm olan binlerce insan, duvarlara asılan Türk büyükleri portreleri, tavanlara çizilen Türkiye haritaları, her gün okutulan marşlar, andlar ile Türkleştirilmeye çalışılırken o yıllarda, bugün öngörülen açılımla bu insanların çocukları Türk olmayı öğrenecekler usul usul. Belgesel yönetmeni Çayan Demirel'in deyişiyle, "varlıklarını Türk varlıklarına armağan edecekler" ... İstanbul Film Festivali kapsamında ilk gösterimini yapan "5 No'lu Cezaevi", Diyarbakır'da yaşananlara 80 insanın anlatımıyla tanıklık ediyor. Nurettin Yılmaz, Ahmet Türk, Orhan Miroğlu, Tarık Ziya Ekinci, Feridun Yazar gibi kamuoyunun tanıdığı isimlerin yanında, onlarca insan anlatıyor yaşadıklarını...

"38 Dersim" belgeselinin ardından bu kez

de "5 No'lu Cezaevi" belgeseliyle unutturulmaya çalışılanları hafızalarımıza nakşeden Çayan Demirel ile ulus-devletin kimlik oluşturma paradigmaları üzerinden yarattığı kanlı tarihi konuştuk...

Kürt açılımının yoğun olarak tartışıldığı şu günlerde Tarım Bakanı'nın yaptığı bir açıklamayla Diyarbakır Cezaevi'nin okula dönüştürüleceğini öğrendik. Ardından cezaevinin bir utanç müzesi olarak korunması gerekliliği konuşulmaya başlandı. Tarihsel bir ironi, belki de trajedi olarak, bir zamanlar askerî okul olarak tanımlanan işkence mekânı bugün yine okul olarak kurgulanıyor. Bu bağlamda Orhan Miroğlu soruyor: Türklerin okul dışında bir tahayyülü olmayacak mı?

Çayan Demirel: Ben bir belgeselciyim, bu konuda görüş beyan etmem sadece duyarlı bir insan kimliğiyle sınırlı olacaktır. Çünkü orada yıllarca insanlık dışı muamelelere maruz kalanlar var ve asıl söz hakkı onların olmalı. Ancak şunu söyleyebilirim, yaşananların mağdurları, orasının bir yüzleşme merkezi olmasını istiyor, yaşananların unutturulmayacağı bir utanç müzesi. Benimde fikriyatım bu yönde. Bu mevzuda durumu en iyi anlatanlardan biri, Altan Tan, "babamın öldürüldüğü yerde oğlumu okula mı göndereceğim" dedi. Bu bence çok kritik bir soru... Darbe öncesinde binlerce insanın tutuklanacağı planlayıcılar tarafından bildirildiği için apar topar cezaevleri inşa edildi. Diyarbakır Cezaevi de Kenan Evren'in ilan ettiği üzere inşa edilen modern cezaevlerinden biri. Belgeselde de anlatıldığı gibi, sinema salonu, hamamı olan bir cezaevi. Burada toplananlar ise, bir şekilde Kürt kimliğine, Kürt bilincine sahip insanlar. Devletin öncelikli amacı, bu insanların Türkleştirilmesi. Belgesel için görüştüğüm insanların hepsi, Yüzbaşı Esat Oktay Yıldırım'ın göreve geldiği ilk günden itibaren söylediği "burası bir cezaevi değil, askerî bir okuldur ve bu askerî okulun yegâne amacı sizi Türkleştirmektir" sözlerini aktardı. Türk kimliğini kabul etmeyen Kürt halkının ilerici unsurları, kanaat önderleri, parti liderleri Diyarbakır Cezaevi'nde Türkleştirilmeye çalışılıyor. Örgüt liderlerinin öncülüğünde okutulan marşlar, bir halkı moral olarak çökertmeye çalışmanın en et-

Ayşegül Devecioğlu Kış Uykusu

Metis Edebiyat, Öykü, 88 s.

Kuş Diline Öykünen ve 2008 Orhan Kemal Roman Armağanı'nı kazanan *Ağlayan Dağ Susan Nehir* romanlarının yazarından bu kez bir öykü kitabı. Darbe sonrası ülkenin üzerine çöken ağır iklimi anlatan bu öyküler, karabasanlarla dolu uykuların arasından sızan umudu ve direnci de taşıyor bizlere.

Fredric Jameson Ütopya Denen Arzu

Metis Eleştiri, Çeviri: Ferit Burak Aydar, 328 s.

Jameson, Thomas More'un *Ütopya*'sından başlayarak "bilimkurgunun Shakespeare'i" kabul edilen Philip K. Dick'in, *Mülksüzler* ile bilimkurgu ve ütopya'yı bir anlamda uzlaştıran Ursula K. Le Guin'in ve diğer önemli bilimkurgu yazarlarının yapıtlarına uzanan, kapsamlı bir bilimkurgu ve ütopya arkeolojisi sunuyor. Bloch'dan bu yana yazılmış en sağlam *Ütopya* savunusu niteliğindeki bu kitabın, bir edebi tür olarak bilimkurguya meraklı okurlar kadar Sol tahayyülün imkânlarını araştıran okurlar için de vazgeçilmez olduğunu düşünüyoruz.

Norman Manea Ekim, Saat Sekiz

Metis Edebiyat, Öykü, Çeviri: Nesrin Demiryontan, 216 s.

Henüz beş yaşındayken toplama kampları ile tanışan Manea'nın Türkçedeki bu ilk kitabı da toplama kampları ve savaş sonrası travmalar hakkında... Hastalanan zamanı, mankenlik oyunlarını, büyüü yumakları, kirli bir küp şekere bağlanan umutları, beş yıl süren geceleri, geri dönen korkuları, yıllar sonra Kafkaesk kâbuslara dönüşen anıları sade bir üslup ve çarpıcı bir ironiyle anlatıyor.

Alasdair Gray Lanark

Metis Edebiyat, Roman, Çeviri: Emine Ayhan, 616 s.

İskoç yazar ve ressam Alasdair Gray'in öğrenciyken yazmaya başlayıp yaklaşık çeyrek asırlık bir çalışma sonucu 1981 yılında yayımladığı *Lanark*, fantasti edebiyatının sıradışı bir örneği. Birçok edebiyat eleştirmenine göre yirminci yüzyılın ikinci yarısında İskoçya'dan çıkan en önemli başyapıt. Gray'in edebi birikimini ve ustalığını konuşturduğu, zekice tekniklerle okuru sürekli şaşırttığı, tüketim toplumunu kıyasıya eleştirdiği, edebiyat dünyasıyla tatlı alay ettiği bu eğlenceli kitabı Türkçeye kazandırmaktan mutluyuz.

Murathan Mungan Eldivenler, hikâyeler

Metis Edebiyat, Öykü, 168 s.

Murathan Mungan'ın yaşama dair derin ve incelikli gözlemlerle zenginleştirdiği bu öyküler, kadınlar hakkında, erkekler hakkında, ilişkilerin gerilimi hakkında, ebeveynler hakkında, zamanın geçiciliği ve bazen de "oturma kalması" hakkında, tesadüfler hakkında, kısacası hayat hakkında... *Eldivenler, hikâyeler* on öyküden oluşuyor. Eldivenler, Ansızın her şey, Kaset, Yaz gibisi var mı? Kötü adamla kötü kadının aşkı üzerine küçük bir film, Krepen'in duvarı, Islık, Çarpışma, Tabut ve Geçici kesinlikler.

metis

kin yolu gibi görünüyor. Nurettin Yılmaz'a yapılan muamele nasıl bir psikolojik savaş yürüttüklerinin önemli bir göstergesi. "Alın sizin cumhurbaşkanınız, bakın ne halde" diyorlar. Yılmaz, "yüzüme tükürmeleri için yalvarırdım" diye anlatıyor. Çünkü tükürmeyenlere korkunç işkenceler yapılıyor. O dönemi yaşayanların aklında ise, kendi gördüğü işkencelerden daha çok, belki de Yılmaz'a yapılanlar kalıyor.

Belgeselde de gördüğümüz gibi, Türkiye Cumhuriyeti'nin "asli ve kurucu" unsuru olan Türk Müslüman kimliği cezaevinin politikasını belirliyor. Tıpkı bir okul gibi, cezaevinde de, Atatürk ilke ve inkılaplarının, din eğitiminin verildiği dersler, duvarlara çizdirilen "devlet büyükleri" portreleri, okutulan marşlar var.

Evet, bu bağlamda cezaevi tıpkı okul gibi işliyor ya da okullar tıpkı cezaevi gibi. Türkiye'deki eğitim politikası, yani müfredat değişmediği sürece, zihinsel olarak Türkleştirme devam edecektir. Yani diğer halkların çocuklarının varlıkları Türk varlığına her gün armağan oluyorsa ve Kürt, Ermeni, Rum, Çerkes çocukları Türk kimliğine feda ediliyorsa, aslında cezaevi politikasından farklı bir durum yok demektir. Diyarbakır gibi bir yerde, her aileden en azından bir kişinin bir şekilde "Türk" olmaya feda edildiği bir yerde, şimdi bu insanların çocuklarının "andımız" ile, İstiklâl Marşı ile, Türklerin kahramanlık destanları ile bir eğitime tâbi tutulması kabul edilebilecek bir durum değil. Bu çok acı, yaşananların travmatik bir tekrarı...

Ulus-devletin eğitim meselesi, kültürel

asimilasyonun en aktif dinamosu olarak iş görüyor...

Buna tamamen katılıyorum, örneğin "haydi kızlar okula" kampanyası, Kürtler ve diğer halklar için o kadar masum bir söylemle karşılık bulan bir mesele değil. Çünkü Türkiye'de azınlıklar için ciddi travmatik bir tarih yaratıldı, yaşatıldı ve şimdi bu insanları kendi ideolojinin paradigması doğrultusunda eğitmek, daha doğrusu hizaya getirmek pek insafsız görünüyor bana. Diğer halklar için okul, tıpkı cezaevi gibidir. İdeolojik olarak aynı enstrümanlarla hareket edilir. Anadilini kullanmanın yasak olduğu bir eğitim modeli, tıpkı anadilinde konuşmanın yasaklandığı mahkûm görüşleri gibidir. Duvarlara "Türkçe Konuş Çok Konuş" yazılarının yazıldığı, gelen mahkûm yakınlarının Türkçe bilmediği için

Kürt halkının ilerici unsurları, Diyarbakır Cezaevi'nde Türkleştirilmeye çalışılıyor. Nurettin Yılmaz, "yüzüme tükürmeleri için yalvarırdım" diye anlatıyor. Tükürmeyenlere korkunç işkenceler yapılıyor.

tek kelime konuşmadan, oğlunu, kızını gördüğü ziyaret anları... Öte yandan, Türkiye'deki eğitim modeli tamamen militarist bir model. Okullarda giydirilen, forma dediğimiz tek tip elbiseler. Diyarbakır Cezaevi'nde tek tip elbise giymek için binlerce insan direndi, onlarcası öldü...

Peki bu tanıklıklara Kürt ve Alevi birisi olarak tanıklık etmenin ruh halini anlatabilir misiniz biraz?

Bunu tam olarak nasıl formüle edeceğimizi bilmiyorum. Aslında, doğduğun

andan itibaren bir şekilde bu topraklarda "öteki" olduğun biliyorsunuz. Çocukluktan itibaren Kürtlerin, Alevilerin yaşadığı kıyımları öğreniyorsunuz, bir fısıltı olarak dahi olsa bu hikâyelerle büyüyorsunuz. Hatırlıyorum, Kürtçe kaseler, illegal malzemeler gibi, büyük bir korkuyla saklanır, nefes alırken duyamaya çağınız denli kısık sesle dinlenirdi. Büyükleğin anlattığı bir dolu hikâyeye vardı. Dolayısıyla Diyarbakır cezaevinde yaşananlar, benim sonradan öğrendiğim şeyler olmadı. Seksen yıllık cumhuriyet tarihinde, Kürt ve Alevi aileden gelen Dersimli birisi olarak, tarihimiz Diyarbakır Cezaevi hikâyeleriyle dolu, dolayısıyla ekip arkadaşlarımızın rüyalarına giren anlatılar, benim uykularımı kaçırmadı.

Cumhuriyet tarihimizin Diyarbakır cezaevlerinden bahsedebilir misiniz biraz?

Diyarbakır Cezaevi sadece '80'lerde yaşanan bir olgu değil. Bu belgeselde anlattıklarımız, aslında ulus-devlet tarihi boyunca geçerli olan bir olgu. Ulus-devletin kuruluş projesiyle birlikte gayrimüslimlerle olan ilişkiler zaten bitirilmiş, onlar gözden çıkarılmıştı. Malûmumuz, 1915 jenosidi bu durumun en büyük tezahürü idi. Geriye kalan Müslüman, ama ulus-devlet projesi içinde ayrıksı duran unsurların başında gelen Kürtler ise, 1921 Koçkiri, 1926 Şeyh Sait, 1930'larda Ağrı, 1938'de Dersim ayaklanmaları akabinde, 1968'e kadar askıya alınan bir Kürt sorunu meselesi içinde yaşıyorlar. TİP içerisinde örgütlenen Kürtler, tahminen 1967 yılından itibaren ayrı örgütlenmek gerekliliğiyle Doğu Mitingleri düzenlediler ve 1969 yılında Türkiye'deki

DIYARBAKIR CEZAEVİ'NDE YATANLARIN GÖZÜYLE

Ölmek için yalvardığımız yerden okul olur mu?

PAŞA UZUN (1980-1987) arasında Diyarbakır Cezaevi'nde kaldı)

"Türk halkı vicdanen sorumlu"

Bu cezaevinde gençliğim, geleceğim şiddetle elimden alındı. Sayısız arkadaşım bu cezaevinde son nefeslerini verdiler, yaşam dolu gençler bu cezaevinde kendilerini yaktılar ve insanlar bu cezaevinde ölüm orucuna yatılar.

Diyarbakır Cezaevi'nde yaşatılanlar, 12 Eylül Cuntası ve Türkiye Devleti'nin resmî politikasının ürünüdür. Bu politikanın kökleri ise Kemalizmedir. "Kürtler yoktur" tezinin gerçeklik kazanması için "ben Kürdüm" diyenlerin susturulması gerekiyordu. 5 No'lu Diyarbakır Askerî Cezaevi'nde Kürtlerin beyinlerini boş bir kâğıt parçasına dönüştürmek için yoğun ve uzun dönemli şok tedavisi yapıldı. Şimdi de cezaevinin okula dönüştürülmesi projesiyle resmî politikaya uygun davranılıyor. Bu karar, "varolmayan bir ulusun tarihi de olmaz, silin gitsin" demektir. Biz Kürtleri tarihsizleştirmek, temel bir politikadır, seksen yıldır devam eden bir politika. Tarihin kendisi okuldur. Varolan bu "okulu" yeni bir okula dönüştürmek, 5 no'luda, Kürtlerden "Mutlu Türkler" yaratma projesinin günümüz koşullarında uygulanmasıdır. Tarih tekrarı ediyor.

İhanetçi, itirafçı ve direnişçileriyle 5 no'lu bizim ve Türklerin tarihidir. 5 no'luda, Kürtlere karşı yapılan tassarıflarda devlet hukukî olarak, Türk halkı vicdanî olarak sorumludur. Bu cezaevinin bir insanlık müzesine dönüştü-

rülmesi hem bizler için hem de Türkler için önemli ve anlamlı bir adım olacaktır. Böyle bir müzede Türkler vicdanlarını temizlemek, bizler ise travmalarımızı gömmek ve özgülük için yaşamlarını feda eden insanlarımızı onore etmek, hatırlamak şansına sahip olabiliriz.

RAHİME KESİCİ (1981-1983 arasında Diyarbakır Cezaevi'nde kaldı)

"Sadece yediveren güllerinin olduğu bir tarla"

Acıların, ölümlerin yaşandığı, insanlığın unutulduğu bu yerin bir okul olmasını düşünmek çok korkunç. Tırnaklarınız çekilecek, falakaya yatırılacaksınız, aç kalacaksınız, yanınızda arkadaşlarınız olacak ve tüm bu yaşananlar birden silinecek, çocuklarınız burada eğitim alacak. Orası bizim ölümü aradığımız, ölmek için yalvardığımız bir yerd. Ben bir anne olarak yaşadıklarımın izlerinin olduğu bir yerde çocuğumun eğitilebileceğine inanmıyorum. Cezaevinin sanat merkezi olması fikri de bana korkunç geliyor. Orada çok yetenekli arkadaşlarımız, nice sanatçılar yok edildi. Arif isminde bir arkadaşımız vardı, müthiş resimler çizdi. Bu arkadaşımızı tüm cezaevinin duvarlarını Türk bayraklarıyla, savaş anlatılarıyla ve kahramanlık resimleriyle doldurtular. Tüm duvarlar, kan gölünde yatan cesetlerin üzerinde yükselen ay yıldızlarla doluydu. Arif'in gördüğü işkenceler sonucu parmakları tutmaz oldu. Şimdi burada

hangi sanatı yapacaksınız? Orası bir tarla olmalı, sadece ağaçların ve yediveren güllerinin olduğu bir tarla.

HÜSEYİN YILDIRIM (1981-1988 arasında Diyarbakır Cezaevi'nde kaldı)

"Tarihimize sahip çıkmalıyız"

Geçmiş yılların, yaşanan acıların izlerini kaybettirmek için yapılan bu çalışmada sorun, bir mekânın bir okula dönüştürülmesi olarak algılanmamalıdır. Eğitim elbette önemli ve herkesin onaylayacağı bir şeydir. Ancak Kürt insanının çektiği acıları yok saymanın bir başka yolu olarak duran bu proje, tarihin karanlıkta kalması anlamına gelir. Tıpkı Nazi kampları gibi, burada insanlara korkunç işkenceler yapıldı. Tıpkı insanlığın utanç müzeleri gibi, Diyarbakır Cezaevi de bir utanç müzesi olmalıdır. Tarihimize sahip çıkıp, yok edilmesine müdahale etmemiz gerekiyor.

FEHİMİ BAHÇECİ (1980-1988 arasında Diyarbakır Cezaevi'nde kaldı)

"Esat Oktay Yıldırım Okulu"

Diyarbakır cezaevi bir okuldu zaten. Askerî bir okuldu ve biz orada çok şey öğrendik. Zulmü bildik lafta, faşizmi bildik güya, meğer bilmezmişiz... Ben orada öğrendim tüm bunların ne demek olduğunu. İnsanlığın unutulduğu bir okuldu orası. Kemal Yamac, Esat Oktay Yıldırım öğretti bize Filistin askısı ne demek, elektrik almak ne demek, cop sokulmak, bok yemek ne demek. Günde 150 kişi gelip giderdi. Çoğuna ne oldu bilmiyoruz, bildiklerimiz sadece görünenler. Diyarbakır Cezaevi'nin gerçeklerin araştırıldığı, insanlığın ders aldığı bir akademi olması gerekiyor."

Kürtlerin politik tarihinde önemli bir dönüm noktası sayılan ve Modern Kürt Siyasetinin doğuşu olarak nitelendirilen Devrimci Doğu Kültür Ocakları kurulu. Aslında tüm bunlar, bize köklü bir meselemiz olduğunu gösteriyor. Bu, aynı zamanda, Diyarbakır Cezaevi'nin PKK hareketinin başlangıcı olduğu türündeki iddialarını da çürütüyor. Tarihi doğru okumak, olgusal bütünlüğü doğru koymak gerekiyor. 1980 darbesinin köklerini 1910'lara kadar götürebilmeliyiz, ancak böyle yaparak meseleyi doğru tarif edebilir ve bir çözüm bulabiliriz.

Peki böyle bir tarih içerisinde, DTP'nin "aslı ve kurucu" unsur olarak Türklerin yanına Kürtleri de koymak gerektiği yönündeki ısrarını ve cumhuriyetin kuruluşunda Türklerle birlikte Kürtlerin de mücadele verdiğini söylemesini, diğer halkları yok sayacak şekilde politika üretmesini, "asr-ı saadet" yılları olarak cumhuriyetin kuruluşuna gönderme yapmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Ben bu dili beğenmiyorum. Ulus-devlet herhangi bir şekilde referans alınacak ya da verilecek politikalar üretmedi. Devletin siyaseten kullandığı argümanlar, mağdurlar içinde kabul edilir bir şeye dönüşmüş ise bu çok tehlikeli bir şeydir. Ben kendimi sosyalist olarak kabul ediyorum, kendimi kurucu unsur olarak tarif edebilmem içinse en başta karşı durduğumu iddia ettiğim emperyalizme selam vermem gerekir. Bu ise kendimi, halkımı "kanlı tarihe" ortak etmem demektir. Eğer bir şekilde burada ortaklık varsa, ben özür diliyorum diyorum, sonuç olarak "öteki" olan bir halkın bu söylemi kullanması kabul edilemeyecek bir şeydir.

Son dönemde AKP'nin de katıldığı Öcalan'ın idamı üzerine dönen tartışmaların barış dili olduğu iddia edilebilir mi? İdamın kaldırılması gibi demokratik bir uygulamanın yol açtığı tartışmalarla ilerleyen, DTP'ye yönelik tutuklamalarla devam eden bir "demokratik açılım" size samimi geliyor mu?

Öncelikle, demokrasinin, tabandan tavana gelişebilecek bir şey olduğunu düşünüyorum. Dolayısıyla "demokratik açılım" olarak tarif edilen olayların dışarıdan metazori uygulamalarla olabileceği-

Her aileden en azından bir kişinin "Türk" olmaya feda edildiği bir yerde, bu insanların çocuklarının "andımız" ile, İstiklâl Marşı ile, Türklerin kahramanlık destanları ile eğitime tâbi tutulması kabul edilebilecek bir durum değil.

ne inanmıyorum. "Kana kan intikam" sloganlarıyla ilerleyen devletin şu anda birden demokratik olmaya karar vermesini ben samimi bulmuyorum, bulamıyorum. Bugün açılım yapmaya niyetli başbakan, çok değil, bundan bir-iki yıl evvel "tek dil, tek devlet, tek bayrak" şeklinde demeçler veriyordu. Genelkurmay'ın uygulamaları ve ifadeleri yine derdimizin aslında demokrasi falan olmadığını gösteriyor. Bugün bir şeyleri daha rahat konuşmaya başladığımız doğru, ancak nasıl? Bugüne kadar "kart kurt" sesleriyle varlık biçilen bir halkın acılarını konuşuyoruz ve bunu bir lütf olarak görüyoruz. Tüm umutlarınıza

rağmen, yaşananların demokratik açılım olmadığının altını çizmek gerekiyor. Diyarbakır Cezaevi'ni okula çevirmeye çalışmak demokratik açılım olamaz. Bugün bir demokrasiden bahsediliyorsa, bunun yegâne nedeni, geçenlerde Erdoğan'ın veciz şekilde ifade ettiği gibi "para istikrarın olduğu yere gider" sözlerinin ardında gizlidir. Uluslararası sermayenin rahat ve güvenli bir şekilde dolaşmasını sağlamak için yapılanların, demokrasi saikleriyle olduğunu düşüneyiz. İmzalanan Nabukko boru hattı anlaşması ve Ortadoğu'nun emperyal devletler için istikrarlı bir hale dönüştürülme çabası, tüm bunların maailesef sebebi gibi duruyor. Umudumuzun libellere kalması ise bir utanç vesilesidir bizim için.

Cezaevindeki işkencelerin baş aktörlerinden yüzbaşı Esat Oktay Yıldırım'ın öldürülmesini neden kullanmadığınıza ilişkin eleştiriler de olmuş...

Bunun iki sebebi var. Birincisi, insanlarda bir katarsis yaratmayı istemedik, çünkü yaşananların tüm ağırlığıyla henüz ortada olduğunu düşünüyorum. İkincisi, Yıldırım sadece bu sistemin, bu zihniyetin aktörlerinden bir tanesi; o olmasaydı, bir başkası olacaktı. O dönemde cezaevinde beş bin insanın kaldığı söyleniyor, beş bin kişiye bir tek adamın bu kadar sistematik bir şekilde işkence yapması mümkün değil. Nitekim Yıldırım gittikten sonra işkenceler aynı oranda devam ediyor. Yıldırım'ın köpeği Jo ne kadar fail ise, Yıldırım da o kadar fail bence. Demek istediğim, tüm bu yaşananların bir tek faili yok, bir bütün olarak sistemdir fail olan. Kenan Evren yargılanmalı, evet, ancak bu yetmez, bir sistemi, zihniyeti yargılamak gerekiyor.

Söyleşi: Funda Tosun

DIYARBAKIR CEZAEVİ'NDE ÖLENLER

İşkence ve direniş

Diyarbakır Gerçeğini Araştırma ve Adalet Komisyonu'nun bilgilerine ve Genelkurmay'ın 2 Nisan 1984 tarihli açıklamasına göre, Diyarbakır Cezaevi'nde ölüm sayısı 53. Ölenlerin bazılarının isimleri ve ölüm sebepleri bilinmiyor...

Ali Ereğ: 10 Nisan 1981'de ölüm orucunu bıraktıktan sonra yemek verilmediği gibi, yataksız, beton zeminli bir hücreye atıldı. Bir süre sonra orada öldüğü öğrenildi.

İbiş Ural: 27 Aralık 1981'de işkenceyle öldürüldü.

Mazlum Doğan: 21 Mart 1982'de işkence ve itiraf politikasını protesto etmek için kendini astı.

Önder Demirok: 22 Şubat 1982'de işkenceyle öldürüldü.

Abdurrahman Çeçen: 16 Mayıs 1981'de işkenceyle öldürüldü.

Cemal Kılıç: 1982 yılında işkenceyle öldürüldü.

Seyfettin Sak: Kasım 1982'de işkenceyle öldürüldü.

Ali Sarıbal: 13 Kasım 1981'de işkenceyle öldürüldü.

Mehmet Emin Akpınar: 1982'de işkenceyle öldürüldü.

Aziz Özbey: 1982'de işkenceyle öldürüldü.

Kenan Çiftçi: 1982'de işkenceyle öldürüldü.

Bedii Tan: Mayıs 1982'de işkenceyle öldürüldü.

Ferhat Kurtay, Necmi Öner, Mahmut Zengin, Eşref Anyık: 18 Mayıs 1982'de cezaevi ortamını protesto etmek için kendilerini yakarak öldüler.

Kemal Pir (7 Eylül 1982), **M. Hayri Durmuş** (12 Eylül

1982), **Akif Yılmaz** (15 Eylül 1982), **Ali Çiçek** (17 Eylül 1982): 14 Temmuz 1982'de cezaevindeki işkenceyi protesto etmek için başlatılan ölüm orucunda öldüler.

Necmettin Büyükkaya: 24 Ocak 1984'te işkenceyle öldürüldü.

Cemal Arat (2 Mart 1984), **Orhan Keskin** (5 Mart 1984): Cezaevlerindeki işkence ve baskıları protesto etmek için başlatılan ölüm orucunda öldüler.

Remzi Aytürk: Cezaevindeki işkenceyi protesto etmek için Ocak veya Şubat 1984'te kendini astı.

Yılmaz Demir: Cezaevindeki işkenceyi protesto etmek için Ocak 1984'te kendini astı.

M. Ali Eraslan: İşkenceyle öldürüldü. (Tarihi bilinmiyor)

İsmet Karak: İşkenceyle öldürüldü. (Tarihi bilinmiyor)

Ramazan Yaya (13 Ocak 1983), **Medet Özbadem** (7 Mayıs 1983): İşkenceyle öldürüldüler.

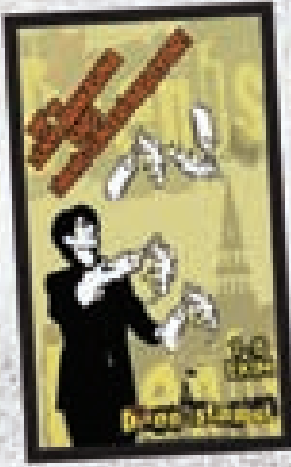
Halil İbrahim Baturalp: 27 Nisan 1983'te işkenceyle öldürüldü.

Hüseyin Yüce: 18 Ocak 1984'te işkenceyle öldürüldü.

Aziz Büyüktaş: İşkenceyle öldürüldü. (Tarihi bilinmiyor)

Suphi Çevirici: İtirafa zorlanıp, daha sonra TV'ye çıkarılıp teşhir edilmesini protesto etmek için Mayıs 1986'da kendini astı.

Mehmet Emin Yavuz: Şubat 1988'de açlık grevinde öldü.

Sokaktayız!

IMF ve DÜNYA BANKASI'NA KARŞI

Sokaktaydık...

Emeğimizle, terimizle, terimizle, tuttuğumuz bedenimizle, çığırımızla, gözyaşlarımızla, dostlarımızla, yaşamla talettiriz. İyemizle ve bilincimizle **sokaktaydık.**

Güvençsüzlüğe, vahşi çalıpna kopullarına, sendikalaştırmaya, emek köleleştirilmeye, işten atılmalara karşı **sokaktaydık.**

Kapitalizmin tarım, tohum ve gıda politikalarına karşı **sokaktaydık.**

Har'a'ç sınırlarına, postallı üniversiteye, eğitimin özelleştirilmesine karşı **sokaktaydık.**

Paralı sağlık hizmetlerine, en temel insan haklarının tanınmaz 'sosyal' güvenlik sistemine karşı **sokaktaydık.**

Erlerimizde ve işyerlerinde görünen köldüme emeğimize el koymasına, mikro kredilerimizle birinci parça bap sömürmesine karşı **sokaktaydık.**

Bedelini bize ödetmeye çalışmaları krizlerine karşı **sokaktaydık.**

Politikalarını işletmek için onlarca insanın can pahasına indirilmedi 'darbe'ye karşı **sokaktaydık.**

Erlerimizi yıkmalara, mahallelerimizi soyulaştırmalarına, şehirlerimizi silimden almalarına, biri bilirmes bir sürgünün mağduru olmalarına karşı **sokaktaydık.**

Katlettikleri iklimle, sanayileşme mitine, suçluların bir okulağına ilan ettikleri suçsuzluğa, kriterine, politiklerine karşı **sokaktaydık.**

Savcılara, yalancı baskılara, militarist bakışlarına karşı **sokaktaydık.**

Sokaktaydık birderne insan, yüzlerce ayrı dille, sesle, sesle...

Sokaktaydık düğmanımızın taradığımız için, sokaktaydık tek başına kurtulmuş olmamızla, ya hep beraber ya hiç birimiz demek için.

Ve şimdi, sanki varlıklarından, ölmümüzden herman politikalarından, sınırlıklarından bilahermiş gibi bir de bizim sokaklarımıza geliyorlar toplanmak için dünyanın 'wöde' efendileri... **Gelmeyin!**

Misafirperver değiliz, kocaak ya da cabil hiç, ya da cesur ya da kahraman ya da bir avuç marjinal... Biz hafızlar, emekçiler, eylemciler, kara derli çocuklar, mağdurlar, ezilenler, görmeden gelinenleriz, biz makul olmayan kulağımız ve hep beraberiz...

Sokaktaydık ve yine sokaklarda olacağız.

Direnış sezonu açıldı!

6-7 Ekim'de İstanbul'da gerçekleştirecek IMF-DB toplantılarını bloke etmek ve politikalarını protesto ve teşhir için toplumsal muhalefetin tüm unsurlarını, IMF-DB mağdurlarını, kapitalizmle derdi olan herkesi yeniden sokaklara çağırıyoruz!

1-8 Ekim IMF ve Dünya Bankasına Karşı Direniş Günü!
www.direnistanbul.wordpress.com | direnistanbul@gmail.com

**IMF PABUCU YARIM
ÇIK DIŞARIYA OYNAYALIM**